

Ilona Tanskanen & Pirita Juppi (toim.)

**TAITEEN MONIAMMATILLISET
KONTEKSTIT**

Ilona Tanskanen & Pirita Juppi (toim.)

TAITEEN MONIAMMATILLISET
KONTEKSTIT

TURKU AMK

Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 94
Turun ammattikorkeakoulu
Turku 2017

Graafinen suunnittelu: Tiina Vaahtera
Kannen kuva: Petra Kallio

ISBN 978-952-216-646-3 (painettu)
ISSN 1457-7941 (painettu)
Painopaikka: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2017

ISBN 978-952-216-647-0 (pdf)
ISSN 1459-7756 (elektroninen)
Jakelu: <http://loki.turkuamk.fi>

SISÄLLYS

I JOHDANTO **5**

Timo Tanskanen

**Kulttuurialan ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot
työelämän kehittäjinä** **6**

Minna Haapasalo & Leena Kela

Taiteen muuttujia – taidetta erilaisissa konteksteissa **19**

II TAIDE VÄLINEENÄ NÄHDÄ JA TULLA NÄHDYKSI **35**

Petra Kallio

**Näkyviin piirretyt. SuMu-taiteilijakirjat taidelähtöisenä
kohtaamisen metodina** **36**

Minna Hemgård

**Vahvuudet näkyviksi. Digitaalinen tarinankerronta osana
nuoria aktivoivaa ryhmätoimintaa** **61**

Helena Tuura

**Kohtaamispaikka. Omakuvallinen taidetyöpaja
naisvängin kanssa** **82**

Marjukka Irni

**Aktivistitaiteilijasta artivismiin. Yli 50-vuotiaita
seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä näkyväksi tekemässä** **108**

Niina Huovinen & Viliina Koivisto

Make Sense. Tutkimuksia kuvataiteen kokemisesta **137**

Heli Mäki-Arvela

Linnankatumme. Yhteisötaideprojekti **151**

III TAIDE OPETUKSESSA **173**

Maria Leivonen

**Lennä, lennä Pikkuli! Uuden opetuskonseptin
kehittäminen Pikkulin tv-sarjasta** **174**

Satu Sälpäkivi

**Pakkopullaa vai terveellistä herkkua? Arviointitutkimus
Hyvinkään kaupungin Kulttuuripolku-toiminnasta** **199**

Heli Vihersaari

**Taide työvälineeksi. Taideherkkyyttä lähihoitajaopintoihin
kokemuksellisen oppimisen keinoin** **225**

IV TAIDE TUOTTAMISESSA **251**

Paula Puikko-Laakso

Taiteilijaelämää. Myynti, markkinointi ja media **252**

Kati Sirén

**Rajatapaus. Taiteilija-tuottaja sektorirajat ylittävää
kulttuurista yhteistyötä rakentamassa** **274**

ABSTRACTS **299**

I

JOHDANTO

Kulttuurialan ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot työelämän kehittäjinä

Timo Tanskanen

Tiivistelmä

Kulttuuri- ja taidealan ammattikenttä laajenee perinteisen toimialamäärittelyn ulkopuolelle. Laajentuminen nähdään tärkeäksi sekä taiteellisen ilmaisun monimuotoistumisen että taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksien vuoksi. Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat yksi väylä osaamisen työelämälähtöiseen kehittämiseen.

Tarkastelen tässä artikkelissa uusien kulttuurialan ylempien ammattikorkeakoulututkintojen tavoitteiden määrittelyä ja koulutusten suunnittelua Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa. Uudet luovan tuottajan ja soveltavan taiteen koulutukset olivat yhteishaussa ensimmäistä kertaa vuoden 2015 keväällä, ja ensimmäiset opiskelijat aloittivat opintonsa samana syksynä. Jatkossa luovan tuottajan koulutus muuttuu *media- ja kulttuuriyrittäjyyden koulutukseksi*.

Tässä julkaisussa tuodaan esiin Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemian kulttuurialan ylempien ammattikorkeakoulututkintojen asiantuntijoiden – valmistuneiden opiskelijoiden ja henkilökunnan – näkemyksiä taiteen moniammatillisista konteksteista. Artikkeleissa nostetaan esiin perinteiset toimiala- ja työryhmäraajat ylittävää taiteellista toimintaa ja sen tuomia uusia mahdollisuuksia.

Kulttuurialan työ ja siinä tarvittava osaaminen

Kulttuurialan ylemmälle ammattikorkeakoulututkinnolle on työelämässä tarvetta. Tarve juontuu kulttuurialan työn ominaispiirteistä mutta myös perinteisen taidealan koulutuksen luonteesta.

Kulttuurialan työelämä on monimuotoista. Vakiintuneissa organisaatioissa on perinteisiä työsuhteita, mutta valtaosa työstä tapahtuu erilaisissa määräaikaisissa itsenäisissä tehtävissä. Toiminta on pitkälti projektimaista. Tähän ohjaa esimerkiksi apurahahoito ja työryhmien muodostuminen produktiokohtaisesti. Kentällä on painetta entistä laaja-alaisempien ja moniammatillisempien projektien tekemiseen. Moniammatillisella yhteistyöllä taiteelle saadaan erilaisia yleisöjä ja osaamista voidaan hyödyntää uudellisissa ansaintaympäristöissä.

Perinteisestä taidealan koulutuksesta valmistuneilla projektinhallinnallisten taidot ja ymmärrys oman osaamisen hyödyntämismahdollisuuksista oman taiteenalan ulkopuolella eivät ole olleet useinkaan kovin vahvoja. Projektinhallinnan taitoja ei ole painotettu perinteisessä taidekoulutuksessa.

Tyypillisesti taide- ja media-alan työsuhteet ovat tilastollisesti epätyypil-

liseiksi luokiteltuja. Merkittävä osa uusista työllistymismahdollisuuksista on vakiintuneiden työnantajaorganisaatioiden ulkopuolella. Työllistyminen tapahtuu usein freelancer-tyyppisissä työsuhteissa tai yrittäjämäisesti olemassa olevan kontaktiverkoston kautta. Näiden alojen työpaikkoja ei ole juurikaan tarjolla TE-toimistoissa, vaan opiskelijoille tulee opintojen aikana syntyä valmius työllistää itse itsensä. Luoda työtä sinne, missä sitä ei vielä ole.

Vuosina 2010–2014 ammattikorkeakoulujen humanistisilta ja taidealoilta valmistuneista vuoden sisällä työllistyneistä keskimäärin 8,3 prosenttia toimi yrittäjänä. Yrittäjien osuudet valmistuneista vaihtelevat merkittävästi oppilaitoksittain. Vähiten yrittäjänä toimivia (3,3 %) on Humanistisesta ammattikorkeakoulusta valmistuneissa ja eniten (14,5 %) Lahden ammattikorkeakoulusta valmistuneissa. Turun ammattikorkeakoulusta valmistuneista ja työllistyneistä 13,2 % toimi yrittäjänä vuosi valmistumisensa jälkeen. (Vipunen 2017, Opetushallinnon tilastopalvelu.)

Toimintakentän muutos on laajentanut osaamistarpeita osin ristiriitaisesti. Kentällä toimivien osaamiseen kohdistuu suuria paineita: ammattilaisilta edellytetään uudella renessanssineroutta. Keskeisinä teemoina

ovat taiteen, teknologian ja ammatti-identiteetin kehittyminen ja näiden osatekijöiden erilaiset painotukset yksilön ammatillisessa roolissa.

Spesialisoitunut osaaminen ↔ **laaja-alainen osaaminen**. Työelämä on polarisoitunut. Toisaalta tarvitaan entistä spesialisoituneempia ammatilaisia, mutta tarvitaan myös kykyä yhdistää asioita uudella tavalla. Esimerkiksi television uutistuotannossa journalistilta edellytetään journalistisen osaamisen lisäksi myös teknillistä taiteellista osaamista, jotta hän pystyy suunnittelemaan juttunsa visuaalisesti ja toteuttamaan sen erilaisissa olosuhteissa kuvallisesti ja äänellisesti toimivaksi kokonaisuudeksi sekä jälki-työstämään jutun eri jakelukanaviin. Toisaalla elokuvien jälkituotannon erikoistehosteiden tekijät keskittyvät kehittämään omaa taiteellista ja teknistä osaamistaan entistä syvemälle juuri tämän erityisalueen hallintaan.

Substanssiosaaminen ↔ **verkosto-osaaminen**. Tarvitaanko tehtävässä menestymiseen ammattialan huippuosaamista vai ovatko työn sujumisessa tärkeämpiä vuorovaikutukseen, tiimityöskentelyyn, verkostojen hyödyntämiseen ja kansainväliseen osaaamiseen liittyvät taidot?

Kulttuuriala ↔ **muut alat**. Nähdäänkö oman ammattiosaamisen areenana

kulttuurialan eri ammattilaisten välillä tapahtuva toiminta, vai viedäänkö toimintaa kontaktiin muiden alojen kanssa? Tällä hetkellä uskotaan, että uudet hyödynnettävät innovaatiot syntyvät pääosin alojen välisillä rajapinnoilla. Esimerkkejä tällaisesta ovat muun muassa kulttuurihyvinvointi, sairaalamusiikki, pelikehitys ja julkinen taide.

Tuotteet ↔ **palvelut**. Onko taiteellinen työ itsenäinen teos, esimerkiksi maalaus, sävellys tai elokuva, vai palvelu, kuten teosvuokraus, sairaalamuusikon työ, Spotify tai Netflix? Mikä on teoksen itseisarvo? Minkä lisäarvon yksittäinen teos tuo palvelulle? Mille kohderyhmälle se on tarkoitettu? Miten tekijän ja palvelun ansainta muodostuu? Millaisia jakelukanavia käytetään?

Kulttuurialan koulutuksissa opiskelijalle rakentuu ammatillinen identiteetti, jonka pohjalta hän jatkaa osaamisensa kehittämistä ja toimintaansa työelämässä opintojen jälkeen. Ohjaavilla opettajilla, opiskelijaryhmällä, työharjoittelupaikoilla sekä oppilaitoksen arvomaailmalla on merkittävä rooli identiteetin rakentumisessa. Ammatillisessa ohjauksessa pyritään tukemaan opiskelijaa löytämään omat vahvuusalueensa.

Usein ammatillinen identiteetti rakentuu varsin perinteisten roolien tai

ammattikuvien pohjalle, ja opettajat saattavat uusintaa ohjauksessa samanlaisia ammattikentän rakenteita, jotka ovat olleet vallalla silloin, kun he ovat siirtyneet työelämään. Valmistuneen opiskelijan työuran alkuvaiheet saattavat pitkälti määritellä, millaisiin tehtäviin ja ammatilliseen positioon opiskelija asettuu. Työuran alussa etenkin freelancer-roolissa joudutaan hakemaan elanto ”silpputyöstä”, jolloin tavoitteellinen kokonaiskuvan muodostaminen omalle ammattiuuralle on vaikeaa.

Lähtökohdat koulutusten suunnittelulle

Tavoitetaso ylemmille ammattikorkeakoulututkinnoille asetetaan säädöksellä. Keskeiset tavoitetasoa määrittävät asiakirjat ovat valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista, kansallinen koulutuksen viitekehys sekä ammattikorkeakoulujen rehtorineuvoston määrittämä yleisten kompetenssien kuvaus. Korkeakouluilla on laaja vapaus tutkintojen sisältöjen ja toteutustapojen määrittelyssä. Toteutustapojen ja sisältöjen tulee tukea yleisten tavoitteiden saavuttamista.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista (18.12.2014/1129) antaa säädösperustan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suunnittelulle.

Sen viidennessä pykälässä määritetään ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen tavoitteet:

Ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen tavoitteena on, että tutkinnon suorittaneella on:

- 1. laajat ja syvälliset tiedot sekä tarvittavat teoreettiset tiedot toimia työelämän kehittäjänä vaativissa asiantuntija- ja johtamistehtävissä;*
- 2. syvälinen kuva omasta ammatista, sen asemasta työelämässä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä sekä valmiudet seurata ja eritellä alan tutkimustiedon ja ammattikäytännön kehitystä;*
- 3. valmiudet elinikäiseen oppimiseen ja jatkuvaan oman ammattitaidon kehittämiseen;*
- 4. hyvä viestintä- ja kielitaito oman alansa tehtäviin sekä kansainväliseen toimintaan ja yhteistyöhön.*

Bolognan prosessin yhteydessä on määritelty kansallinen koulutuksen viitekehys (National Qualifications Framework, NQF). Ylemmät korkeakoulututkinnot sijoittuvat viitekehysten tasolle 7. Tutkinnoissa edellytetään syntyvän muun muassa laaja-alainen ja pitkälle erikoistunut oman alan erityisosaaminen, ymmärrys alan rajapintojen vuorovaikutuksesta, osaaminen kehittää toimintaa uut-

ta tietoa kriittisesti hyödyntäen, kyky työskennellä itsenäisesti alan vaativissa asiantuntijatehtävissä tai yrittäjänä, kyky johtaa asioita ja ihmisiä sekä valmius jatkuvaan oppimiseen.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene on määrittänyt kansallisen koulutuksen viitekehysten pohjalta ylemmille ammattikorkeakoulututkinnoille yhteiset kompetenssit. Kompetenssikuvaukset jakautuvat viiteen osioon: oppimisen taidot, eettinen osaaminen, työyhteisöosaaminen, innovaatio-osaaminen sekä kansainvälistymisosaaminen.

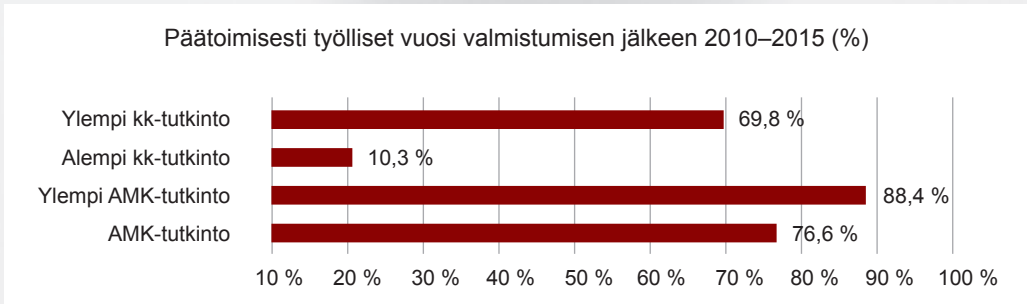
Suomen korkeakoulujärjestelmä perustuu duaalimalliin, joka muodostuu teoreettisesti painottuvasta yliopistosektorista sekä työelämälähtöisesti painottuvasta ammattikorkeakoulusektorista. Vuonna 1998 käynnistyneessä 29 Euroopan maan yhteisessä Bolognan prosessissa korkeakoulujatkumo määriteltiin kolmiportaiseksi: alempi ja ylempi korkeakoulututkinto sekä tohtorintutkinto. Alempi korkeakoulututkinto tarkoittaa kandidaatti- tai ammattikorkeakoulututkintoa. Ylemmän korkeakoulututkinnon synnyttäminen ammattikorkeakoulusektorille kesti muutaman vuoden.

Ylemmään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta on annettu Suomessa vuodesta 2002 alka-

en, jolloin käynnistyivät ensimmäiset koulutukset tekniikan, liiketalouden sekä sosiaali- ja terveystieteiden aloilla. Yhteensä opintonsa aloitti 158 opiskelijaa. Kulttuurialoilla ylempi ammattikorkeakoulutus alkoi vuonna 2006 Metropolia-ammattikorkeakoulussa 18 aloittajan voimin. (Vipunen 2017, Opetushallinnon tilastopalvelu, www.vipunen.fi.)

Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen järjestäminen perustui erikseen myönnettyihin tutkinnonanto-oikeuksiin vuoteen 2013 asti. Vuonna 2014 ammattikorkeakoulujen toimiluvat uusittiin ja niille annettiin automaattisesti oikeus tarjota ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta sellaisiin koulutusvastuisiin, joihin niillä on ammattikorkeakoulututkinnon anto-oikeus.

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat suhteellisen tuore ilmiö koulutuskentällä, ja ne hakevat edelleen paikkaansa ammattikentän ja hakijoiden tietoisuudessa. Koulutusten työelämälähtöisyys ja laadukkuus on koettu hyväksi, eli koulutuksen käyneet ovat kokeneet saaneensa oikeanlaista tukea osaamisensa kehittymiseen. Myös työelämäpalaute on ollut kiittävä. Uusimpien työllistymistilastojen valossa ylemmistä ammattikorkeakoulututkinnoista valmistuneet työllistyvät parhaiten (kuvio 1). (Tilastokeskus 2017.)

Kuva 1. Tutkinnon suorittaneiden pääasiallinen toiminta vuoden kuluttua valmistumisesta.

Koulutusmäärissä on edelleen merkittävä ero suhteessa yliopistojen maisterikoulutuksiin. Vuonna 2016 opintonsa aloitti 4254 ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijaa, joista kulttuurialalla oli 258, ja 5868 maisteriopiskelijaa, joista kulttuurialalla oli 520. (Vipunen 2017, Opetushallinnon tilastopalvelu.)

Merkittävän ominaispiirteensä ylempiin ammattikorkeakoulututkintoihin tuo vaatimus kolmen vuoden työkokemuksesta ennen koulutusta. Tämä hidastaa jonkin verran koulutusjatkumoa mutta luo ylemmille ammattikorkeakoulutuksille etulyöntiaseman. Koulutukseen hakeutuvien ammatillinen osaaminen, näkemys työelämästä ja sen kehityksestä sekä tavoitteellisuus osaamisensa kehittämisessä ovat merkittävän korkeita. Tämä antaa positiivisen voimavaran opiskelijaryhmi- en toimintaan – opettajien osaamisen lisäksi ryhmissä on hyödynnettävissä huomattava varianssi ajantasaista työelämän tietoa ja osaamista. Kaik-

ki ryhmien jäsenet ovat sekä jakamassa että saamassa osaamista.

Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon laajuus on kulttuurialalla 60 opintopistettä. Työn ohessa suoritettuna se tarkoittaa noin puolentoista vuoden opintoja. Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen rahoitus muodostuu ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa suoritettujen tutkintojen pohjalta. Yksittäisen tutkinnon arvo ammattikorkeakoululle on ollut vuonna 2015 noin 13 800 €, ja sen ennakoidaan laskevan vuoteen 2020 mennessä noin 8 000 euroon. Koulutuksen toteutustavan tulee siis olla kustannustehokkaasti opiskelijoita aktivoiva.

Ylemmät ammattikorkeakoulukoulutukset toteutetaan yleensä monimuoto-opintoina siten, että ryhmillä on säännöllisesti lyhyitä lähijaksoja ja näiden välillä itsenäistä tai ryhmätyöskentelyä. Valtaosa opiskelijoista tekee opintoja työn tai taiteellisen toiminnan ohella, jolloin opiskelija jou-

tuu aikataulutamaan opintojaan suhteessa yksityiselämäänsä.

Taideakatemiaan kulttuurialan ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja suunniteltaessa päädyttiin sellaisiin koulutuksiin, joissa teemat ovat laaja-alaisesti taide- ja media-alaa palvelevia. Nykyisellä koulutus- ja rahoitusrakenteella tutkintoja on vaikeaa rakentaa hyvin spesifejä ammattisubstansseja yksilöllisesti syventäviksi.

Taide- ja media-alan toimintakenttä on muutoksessa. Tietoverkot sekä uudet formaatit ja jakelukanavat ovat mullistaneet mahdollisuuksia. Kaikki toiminta voi olla kansainvälistä. Ylemissä ammattikorkeakoulututkinnoissa painotetaan projektiosaamista, joten hyvin todennäköisesti varsin moni tulee koordinoimaan muiden ammatillaisten toimintaa tai toimimaan esimiestehtävissä tai yrittäjänä työnantajaroolissa. Koulutuksessa otetaan huomioon siis paitsi työllistymisvalmiudet myös työllistämismahdollisuudet – taito kehittää projekteista laaja-alaisia ja volyymeiltaan suuria.

Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiaan ylempien ammattikorkeakoulututkintojen suunnittelussa keskeiseksi tavoitteeksi nousi muutamia vuosia työelämässä olleiden opiskelijoiden ammatillisen identiteetin haastaminen sekä näkökulmien avaami-

nen opiskelijan osaamispotentiaalin aiempaa laajemmalle kehittämiselle ja hyödyntämiselle. Oman osaamispotentiaalin tunnistaminen on tärkeää työllistymismahdollisuuksien luomiseksi. Seuraava porras kehittämisessä on oman osaamisen tuotteistaminen, objektiivinen näkökulma itseensä ja omaan toimintaympäristöönsä. Valtaosa taide- ja media-alan liikevaihdosta on osaamisen myyntiä. Liiketoiminta on palvelun, toiminnan tai ajatustyön myyntiä, jossa varsinaista tuotetta ei ole lainkaan tai se on vain välikappale. Näin ollen opiskelijan tulee hahmottaa oman osaamisensa taloudellinen potentiaali, hallita osaamisen kiinnostava paketoiminen asiakkaalle tai työnantajalle sekä osata tuotteen hinnoittelu ja kaupan lukkoon lyöminen. Tämä on huomattavan erilainen näkökulma kulttuuri- ja taidealan työelämään kuin se, jota perinteisessä taidekoulutuksessa on opiskelijoille tarjottu.

Turun ammattikorkeakoulun kulttuurialan ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja suunniteltaessa arvioitiin hakijapotentiaalia, Taideakatemiaan monitaiteisuutta sekä työelämän osaamistarpeita. Taideakatemiaan nousvana monialaisena kärkenä on kulttuurihyvinvointi. Työelämästä saadussa palautteessa painotetaan jatkuvasti tuotannollisen osaamisen tarvetta. Näiden teemojen alle synnytetään

kaksi erillistä hakukohdetta omilla profiileillaan mutta opetussuunnitelmitaan ja toteutuksiltaan integroitui-
na – luova tuottaja ja soveltava taide. Molemmissa koulutuksissa keskeisenä työvälteenä käytetään ammatillista omaelämäkertaprosessia, jonka avulla ammatti-identiteettiä pohditaan ja jäsennetään. Taideakatemia ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja valmisteltiin yhteisöllisesti hyödyntäen ammattikentän asiantuntijoita, Taideakatemia henkilökuntaa sekä Turun ammattikorkeakoulun aiemmista ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavista koulutuksista saatuja kokemuksia.

Luovan tuottajan ylempi ammattikorkeakoulukoulutus suunniteltiin henkilöille, joilla on vahva tuotannollinen osaaminen ja motivaatio soveltaa osaamistaan kulttuurityöelämän uusiin tarpeisiin. Työelämän osaamistarve on tekijöissä, jotka pystyvät joustavaan työskentelyyn uudenaikaisissa toimintaympäristöissä ja moniammatillisissa ryhmissä. Koulutus suunniteltiin syventämään osaamista kulttuurityöelämän tekijänä, erilaisten hankkeiden ja projektien vetäjänä sekä erilaisten ryhmien ja yhteisöjen toimintaprosessien kehittäjänä. Syventävien opintojen sisällöiksi muodostuivat ajankohtaisten ideoiden löytäminen, käyttäjälähtöinen innovointi, konseptointi, projektiosaaminen, luo-

van tiimin johtaminen, verkostotyöskentely ja kaupunkiaktiivitoiminta.

Kulttuurihyvinvoinnin teeman katsottiin olevan liian kapea itsenäiseksi tutkintokoulutukseksi. Näkökulmaa laajennettiin kattamaan taiteellinen toiminta erilaisilla rajapinnoilla. **Soveltavan taiteen** ylempi ammattikorkeakoulukoulutus tarkoitettiin hakijoille, joilla on vahva osaaminen omalta taiteen- tai taidekasvatuksen alaltaan tai taidetyöskentelyn ohjaamisesta sekä motivaatio soveltaa osaamistaan joustavasti perinteisten toimintaympäristöjen ulkopuolella ja moniammatillisesti toimien. Syventävissä opinnoissa opiskelijan omaa taiteellista ja menetelmällistä osaamista vahvistetaan, syvennetään ja laajennetaan ajankohtaisten soveltavan taiteen, nykytaiteen, yhteisötaiteen ja moniammatillisen taidetyöskentelyn sisällöillä.

Kokemuksia uusista koulutuksista

Taideakatemia ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtaviin koulutuksiin on ollut tätä julkaisua tehtäessä kolme hakukierrosta. Vuoden 2017 opiskelijavalinta on kesken, joten tietoa valittujen ja aloittaneiden määrästä ei ole saatavissa. Ensimmäiset opiskelijat valmistuivat vuoden 2016 kesäkuussa.

Valmistumisvaiheessa oleville opiskelijoille tehdään valtakunnallinen valmistumiskysely (AVOP). Taide- ja kulttuurialoilta ylempään ammattikorkeakoulututkintoon valmistuneiden tyytyväisyys koulutukseen oli vuonna 2016 keskimäärin 4,9 asteikolla 1–7. Taideakatemiasta valmistuneiden vastausten (N=8) keskiarvo oli hieman valtakunnallista tasoa parempi, 5,2. Parhaat arviot tulivat opiskeluun ja opintojen sisältöön liittyvistä kysymyksistä. Heikoimmaksi arvioitiin kansainvälisyyteen (3,5) ja työelämäneuvontaan (4,4) liittyvät sisällöt. (Vipunen 2017, Opetushallinnon tilastopalvelu.)

Opintojen vuorovaikutteisessa toteutuksessa oli vastausten perusteella onnistuttu erinomaisesti. Keskiarvot kysymyksiin luontevasta yhteistyöstä opettajien kanssa sekä opiskelijoiden tasapuolisesta ja oikeudenmukaisesta kohtelusta olivat 6,5. Kysymyksen opiskelijoiden kannustamisesta aktiiviseen osallistumiseen oppimistilanteissa keskiarvona oli 6,1. Opiskelijapalautteessa opintojen vaatimustaso arvioitiin riittävän korkeaksi (6,1) ja opittuja asioita pidettiin tulevaisuuden kannalta hyödyllisinä (6,1). Myös opintojen motivoivuus ja innostavuus koettiin olevan kiitettävällä tasolla (6,0). (Vipunen 2017, Opetushallinnon tilastopalvelu.)

Opiskelijoilta kerättiin myös erikseen palautetta siitä, miten merkitykselliseksi he arvioivat koulutuksen itselleen:

Merkityksellisintä on ollut eri luennot ja myös ryhmän kanssa käydyt keskustelut. Oma ammatillinen osaamiseni on mennyt valtavasti eteenpäin ja olen saanut rohkeutta uudenlaiseen työskentelyyn taiteilijana.

Uudet ja tuoreet näkökulmat luovaan tuottajuuteen, konseptuaalisen ajattelun kehittyminen.

Ylemmissä ammattikorkeakoulututkinnoissa kansainvälisyyteen liittyvät osa-alueet on haastavaa sisällyttää tutkintoon. Opiskelijat ovat yleensä työelämässä ja perheellisiä, joten yksityiselämän sovittaminen opintoihin vaatii vahvaa sitoutumista. Usein kaan opiskelijoilla ei ole elämäntilanteensa vuoksi mahdollisuutta pitkiin kansainvälisiin vaihto- tai harjoittelujaksoihin. Kansainvälisyysosaamisen tulisi muodostua pääosin erilaisin kotikansainvälistymisen muodoin, kuten esimerkiksi kansainvälisten asiantuntijoiden vierailuilla, Erasmus-vaihto-opettajien avulla tai kytkemällä opintoja Suomessa toimiviin kansainvälisiin toimijoihin ja ulkomaalaistaustaisiin kohderyhmiin. Lyhyet kansainväliset intensiivikurssit tai konferenssi- ja ekskursion tyypiset jaksot ovat mahdollisia, jos ne tiede-

tään hyvissä ajoin – yleensä jo koulutukseen hakeuduttaessa.

Soveltavan taiteen koulutuksen ensisijaiset hakijat ovat lisääntyneet johdonmukaisesti. Koulutukselle on ollut selvä tilaus, ja hakijamäärien valossa näyttää siltä, että se on löydetty kentällä hyvin. Luova tuottaja -koulutuksen hakijamäärät ovat olleet sen sijaan laskusuuntaisia. Koulutuksesta on viestitty samoin periaattein kuin soveltavan taiteen koulutuksestakin, mutta näyttää siltä, ettei koulutus ole löytänyt paikkaansa koulutustarjonnassa.

Taideakatemian tavoitteena on laajentaa ylempään ammattikorkeakoulututkintoon tähtäävää koulutustar-

jontaa. Vuoden 2018 hakukohteita suunniteltaessa arvioitiin opiskelijapalautteen, hakijatietojen ja ammatikentän palautteen pohjalta koulutusten tulevaisuutta. Arvioinnissa huomioitiin kummankin koulutuksen vahvuudet ja joitakin tarpeita profiloida koulutuksia uudelleen. Hakukohteista päätettäessä linjattiin, että kummankin hakukohteen nimi muuttuu vastaamaan uutta profiloitumista. Soveltavan taiteen hakukohde muuttuu Taiteen uudet kontekstit -nimiseksi. Koulutukseen kuuluu edelleen soveltavan taiteen sisältöjä, mutta tarjontaa laajennetaan ottamaan huomioon myös esimerkiksi julkisen taiteen sisältöjä.

Luova tuottaja	Ensisijaiset hakijat	Kaikki hakijat	Valitut	Aloittaneet
2015	20	28	13	12
2016	14	25	9	9
2017	8	15		

Soveltava taide	Ensisijaiset hakijat	Kaikki hakijat	Valitut	Aloittaneet
2015	20	28	9	9
2016	25	37	15	15
2017	30	36		

(Vipunen 2017, Turun AMK:n hakijarekisteri.)

Luova tuottaja -koulutus muuttuu media- ja kulttuuriyrittäjyyden koulutukseksi. Luovaan tuottajuuteen kuuluvat sisällöt esimerkiksi konseptoinnissa ja palvelumuotoilussa jatkuvat uudessa yrittäjyyspainotteisessakin koulutuksessa. Uudella profiililla pyritään vastaamaan media- ja kulttuurialan pienten toimijoiden osaamistarpeisiin elinvoimaisen yritystoiminnan kehittämisessä.

Työelämälähtöisen koulutuksen suunnittelun näkökulmasta nykyinen sääntelyltään vapaampi korkeakoulupoliittinen ohjausmalli toimii erinomaisesti. Korkeakouluilla on mahdollisuus tehdä uusia avauksia ammattikentän palautteen pohjalta sekä kehittää koulutuksia ja niiden profileja jatkuvasti.

Taideakatemian koulutuksia kehitettäessä on ollut kantavana ajatuksena rikkoa perinteisiä ammattialarajoja ja toimintatapoja. Opiskelijoissa pyritään herättämään aktiivinen yhteisöllinen ajatusprosessi luovan osaamisen hyödyntämiseksi ja uudenlaisten ansaintamallien synnyttämiseksi. Toiminnan ytimessä oleva luovuus on kiinnostava käsite, joka velvoittaa luomaan uutta ja luopumaan vanhasta. Ylempiä korkeakoulututkintoja suunniteltaessa nähdään tärkeänä koulutuksen rooli työelämän toimintatapojen ja osaamisen kehittäjänä. Oppilaitokset ovat toimijoita, jotka

nostavat koulutuksissaan esiin uudenlaisia kehityssuuntia ja sparraavat työelämän toimintatapoja aiempaa ammattimaisemmiksi.

Tämän julkaisun sisältö

Seuraavassa artikkelissa pohditaan sitä, mitä soveltavalla taiteella itse asiassa tarkoitetaan – tai voidaan tarkoittaa – ja millaisiin kysymyksiin taiteen tekijän on tarpeen ottaa kantaa. Artikkelin kirjoittajat, Minna Haapasalo ja Leena Kela, toimivat Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon sisältyvien syventävien opintojen kouluttajina. Artikkelisi sisältää myös eri taiteilijoiden erilaisia näkemyksiä omasta taiteilijuudestaan.

Tämän julkaisun **Johdantoa** seuraavat osiot **Taide välineenä** **nähdä ja tulla nähdyksi**, **Taide opetuksessa** ja **Taide tuottamisessa** koostuvat Luova tuottaja ja Soveltava taide -koulutuksista valmistuneiden opiskelijoiden kirjoittamista artikkeleista. Ne perustuvat ylempään ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyönä toteutettuihin kehittämishankkeisiin. Kaikista artikkeleista välittyy vuorovaikutusosaamisen, projektityöskentelyn sekä moniammatillisen yhteistoiminnan osaamisen ja merkityksen karttuminen.

Osiassa **Taide välineenä nähdä ja tulla nähdyksi** pohditaan taiteen tarjoamia mahdollisuuksia tasavertaiseen vuorovaikutuksen. Petra Kallio osoittaa artikkelissaan, miten kuvataide ja siihen kytkeytyvät menetelmät voivat mahdollistaa kohtaamisen esimerkiksi vaikeasti kehitysvammaisten kanssa työskenneltäessä. Artikkelissa tuodaan esiin myös se, että eri ammattialojen edustajien yhteistyö voi olla rikastuttava kokemus. Minna Hemgård on tutkinut nuorten kokemuksia osallistumisesta *Näkymättömät. Nuorten digitarinat* -hankkeen työskentelyyn. Esiin nousi erityisen painokkaana tarve tulla kohdatuksi yksilönä ja vaikuttaa. Nämä asiat ovat taide- ja media- lähtöisessä työskentelyssä, näkyväksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksessa keskeisiä, ja ne asettavat haasteita ohjaajille etenkin ryhmämuotoisessa toiminnassa. Helena Tuura kertoo artikkelissaan työpajakokemuksistaan ja tasavertaisesta kommunikaatiosta väkivaltaa tehneen naisvangan kanssa. Työskentely perustui omakuvalliseen ja omaelämäkerralliseen otteeseen, ja siinä tehtiin kaksi kollaasia. Marjukka Irni kysyy artikkelissaan, voiko yhteisötaiteellinen työskentely toimia aktivismin tavoin ja vaikuttaa yli 50-vuotiaiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien näkyväksi tekemiseen. Vastaus on kyllä, artistiksi nimetyllä yhteisötaiteellisella aktivimilla voidaan vaikuttaa. Niina

Huovinen ja Viliina Koivisto käsittelevät artikkelissaan kuvataiteen kokemista ja sitä rajoittavia tekijöitä. *Make Sense* -projektissa tutkittiin taiteen saavutettavuuden kysymyksiä ja sitä, miten kokemus visuaalisesta taiteesta syntyy ilman näköaistia. Hankkeessa vietiin klassikkoteos *Taistelevat metsot* kuvailutulkkauksena Karstulan kirjastoon.

Osiassa **Taide opetuksessa** tarkastellaan taidetta osana eri-ikäisten opetus- ja kasvatustoimintaa. Maria Leivosen artikkelissa kysymys on 3–8-vuotiaista lapsista ja *Pikkuli*-tv-sarjaan perustuvan uuden opetuskonseptin kehittämisestä. Satu Sälpäki kertoo Hyvinkään Kulttuuripolku-toiminnasta tehdyn arviointitutkimuksen tuloksista. Tutkimus perustui 9.-luokkaisille ja heidän vanhemmilleen tehtyyn kyselyyn. Heli Vihersaari on tutkinut sitä, miten omakohtainen tekeminen vaikutti lähihoitajaopiskelijoiden käsityksiin taiteesta ja sen käytöstä hoitotyössä. Voidaan todeta, että omakohtaiset kokemukset taiteesta vaikuttavat myönteisesti.

Osiassa **Taide tuottamisessa** Paula Puikko-Laakso tuo esiin varsinaissuomalaisien kuvataiteilijoiden näkemyksiä taiteen markkinoinnista. Vastauksena taiteilijoiden kokemuksiin taiteen ja kaupallisuuden välisestä ristiriidasta Paula Puikko-Laakso kehitti pal-

velukonseptin. Kati Sirén tarkastelee artikkelissaan sektorirajat ylittävää verkostomaista yhteistyötä taiteen ammattilaisten, kunnan, kolmannen sektorin ja paikallisten asukkaiden kesken. Yhteistyö tuotti positiivisia vaikutuksia toimijaosapuoliin kaksivuotisessa DraamaRäätälit-teatteri-osuuskunnan kehittämishankkeessa.

Kuten edellä kuvatuista tämän julkaisun artikkeleiden teemoista on nähtä-

vissä, kulttuurialan ylempään ammatikorkeakoulututkintoon sisältyvien kehittämishankkeiden sisällöt ovat monipuolisia, ja niissä kehitetty toiminta koskettaa ihmisiä laajalti. Kehittämishankkeissa kiteytyy se, että taiteella on tarjottavaa perinteisen taidekentän ulkopuolellakin; taide tarjoaa totutusta poikkeavia tapoja lähestyä monenlaisia asioita ja ihmisiä sekä uusia tilanteita, joihin vanhat mallit eivät päde.

Taiteen muuttujia. Taidetta erilaisissa konteksteissa

Minna Haapasalo & Leena Kela

Tiivistelmä

Soveltava taide on sateenvarjokäsite monille taiteen tekemisen tavoille. Soveltavan taiteen kentällä voi törmätä esimerkiksi seuraaviin käsitteisiin: *yhteisötaide, sosiaalisesti sitoutunut taide, osallistava taide, yleisötyö, ryhmä- ja prosessilähtöiset työtavat, dialogiset menetelmät, taidelähtöiset menetelmät, taidelähtöinen työskentely ja taidelähtöiset interventiot.*

Toiminnan periaatteita ja arvoja, jotka yhdistävät soveltavan taiteen tekijöitä ja työpajoja, ovat esimerkiksi dialogisuus, muutoksen mahdollistaminen, taiteen tekeminen yhteisön aiheesta/yhteisölle/yhteisön kanssa, muiden kuin taiteen ammattilaisten osallistaminen, osallisuuteen ja tekijyyteen kutsuminen, taideinstituution ulkopuolella olevat toteutuspaikat ja taiteilijan moninainen rooli sekä taiteen taitajana että fasilitaattorina, tuottajana ja dialogikumppanina.

Tässä artikkelissa pohditaan lyhyesti taiteen ja soveltavan taiteen suhteesta käytävää taidekeskustelua sekä muutoksessa olevaa taiteen tekijyyttä. Lisäksi artikkeli sisältää kysymyksiä eri konteksteissa työskenteleville taiteilijoille ja neljä taiteen toimijan puheenvuoroa. Artikkelissa soveltavan taiteen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon koulutuksen 2016–2017 syventävien opintojen vastuuopettajat esittävät puheenvuorot omasta tekijyydestään teatteripedagogin, performanssitaiteilijan ja muusikon näkökulmista sekä läänintaiteilijan puheenvuoron.

Mistä soveltavassa taiteessa on kysymys?

Tämän hetkissä taidekeskusteluissa on havaittavissa välillä hyvinkin jyrkkää vastakkainasettelua taiteen ja soveltavan taiteen välillä. Taiteeseen liitetään taiteen itseisarvo ja taidetta taiteen vuoksi -ajattelu. Soveltavaan taiteeseen taas yhdistetään määritelmiä taiteen vaikutuksista esimerkiksi ihmisten hyvinvointiin ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Mitä taiteelle tapahtuu, kun se muuttuu soveltavaksi taiteeksi? Entä voisiko muutos tapahtua toiseen suuntaan, soveltavasta taiteesta taiteeksi ilman etuliitettä? Onko tällainen jaottelu kahtia tarpeen?

Kun puhutaan soveltavasta taiteesta, puhutaan usein siitä, että taiteilija jollain tapaa soveltaa ydinosaamistaan. Ei-soveltavassa taiteessa taas taiteilija toteuttaa ydinosaamistaan eli sitä, mihin hänet on koulutettu ja mitä hänen taiteenlajinsa traditio häneltä odottaa. Mikäli taiteilija puolestaan asettuu kokeellisen taiteen kategoriaan, hän tietoisesti purkaa tai rikkoo oman taiteenlajinsa traditiota. Tämä oli ehkä ilmeistä vielä pari vuosikymmentä sitten, mutta nykyään, kun kokeellisista praktiikoista on tullut taiteen ydinaluetta ja erilaiset monialaiset ja taiteidenväliset projektit näkyvät myös perinteisempien taideinstituutioiden ohjelmistoissa, voidaan kysyä, mistä

kunkin alan taiteilijan ydinosaaminen koostuu.

Taiteen varhaisemman avantgarden muodot, kuten esimerkiksi installaatiotaide ja performanssitaide sekä myöhemmin yhteisötaide, syntyivät purkamaan perinteisempien taiteenalojen traditioita, mutta nykyään niillä on jo omat traditionsa ja metodinsa. Ne voivat vieläkin sisältää tiukkaa anarkistista asennetta ja vastakkainasettelua. Toisaalta niiden työskentelytapoihin voi törmätä myös soveltavan taiteen yhteydessä taiteilijoiden etsiessä uusia tekemisen tapoja suhteessa oman taiteenlajinsa perinteeseen. Esimerkiksi yhteisötaiteilija ei kuitenkaan suoranaisesti sovelta osaaamistaan, sillä yhteisötaiteella on jo oma kenttänsä ja diskurssinsa. Sen sijaan toisen alan taiteilija, joka ottaa yhteisö- tai performanssitaiteen välineekseen taideprosessissaan, voi niiden keinoin soveltaa omaa tekemistään ja ajatteluaan.

Voitaisiinko leikkiä ajatuksella, että soveltava taide on tämänhetkistä taiteen avantgardea, joka kysyy taiteen rajoja ja rikkoo ajassamme vallitsevia taiteen ihanteita? Näin ollen myös soveltavasta taiteesta tulee pian taidetta ilman etuliitteitä, kun rajat on rikottu ja ihanteet uudelleenmääritelty. Kun soveltavan taiteen tekemisen ja ajattelemisen tavat eivät enää uhmaa taiteen itseisarvoa.

Soveltavaa taidetta kuvaa usein prosessuaalisuus. Taide tulee esiin prosesseissa eikä niinkään lopputulemassa, eikä taide välttämättä tule ollenkaan näkyväksi prosessin ulkopuolisille katsojille. Työskennellessään prosessiin osallistuvien ihmisten kanssa soveltavan taiteen tekijä hyödyntää taiteellista osaamistaan, omaa työkalupakiaan sen sijaan, että hän ensisijaisesti esittäisi valmista tuotosta, esimerkiksi esityksen, näyttelyn tai konsertin muodossa. Soveltavaan taiteeseen liittykin olennaisesti taiteilijan intentio osallistua ja käydä dialogia. Koostuuko siis soveltavan taiteen tekijän työkalupakki vuorovaikutustaidoista ja eettisten periaatteiden ymmärtämisestä työskentelyssä, kun ei-soveltavan taiteen tekijä voi toimia heikommilla vuorovaikutustaidoilla ja eettisyyttä tiedostamatta tai eettisiä normeja tietoisesti koetellen ja ylittäen?

Mitä taiteilija kysyy työskennellessään erilaisissa konteksteissa?

On toki kiinnostavaa käydä keskustelua siitä, mikä on soveltavaa taidetta ja mikä taas ei, mutta taiteen tekemisen näkökulmasta olennaista on kuitenkin miettiä, miten teen taidetta, miksi, missä ja kenen kanssa. Entä mitä taide tekee kokijalleen ja ympäristölleen? Listaamme joukon kysy-

myksiä, joita taiteilijan olisi hyvä kysyä itseltään teosprosessin aikana. Nämä kysymykset ovat sovellettavissa niin perinteisessä taidekontekstissa kuin myös sen reuna-alueilla ja ulkopuolella tapahtuvaan työskentelyyn.

1. Muutoksen tekeminen – muutoksen mahdollistaminen

Millaista muutosta tuotat taiteen tekemisellä? Millaisia muutoksia haluat vastustaa? Kenen todellisuutta taiteesi muuttaa? Millaisia tulevaisuuksia taiteesi tuottaa?

Taiteen tekeminen voi aiheuttaa muutoksia yksilöiden ja yhteisöjen elämässä. Taiteen tekeminen voi antaa kokemuksen tekijyydestä ja osallisuudesta. Taideprosessi voi tuoda ihmisiä yhteen sellaisissa kokoonpanoissa, jotka arjessa eivät muuten olisi mahdollisia. Taide voi mahdollistaa dialogin. Taiteen tekeminen voi olla väliintulo, interventio ympäristöön tai yhteisöön, joka kaipaa muutosta. Se voi kuntouttaa, lisätä voimavaroja ja toimijuutta arjessa sekä purkaa jumiutuneita ajatusmalleja. Taiteen tekeminen voi auttaa näkemään toisin ja antaa mielikuvittelulle tilaa.

Taide voi muuttaa ympäristöjä ja tilojen käyttötapoja. Siellä, missä ennen kuljettiin läpi, voidaan nyt koontua, pysähtyä ja osallistua. Taide

voi olla myös osallisena mahdollisten tulevaisuuksien kuvittelemisessä ja rakentamisessa. Taide voi esittää vaihtoehtoja ja vahvistaa uusia toimintatapoja yksilöille, yhteisöille, tiloille ja toiminnoille.

2. Näkyväksi tekeminen

Mitä sinun taiteesi tekee näkyväksi? Mitä taiteesi todistaa? Mitä taiteesi juhlii? Kenelle tai mille taiteesi tuo arvoa ja statusta? Kenen valtaa taiteesi vahvistaa tai purkaa? Mitä taiteesi tuo tietoisuuteen?

Taide tekee näkymättömän idean, aiheen, väitteen, muodon tai identiteetin näkyväksi. Taideteko voi antaa äänen sille, jota kukaan ei kuuntele tai jonka ääni ei erotu muiden äänien joukosta. Taideteko voi välittää hiljaista tietoa, tehdä näkyväksi jotain, jonka olemassaolosta ympäristö ei ole vielä tietoinen. Taideprosessi tai -teos voi tuoda laajemmalle joukolle näkyväksi ja koettavaksi jotain, mitä vain muutamat ovat aikaisemmin kokeneet. Taide voi välittää tietoa hyvin erilaisissa muodoissa. Taiteella voi puhua asioista, joista muissa keskusteluissa vaietaan.

Taiteen tekeminen voi olla viesti jollekulle, vaikka puhumista valtaapitäville. Taiteen tekeminen voi olla vallan käyttämistä osallistujan omaan ympäristöön, elämään. Taiteella on valtaa.

3. Keskustelun avaaminen

– neuvottelu

Millaisia neuvotteluja käyt tehdessäsi taidetta? Millaisia valtasuhteita projektisi pitää sisällään? Miksi haluat olla vuorovaikutuksessa? Miten roolit kumppanisi?

Taiteilija tekee väistämättä valintoja, jotka kantavat arvoja ja eettisiä periaatteita. Taiteilija on oman alansa asiantuntija, ja työskentely kantaa mukanaan kunkin taiteenalan traditioita ja työtapoja arvoineen. Taiteilijan tulee olla tietoinen intentioistaan, varsinkin työskennellessään omasta taiteenalastaan poikkeavassa kontekstissa. Mieti siis, mikä on taidetoimintasi tarkoitus sekä mikä on osallistujien rooli toiminnassa. Onko osallistuja kanssatekijä, asiantuntija vai mentori?

Taiteilijan tulee huomata, miten yhteisöt ja ympäristöt helposti muovautuvat puheessa ja teoissa taidetehtöjen kohteeksi, kohderyhmiksi, objekteiksi, joihin taiteilijat ovat asiantuntijan tai ”paremmin tietäjän ja taitajan” asemassa. On hyvä olla tietoinen, kenen ehdoilla neuvotteluja taiteen tekemisestä käydään. Taideprosessissa syntyy aina valtasuhteita osallistujien ja taiteen ammattilaisten välille. On tärkeää miettiä, miksi haluaa työskennellä jonkun asian tai yhteisön kanssa. Millä tavalla astuu toisen

kulttuurin, yhteisön, laitoksen tai organisaation tilaan ja toimintaan mukaan? Taiteilijan valmistautumiseen kuuluu tiedonkeruu kulttuurista, jota lähestyy, sekä tietoinen omien ennako-olettamuksien reflektointi.

Neuvottelussa ei voi määrätä neuvottelun lopputulosta etukäteen. Siinä onkin hyvä harjoittaa arvioinnista ja vertailusta vapaata havainnointia. Dialoginen suhde yhteisön tai ympäristön kanssa syntyy kiinnostuksesta ja uteliaisuudesta. Kysy yksinkertaisia kysymyksiä, ihmettele ääneen, kirjaa havaintojasi ja tutki olemassa olevaa. Katsele ja kuuntele. Näe ja kuule.

Prendergast ja Saxton (2009, 193) siteeraavat Helen Nicholsonia (2005) vapaasti suomennettuna seuraavalla tavalla:

On tarpeellista olla valppaana sen suhteen, pidetäänkö toimintaa anteliaana välittämisenä vai koetaanko se – vaikka kuinka hyvää tarkoittavaa se olisikin – epämiellyttävänä sekaantumisena. Luottamuksesta voi helposti tulla riippuvuutta, anteliaisuus voidaan tulkita holhoamiseksi, kiinnostus toisia kohtaan voidaan kokea valvontana.

4. Ihmisiä varten, ihmisille, ihmisten kanssa

Kenelle teet taidetta? Kenen kanssa teet taidetta? Kuka taideteokseen osallistuu? Kenen aiheesta teet taidetta?

Kun taidetta tehdään erilaisissa konteksteissa, sen tekemiseen osallistujat eivät aina ole taiteen ammattilaisia. Taiteilija voi olla työprosessin ideoija, koossapitäjä, raamittaja ja fasilitaattori. Taiteilijan taitoa voi olla esittää kysymyksiä, joista taiteen tekeminen saa alkunsa. Taiteilija käyttää omaa ammattitaitoaan, jotta aihe saa taiteen muodon. Taide muuttaa siihen osallistujien kokemusmaailmaa, ainakin hetkellisesti. Osallistamisen ja osallisuuden määrä, laatu ja intensiteetti vaihtelevat taiteen prosesseissa todella paljon. Taideprosessiin osallistumisen määrä riippuu myös taidemuodosta. Yleisöstä voi tulla osallistuja, osallistujasta osallinen tai osallisesta voi tulla tekijä. Entä miten se, että teet taidetta eri ihmisten kanssa ja erilaisissa konteksteissa, vaikuttaa sinuun taiteilijana?

5. Valintojen tekeminen – tietoinen intentio

Millaista todellisuutta taiteesi tuottaa? Minkä agendan puolesta ja mistä intentiosta käsin teet taidetta? Millaisessa dialogisessa suhteessa taiteesi on ympäristöönsä? Miksi sinä teet taidetta?

Taideteoksen aiheen valinta on olennainen kysymys taideteoksen syntyprosessissa. Aiheeseen sitoutuminen tuottaa tekijöille ja kokijoille merkityksellisyyden kokemuksen. Aiheen valinta yhteisön kanssa on usein osa teoksen tekoprosessia, ja se voi vaatia pitkällistäkin yhteispohdintaa ja neuvottelua. Aihe voi myös löytyä yhdessä tekemällä, toiminnan avulla ajattelema. Usein yhteisölle tärkeästä aiheesta tilataan taideteoksia tai taideprosesseja. Näitä aiheita voivat olla esimerkiksi kotoutuminen, toiseuden kohtaaminen, kiusaaminen, seksuaalisuus tai yhteisön vahvistaminen muutosten keskellä. Yleisölle merkityksellistä aiheesta tehty teos ei ole pelkästään objekti, jota katsotaan, vaan kumppani, johon ollaan dialogisessa suhteessa. Taiteen tekeminen voi mahdollistaa osallisuuden kokemuksen, jolloin teoksen merkityksenmuodostukseen ja vallankäyttöön osallistuu usea subjekti. Muutos toiminnassa, ajattelussa ja merkityksenmuodostuksessa mahdollistuu taiteen tekemisen avulla. Taide rakentaa todellisuutta.

Kokeillaan vallitsevan taidekeskustelun nyrjäyttämistä vielä käytännössä:

- *Soveltavaa taidetta kuvaa tutkiminen, kysyminen, ihmettely.* (Taiteen tekemistä kuvaa tutkiminen, kysyminen, ihmettely.)

- *Soveltavassa taiteessa taiteilijan rooli on oppijan rooli.* (Taiteilijan rooli on oppijan rooli.)
- *Soveltavan taiteen tehtävä on tehdä näkymätön näkyväksi, antaa vaietulle tai hiljaiselle ääni.* (Taiteen tehtävä on tehdä näkymätön näkyväksi, antaa vaietulle ja hiljaiselle ääni.)

Mitä jos lakkaisimme taidekeskustelussa tekemästä eroa soveltavan taiteen ja ei-soveltavan taiteen välille ja sen sijaan puhuisimme taiteen erilaisista variaatioista:

Taidetta eri muodoissa. Taidetta eri yleisöille. Taidetta erilaisille kokijoille. Taidetta erilaisilla taiteen tekemisen tavoilla. Taidetta eri intentioista käsin. Taidetta erilaisilla päämäärillä. Taidetta erilaisilla vaikutuksilla. Taidetta erilaisilta taiteilijoilta. Taidetta erilaisilta tekijäjoukoilta. Yksilön tekemää taidetta. Joukon tekemää taidetta. Nimetyn henkilön tai ryhmän tekemää taidetta. Anonyymien tekijän taidetta. Monialaista taidetta. Moninaisia taidetekoja. Moninaisia taiteen tekemisen prosesseja. Moninaista taideajattelua. Moninaisia taideteoksia.

Neljä tekijää – neljä näkökulmaa

Minna Haapasalo, Leena Kela ja Uli Kontu-Korhonen ovat Turun ammat-

tikorkeakoulun Taideakatemiassa kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkinnon soveltavan taiteen syventävien opintojen vastuuolettajia lukuvuonna 2016–2017. Krista Petäjäjärvi toimii läänintaiteilijana Pohjanmaalla, ja tätä julkaisua tehtäessä hän opiskelee kulttuurialan ylempää ammattikorkeakoulututkintoa Turun ammattikorkeakoulussa.

Kirjallisuus

- Herranen, K.; Houni, P. & Karttunen, S. 2013. ”Pitäisi laajentaa työalaansa”: kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö Cupore. Viitattu 21.4.2017 http://www.cupore.fi/images/tiedostot/kuvataiteilijan_ammattirooli_ja_osaamistarpeet.pdf.
- Kontio, T. & Ojamo, H. 2015. Taide ja kulttuuripoliittinen utopia. Teoksessa Koitela, J. (toim.) Suomen taidepoliittinen käsikirja. Tallinna: Baltic Circle/ Q-teatteri & Checkpoint Helsinki, 159–180.
- Prendergast, M. & Saxton, J. (toim.) 2009. Applied theatre. International Case Studies and Challenges for Practice. Bristol: Intellect.
- Römpötti, H. 2015. Soveltavaa vai vapaata taidetta. Issue X. 2/2015: Hyöty. Viitattu 21.4.2017 <http://www.issuex.fi/soveltavaa-vai-vapaata-taidetta/>.
- Rönkä, A. & Kuhalampi, A. 2011. Sanoilla yli sektorirajojen. Teoksessa Rönkä, A.; Kuhanen, I.; Liski, M.; Niemeläinen, S. & Rantala, P. (toim.) 2011. Taide käy työssä: Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahti: Lahden ammattikorkeakoulu, 30-34. Viitattu 21.4.2017 http://blogs.helsinki.fi/taika-hanke/files/2009/02/Taide_kay_tyossa.pdf
- Tulusto, A. & Salusjärvi, A. 2016. Li Andersson: Taide on luovan talouden ydin. Yle. Viitattu 21.4.2017 <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/04/14/li-andersson-taide-luovan-talouden-ydin>.

Minna Haapasalo: Teatteripedagogi mahdollistajana

Koulutan päätyönäni teatteri-ilmaisun ohjaajia. Olen myös itse ensimmäiseltä koulutukseltani teatteri-ilmaisun ohjaaja. Ammatti tarkoittaa minulle muutoksen mahdollistamista.

Teatteri-ilmaisun ohjaajat ohjaavat pääasiassa harrastajia ja kaikenlaisia ihmisiä. Teatterin tekemisen päämäärä on yleensä esitys, vaikka tavoitteena olisi ensisijaisesti vaikkapa osallistujien toimintakyvyn ylläpitäminen. Teatteriesityksen tekeminen tai teatteri-ilmaisun opetukseen osallistuminen on usein yksilölle identiteettiä rakentava ja yhteisöön liittävä kokemus. Yleisölle esiintyminen on parhaimmillaan voimakas nähdynsi tulemisen kokemus. Katsojalle lahjan antaminen voi olla uusi kokemus. Teatteria tekemällä opitaan paitsi ilmaisia taitoja ja esityksen rakentamisen prosessia, myös rakentavia vuorovaikutustaitoja: kuuntelemista, ”kyllä”-sanomista, ratkaisujen tarjoamista ja yhteiseen päämäärään sitoutumista. Teatteria tehdään aina yhdessä, ja parhaimmillaan tuo yhteisö on kannatteleva ja yksilöä pitkälle tulevaisuuteen tukeva. Teatterin tekeminen on monille elämänsuuntaa myönteisesti rakentava tekijä.

Pedagogina koulutan muutoksen mahdollistajia, luovia ja itsenäisiä teatterin ammattilaisia. Teatteri-ilmaisun ohjaajat ovat pedagogisia taiteilijoita, joiden tekojen kautta yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason muutokset ovat mahdollisia. Todellisuus voi rakentua niin, että jokaisella on oma paikkansa tasa-arvoisessa piirissä, jokaisella oma tähtihetkensä esityksessä, joka ei toteudu ilman sinua. Ja sinua. Ja sinua.

Leena Kela: **Performanssitaitelijan työkalupakki**

Olen performanssitaitelija. Teen taidetta ihmisille ja ihmisten kanssa. Joskus olen osallistanut teoksissani myös eläimiä. Lähinnä kuitenkin työskentelen ihmisyleisön ja -osallistujien parissa.

Teokseni tulevat näkyviin hyvin erilaisissa konteksteissa. Joskus työskentelen taidemuseossa tai -galleriassa ja joskus teatterin lavalla. Usein teen performanssejani myös kaduilla, metsissä, pelloilla, puistoissa, vanhoissa käytöstä poistetuista rakennuksissa ja ahkerassa käytössä olevissa julkisissa rakennuksissa.

Välillä teen taidettani yksin, välillä taas taitelijakollegani tai jonkun muun alan asiantuntijan kanssa. Joskus minulla on katsojia, joskus pelkästään taideprosessiin osallistujia.

Työskentelyprosesseissani kerään aineistoa lukemalla, kirjoittamalla ja ihmisten kanssa keskustelemalla. Ajattelen yksin ääneen ja neuvottelen yhdessä muiden kanssa. Ajoittain kohtaan erimielisyyksiä, ja ajoittain taas päädyn ihmeelliseen flow-tilaan, jossa asiat tuntuvat tahtuvan kuin itsestään.

Dialogisuus on yksi keskeinen tekemistäni määrittävä elementti, myös sooloteosteni kohdalla. Taitelijana olen ihmettelijä ja kysyjä, enkä edes usko siihen, että on olemassa varmoja vastauksia. En koe soveltavani mitään, teen vain taidettani eri tavoilla ja erilaisissa konteksteissa.

Minulle taiteen ensisijainen tehtävä on kommunikaatio.

Uli Kontu-Korhonen: **Muusikon erilaisia tehtäviä**

Tehtäväni muusikkona sisältävät esiintyvän taiteilijan, musiikkipedagogin ja sairaalamuusikon töitä. Jokaisessa näistä tehtävistä toimin musiikin ammattilaisena, mutta tavoitteet ovat erilaisia. Työroolejani yhdistää taiteen ja sen aiheuttaman elämyksen jakaminen muiden kanssa – vuorovaikutus.

Näissä erilaisissa tehtävissä minulta vaaditaan tietoisuutta omaan tekemiseeni sekä herkkää havainnointikykyä ja läsnäoloa.

Omalla kohdallani ajattelen musiikin ”soveltamisen” liittyvän ohjelmiston valitsemiseen kohderyhmän mukaan, mutta vieläkin enemmän teoksen esittämis- ja tulkintatapaan sekä osallistamisen eri muotoihin. Saman teoksen voi soittaa tai laulaa niin monella eri tavalla. Tavoitteenani voi olla esim. elämyksen mahdollistaminen, musiikilla koskettaminen, ilon ja mielihyvän jakaminen tai kuulijoiden osallistaminen. Muusikolta vaaditaan hyvää keskittymiskykyä ja reagoimista muuttuviin tilanteisiin musiikilla. Nämä reaktiot heijastuvat työssäni esimerkiksi musiikin tempoon, koristeluun ja sointiväreihin.

Musiikissa tärkeimpänä pidän sitä, miltä se *tuntuu*. Musiikin vaikutukset ihmiseen ovat sekä fyysisiä että psyykkisiä riippuen kuulijan mielentilasta, elämänhistoriasta ja kyseisestä hetkestä. Musiikki on voimakas ärsyke ihmisen aivoille, ja sitä aivojen aktivaatiota muusikko ei voi työssään hallita – muusikko työskentelee musiikin välikappaleena ja mahdollistajana.

Krista Petäjäjärvi: **Soveltava “taide” haastaa Taiteen**

Olen monta vuotta seurannut aktiivisesti taidekentällä käytyä keskustelua soveltavasta taiteesta. Olen myös osallistunut itse keskusteluun televisiossa, radiossa, lehdissä, verkkokirjoituksissa ja muissa yhteyksissä. Samalla kun soveltava taide ilmiönä, taidemuotona ja toimialana laajenee, kasvaa taidekentän ärsytys aihetta kohtaan. Tästä paineesta huolimatta arvokeskustelu soveltavasta taiteesta ja sen merkityksestä etenee hitaasti.

Tässä kirjoituksessa jäsenän, millä tavoin soveltava taide haastaa tai jopa uhkaa taiteen perinteisempää kenttää. Perinteisemmällä taidekentällä viittaen taiteeseen, joka toteutuu totutuissa taiteen formaateissa, tiloissa ja instituutioissa. Kirjoitan tarkoituksellisesti näitä seikkoja yksinkertaistaen, jopa kärjistäen.

Taiteella on poikkeuksellinen paikka arvoasteikossamme. Taide on osa sivistystä, kulttuurisen kehittymisemme mitta, se on jopa jotakin pyhää. Taiteella on itseisarvoa, eikä se tarvitse perusteluja olemassaololleen. Perinteisemmän taiteen ja soveltavan taiteen ero on siinä, että jälkimmäiseen kiinnittyy erilaisia välinearvoja. Soveltava taide avaa ovia taiteelle uusissa ympäristöissä. Nämä uudet mahdollisuudet eivät mahdollistu taiteen itseisarvon kautta, vaan koska taiteeseen voidaan liittää muitakin arvoja. Kun taiteelle syntyy sen itseisarvon rinnalle muita arvoja, muuttaa tämä taiteen yhteiskunnallista asemaa. Soveltava taide haastaa kysymään, onko tämäkin taidetta.

Kamppailu itseisarvosta

Soveltavan taiteen ja perinteisemmän taiteen suhteen rakentumista leimaa keskustelu taiteen itseisarvosta. Itseisarvoisesta taiteesta on muodostunut vastakohta soveltavalle taiteelle, ja keskustelua käydään etupäässä tämän polarisaation kautta. Taiteen itseisarvon alleviivaaminen liittyy tarpeeseen popularisoida aihe: vastakohta-asettelun kautta on helppo ottaa kantaa puolesta ja vastaan – ilman tarvetta perehtyä syvempiin merkityksiin.

Taiteen itseisarvon korostaminen on jäykkä puolustusasema, joka ei avaa keskustelua vaan päättää sen. Kysymys itseisarvosta liittyy paitsi soveltavaan taiteeseen myös 2010-luvun sivistyskamppailuun. Pelkona on, että jos valokeila siirtyy taiteen välineellisiin arvoihin, tämä horjuttaa taiteen itseisarvoista asemaa. Keskustelemattomuus on pyrkimystä säilyttää taiteen asema ennallaan ilman sijaa välineellisille arvoille. Tähän liittyy myös halu rajata soveltava taide kokonaan taiteen ulkopuolelle; silloin osa taiteesta voisi säilyttää asemansa ennallaan, ja vain jotakin taiteen ulkopuolista altistuisi välineellistämislle.

Jos taiteelle kuitenkin sallitaan erilaisia välineellisiä arvoja, herää kysymys siitä, mitkä arvot ovat hyviä ja mitkä huonoja. Itseisarvoa ei tarvitse perustella. Muut arvot ovat väistämättä alhaisempia ja sidottuja yksittäisten ihmisten tai ihmisryhmien pyrkimyksiin. Taidetta on käytetty poliittiseen propagandaan ja on aivan yleistä, että markkinatalous edistää asiaansa hyödyntäen taiteilijoita mainoksissaan. Se, onko tämä hyvä vai huono asia, on tulkinnanvaraista, mutta joka tapauksessa se herättää taidekentässä ristiriitaisia tunteita. Kun taiteen arvo on josakin muualla kuin sen itseisarvossa, voi jälki olla rumaa, vaarallista tai vähintäänkin kyseenalaista. Taide on itseisarvonsa kautta kuin pyhä luonnonvoima, jota ei tulisi valjastaa toisarvoisiin tarkoituksiin.

Taiteen ja yhteiskunnan välisyys

Soveltavia taiteilijoita yhdistää halu toimia taiteen kautta erilaisissa arkisissa ympäristöissä. Tämä muuttaa monella tapaa taiteen ja muun yhteiskunnan välistä dynamiikkaa, tuntuu näiden välisestä etäisyydestä. Kun yksi taiteen tehtävistä on kommentoida yhteiskuntaa etäältä, luoda siihen peilipintoja, herättää soveltava taide pelon tämän etäisyyden katoamisesta. Jos taide ei ole enää ”kommentoiva toiseus”, se voi menettää identiteettinsä ja liueta osaksi muuta elämää. Soveltava taide herättää siis pelon taiteen katoamisesta, minkä vastavoimana on tarve terävöittää taiteen erillisyyttä, sen identiteettiä anarkistisena vastavoimana. Soveltavassa taiteessa on anarkiaa, mutta sen mekanismit ovat toisenlaiset kuin perinteisimmissä taiteen muodoissa, se tapahtuu yhteisöjen sisällä.

Se, että soveltava taide muuttaa taiteen ja muun yhteiskunnan välisestä erillisyyttä ja etäisyyttä, heijastuu käsitykseen taiteilijuudesta. Soveltavan taiteen kautta taiteilijat ovat astuneet osaksi erilaisia yhteisöjä ja näin moninaistavat kuvaa taiteilijasta. Taiteilija eräänlaisena shamaanina, poikkeuksellisia vapauksia nauttivana yhteisön jäsenenä, on saanut rinnalleen toisenlaisia taiteilijuuden muotoja.

Muuttuvat roolit, vähenevät resurssit

Taiteilija osana arkisia ympäristöjä tuo taiteilijan kompetenssin uudenlaiseen tarkasteluun. Arkisissa ympäristöissä korostuu taiteilijan osaaminen ”vain” yhtenä osaamisena muiden joukossa. Kun taiteilijan ammattitaitoa voidaan helpommin rinnastaa muihin ammatteihin, on myös mahdollista pohtia, mihin erilaisiin tarkoituksiin osaamista voitaisiin soveltaa. Soveltavan taiteen kautta laajennetaan taiteilijan työkenttää. Tämä herättää pelon siitä, ettei taiteilijuus sen perinteisemmässä muodossa enää riitä, että lopulta kaikkien taiteilijoiden oletetaan työskentelevän jonkinlaisissa taiteen uusissa sovelluksissa. Onko siis soveltava taide alkusoittoa tulevaisuudelle, jossa rahoitetaan vain ”toisarvoisia” tavoitteita toteuttavia taidemuotoja?

Yksi taiteen soveltamisen ja itseisarvoisen taiteen välistä suhdetta hallitseva näkökulma on resurssikamppailu. Perinteisemmällä taidekentällä on huolta siitä, että jo alun perin aivan liian pienestä taiteen rahoituksesta jaetaan rahaa ”taiteelle”, jossa on sosiaalityön kaltaisia piirteitä. Tästä lähtökohdasta syntyy tarve suojella taiteen etupiiriä ja rajata jollakin tapaa se joukko, joka on oikeutettu taiteen rahoitukseen.

Kysymys liittyy taidekentän hierarkiaan ja ammattilaisuuden arvottamiseen. Millä tavalla taiteilijan ammattitaitoa voidaan arvioida, kun taiteilijan osaamista ei voida tulkita työnäytteillä perinteisen taiteen keskeisiltä areenoilta eikä hänen taiteensa nouse näkyväksi ja asetu ymmärrettäväksi muun taiteen rinnalle? Kysymys hierarkiasta liittyy osaamiseen, laatuun ja taiteen arvioinnin kriteereihin.

Lopuksi

Keskusteluun vaikuttaa soveltavan taiteen oman identiteettityön keskeneräisyys. Soveltava taide on yhä määrittelemätön alue. Tämä hidastaa paitsi kentän ammattimaistumista myös arvokeskustelun kehittymistä. Tästä syystä on tärkeää nostaa esiin soveltavaa taidetta, nähdä mitä kaikkea tämän käsiteparin suojissa toteutetaan, mitkä ovat taidemuodon erityispiirteitä ja millaisen erityisosaamisen varassa taide syntyy.

Yhteiskunnan kiinnostus taiteen soveltamista kohtaan luo painetta kehittää ymmärrystä soveltavasta taiteesta ja sen olemuksesta osana taidekenttää. Tyypillisesti soveltavalla taiteella ei ole niin kutsuttua galleria-arvoa, eikä se välttämättä sisällä totutun kaltaisia wow-efektejä tai julkisia ulostuloja. Näistä syistä soveltavaa taidetta on vaikeaa rinnastaa perinteisiin taiteen muotoihin. Kun soveltavaa taidetta ei voida ymmärtää taiteen totutuilla lukutavoilla, miten voisimme sitä kuitenkin ymmärtää?

Soveltavan taiteen kautta taiteelle syntyy uudenlaisia merkityksiä ja arvoja. Näiden tunnistaminen ja vakavasti ottaminen on tulevaisuuden kannalta monella tapaa tärkeää. Ei vähiten siksi, että Taiteen rahoitus-pohja voisi laajentua.

Odotan mielenkiinnolla, kuinka soveltavan taiteen ja perinteisemmän taidekentän välinen dialogi kehittyy. Toivon avointa uteliaisuutta ja ymmärryksen syventämistä soveltavasta taiteesta erityisenä taiteen lajina.

II

TAIDE VÄLINEENÄ NÄHDÄ JA TULLA NÄHDYKSI

Näkyviin piirretyt. SuMu-taiteilijakirjat taidelähtöisenä kohtaamisen metodina

Petra Kallio

Tiivistelmä

Kerron tässä artikkelissa hankkeestani, joka koostui kuvallisen työskentelyn kautta toteutuvista kohtaamisen hetkistä vaikeavammaisten päivätyöryhmässä Turussa. Työskentelyni toimi osana suurempaa kehittämishanketta Turun ammattikorkeakoulun kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon sisältyvissä soveltavan taiteen opinnoissani. Hankkeen tavoitteena oli tutkia ja kehittää kuvataiteellista kohtaamisen menetelmää ja luoda SuMu-kuvakonsepti, joka sisältää ohjauksellisen metodin ja kohtaamisen asiakkaan, kanssataiteilijan, kanssa.

Kuvaan vuorovaikutuksen syntymistä ennalta tuntemattomien ihmisten välillä, yhteisen tilan avautumista ja nähdyksi tulemisen kokemusta. Nämä onnistuivat lyhyissä hetkissä intensiivisen taiteen jakamisen tuloksena. Kerron, miten kuvat piirtyvät ihmisestä narraation, hetken, tulkintojen, näkemisen ja visuaalisten teosten kautta. Tuon artikkelissani esiin omia ja asiakkaitteni kokemuksia tapaamisista, joissa työskentelimme yhdessä piirretyn ja maalatun viivan ilmaisuvoiman avulla toisiamme tutkien.

Pohdin tapahtumia hermeneuttisen ihmiskäsityksen, kohtaamisen dialogisen filosofian ja etiikan sekä oman taidekasvatuksellisen ajatteluni pohjalta. Olen käyttänyt kirjoittamiseni keskeisinä innoittajina filosofi Emmanuel Levinasin ajatuksia Toisen kohtaamisesta ja Minän ja Toisen välisestä suhteesta sekä Liikkeestä kohti Toista, filosofi Hans-Georg Gadamerin ajatuksia dialogista sekä filosofi ja eksistentiaalisti Maurice Merleau-Pontyn ajatuksia näkemisestä. Näiden rinnalla kuljetan myös filosofi Mika Hannulan pohdintoja samoista aiheista.

Hankkeessa syntyi sarja SuMu-kirjoja, ”sun ja mun” kuvia, jotka toimivat asiakkaan ja taiteilijan yhteisinä taiteilijakirjoina ja uniikkiteoksina. Teokset ovat olleet nähtävillä *Piirrä Minut – Näe Minut. Taiteesta hyvinvointia* -yhteistyöhankkeen näyttelyssä Valkeakosken Myllysaaren museossa 14.10.–18.12.2016.

Johdanto

SuMu-kuvakonseptin luominen oli kehittämishankkeeni Turun ammattikorkeakoulun kulttuurialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon soveltavan taiteen opinnoissa. Hanke oli samalla osa suurempaa hyvinvointitaiteen kokonaisuutta Pirkanmaalla yhdessä Lapin yliopiston ja Päivölään opiston taidelinjan opiskelijoiden kanssa keväällä 2016. Työskentelin Turun kaupungin Pompon päiväkeskuksen vaikeavammaisten asiakkaiden kanssa yhteistyössä Trager-terapeutti Virpi Riihiluoman kanssa. Kuvallinen teosten jatkotyöstö tapahtui omalla työhuoneellani ja Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia grafiikan tiloissa.

Aiheeni ajankohtaisuus tulee esiin meillä olevassa vilkkaassa yhteiskunnallisessa keskustelussa taiteen hyvinvointivaikutuksista ja taiteellisen työskentelyn jalkauttamisesta sosiaali- ja terveyssektoreille. Valtioneuvoston hallitusohjelman kärkihankkeena on vuoden 2018 loppuun mennessä tukea kuntia, kuntayhtymiä ja mui-

ta toimijoita kehittämään olemassa olevia hyviä käytäntöjä ja löytämään uusia toimintatapoja, jotka lisäävät eri taiteenalojen ja kulttuuripalveluiden tarjontaa ja saatavuutta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hankkeeseen on varattu rahoitusta kolmen vuoden ajalle, yhteensä 2,0 miljoonaa euroa, ja sen pyrkimyksenä on saada taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut vakiinnutetuksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita ja hyvinvoinnin seurantaa. (Valtioneuvosto 2015.)

Asiakkaan kohtaaminen, läsnäolo ja nähdäksi tuleminen nousevat esiin keskusteluissa, jotka liittyvät taidelähtöisiin hyvinvointihankkeisiin. Asiakas on keskiössä, ja usein näkymätöntä yksilön kokemusta, tunteita ja elämyksiä pyritään korostamaan ja tuomaan julki. Yksilön ja persoonan merkitys kaikissa elämänvaiheissa ja elämäntilanteissa koko ihmisen elämänkaaren ajan halutaan nostaa nyt arvokkaaksi. Taiteen saavutettavuus, taiteen kokeminen itse ja osallistuminen nähdään nyt tärkeämmäksi perusoikeudeksi ihmisyydessä kuin aikoihin.

Työskentelyni tavoitteena oli mahdollistaa yksilön nähdyksi tuleminen sekä oman näkemiseni tarkentuminen hyvinkin syvälle viedyllä hetkien jakamisilla, herkällä kuuntelulla ja tunnustelulla taiteen keinoin. Hankkeen tavoite oli myös tutkia ja kehittää kuvataiteellista kohtaamisen menetelmää, jossa osallisuus nousee merkittävään rooliin.

Tässä artikkelissa kuvaan hankkeesani tapahtunutta vuorovaikutuksen syntymistä ennalta tuntemattomien ihmisten välillä. Kerron alussa yhteisen tilan avautumisesta, nähdyksi tulemisen kokemuksesta ja intensiivisistä hetkistä taiteen äärellä.

Käsittelen hankkeen taustaa ja työskentelyyni vaikuttaneita seikkoja. Kerron, miten kuvat piirtyvät ihmisestä narraation, hetken, tulkintojen, näkemisen ja visuaalisten teosten kautta. Esittelen Trager-terapian yhteyden työskentelyymme ja kerron tapaamisista asiakkaiden kanssa. Tuon esiin omia ja asiakkaideni kokemuksia kohtaamisista, joissa työskentelimme yhdessä.

Tarkastelen sitä, kuinka työstin yhteisissä hetkissä syntyneitä kuvia eteenpäin SuMu-kirjoiksi, yhteisiksi taiteilijakirjoiksi nähdyksi tulemisen hetkistä. Pohdin tapahtumia herme-

neuttisen ihmiskäsityksen, kohtaamisen dialogisen filosofian ja etiikan, sekä oman taidekasvatuksellisen ajatteluni perspektiivistä. Viitataan siinä Emmanuel Levinasin ajatuksiin Toisen kohtaamisesta ja Minän ja Toisen välisestä suhteesta, sekä Liikkeestä kohti Toista (Emmanuel Levinas, Etiikka ja äärettömyys), filosofi Hans-Georg Gadamerin ajatuksiin dialogista sekä filosofi ja eksistenttialisti Maurice Merleau-Pontyn ajatuksiin näkemisestä. Näiden lisäksi näen yhtymäkohtia myös filosofi Mika Hannulan pohdintoihin samoista aiheista.

Käsittelen hiljaista tietoa taideprosessissa, näkemistä ja nähdyksi tulemistä. Kytken ajatteluni myös hermeneuttiseen ajatteluun ja ihmiskuvaan sekä filosofi Buberin ajatukseen kohtaamisesta.

Pohdin taiteilijan läsnäoloa intervention taiteellisena osuutena sekä taiteilijan paikkaa ja roolia nyky-yhteiskunnassa. Lopuksi pohdin, mitä kohtaamiset minulle taiteilijana antoivat, mitä opin ja sain hankkeesta sekä millaisena koin työskentelyn asiakkaiden kanssa.

Näkyviin piirretyt: Piirrä minut – Näe minut- kehittämishankkeen taustaa

Kehittämishankkeeni taustana on vuonna 2015–2016 tekemäni *Piirrä minut – Näe minut* -yhteistyöhanke sosiaali- ja terveystalalle yhdessä Lapin yliopiston ja Päivölän opiston taideopiskelijoiden ja linjanjohtaja TaM Satu Kiurun kanssa. SuMu-kuvat -kokonaisuus on osa tätä yhteistyöhanketta. Yhteisen toimintamme tarkoituksena oli kehittää ja kokeilla kuvataiteellisia kohtaamisen menetelmiä, jotka toimisivat erilaisissa tilanteissa. Ajatuksemme oli, että taidelähtöinen lähestymistapa voi tuoda mukanaan jotain uutta ja syvää hetkeen arjen keskellä.

Yhteinen päämäärä kehityshankkeesamme oli taiteilijan ja asiakkaan tasa-arvoinen vuorovaikutus, yhdessä tekeminen, kokeminen ja jakaminen. Tärkeäksi tapahtumassa ajateltiin piirtämisen kautta näkemistä, kokemista ja ymmärtämistä sekä ihmisenä ja persoonana elämässä näkyväksi tulemistä. Se, miten tulisimme kukin hanketta tarkemmin toteuttamaan, missä ja kenen kanssa, oli alussa vielä epäselvää. Pidimme kuitenkin alusta saakka merkityksellisenä sekä asiakkaan kohtamista hetkessä että kohtaamiseen liittyviä hyvien vaikutusten odotuksia.

Hankkeessa laadimme opiskelijoille puitteet, joissa he toteuttivat ohjatut asiakastapaamisensa Pirkanmaalla eri asiakasryhmissä terveys- ja sosiaalialalla. Asiakaskohtaamisensa opiskelijat päätyivät dokumentoimaan videotaideteoksiksi ja nähdyksi tulemisen hetkien kuviksi yhteiseen näyttelyymme Valkeakoskella Myllysaaren museossa ja Turussa vuosina 2016–2017. Yhteiseen osuuteemme liittyi myös kolme lähiopetusjaksoa opiskelijoille Päivölässä, jossa olin luennoimassa hyvinvointihankkeista kentällä, tämän hetken suuntauksista toiminnassa ja aiheeseen liittyvistä visioista laajemmin yhteiskunnassa.

Hankkeen kautta koin myös oman taiteilijuuteni laajentuvan uusille alueille. Halusin vaikuttaa osaamisella ja olemalla samalla enemmän dialogissa ympäröivän yhteiskunnan kanssa kuin aikaisemmin. Toimittuani pitkään taidekasvattajana koulu maailmassa kaipasin nyt vapaampia ja luovempia vaikuttamisen mahdollisuuksia kuin opetustoimen tiukat rajat antoivat myöden. Tarkoitukseksi soveltavan taiteen opinnoissani oli kartoittaa, mitä erilaista ja entisestä työnkuvastani poikkeavaa taiteilijana toimiminen ”palveluammattissa” voisi ammattitaidolleni antaa.

Sumusta nousevat kuvat ja vuorovaikutus menetelmänä

Työskentely Pompossa

Oma taiteellinen osuuteni hankkeessa toteutui Turun kaupungin Pompon päiväkeskuksen vaikeavammaisten asiakkaiden kanssa. Keskityin kehittämään piirtämiseen perustuvaa ja Trager-harjoittein tuettua nähdäksesi tulemisen taidelähtöistä työskentelymetodia sosiaali- ja terveysalan eri asiakasryhmien käyttöön. Suunnittelemani ohjauksellinen metodi ja kohtaaminen kanssataiteilijan kanssa toimi vuorovaikutuksellisenä menetelmänä, jossa taiteellinen panos pelkistyi intensiiviseen läsnäoloon. Dokumentoin työskentelyn aikana jaettuja hetkiä kirjallisessa ja piirretyissä tai maalatussa kuvamuodossa. Myöhemmin työstin materiaalin asiakkaan ja minun Sinun ja Minun kuviksi – SuMu-kuviksi ja SuMu-taiteilijakirjoiksi.

Hankkeeseen osallistui kolme Pompon päiväkeskuksen vaikeavammaisista asiakkaista. Jokaisen asiakkaan kanssa työskentelin neljä kertaa. Työskentelymme kesti vaihtelevasti 45 minuuttia puoleentoista tuntiin kerrallaan. Olimme sopineet keskuksen kanssa valmiit ajat tapaamisille ja pyytäneet asiakkaiden asianmukaiset luvat työskentelyyn, sen dokumentointiin ja materiaalin julkistamiseen.

Tavoitteenani oli nähdä, miten kuvat piirtyvät ihmisestä narraation, hetken, tulkintojen, näkemisen ja visuaalisten koodistojen kautta. Millaisia matkoja yhdessä kulloinkin kulkisimme? Syntyisikö kohtaamista, jakamista tai vuorovaikutusta? Tulisimmeko toisillemme nähdyksi? Ennalta miehen, olisiko kohtaaminen tällä kertaa vain minun kuvallinen kosketusyritykseni Sinun hiljaisuuteesi, vai lähtisitkö mukaan katselemaan ja tunnus-telemaan kuvin, miltä elämä tuntuu tänään? Valitsin kuvalliseksi menetelmikseni piirtämisen ja maalaamisen, painottuen maalaamiseen. Piirtäminen tuntui luonnollisimmalle kuvien jatkotyöstön vuoksi, jonka olin suunnitellut tapahtuvan kivilitografiana.

Trager-menetelmä

Tutustuin Päivölän opistolla Trager-terapeutti Virpi Riihiluomaan, ja päätimme kokeilla työskentelyä yhdessä. Lisäsimme suunnittelemiini taidekohtaamisiin Trager-terapeuttisia harjoitteita, joita Riihiluoma on hoitotyössään toteuttanut asiakkaille jo pitkään, mutta ei varsinaisesti taidetyöskentelyn yhteydessä ja stimuloijana. Trager-hoito perustuu yhdysvaltalaisen lääkärin Milton Tragerin (1908–1997) kehittämään psykofyysiseen terapiamuotoon, jota on käytetty USA:ssa jo yli 70 vuotta. Hoidon tavoitteena on lisätä asiakkaan tieto-

Kuva 1. Juha Raunio, Sumusta nousevia hahmoja 2016. Kuva: Petra Kallio.

utta kehostaan ja herättää lihaksissa sekä nivelissä tunneaistimuksia, jotka menevät keskushermostoon saakka. Sen jälkeen autonominen hermosto vaikuttaa koko elimistöön ja hoidettavan tiedostamaton mieli aktivoituu. Pehmeä kosketus aiheuttaa positiivisia mielikuvia, tuntuu hyvälle ja rentouttaa. (Trager 2016.)

Trager-menetelmä vaikutti oman työskentelyni kehittelyyn paljon. Vaikka alussa olikin hankala yhdistää uusia lähtökohtia omiin ajatuksiin, onnistui yhdistelmä lopulta hyvin. Alun muotoutumattomat mielikuvat ja vieraalla maaperällä liikkumisen kitka osoittautuivat kirvelyn väärteiksi. Todellisuudessa hankaus oli pelkästään omassa mielessäni. Työskenteleminen parina eri ammattiosaamisen yhdistelmässä muodostui mielekkääksi ja tuki vahvasti yhteistä uteliaisuutta ilmiölle. Luottamus toisen osaamiseen ja ammattitaitoon loi hiljaisen kunnioituksen ilmapiirin, jonka myös asiakas saattoi aistia. Hetkestä tuli arvokas, tärkeä ja oma.

”Nyt onnistuu...”: työskentelyn vaiheet

Kohtaamisen hetki alkoi asiakkaan kanssa Trager-harjoitteilla, joissa pyrittiin virittäytymään tunnelmaan, rentouttamaan vartalon jäykkyystiloja ja avaamaan esimerkiksi käsi-

en liikeratoja taiteelliselle työskentelylle. Niille asiakkaille, jotka pitivät fyysisestä kosketuksesta ja joille helvät rentouttavat täristysliikkeet tuntuivat sopivilta, teki Virpi sarjan liikkeitä kummallekin puolelle ylävartaloa, kylkiä ja käsiä sekä niskaa. Yhdelle asiakkaalle, joka ei pitänyt fyysisestä kosketuksesta, Trager-harjoitteet oli piirretty kuviksi korteille, joita tutkien ja kuvasarjoihin piirrettyjä liikesarjoja toistaen asiakas teki erilaisia mielikuvien vahvistettuja harjoitteita. Näissä liikesarjoissa hän saattoi esimerkiksi kuvitella piirtävänsä kynällä, joka oli asetettu hänen korvaansa, pensselillä, joka kasvoi hänen päästään, tai pyörittävänsä kättään kylmässä maalisangossa tai lämpimän sävyisessä väriastiassa.

Trager-lämmittelyn jälkeen aloitimme asiakkaan kanssa työskentelyn yleensä ”vesitaululla”, joka on vanha buddhalaisen meditaatiomenetelmän kaltainen piirtämismetodi, jossa luonnonkiven ominaisuuksia jäljittelevään pinnoitettuun muovitauluun voi maalata vedellä kuvioita, josta ne nousevat esiin. Taululle maalatut kuviot kuivuvat hitaasti ja häipyivät hiljaa niistä kohdista, joissa oli vähemmän vettä. Lopputuloksena on sumunomaisia alati muuttuvia kuvia, jotka kiehtoivat perinteisten musteläikkätestien lailla. Maalauksissa saattoi nähdä jatkuvasti muotoutuvia ja muuttuvia ai-

Kuva 2. Juha ja Virpi. Kuva: Petra Kallio.

heita ja tapahtumia, joita oli mielenkiintoista seurata ja jotka herättivät uusia miellelyhtymiä ja muistoja. Tämä työskentely oli usealle asiakkaisista mieleistä. Tauluun helposti syntyvät kuvat, niiden ”onnistuminen” ja hetkellisyys, oli selvästi kiehtovaa ja vapauttavaa.

Kolmannessa vaiheessa jatkoimme kuvallista työskentelyä hierretyllä kii-

nantussilla, ruokokynillä ja riisipaperilla tai hiilellä, pastelliliiduilla ja punakynillä. Kukin asiakas löysi itselleen parhaat välineet. Yksi halusi piirtää voimakkaasti liiduilla, kun taas toinen teki mielellään tussilla ja ruokokynällä hyvinkin tarkkaa ja kontrolloitua viivaa. Jokaisen asiakkaan oma persoonallisuus ja tunnetila tulivat hyvin esiin.

SuMu-kuvia: taideteos kirjana lähimmäiseltä lähimmäiselle

Kohtaamishetkien jälkeen siirryin työtämään työhuoneelleni yhdessä tekemiämme kuvia sekä kirjallisia ja kuvallisia muistiinpanojani eteenpäin yksilöllisiksi asiakkaan ja minun yhteisiksi taiteilijakirjoiksi. Suunnittelin kullekin asiakkaalle syntyneen kuvaston pohjalta omanmuotoisen ja -näköisen taiteilijakirjan, SuMu-kirjan. Ajatus kirjoille, ”Sun ja Mun” kuville, tuntui hyvältä tavalta yhdistää teokset kokonaisuudeksi. Päädyin painamaan jokaista kaksi kappaletta, joista toisen annoin asiakkaalle itselleen, ja toinen jäi minulle näyttely- ja esittelykäyttöön.

Kehitin kohtaamisista ja syntyneistä kuvista sekä loppuun työstetystä taideteoksesta kokonaisuuden, joka voi toimia kuvallisen kohtaamisen menetelmänä ja valmiina tuotoksena sekä räätälöitynä henkilökohtaisena kohtaamistaideteoksena. SuMu-kirjan voi tilata asiakkaille tai asiakkaalle eri elämäntilanteissa, ympäristöissä tai yhteyksissä.

Valitsin teoksillemme kirjan muodon, koon sekä taiton aina kulloisenkin asiakkaan mukaan sen pohjalta, millaisena minä hänet näin ja mitä kohtaamisissamme nousi esille. Muokkasin kirjoihin asiakkaan kuvia omieni kanssa kokonaisuuksik-

si, joissa vuoropuhelu jatkui ja kohtaaminen piirtyi näkyväksi. Toteutin oman kuvallisen osuuteni kivilitografiana. Vein ensin asiakkaan kuvat valokuvattuina kuvansiirtoina kivelle, jolle jatkoin omin piirroksin. Lopputuloksena syntyi kaksinkertaisia kuvakokonaisuuksia, joissa kahden eri persoonan käsiala ja kuvalliset havainnot yhdistyvät yhdeksi visuaaliseksi tarinaksi. Minun osuuteni kokonaishankkeesta muotoutui näin erilaiseksi kuin Päivölän opiston opiskelijoiden asiakasdokumentit ja videoteokset, joita yhteiseen näyttelyyn 14.10.–18.12.2016 lopulta toimme. Seuraavan linkin kautta avautuvassa videossa esitellään SuMu-kirjoja: Video 1. SuMu-kirjat (www.wevideo.com/view/732236246).

Kohtaamisesta

Kaikki me kaipaamme sitä, että joku kohtaisi meidät itsenämme, avoimesti ja aidosti. Tarpeemme on tulla nähdyiksi ja kuulluiksi arvokkaina ja ainutlaatuisina yksilöinä, tärkeinä ja hyväksytyinä. Kokemus itsestämme ja merkityksestämme muodostuu ennen kaikkea kohtaamisista toisten ihmisten kanssa, mutta mitä on kohtaaminen?

Kohtaamisen filosofian mukaan dialogi, vuorovaikutus, perustuu sanoille, kielelle. Dialogi juontuu kreikan kielten sanoista dia ja logos. Logos tar-

Taulukko 1. SuMu-kirjan vaiheet.

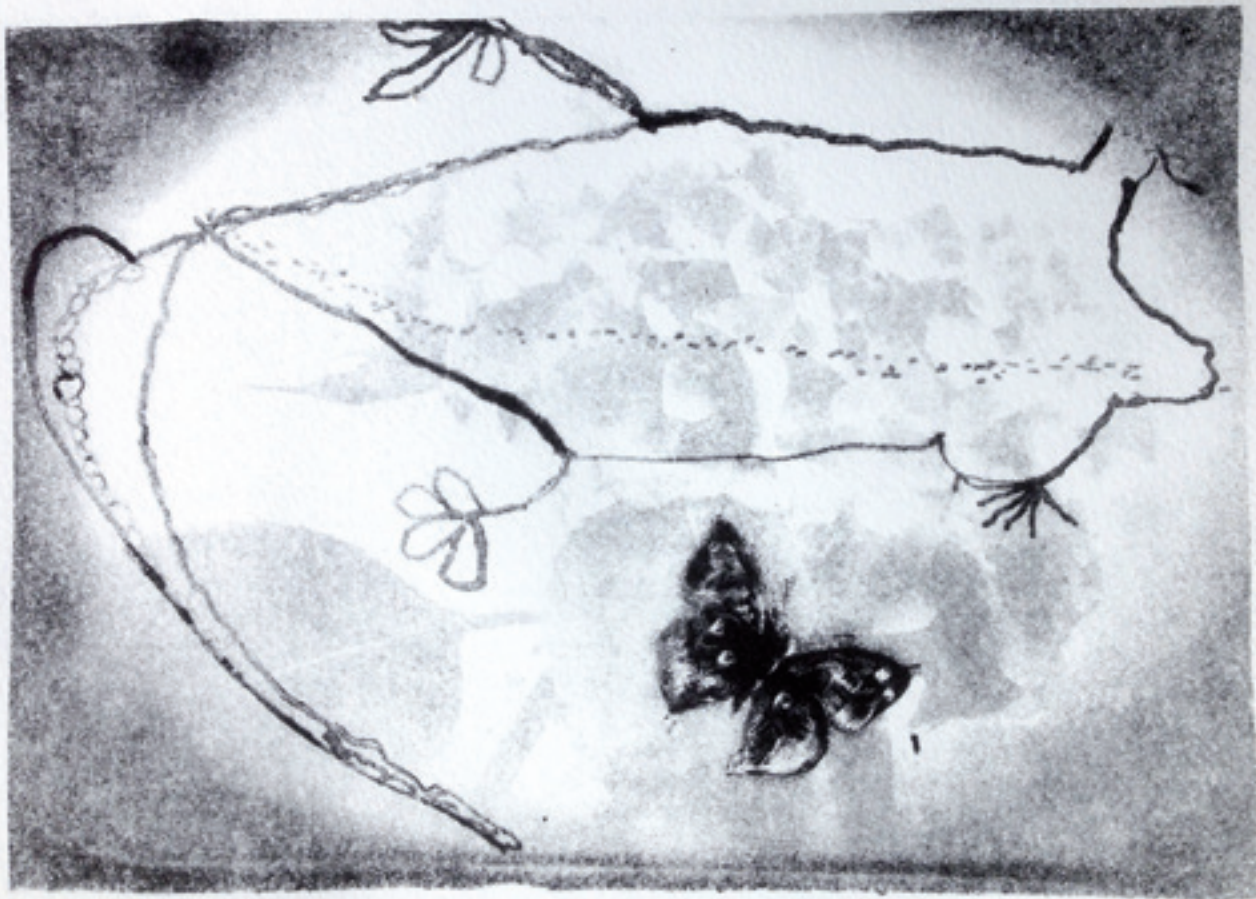
Kohtaaminen	Taidetyöskentely 1	Asiakkaan kanssa	Sisältää Trager-harjoitteet
Näkeminen	Taidetyöskentely 2	Oma taiteilijatyö työhuoneella	Piirsin Sinut – Näin Sinut
Nähdyksi tuleminen	Taidetyöskentely 3	Lopullisten kirjojen sidonta /dokumentointi	
Näkyminen	Teoksen julkistaminen ja jakaminen	Näyttely, teos digitaalisessa muodossa	SuMu-kirja

koittaa sanan merkitystä (ajatus, sisältö), ja dia tarkoittaa kautta tai lävitse. Dialogi tarkoittaa perinteisesti sanoja, mutta kirjoitan nyt toisenlaisesta dialogista. Tämä syntyy ilman verbaalikkaa, toisella kielellä, kuvan, äänen, liikkeen, sekä kosketuksen kautta.

Filosofi Hans-Georg Gadamerin mukaan “[j]okainen keskustelu edellyttää yhteistä kieltä, tai paremminkin se muodostaa yhteisen kielen.” (Gadamer 1990, 384) Kieli voi kuitenkin olla lähes mikä vain, jos yhteinen ymmärrys syntyy. Taiteen kieli on universaali. Taiteen kautta voidaan non-verbaalisin keinoin ilmaista ja vastaanottaa myös sellaisia abstraktejakin asioita, joiden välittäminen tai vastaanotto ei muuten ehkä onnistuisi. Ilman sanoja voi olla myös kieltä. Kuvankielellä voi keskustella, samoin kuin kehon ja tanssin, musiikin tai teatteri-ilmaisun. Dialogi toimii ”toisin sanoin” toisilla kielillä kuvallisessa, sanallisessa, eleellisessä tai muulla tavalla aistittavassa vuorovaikutustilanteessa yhdessä.

Kohtaaminen, kielestä riippumatta, on parhaimmillaan aitoa vuorovaikutusta, siinä elämän hetkessä ja kontekstissa, jossa tapaamme, antaudumme ja asetumme dialogiin keskenämme. Kohtaaminen on jakamista, läsnäoloa, ja oman ajan aitoa antamista toiselle ihmiselle.

Mieleni tekee lainata Gadamerin ajatuksia lisääkin yrityksessäni avata kohtaamista sellaisena, jollaisena minä sen koin. Filosofi Mika Hannula on kirjoittanut kirjassaan *Läsnäolo* (2012) Gadamerin ajatuksia kohtaamisesta tekstin välityksellä. Gadamerin mukaan ”käännymme kohti, emme siirry sivuun, emme käännä selkää, vaan valmistaudumme kohtaamiseen. Se on lievä etunoja, hetkellisen arka, mutta päättäväinen asettuminen kohtaamiseen. Kääntyä kohti, liikkua irti siitä missä on ja kohti sitä, miten voisi olla – itsekseen ja yhdessä” (Gadamer 2004, 213 teoksessa Hannula 2012,176). Yhtä lailla näen itse, että sama pätee kohtaamiseen kuvan kautta.

Kuva 3. "Neitoperhon lisko". Nimimerkki "Neitoperho" ja Petra Kallio 2016.
Kuva: Petra Kallio.

Kuva 4. Juha Raunio. Ruskoliitu ja hiili 2016. Kuva: Petra Kallio.

Kuva 5. "Kuinka jalopeura", Juha Raunio ja Petra Kallio 2016. Kuva: Petra Kallio.

Hyvään kohtaamiseen tarvitaan aikaa, mutta aina ei välttämättä kovinkaan paljoa. Ennen kaikkea se, mitä onnistuneeseen kohtaamiseen tarvitaan, on keskittymistä, välittämistä, toisen kuuntelemista ja kunnioitusta: kykyä vain olla ja antaa toisen olla. Lyhyistäkin kohtaamisen hetkistä tarpeeksi pitkään toistuvina ketjuina voi parhaimmillaan muodostua kokijalle inhimillinen ja merkityksellinen verkko, joka jakaa ympärilleen lämpöä ja välittämisen vastavuoroisuutta.

Hiljaisesta tiedosta, näkemisestä ja nähdyksi tulemisestä

Taiteellisessa työskentelyssäni yksin tai yhdessä toisten kanssa on ns. hiljaisella tiedolla ja intuitiivisuudella suuri rooli. Aisteihin, tuntoon, kinesteettisyyteen, näkemiseen, haistamiseen, maistamiseen ja kuulemiseen, taidetapahtumassa liittyy minulle hyvin paljon sellaista informaatiokulkua, jota ei voi sanoa tai kuvata suoranaisesti ilmaista. Hannele Koivunen esittelee unkarilais-brittiläisen filosofi Michael Polanyin ajatusta hiljaisesta tiedosta kirjassa *Taide tiedon lähteenä* (1998). Koivusen mukaan Polanyi tarkoittaa hiljaisella tiedolla muotoutumatonta tietoa, joka koko ajan vaikuttaa ihmisissä, vaikka sitä ei voida suoranaisesti ilmaista tai formuloida. Tällaista tietoa voi-

daan pitää toisenlaisena tiedonlajina, kuin ns. eksplisiittistä tietoa, joka on suoraa ja ilmaistavaa (Koivunen ym. 1998, 202). Merleau-Pontyn (2006, 67) mukaan puolestaan näkyvän oleukseen sisältyy myös näkymätön toinen puoli, jonka se tekee läsnä olevaksi eräänlaisena poissaolona. Näin ollen se kokonaisuus, jonka työskentelyssä hahmotamme, se kuva, joka meistä toisillemme piiryy, muodostuu sekä näkyvästä, kuullusta että kaikkesta siitä, jota ei voi tarkkaan määrittää, ja joka on poissa, mutta silti läsnä.

Näemme itsemme helpommin toisten kautta. Kohtaaminen puolestaan on itsemme katsomista ja hahmottamista, omien ääriviivojen piirtoa, paperilla ja mielessä, sinun kuviesi ja minun kuvieni kautta. Näkemiseen sopii siis samat edellytykset kuin kohtaamiseenkin. On asetettava näkeväksi, tilanteelle alttiiksi, peiliksi ja heijastukseksi. Pysähdyttävä näkemään ja heijastamaan.

Ranskalainen filosofi ja eksistentiaalisti Maurice Merleau-Ponty sanoo teoksessaan *Silmä ja mieli* (2006) näkemisestä näin:

Se, joka näkee kaiken voi nähdä myös itsensä näkevänsä, koskettaa itseään koskettelevana, on näkyvä ja aistittava itselleen.

Merleau-Ponty pohtii näkemisessä sisäistettävää hiljaista tietoa ja tapah-

tuman jälkeen syntyvää ymmärryksen lisääntymistä jatkaessaan:

*Näkeminen ei ole jokin ajattelun muoto tai läsnäolo itselleen: se on minulle annettu keino olla pois-
sa itsestäni, ja olla sisältäpäin mukana Olevan avautumisessa, jonka
päätteeksi vasta sulkeudun itseeni
(Merleau-Ponty 2006, 18, 64).*

Tuomme hetkeen aina myös kesken-eräisen itsemme, omat heikkouksemme, epätäydellisyytemme, ennakkokäsityksemme, asenteemme ja odotuksemme. Se millaiseksi kohtaamisemme muodostuu, muovautuu siis myös pitkälti siitä, millaisia itse olemme, eikä yksinomaan siitä, kuka kohtaamamme ihminen on.

Myös pohdinta siitä, kuinka paljon ylipäättään voimme kohtaamisessa saavuttaa, on kiehtonut minua. Kuinka lähelle ”absoluuttista” ymmärrystä ja toisen ”näkemistä” me voimme koskaan edes päästä? Miten hahmottaa ymmärryksen pyrkimyksen alati eteenpäin liukuva spiraalin aukko ja toisen kohtaamisen äärettömyys?

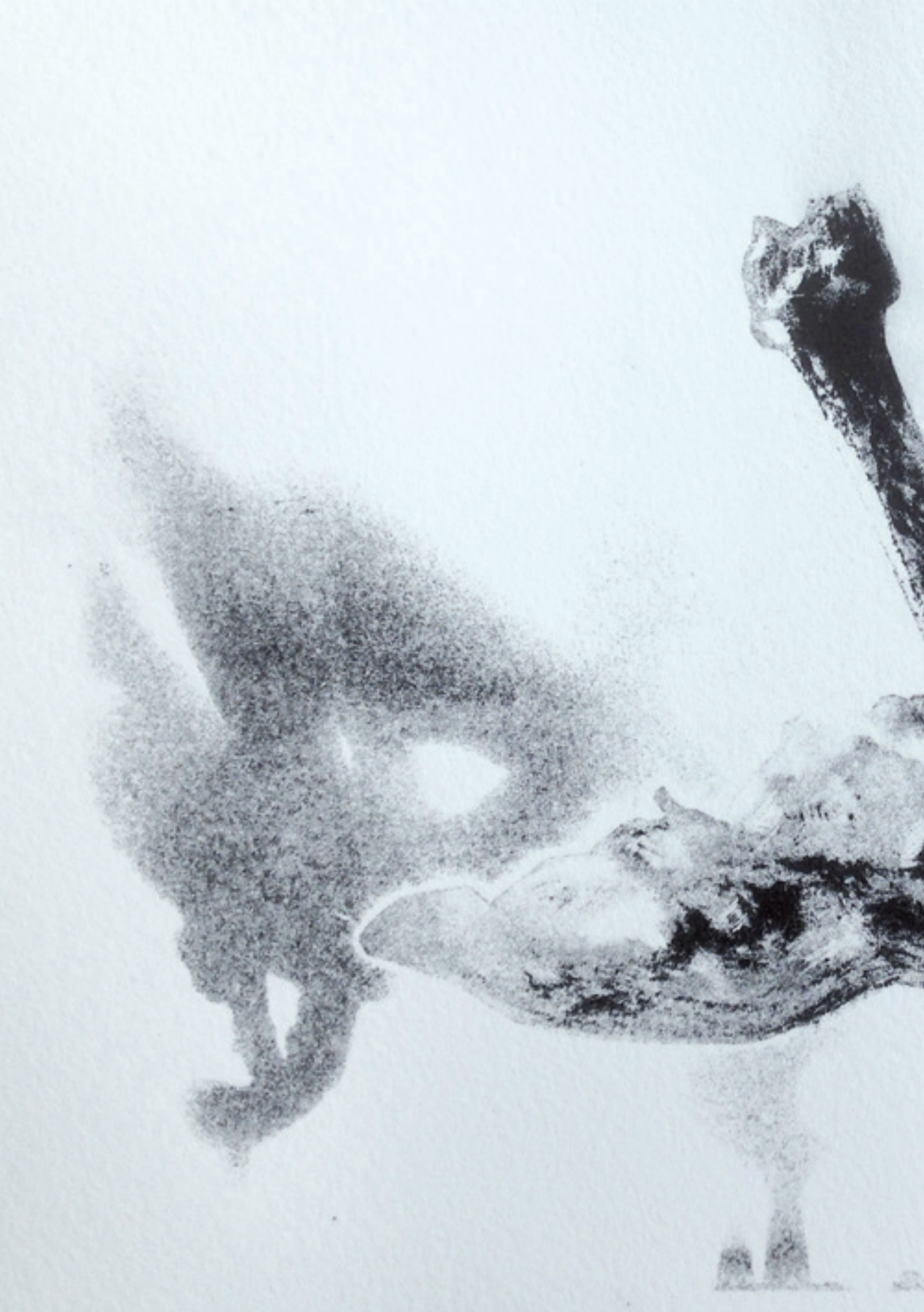
Gadamerin ajatusten mukaan, joita Mika Hannula kirjassaan *Läsnäolo – taide arjessa* (2012) avaa, antaa minulle osittaisen vastauksen myös tähän asiaan. Gadamer ja Hannula puhuvat ensisijaisesti tekstistä kohtaa-

misen välineenä, mutta kuten Hannula kirjoittaa, pätee ajatus tekstin lisäksi suhteessa myös ”suhteessa toiseen ja suhteessa ihan mihin vain”.

Ymmärsin omalta kohdaltani ja kuvien välityksellä kohtaamisen ilmiön näin: Koska kyse on ajattelun hermeneuttisesta ulottuvuudesta, jossa tietoisuuden laajetessa ja havaintojen karttuessa ympäröivästä todellisuudesta, olemme riippuvaisia suhteestamme menneeseen ja tulevaan, sekä aikaan ja paikkaan. Me voimme tässä todellisuudessa ”kääntyä kohti” ja ”lähestyä”, mutta emme voi koskaan täydellisesti ymmärtää. Sillä ”se mikä on ja miten se on, itsessään ja suhteessa ympäristöönsä, ei koskaan, ei mitenkään, ei milloinkaan ole täysin ymmärrettävissä” (Hannula 2012, 177).

Taiteilija ja graafikko Kuutti Lavonen (2007) on kirjoittanut samasta asiasta, ilmiön subjektiivisuudesta, puolestaan seuraavasti:

*Kuva on peili. Peilaamme itseämme toisen ihmisen tekemään. Kuten rakkaudessa kaksi vierasta kohtavat ja elävät yhdessä. Aidon peilinkin äärellä elämme vain Narkissoksen syndroomaa. Emme näe itseämme, näemme vain peilikuvan. Todellisuudessa silmämme näkevät vain oman näkökulmamme verran todellisuutta.
(Lavonen 2007, 142.)*

Kuva 6. "Satu perhosesta", Satu Hirsiniemi ja Petra Kallio 2016. Kuva: Petra Kallio.

Minulle kohtaaminen hankkeessa on ollut toisen ihmisen erilaisuuden ja erillisyyden näkemistä, joka onnistuakseen on vaatinut kykyä eläytyä ja joustavuutta asettua täysin uusiin ja tottumuksistani erillisiinkin mielen asentoihin. Kyse on täten ollut aidosta pyrkimyksestä ja halusta toisen ihmisen avoimeen ymmärtämiseen. Hermeneuttisessa ajattelussa korostetaan meidän kaikkien maailmassa olemista ja suhdetta itseemme ja ympäristöömme, jossa se toinen, vieras ja tuntematon, on aina sekä sisällä että ulkopuolella (Hannula 2001, 71).

Yllätyksellisyys ja ymmärtämättömyys ovat siis myös meissä itsessämme. Toisin sanoen, ilman että tunnemme itseämme, emme voi välttämättä tuntea myöskään toista. Mitä paremmin tunnemme itseemme, sitä syvempi kohtaamisemme voi olla. Martin Buberin (1986, 25–27) mukaan toisen ihmisen aito, ainutkertainen kohtaaminen tarkoittaa sellaista yhteyttä kohdattavaan, jossa olemme kohtamisen virrassa koko olemuksellamme.

Siinä, missä saksalainen filosofi Martin Buber (1878–1965) näkee Sinän ja Minän kohtaamista kahden tasa-arvoisen persoonan kohtamisena, korostaa ranskalainen filosofi Emmanuel Levinas (1906–1995) taas vastuuta toisesta. Hän näkee Minän ja Toisen välisen suhteen epäsymmetrisenä. Hä-

nen mukaansa ”Toinen on aina ulkopuolinen Minän kokemukseen nähden, eikä Minällä voi olla koskaan toisesta lopullista tietoa”. Hän näkee, että ”Toinen on aina enemmän kuin Minä voin käsittää” (Levinas 1996, 80).

Taidelähtöisen työskentelyn kehityshankkeeni perustui holistiseen käsitykseen ihmisestä psykofyysisenä kokonaisuutena toiveineen ja tarpeineen. Uskon yhdessä tekemiseen ja taiteen hyvinvointia lisäävän elementin kautta nähdyksi tulemiseen iästä, sosiaalisesta asemasta, psyykkisestä tai fyysisestä kunnosta riippumatta. Olen tehnyt yhteisötaiteellista työskentelyä Kemiönsaarella Arkipelag Workshop -yhdistyksessä vuodesta 2004 lähtien ja kokenut itse useassa hankkeessa, kuinka erityisesti yhteisöllisessä muodossa taiteen tekemisellä on paljon positiivisia vaikutuksia yksilöön ja koko yhteisöön sekä yleiseen hyvinvointiin. Ryhmissä löydetään uusia ystäviä, tekemisen kautta opitaan uutta itsestä ja ympäristöstä. Onnistuneessa työskentelyssä taiteen äärellä yhteisön me-henki tiivistyy, yksilön identiteetti vahvistuu ja taiteen tekeminen saa uusia merkityksiä. Tässä hankkeessa toteutin kohtaukset asiakkaiden kanssa yksityisesti, lähes kahden kesken asiakkaan kanssa, mutta toin tulokset julkisesti tarkasteltaviksi ja kuviksi piirretyt persoonat nähtäviksi.

Taiteilijan läsnäolosta ja taiteen paikasta yhteiskunnassa

Hankkeen edetessä minulle alkoi selkiintyä, että vuorovaikutuksesta itseltään muodostui se menetelmä, jolla taiteellista interventiotani suorittaisin. Kuvataiteelliset välineet, sanallistaminen tai liikeilmaisun elementit olivat vain välineitä sille panokselle, jonka taiteilijana toin tapahtumaan. Tärkeimmäksi muodostui intensiivinen ja rikkoutumaton hetki, herpaantumaton keskittyminen Toiseen kuvan synnyn äärellä. Korostan tässä vielä tietoisesti käsitettä *kuvan äärellä*. Kyse ei siis ole keskittymistä kuvaan itseensä, vaan toiseen ihmiseen.

Se, mitä kuvia lopulta syntyi, oli kohtaamisessa sekundääristä. Vaikka maalatut kuvat ovat niitä fragmentteja, joita myöhemmin jatkotyöstin, haparoivia muistiinpanoja siitä, mitä kohtaamisessamme kosketimme ja mihin sukelsimme, ovat ne kuitenkin tärkeitä ja antavat katsojille pientä tuntumaa siitä, mitä koimme. Hetkien kautta koin, etten haluakaan tulla taiteilijana ensisijaisesti itse nähdyksi, vaan mahdollistaa toisen näkymisen. Lisäksi se, mikä omakohtaisesti nousi merkitykselliseksi, oli syvä kurkistus itseeni. Tärkeäksi muodostui se, kuinka hetken kautta näyn itselleni selvemmin. Olin enemmän olemassa ja merkityk-

sellisempi. Näyin omassa mielessäni vahvemmin vetämättä itse viivaakaan. Viivat piirtyivät sen sijaan sisääni. Asiakkaiden viivat, heidän persooniensa rajat, mutta samalla tunnistin itsessäni paremmin myös omani.

Mitä taiteilijalla on maailmassamme juuri nyt annettavaa? Miten taiteilija pystyy kielellään kommunikoimaan ja vastaamaan kyseenalaistavalla tavalla, haastamaan keskusteluun ja kohtaamiseen erilaisissa konteksteissa ja kulttuurien yhteentörmäyksissä? Voiko taide olla se väliintulo, interventio, joka paljastaa erilaisuuden rikkaudeksi ja luo uutta suvaitsevaisuutta? Mikä on taiteen tehtävä?

Soveltavan taiteen erityisasiantuntija ja taiteilija-kehittäjä Krista Petäjäjärvi luennoi soveltavan taiteen merkityksestä Turun Aboa Vetus Ars Nova -museossa 15.4.2016. Hän sanoi puheessaan painavasti taiteen tehtävästä: ”Yhteiskuntamme ei tarvitse mitään niin kipeästi kuin sitä, että voimme hämmentyä.” Hän näki, että esimerkiksi yritysmaailmalle mahdollisuus asettua taiteen mukana taiteilijoille entuudestaan tuttuun ”ei tietämisen -tilaan”, antaa mahdollisuuden uuteen oivallukseen, uuden löytämiseen yhdessä. Taiteilijoille tilanne, jossa on epä tietoisuus suunnasta, on tuttu, mutta yritysmaailmassa ehkä vieraampi. Kysymys on riskistä, joka

muidenkin kuin taiteilijoiden kannattaa ottaa. (Petäjäjärvi, henkilökohtainen tiedonanto 15.4.2016).

Myös Mika Hannula (2004) on samoilla linjoilla. Hänkin on pohtinut, että aikamme kuitenkin vaatii ehkä jotain uutta:

Aikana, jolloin pysyvien totuuksien ja identiteettien sijasta maailma näyttyy erilaisina totuusversioina, taide pyrkii jälleen luomaan tuota yhteistä tilaa, jossa kommunikointi voi toteutua (Hannula 2004, 9–14, 21).

Mutta entä taiteen vapaus? Kyseenalaistaako soveltaminen taiteen arvon? Julkisuudessa on ollut paljon keskustelua viime aikoina siitä, mitä taiteen tulisi ja ei tulisi olla. Soveltavan taiteen ja ”puhtaan taiteen” kisanhännänveto on ymmärrettävää. Monen mielestä taide pitää ensisijaisesti nähdä vapaana, eikä sillä voi olla ulkopuolelta asetettuja tehtäviä tai vaatimuksia. Varmasti osan taiteesta täytyykin voida olla näin. Taiteen hyvinvointia lisäävistä vaikutuksista on kuitenkin jo paljon kiistatonta tutkimustietoa, ja moni taiteilija tuntee taiteellisen toiminnan erityisominaisuudet myös hyvin omakohtaisesti. Miksei taiteella voisi siis olla itseisarvonsa lisäksi myös muitakin tehtäviä?

Hyvinvoinnin välitystoimisto -hankkeen seminaarissa Villa Järvelässä huhtikuussa 2016 puhuneen yhteistyön ja johtamisen asiantuntijan Nina Torkon mukaan kyse on tosiasiaa ikuisesta kiertoliikkeestä, kolmesta alati muuttuvan ja vaihtelevasti vallalla olevasta taidekäsitteen syklistä. Tässä ”pyörässä” taide voidaan nähdä joko yhteiskunnan taloudellisina vaikutuksina, sosiaalisina vaikutuksina tai puhtaana itseisarvona. Näiden syklien vaihtuessa ja yhteiskunnallisten olosuhteiden muuttuessa kulttuuripoliittinen painopiste siirtyy. (Torkko 2016.)

Valtiotieteen tohtori Pekka Korpinen puolestaan avaa asiaa teoksessaan *Taiteesta ja taloudesta* (2010) näin:

Talous vaikuttaa taiteeseen ja kulttuurin sykleihin, kun taantuvana ja hajoavana aikana objektiivinen todellisuus tuottaa yksilölle jatkuvia pettymyksiä, mikä kääntää huomion sisäiseen elämään ja ideoiden maailmaan.

Hänen mielestään taloudellinen kukoistuskausi taas puolestaan painaa subjektiiviset tuntemukset taka-alalle. (Korpinen 2010, 40.)

Kuva 7. "Sumua" Juha Raunio 2016. Kuva: Petra Kallio.

Kuva 8. "Juha, hahmo sumusta"
taiteilijakirja, fotolitografia kivelle,
koivuviilu, silkki ja strutsinhöyhen.
Juha Raunio ja Petra Kallio 2016.
Kuva: Petra Kallio.

Tämä aika, jolloin taide on voinut olla puhtaasti oma itsensä, ilman sille yhteiskunnassa asetettuja ennakkoodotuksia tai vaateita, on ollut laajemmassa perspektiivissä verrattain lyhyt. Silti taidekentällä pelätään vapauden menetystä ja saavutetun itsemääräämisoikeuden kadottamista. Mielestäni pelko voi olla osittain aiheellinen riippuen siitä etiikasta ja moraalista, jolla taidetta lähdetään soveltamaan. Tuskin kuitenkaan astumme takaisin pimeään keskiaikaan, vaikka ottaisimmekin osan taiteen vahvuuksista uudelleen käyttöömme laajemmin ajassa, jossa henkinen ilmapiiri on tosin ja valitettavasti pitkälti markkinavoimien ja itsekkäiden arvojen kovettamaa.

Taiteella tulee olla jo perustuslaissammeikin määritelty vapaus ja itseisarvo sinällään. Näen silti, että tästä huolimatta taiteelle voidaan asettaa myös ulkopuolelta tulevia tehtäviä niiden olematta kuitenkaan taiteen itsetarkoitus tai sille asetettu velvoite. Näen, että se millaiseksi soveltavan taiteen arvo lopulta muodostuu, on myös erityisen paljon kiinni niistä taiteen interventiosta, joita kentälle kärjessä viedään. Mielestäni voidaan myös ajatella, että valta ja mahdollisuudet ovat nyt kuin taiteilijoiden käsissä olevat taltat, joilla voidaan muovata uutta taiteenmuotoa joko taiteen arvoa vahvistavaan tai huojuttavaan suuntaan. Vai voiko tai-

detta, todellista taidetta, koskaan mikään aidosti uhatakaan?

Taide voi olla luonteva tapa olla yhdessä ja vuorovaikuttaa. Krista Petäjäjärvi puhui aiemmin viittaamassani Turun luennossaan myös tästä. Hän käytti taiteesta käsitettä käyttöesine, jonka hän näki voitavan ottaa käyttöön ikään kuin peiliksi, antamaan uutta näkökulmaa ja vaihtoehdon oppia itsestämme lisää (Petäjäjärvi 2016).

Lopuksi

Kun hankkeeni alkoi, pelkäsin, mitä taiteelle tapahtuu. Ajattelin, että oma taiteeni ”laimentuu hyvinvointitaiteeksi”. Näin ei kuitenkaan käynyt. Taide ei laimene, sillä sitä ei voi dilutoida. Kulkemani tie soveltavan taiteen opinnoissa on ollut tähän ennakkoodotukseen peilaten antoisa ja herättänyt monenlaisia ajatuksia taiteen ja taiteilijan roolista, omasta tilastani ja tekemiseni merkityksestä. Nyt voin hyvin sanoa, että hankkeeni kautta eri ihmisten kanssa hoivayhteisössä työskennellessäni olen kokenut taiteen lähestyvän hetkeä ja elämää, puhtaasti ja aidosti. Olen oppinut keskittymään kohtausmisiin, ihmiseen ja toiseen. Näen nyt selvemmin, miten oma elämäni arvokkuus toteutuu ja muovautuu juuri so-

siaalisissa tilanteissa, yhdessä jaetuissa ja syvään hengitetyissä hetkissä. Koin vahvasti, että työskentelylle oli oma tarpeensa ja minulle paikkani. Taiteilijalle paikka.

Työskentely toisten kanssa yhdessä ja kohtaamisissa syntyneet lähtökohdat toivat myös omaan taiteeseeni uusia sisältöjä, merkityksiä ja muotoja, joita en olisi löytänyt yksin tai toisenlaisissa konteksteissa. Näen onnistumiseni edellytyksinä avoimuuden ja osaamisen omilla erityisalueillani, joista saatoin ammentaa sekä pedagogisesti että metodisesti. Oleellisena

nousi pintaan myös kyky luottaa syvään hiljaiseen tietoon, intuitiivisuuteen ja levollisuuteen hetkessä. Tieto tuli, vastaus löytyi, ja aina se ei ollut niin tärkeääkään. Vastaus saattoi olla myös matka ja jaettu hetki. Uuden polun alku.

Lopulta mielestäni on lähes yhdentekevää, millä nimikkeellä kutsumme sitä taidetta, jota eri yhteisöissä teemme. Taidetta jossa koemme ja näemme toisemme, kohtaamme ja tulemme kohdatuiksi. Itse sisällön takia on lähes merkityksetöntä, puhummeko *hoivataiteesta*, *hyvinvointitaiteesta*,

Kuva 9. Valmiita SuMu-kirjoja. Kuva: Petra Kallio.

soveltavasta taiteesta, yhteisötaiteesta vai kulttuurihyvinnistä. Siellä, missä tapahtuu aitoa dialogia taiteen kielin, tapahtuu myös hyvää, syntyy voimaa, keräytyy uutta energiaa ja rakentuu. Se, miksi me sitä milloinkin kutsumme, rajaamme ja lokeroimme, on sekundääristä. Asiakkaalle, joka saa tekojen kautta jotain merkittävää lisää elämäänsä, oli elämä sitten missä vaiheessa tai millä tavalla rajoittunut tahansa, on tärkeintä kokemus. Aito kokemus, sellainen joka liikauttaa, riittää taiteen tehtäväksi.

SuMu-kuvat-hanke on ollut minulle itsellenikin hyppy mukavuusalueeni ulkopuolelle, sellaiseen uuteen ja tuntemattomaan, jota en ole ennen kokenut ja uskaltanut. On ollut pakko päättää itse, tehdä valintoja ja kokeilla kantavtko siivet, pystynkö. Pystyin!

Kohtaamisiin kuvan tekemisen äärellä taiteen sovellutuksena sosiaali- ja terveysalalle liittyy monenlaisia ongelmia. Hahmotin hankkeeni kautta nämä osittain omina henkilökohtaisina ammatillisen kasvun paikkoinani, mutta myös taiteilijan työnkuvan tämänhetkiseen yhteiskuntaan liittyvään murrokseen sidonnaisina. Työskentelyni kautta koin kuitenkin taiteilijana työni yhteisössä merkitykselliseksi ja tarpeelliseksi. Näin myös, että tämän kaltaisen taiteellisen työn

kautta voi löytyä jotain syvempiarvoista ja laajemmin henkisesti elinpiiriämme rikastuttavaa. Kohtaamisen hetki avautui sumusta, ihminen tuli nähdyksi.

Lähteet

Buber, M. 1986. Julkaisussa Raimo Silkelä (toim.) 2003. Tutkimuksia opetusharjoittelun ohjauksesta. Suomen harjoittelukoulut. Joensuu: Joensuun yliopistopaino. Viitattu 28.8.2016. <http://sokl.uef.fi/verkojulkaisut/ohjaus/Silkela.htm>.

Gadamer, H.-G. 2004. Hermeneutiikka, Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Suomentanut ja valikoinut I. Nikander. Tampere: Vastapaino.

Hannula, M. 2004. Nykyaiteen harharetket. Helsinki: Kuvataideakatemia.

Hannula, M. 2001. Tulkinnan vastuu ja vapaus. Julkaisussa Kiljunen, S. & Hannula, M. (toim.) Taiteellinen tutkimus. Helsinki: Kuvataideakatemia, 71.

Hermeneuttinen kehä 2016. Tieteen termipankki. Viitattu 6.9.2016. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:hermeneuttinen_keh%C3%A4.

Koivunen, H. 1998. Hiljainen tieto luovuuden lähteenä. Julkaisussa Koivunen H. & Bardy, M. (toim.) Taide tiedon lähteenä. Jyväskylä: Atena, 202.

Korpinen, P. 2010. Taiteesta ja taloudesta. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

Lavonen, K. 2007. Tilanne on aina auki. Teoksessa Taiteen asetelmassa tutkimus. Kannanottoja tutkimukseen taiteilijan työssä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 142.

Levinas, E. 1996. Etiikka ja äärettömyys – keskustelua Philippe Nemon kanssa. Helsinki: Gaudeamus.

Merleau-Ponty, M. 2006. Silmä ja mieli. Tallinna: Taide.

Petäjäjärvi, K. 2016. Luento 15.4.2016. Åboa vetus Ars Nova. Turku. Kirjoittajan muistiinpanot, julkaisematon lähde.

Silkela R. (toim.) 2003. Tutkimuksia ope-
tusharjoittelun ohjauksesta. Suomen har-
joittelukoulut, Joensuu: Joensuun yliopis-
topaino. Viitattu 28.8.2016 <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/ohjaus/Silkela.htm>.

Tanskanen, I. (päätoim.); Erävaara, T.;
Luukkonen I.; Paavola, A.; Sammalkor-

pi, I. & Tuomi, A. (toim.) 2007. Taiteen
asetelmissa tutkimus, kannanottoja tutki-
mukseen taiteilijan työssä. Turun ammat-
tikorkeakoulun oppimateriaaleja 36. Tur-
ku: Turun ammattikorkeakoulu.

Torkko, N. 2016. Seminaari 16.4.2016.
Villa Järvelä. Kirjoittajan muistiinpanot,
julkaisematon lähde.

Trager 2016. Suomen Trager-yhdistys.
Viitattu 6.9.2016 www.trager.fi.

Valtioneuvosto 2015. Kärkihankkeet.
Viitattu 6.9.2016 <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelmantoteutus/osaaminen/karkihanke4>.

Vahvuudet näkyviksi. Digitaalinen tarinankerronta osana nuoria aktivoivaa ryhmätoimintaa

Minna Hemgård

Tiivistelmä

Työttömistä nuorista puhutaan paljon. Heistä ollaan huolissaan, ja heitä yritetään aktivoida erilaisin keinoin. Nuorisotyöttömyyteen liitetään herkästi nuorten syrjäytyminen. Turun ammattikorkeakoulu on osatoteuttajana *Näkymättömät. Nuorten digitarinat* -hankkeessa. Hanke on suunnattu syrjäytymisvaarassa oleville nuorille.

Kevään 2016 aikana tehtäväni oli koota yksi ryhmä *Näkymättömät*-hankkeen pilottijaksoon, havainnoida työpajatoimintaa ja haastatella toimintaan osallistuvia nuoria. Pilottijakson aikana Turun ammattikorkeakoulun opiskelijat ohjasivat digitarinapajan KOTA ry:n nuorille.

Nuoret tekivät työpajan aikana digitarinoita, joiden teemana oli ”vahvuuteni”. He kertoivat tarinoissa toiveammateistaan, harrastuksistaan ja positiivisista kokemuksistaan. Haastattelussa nousi esille myös nuorten vaikuttamisen mahdollisuus digitarinan keinoin. Osa nuorista halusi tehdä digitarinoita yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista ongelmakohdista.

Tämä artikkeli perustuu nuorten kokemuksiin digitarinapajasta. Artikkelisani käsittelen nuorille suunnattua digitaalisen tarinankerronnan työpajaa osana KOTA ry:n aktivoivaa ryhmätoimintaa.

Vaikka nuoret ovat kasvaneet digitaalisessa ajassa, heistä kaikki eivät innostu digitaalisista asioista. Nuoret toivoivat tämän kaltaisten digitarinapajojen ohjauksen suhteen joustavuutta sekä sitä, että heidän toiveensa otettaisiin huomioon työpajan toteutuksessa. Artikkelissa pohditaan digitarinapajan lisäksi yleisesti taidelähtöistä työskentelyä osana nuorten aktivointia.

Johdanto

Nuorisotyöttömyys ja siihen liittyvä syrjäytyminen on paljon esillä. Nuorten syrjäytymistä on pyritty ehkäisemään erilaisin keinoin, esimerkiksi nuorisotakuulla, nuorten työpajatoiminnalla sekä etsivällä nuorisotyöllä. Nuoria on myös aktivoitu erilaisissa taidelähtöisissä hankkeissa (ks. esim. Björninen, Jailo, Määttä, Laitinen, Liikamaa, Lindh, Linnakanagas, Mikkonen, Muranen & Satamo 2015; Ahola, Hiltunen, Huhmarniemi, Kuusela, Koivula, Kolari, Linna-
maa, Riikonen & Rissanen 2010).

Näkymättömät. Nuorten digitarinat-hanke on Turun ammattikorkeakoulun, Seinäjoen ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston yhteinen syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattu hanke. Hankkeen rahoitus tulee Euroopan sosiaalirahastosta. *Näkymättömät*-hankkeen hankehakemuksen mukaan tavoitteena on tukea nuorten osallisuutta ja hyvinvointia arjessa sekä edistää nuorten toimintakykyä työelämään ja opintoihin haikutumisessa.

Näkymättömät-hankkeessa lähtökoh-
tana on, että kirjastoalan ja nuorisotyön toimijat työskentelevät yhdessä nuorten osallisuuden edistämisen puolesta. Kirjastot ovat areena, jossa nuoret voivat toimia erilaisin taidelähtöisin menetelmin. Turun ammattikorkeakoulu keskittyy menetelmien osalta omaelämäkerralliseen digitaaliseen tarinankerrontaan. Hankkeen pilottivaiheen aikana Turun ammattikorkeakoulun media- ja taidealan opiskelijat vetivät nuorille omaelämäkerrallisia digitaalisia tarinankerronta työpajoja osana omia opintojaan.

Yhtenä osana tätä kokonaisuutta oli keväällä 2016 yhteistyö *Näkymättömät*-hankkeen ja KOTA ry:n Nuorten aikuisten työelämätaitojen vahvistaminen -kehityshankkeen välillä. KOTA ry:n kehityshankkeen tavoitteena on vahvistaa nuorten aikuisten osallisuutta ja työelämätaitoja ryhmätoiminnan keinoin. Neljä Turun ammattikorkeakoulun kirjastoalan ja media-alan opiskelijaa ohjasi KOTA ry:n nuorten ryhmälle digitarinapajan touko-kesäkuussa 2016.

Digitaalinen tarinankerronta on taide- ja medialähtöinen menetelmä. Menetelmän kehittivät Dana Atchley ja Joe Lambert 1990-luvun alussa. 2000-luvulla sen soveltaminen on levinnyt ympäri maailmaa (Lambert 2009, 1–10). Teknisesti digitaalinen tarina kootaan käyttäen visuaalista materiaalia, kuten kuvia tai videoita, joihin lisätään tekijän oma äänitetty kertomus sekä ääntä ja musiikkia. Koosteesta editoidaan muutaman minuutin mittaisia digitaalisia tarinoita, joita voidaan haluttaessa esittää yleisölle ja jakaa ryhmän kanssa.

Digitaalista tarinankerrontaa käytetään usein erilaisten ryhmien kanssa. Se on niin sanottua matalan kynnyksen toimintaa; se ei vaadi kalliita ohjelmia tai tekniikkaa. Kuvat voi ottaa omasta puhelimesta tai vanhasta albumista, ja ilmaisia editointiohjelmia löytyy internetistä. Tarinoita julkaishtaessa on tietysti tärkeää ottaa huomioon tekijänoikeudet sekä kuvien etä musiikin suhteen. Koska tarinat voi julkaista yleiseen katseluun, ne voivat olla tekijälle tai ryhmälle yksi mahdollinen tapa vaikuttaa heitä koskeviin asioihin (Lambert 2009, 97–98).

Digitaalisella tarinankerronnalla on koettu olevan osallistava ja voimaannuttava vaikutus (Campbell & Podkalicka 2010, 208–218; Juppi 2012, 203). Tarinan perustana toimivat

yleensä tekijän omat kokemukset ja ajatukset, ja siten esimerkiksi nuoria voidaan saada tarkastelemaan heitä koskevia asioita tai pohtimaan ympäristöään ja kokemuksiaan. Koska tarinat yleensä myös jaetaan, ne voivat herättää keskustelun kyseisestä teemasta tai uusia oivalluksia, kun katsoo jonkun toisen tarinan. (Lambert 2010, 10; Juppi 2012, 193–209.) Tarkoituksena on tehdä näkymättömistä tarinoista näkyviä, kuten myös *Näkymättömät*-hankkeessa. Lähtökohtana on, että kaikilla on tarinoita kerrottavana ja kaikkien tarinat ovat tärkeitä. Digitaalisesta tarinankerronnasta nuorten parissa löytyy tutkimusmateriaalia (ks. esim. Campbell & Podkalicka 2010, 208–218; Alrutz 2013, 44–57; Wexler, Eglinton & Gubrium 2014, 478–504).

Sain toimeksiannon *Näkymättömät*-hankkeesta, koska olen työskennellyt pitkään työttömien nuorten parissa. Kirjoitan tässä artikkelissa keväällä 2016 järjestetyn nuorille suunnatun *Näkymättömät*-hankkeen digitarinapajasta. Tuon artikkelissani esiin nuorten ajatuksia työpajasta ja käytetystä menetelmästä. Artikkelini perustuu osallistuneiden nuorten puolistrukturoituihin haastatteluihin, työpajan havainnointiin sekä KOTA ry:n ja *Näkymättömät*-hankkeen edustajien kanssa käytyihin keskusteluihin. *Näkymättömät*-hankkeen digitarinapa-

ja oli osa KOTA ry:n työttömiä nuoria aktivoivaa ryhmätoimintaa. Koska kohderyhmänä kummassakin hankkeessa on ollut syrjäytymisvaarassa olevat nuoret, pohdiskelen myös yleisesti työttömien ja vailla opintopaikkaa olevien nuorten aktivointia taidelähtöisin menetelmin, erityisesti luovan tuottajan näkökulmasta. Perustana pohdinnoille käytän edellä mainittua digitarinapajaa.

Nuorisotyöttömyys ja taidelähtöiset menetelmät

Niin *Näkymättömät*-hankkeessa kuin KOTA ry:n hankkeessa on kohderyhmänä syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. KOTA ry:n ryhmätoimintaan otetaan mukaan 18–25-vuotiaita, ja *Näkymättömät*-hanke on tarkoitettu alle 29-vuotialle nuorille.

Työ- ja elinkeinoministeriössä pidetään rekisteriä työttömiksi työnhakijoiksi ilmoittautuneista nuorista. Vuonna 2016 toukokuussa rekisterissä oli 41 800 nuorta (Kuusela 2016, 6). Työ- ja elinkeinoministeriö laskee nuoreksi alle 25-vuotiaan henkilön. Tilastokeskuksen vuonna 2014 tekemän työvoimatutkimuksen mukaan vuosina 2008–2014 työn ja opiskelun ulkopuolella olevien 15–24-vuotiaiden nuorten määrä on vaihdellut 51 000:n ja 64 000:n välillä. Näissä

tilastoissa eivät näy nuoret, jotka eivät ole kiinnittyneet kyseisiin palveluverkostoihin.

Opetus- ja kulttuuriministeriö antaa vuosittain rahoitusta etsivään nuorisotyöhön, jonka tarkoitus on löytää niin kutsuttuja kadonneita nuoria. Vuonna 2014 etsivä nuorisotyö tavoitti Varsinais-Suomessa 1170 nuorta ja koko maassa 16 740 nuorta (Bamming 2015, 6). Näistä nuorisista osa oli palveluiden piirissä ja osa oli kadonneita yksilöitä, joiden usein sanotaan olevan syrjäytyneitä. Etsivän nuorisotyön palvelut ovat nuorelle vapaaehtoisia, joten myös näiden tilastojen ulkopuolella liikkuu nuoria, joista ei ole tietoa.

Kun puhutaan syrjäytyneistä tai syrjäytymisvaarassa olevista nuorisista, ei suoranaisesti voida sanoa, kuka tähän ryhmään kuuluu. Termi on haasteellinen määritellä. Nuori itse ei välttämättä koe olevansa syrjäytynyt, vaikka hänen ulkopuolisuutensa palveluista hänet niin määrittäisikin. Puhe syrjäytymisestä saattaa toimia syrjäyttävästi; nuoret nähdään näin ulkopuolisena osana yhteiskuntaa (Juvonen 2015, 102).

Nuoria ohjataan tarpeen mukaan erilaisten palveluiden piiriin, esimerkiksi työpajoille, TE-palveluihin ja sosiaalipalveluihin, tai sitten he ovat jo

palveluiden piirissä mutta tarvitsevat lisää tukea esimerkiksi nuorisotai sosiaalityön taholta. Nuorille on hyvä löytää aktiviteetteja myös muiden palveluiden, kuten kulttuuri- ja kirjastopalveluiden sekä muun harrastustoiminnan parista. Näin useimmat palvelut voivat tehdä jonkinasteista ennaltaehkäisevää työtä.

Taidelähtöisillä menetelmillä nuorille annetaan mahdollisuus valita yksinkertainen keino täyttää vapaa-aikaansa hänelle sopivalla tavalla. Osallistumisen ollessa vapaaehtoista saattaa kohderyhmän nuoria olla hankala saada sitoutumaan työskentelyyn. Taidelähtöisissä menetelmissä tulee myös ottaa huomioon, että osa kohderyhmän nuorista saattaa vieroksua *taide*-käsitettä (Ahola ym. 2010,17). Digitaalinen tarinankerronta on neutraali menetelmä. Se on taidetta mutta myös tekniikkaa. Siihen kuuluu monta osa-aluetta, kuten kuva, ääni, musiikki ja kertomus, joten näillä perusteilla se sopii ryhmille, jotka vieroksuvat *taide*-käsitettä.

Taidelähtöisiä palveluita tulee kehittää niin, että ne tarjoavat nuorille mahdollisuuden tehdä sellaista, mikä heitä oikeasti kiinnostaa. Vapaaehtoisesti ja innokkaasti osallistuvat nuoret saavat enemmän irti taidelähtöisestä työskentelystä (Kotilainen, Siivonen & Suoninen 2011, 227). Kulttuuri- ja taideläh-

töisen aktiivisuuden on myös todettu vaikuttavan positiivisesti ihmisten hyvinvointiin (Liikanen 2010, 58–66). Tämänkin takia on tärkeää, että mielekkäitä aktiviteetteja on tarjolla.

Lapin yliopisto ja Lapin korkeakoulukonserni on toteuttanut hankkeen *Nuoret kokemusasiantuntijoina – tarinasta totta!* Hankkeessa käytettiin menetelminä kuvaa ja digitaalista tarinankerrontaa. Projektissa ei käytetty nuorista kategorisoivia termejä kuten *työtön* tai *syrjäytymisuhan alla oleva*. Ajatuksena heillä oli lähestyä nuoria nuorten oman elämän ja arjen suunnasta. (Björninen ym. 2015, 12–13.) Koen sen hyvänä ratkaisuna, jotta nuoret pystytään kohtaamaan yksilöinä.

Hankkeissa asetetaan tietysti aina jonkinlainen kohderyhmä. On hyvä miettiä tarkasti, mitä tuo kohderyhmä tai sen kuvaamiseen käytetty termi pitää sisällään. Jokainen nuori on persoona, ja ryhmänä he omaavat erilaiset taustat ja kokemukset. Kohderyhmän nuorille elämän realiteetit saattavat olla jo tuttuja, mikä voi vaikuttaa heidän toimijuuteensa ja vastuullisuuteensa. He ovat haasteellisissa elämäntilanteissa tottuneet kantamaan vastuuta itsestään ja muista. Tämän kaltainen nuori täytyy ottaa aidosti mukaan työskentelyyn. Häntä ei tule ylisuojella tai pakottaa

avuttomuuteen. (Juvonen 2015, 29 ja 47.) Nuori pitää siis ottaa aktiiviseksi osaksi taidelähtöistä työskentelyä ja korostaa hänen vahvuuksiaan.

Tärkeää on aidosti kuunnella, mitä nämä nuoret ajattelevat ja toivovat, jotta heitä voidaan kannustaa kohti positiivisia ratkaisuja, jotka ovat lähöisin heistä itsestään. Taidelähtöisellä työskentelyllä on oltava matala kynnyks. Työskentelyn tulee olla helposti saavutettavissa ja toteutettavissa, jotta myös lyhytkestoinen osallistuminen on mahdollista. Tämän kaltaisesta taidelähtöisestä työskentelystä esimerkiksi nuori, joka ei ole saanut opiskelupaikkaa tai on keskeyttänyt opinnot, voi löytää merkityksellistä tekemistä työttömyysajalleen leimautumatta syrjäytyneeksi tai työttömäksi.

Näkymättömät-hankkeen ja KOTA ry:n yhteistyö

KOTA ry on Turussa sijaitseva asiantuntija- ja kansalaisjärjestö, joka toimii niin Turussa kuin sen lähialueilla. KOTA ry:llä on käynnissä Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama hanke, joka on suunnattu koulutuksen ja työelämän ulkopuolella oleville 18–25-vuotiaille nuorille. Hanke toteutetaan ryhmätoimintana kussakin mukana olevassa kunnassa. Ryhmiä on kolme vuodessa, ja ryhmätoimin-

nan kesto on kolme kuukautta. Kunkin ryhmään otetaan noin kahdeksan nuorta kerrallaan.

Olin tietoinen KOTA ry:n hankkeesta, ja ryhmätoiminta oli mielestäni mielenkiintoinen vapaaehtoisuuteensa takia. Nuori itse valitsee, osallistuu ryhmään ilman, että hänen tarvitsee pelätä sanktioita, kuten esimerkiksi taloudellista menetystä. Tämä seikka on tärkeä, koska on kiinnostavaa seurata nuorten omia valintoja ja ajatuksia. KOTA ry:n hankkeen projektipäällikkö Minna Saunders (henkilökohtainen tiedonanto 9.5.2016) kertoi, että vapaaehtoisuus on vaikuttanut osallistumisen motivaatioon nuorten keskuudessa.

KOTA ry suunnittelee ryhmien sisällöllisen toiminnan nuorten toiveita kuunnellen. Projekti, jossa nuoret ovat saaneet olla mukana sisällön suunnittelussa, koetaan nuorten keskuudessa omaksi (Ahola ym. 2010, 17).

Keskustellessani KOTA ry:n ryhmän ohjaajan Juho Lempisen kanssa digitarinapajan aikana totesimme, että yksikään ryhmä ei ole samanlainen. Lempinen korosti myös, että jokainen päivä saman ryhmän kanssa voi olla erilainen, koska nuorille sattuu ja tapahtuu – tilanteet muuttuvat päivästä toiseen. Tämä vaihtelevuus on hyvä ottaa huomioon ryhmiä vetäessä.

Saatoin yhteen KOTA ry:n ja *Näkymättömät*-hankkeen koska koin, että kumpikin voi hyötyä yhteistyöstä. KOTA ry:n ryhmän nuoret saivat kokeilla digitaalista tarinankerrontaa ja Turun ammattikorkeakoulun opiskelija-ohjaajat harjoitella digitarinapajan ohjaamista nuorista koostuvalla ryhmälle. KOTA ry:n ryhmätoiminnan sisällöllinen joustavuus mahdollisti digitarinapajan sisällyttämisen ryhmän muun toiminnan ohelle. KOTA ry:n hankkeen projektipäällikkö Saundersin (henkilökohtainen tiedonanto 9.5.2016) mukaan näin myös he ryhmän ohjaajina pääsivät näkemään ja oppimaan, miten digitarinoita tehdään.

Mielestäni oli myös hyvä, että ammattikorkeakoulun opiskelijat, ainakin tämän ryhmän digitarinapajan aikana, saivat mahdollisuuden keskustella sosiaalialan ammattilaisten, eli KOTA ry:n henkilökunnan kanssa ja kuulla heidän näkemyksiään nuorten kanssa työskentelystä. Keskustelu eri alojen edustajien kanssa avaa mielen erilaisille lähestymistavoille ja näkökulmille sekä inspiraatiolle puolin ja toisin. Luova ajattelu ja keskustelu voi synnyttää uusia ratkaisuja ja ideoita. Koska palveluja tulisi aina kehittää, ei pidä juurtua ainoastaan vanhoihin tapoihin, vaan avata silmät myös uusille näkökulmille ja varsinkin palvelun käyttäjän näkökulmille.

Toiveikkuus, kipinä, kasvu ja muutos – vahvuuteni

[...] voi hitsi ehkä munki pitäis olla jossain asioissa hyvä, mut jos pyrkii siihen täydellisyyteen, niin useasti tulee just semmosii vastaiskuja, et esimerkiksi kokeissa, jossa haluut olla tosi hyvä, ni sielthän tulee se vastaisku, että sit kokeessa sä oot yrittäny parhaas mut sit koetuloksena on se, että jokin on mennyt pieleen. Ni sä koet sitä ahdistusta, että hei hitsi, et mä oisin halunnu olla todella hyvä. Mut se ei tarkota sitä, että sä olisit epäonnistunu. Sä oot yrittänyt parhaasi ja minun omasta mielestä, et sehän on hyvä et edes yritit. (Haastateltu nuori.)

KOTA ry:n kanssa keskusteltuani huomasin, että sanat toiveikkuus, kipinä, kasvu ja muutos nousivat usein esille. KOTA ry:n työntekijät painottivat, että nämä asiat ovat heidän hankkeessaan tärkeitä. He pyrkivät herättämään nuorissa jonkinlaista kipinää, joka johtaisi muutokseen, oli se sitten harrastus tai tulevaisuuden ammatti – pääasia on, että nuori kiinnostuu edes jostakin pienestä asiasta.

Näkymättömät-hankkeen työryhmä koki teemat herkulliseksi pohjaksi digitarinapajalle. Teemaksi valittiin lopulta ”vahvuuteni”, koska se on laaja käsite, johon voi liittää paljon asioita ja siinä on toiveikkuutta. Digita-

rinapajan kestoksi päätettiin yhdessä neljä päivää, ja siihen osallistui loppujen lopuksi viisi nuorta. *Näkymättömät*-hankkeen pilottijakson digitarinapajoja järjestettiin erilaisille ryhmille kevään aikana kaikkiaan kolme. Tämä paja oli yksi näistä kolmesta, ja sen toteutuksessa otettiin huomioon KOTA ry:n ryhmätoiminnan tavoitteet ja toiveet.

Jutellessani KOTA ry:n hankkeen projektipäällikön Saundersin (henkilökohtainen tiedonanto 9.5.2016) kanssa hän koki, että digitarinoissa heitä kiinnostaa myös vaikuttamisen näkökulma, mikä on vahvasti läsnä heidän hankkeessaan. Digitarinoilla nuoret voivat saada äänensä esille. Projektipäällikkö kertoi myös, että kun opiskelijat ammattikorkeakoulusta tulevat vetämään juuri tälle ryhmälle digitaalista tarinankerrontaa, saattaa se olla voimaannuttava kokemus nuorille, sillä juuri heidän tarinansa halutaan kuulla ja ne koetaan tärkeiksi.

Osallistuminen *Näkymättömät*-hankkeen digitarinapajaan koettiin myös hyvänä, koska sen kautta voi tutustua eri koulutuksiin, nähdä erilaisia ympäristöjä ja laajentaa näkökenttää. Koska KOTA ry:n hankkeen tavoitteena on esitellä erilaisia koulutusmahdollisuuksia nuorille, tulivat ryhmän ohjaajat ja nuoret tutustumaan Turun ammattikorkeakoulun opiske-

lija-ohjaajiin ja oppilaitokseen ennen pajan alkua. KOTA ry:n projektipäällikkö Saunders (henkilökohtainen tiedonanto 9.5.2016) mainitsi, että on hyvä näyttää erilaisia vaihtoehtoja nuorille, koska se voi avata nuoren ajatuksia tulevaisuudesta. Näihin eri mahdollisuuksiin ei nuori välttämättä ole perehtynyt omasta takaa. Näin ollen on hyvä nähdä opiskelijoita, kouluja, tutustua eri ammatteihin ja kuulla, minkälaista esimerkiksi opiskelu oikeasti on.

Näkemykset näiden kahden eri hankkeen työryhmien välillä tuntuivat osuvan aika lailla yksiin, mikä on tietysti tärkeä edellytys, kun lähdetään yhdessä toteuttamaan pajaa nuorille. Verkostot ovat pääosassa, kun luodaan uusia toimintoja ja yritetään palvelaa mahdollisimman laajasti kaikkia nuoria. Myös Aholan ym. (2010, 20–21) raportissa korostetaan verkostojen ja eri ammattilaisten yhteistyötä nuorten tavoittamisessa. He korostavat myös, että yhteistyön onnistumisen kannalta on erittäin tärkeää, että kaikki osapuolet arvostavat toisiaan ja toistensa osaamista sekä pyrkivät ymmärtämään eri näkökulmia. Pelisääntöjen tulee olla kunnossa, sillä nuorison kanssa tehtävä työ vaatii tietynlaista vastuullisuutta kaikilta osapuolilta.

Motivaatio, elämänteema ja unelmat

Eihän se sellast olekkaan, et täytyis olla just se mahtavin paras, tai tämmöst näin, et täytyy vaan pitää itsettään se kiinni, että sä sentään yritit. Jokuhan piirtää niitä tikku-ukkoja tai jotain, ni sekin on jo hyvä asia. (Haastateltu nuori.)

KOTA ry:n työntekijät ovat jokaisen hankkeeseen osallistuneen ryhmän kanssa tehneet unelmakartan. Unelmakartta on tehtävä, jossa nuori pohdii unelmiaan. Karttaan kerätään materiaalia, esimerkiksi tekstejä ja kuvia lehdistä, ja asetellaan näin unelmat paperiarkille. Karttaan voi myös piirtää ja kirjoittaa. Vain mielikuvitus on rajana toteutuksessa. Unelmat selkiytyvät, kun ne on liimattu ja piirretty arkille ja niitä voi tarkastella. (Toukonen 2008, 137–138; Harju 2000, 69–71.)

KOTA ry:n hanke asettaa suuren arvon nuoren omille toiveille. Asiasta keskustellaan nuorten kanssa paljon. Joitakin nuorten toiveita pyritään toteuttamaan ryhmätoiminnan jakson aikana. KOTA ry:n kyseisen hankkeen päällikkö Saunders (henkilökohdainen tiedonanto 19.4.2016) toteaa, että nuorilta ei heti tule paljonkaan toiveita ja unelmia, mutta esimerkiksi unelmakartalla halutaan herätellä ajatuksia unelmista. Koska karttaan

voi liimata kuvia ja tekstejä, ei nuoren tarvitse edes kirjoittaa. Saundersin mukaan, jokin unelma voi olla todella pieni, mutta kasvaa isommaksi ajan kanssa. Unelmakarttoihin voi aina palata, ja niitä voi muokata. Jotkut nuoret ottavat tehtävän tosissaan ja jotkut eivät, mutta ohjaajat kannustavat kaikkia unelmoimaan.

Nuori ei aina osaa sanoa, mikä häntä kiinnostaa tai mitä hän haluaisi tehdä. Heillä varmasti on taustalla ajatus tai toive siitä mitä he haluavat, mutta on helpompi aluksi vastata ”en mä tiedä”. Osalla nuorista on vaikeuksia tehdä valintoja tulevaisuuden suhteen, etenkin koulutukseen ja työelämään liittyen. Tähän voivat vaikuttaa menneisyyden heihin jättämät jäljet, tai sitten he elävät tässä hetkessä ja tulevaisuus näyttäytyy epävarmana (Juvonen 2015, 37–38).

Kysymykseen ”mitä sinä haluaisit tehdä?” ei toivoisi vastausta, joka ei ole nuoren oma toive. Onko hän miettinyt, mitä hän itse haluaa, tietääkö hän edes kaikkia vaihtoehtoja? Vältteleekö hän vain sanktioita tai reaktioita, joita on totutusti tullut, jos vastaus on vääränlainen? Vai kuunnellaanko nuorta oikeasti? Nuoren kohtaamisessa saattaa myös tapahtua ohipuhumista. Nuorta kuullaan, mutta hänen toiveitaan ei oteta täysin huomioon tai ne sivutetaan (Juvonen 2015, 91; 168–172).

Jussi Koski käsittelee kirjassaan *Luova hierre* (2001, 109–111) luovuutta ja luovia henkilöitä. Luovalla henkilöllä on usein vahva motivaatio, kun hän löytää oman elämänteemansa elisen, mitä oikeasti haluaa tehdä ja miten hän haluaa toteuttaa itseään. Kirjassa käsitellään myös sisäistä motivaatiota luovuudessa (Koski 2001, 107–108). Vaikka tekstissä pohditaan asiaa luovalla alalla toimivien ihmisten näkökulmasta, voi sen mielestäni soveltaa ihmisiin yleensä, ja tässä tapauksessa juuri nuoriin.

Sisäinen motivaatio, eli oma halu tehdä jotain tiettyä asiaa, on tärkeämpi kuin ulkoinen, koska ulkoinen motivaatio saattaa lopahtaa (Koski 2001, 107–108). Sisäisen motivaation puuttuessa nuori saattaa keskeyttää esimerkiksi koulutuksen, kuten niin monelle nuorelle on tapahtunut. Keskeytykset ruokkivat epäonnistumisen tunnetta, ja näin koulu ja koulutukset nähdään huonoina kokemuksina ja uusi yrittäminen tuntuu mahdottomalta. Hanna Virtasen tuoreen väitöskirjan *Essays on Post-Compulsory Education Attainment in Finland* mukaan Suomessa lähes 15 prosenttia peruskoulun päättävistä nuorista ei suorita mitään toisen asteen tutkintoa. Tutkinnon suorittamiseen vaikuttaa myös se, vastaako saatu koulutuspaikka nuoren toiveita (2016, 57–72).

On siis tärkeä, että nuori löytää oman elämänteemansa. Unelmien, vahvuuksien ja motivaation pohtimisen kautta nuori voi tiedostaa, mistä pitää ja mistä ei. Valintoja on helpompi tehdä sen perusteella. Unelmointiin on ymmärrettävästi vaikea uskoa, jos on jo menettänyt toivonsa epäonnistumisten ja keskeytyksien takia. Mutta unelmoinnin kautta voi työstää ihan arkipäiväisiä asioita. Digitaalisen tarinankerronnan tai muun taidelähtöisen menetelmän kautta nuori voi tutkia ja tarkastella unelmiaan ja vahvuuksiaan ulkoapäin ja lausua ne ääneen.

Unelmointiin vaikuttaa moni seikka. Elämän ongelmakohtien kanssa painiminen ei aina anna unelmoinnille tilaa. Esimerkiksi Me-säätiön verkkosivuilla oli keväällä 2016 köyhyystutkija Maria Ohisalon kirjoittama artikkeli *Miksi köyhän perheen lapsi ei unelmoi*. Artikkelissa käsiteltiin sitä, kuinka epävarmat ja niukat olosuhteet vaikuttavat lapsen unelmointiin. Kun niukkuuden kierteessä elävät perheet laittavat kaiken energiansa pelkästään selviytymiseen, aistii perheen lapsi ympäristönsä taloudellisen rajallisuuden eikä uskalla tai tiedä pyytää enempää.

Unelmointi ja tulevaisuuden toiveet muokkautuvat kokemuksien mukaan,

esimerkiksi taloudellisesti niukasti elävän perheen lapsella on rajalliset harrastusmahdollisuudet. Niukkuus rajoittaa myös vapaa-aikaa sekä kotioloja ja luo nuorelle painetta vanhempien taloudellisesta pärjäämisestä. Perheen köyhyys aiheuttaa lapsille syrjäytymiskokemuksia, joilla saattaa olla pitkäkantoiset vaikutukset. (Lemetyinen 2014, 105–112.)

Taidelähtöisin menetelmin nuorille ja lapsille voi tarjota harrastusmahdollisuuksia. Näin he voivat kokea onnistumisia ja saavat kannustusta vahvuksiensa löytämiseen. Elämän-teemansa eli omien toiveiden ja motivaation kautta nuori voi alkaa havainnoimaan omaa elämäänsä, mikä kannustaa nuorta elämään itsensä näköistä elämää (ks. Toukonen 2008).

Nuorten ryhmä ja unelmat

[...] se paperi ei nimenomaan kerro siitä tulosta mikä susta tulee myöhemmin, koska se vaan näyttää sulle sen, et tämän tietyn ajan, ketä sä olit, ketä sä olet nyt. Mut sit ku sä oot kehittynyt, niin sä todennäköisesti saat siitä paremmat tulokset ensi kerralla. Et ei koskaan kannata luovuttaa, jos sä jätät tuijottaa sitä yhtä paperia ja mietit, et vitsi mun elämä meni pieleen sen yhden paperin takia, niin silloin sä oot jo luovuttanu. (Haastateltu nuori.)

KOTA ry:n hankkeen projektipäällikön ja ohjaajien kanssa sovittiin, että tulisin paikalle ja alustaisin ryhmän nuoret työskentelemään unelmakartan kanssa. Näin tulin tutuksi ryhmälle. Sain kerrottua heille, kuka olen, että tulen havainnoimaan työpajaa sekä haastattelemaan heitä sen jälkeen. Nuoret tulivat tietoisiksi tehtävästäni ja antoivat luvan havainnointiin ja haastatteluille.

Päivän aikana havainnoin, että nuoret yleisesti unelmoivat omasta kodista, perheestä sekä myös rahasta ja esineistä. Muutama nuori teki kartan, johon esitti toiveensa sanoilla ”rauha ja rakkaus”. Nuoret olivat huolissaan ilmastosta ja saasteista ja siitä, kuinka kukaan ei tee asialle mitään tai edes välitä. Ryhmäläisten mielestä toisten kunnioitus oli kadonnut, etenkin äidin kunnioittaminen, jonka eräs nuori esitti kartassaan tekstillä ”Äiti, me pelastetaan sut!”. Esiin tuli myös yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Eräs nuori oli liimannut karttaansa tekstin ”köyhyys satuttaa lasta”. Hän toivoi, että yhteiskunnassa pidettäisiin parempaa huolta nuorisista ja vanhuksista.

Karttojen äärellä ja keskustelun lomassa muutama nuori kertoi myös, että heidän mielestään nykyajan lasten pitäisi olla lapsia eikä leikkiä aikuisia. Vihreys, luonto ja maalle muutto oli

myös toiveissa yhdellä. Kaiken kaikkiaan oli mielenkiintoista nähdä nuorten unelmakartat, seurata keskustelua sekä huomata, että he omien unelmiensa sijaan ottivat enemmänkin esille huoliaan. Ryhmästä kaksi nuorta selkeästi halusi keskustella yhteisöllisistä ja yhteiskunnallisista ongelmakohdista.

Nuoret eivät liittäneet karttoihin yhtään toivetta tulevaisuuden ammatista. Suurin osa unelmoi omasta kodista ja turvasta – niin omasta kuin yhteiskunnallisesta turvasta. Kartoista huokui myös pettymys nykyaikaan ja yhteiskuntaan, etenkin siihen, että kukaan ei välitä ja luontoakin vain tuhotaan.

Kaikki eivät innostuneet yhtä suuresta määrin unelmakartan tekemisestä. Kaksi nuorta lähinnä piirsi yhden unelman paperille, mutta he osallistuvat kylläkin jossain määrin keskusteluun. Toinen näistä nuorista näytti aikaisemmin piirtämiään piirustuksia ja valokuvia puhelimestaan ja kertoi siten harrastuksestaan ja näin myös vahvuuksistaan ja toiveistaan. Tehtävä oli vapaaehtoinen, eikä nuorten myöskään tarvinnut näyttää tekemäänsä karttaa, jos he eivät halunneet.

Mielenkiintoista oli, kuinka avoimesti osa nuorista kertoi kokemuksistaan ja ajatuksistaan, niin negatiivisista kuin positiivisistakin. Päivän aikana pystyi havaitsemaan heidän kokevan, et-

tä heillä oli tavallaan jo leima, että ihmiset odottavat heidän olevan tietynlaisia ja käyttäytyvänsä tietyllä tavalla, vaikka asia ei välttämättä pitäisikään paikkaansa. Jonkinlainen rooli oli heidän mielestään heille annettu, ja sitä tuntui olevan mahdoton muuttaa. Yksi nuori kertoi myöhemmin haastattelussa tämän unelmakartan toimineen pohjana hänen idealleen digitarinaan.

Omaelämäkerrallinen digitaalisen tarinankerronnan työpaja

Tarinan tekeminen

KOTA ry:n ryhmälle toteutettiin touko–kesäkuun 2016 vaihteessa neljä päivää kestävä Näkymättömät-hankkeen digitarinapaja. Turun ammattikorkeakoulun opiskelija-ohjaajilla sekä heidän ohjaajillaan oli valmis muotti, minkä pohjalle pajan sisältö rakentui. Aluksi oli tutustumisharjoite, ja sen jälkeen kirjoitusharjoitteita omaa tarinaa varten. Tämän ryhmän kanssa kirjoitusharjoitteet koettiin haastavina. Kirjoittaminen ei näyttänyt innostavan nuoria, ja toiminta oli liian hidastempoista. Yksi nuori kertoi haastattelussa kirjoittamisen olleen hankalaa:

[...] jos mun ny pitäis kirjottaa koko mun elämäkerta, ni mä en saa pape-

ril yhtään mitään, koska mulle ei tuu mieleen siin kohtaa mitään. Mut jos niinku aletaan kysymään kyl sit. Mä osaan mielummi puhuu, paljo helpommi ku kirjottaa niit yhtään mihinkää.

Nuorille oli selkeästi luontevampaa kertoa kokemuksistaan ja ajatuksistaan kuin kirjoittaa niistä. Digitarinapajan opiskelija-ohjaajat päättivät juuri siksi nauhoittaa tarinat haastatteleamalla. Ohjaaja kysyi nauhoittaessaan nuorelta aiheeseen liittyviä kysymyksiä, ja vastauksista muodostui tarina, kun ohjaajan kysymykset editoitiin pois. Yksi nuori nosti juuri kertomisen työpajan parhaimmaksi osaluueksi editoimisen lisäksi.

Oman tarinan kertominen voi tuntua ahdistavalta. Kuten Lamberti (2010, 2) mainitsee *Digital Storytelling Cookbook* -teoksessaan, meissä asuu sisäinen editoija. Editoimme omaa elämäämme; emme koe, että tarinamme ovat kiinnostavia, tai sitten ne ovat hölmöjä tai jopa noloja. Huomasin, että suurin osa kyseisen ryhmän nuorista ei ainakaan näyttänyt olevan ujoja tarinoidensa suhteen. Vapaassa keskustelutilanteessa he kertoivat hyvinkin avoimesti itsestään. Yksi nuori ei halunnut digitarinassa kertoa itsestään eikä myöskään käyttää omia kuviaan, mikä on ymmärrettävää. Nuorilla on omat kokemukset, ajatukset ja mielipiteet, ja niitä tulee kunnioittaa.

Björnisen ym. (2015, 7) mukaan nykynuoret ovat kasvaneet digitaalisuuden aikana. He ovat tottuneet kännykkäkameroihin ja sosiaaliseen mediaan. Monissa nuorille suunnatuissa hankkeissa oletetaan asian olevan näin. Osa nuorista ottaa hyvinkin paljon kuvia, osa taas ei. Yksi KOTARY:n ryhmän nuorista mainitsi, että oli kyllästynyt, kun kaikki näpräävät puhelinta eivätkä tee mitään muuta. Täytyy siis ottaa huomioon, että oletusarvona ei voi olla se, että nuoret hallitsevat tämän kaiken tai olisivat siitä innoissaan.

Digitarinapajaa seurattessani huomasin, että nuoret voivat kokea digitaaliset asiat myös haastavina. Haastattelussa yksi ryhmän nuorista toi asian esiin seuraavalla tavalla:

Mä ite en oo ikää niinku tost tietokone, -tietokoneitten kans näpräämisestä ja tämmösest, mun mielest se on vähä yhtä tyhjän kans, enemmän tai vähemmän turhaa touhua.

Yksi nuori koki, että editoiminen oli hauskaa hommaa mutta mainitsi, että se on myös vaikeaa: ”Vaik se näyttiki niin yksinkertaselt ja helpolt, mut oikeesti se oli iha saatanan hankalaa hommaa”. Kolmas nuori taas koki, että tämän kaltainen editoiminen oli hyvinkin tuttua.

Nuoria on siis laidasta laitaan, eikä pidä tehdä olettamuksia etukäteen. Kaiken kaikkiaan ryhmän opiskelijaohjaajat totesivat, että ei voi kangistua suunniteltuihin menetelmiin. Täytyy käyttää uusiakin keinoja niiden kohdalla, jotka eivät koe metodia omakseen tai suorastaan ahdistuvat siitä. Piirustuksia voi käyttää ilmaisuvälineenä, kun sanoin ei haluta kertoa.

Ajan kanssa nuoret alkoivat suhtautua positiivisemmin työpajaan ja sen sisältöön. Heille ei aluksi ihan auennut tämä digitarinan konsepti. Myös ”omaelämäkerrallinen tarinankerronta” antoi kuvan, että piti kertoa koko elämäntarinansa, vaikka teemana oli ”vahvuuteni” ja niistä sai kertoa miten itse halusi. Nuorten kanssa työkennellessä on hyvä ottaa huomioon myös se, että heidän joukossaan on monenlaisia oppijoita. Suurin osa tästä ryhmästä sanoi perehtyvänsä asioihin mieluummin tekemällä kuin kuuntelemalla: ”vähä vähemmän puhumista ja vähän enemmän sitä näyttöä”.

Kuvilla on todettu olevan voimaannuttava vaikutus, kuten ilmenee esimerkiksi laajasti tunnetussa teoksessa *Maaailman ihanin tyttö* (2008), jonka tekijä Miina Savolainen käyttää valokuvaa pohjana lastenkotinuorten kanssa tehtävässä työssä. Nuoret näkevät itsensä valokuvan kautta, eikä valokuva tarvitse sanoja, joten näin

on helpompi kommunikoida. Kuvat ovat myös olennainen osa digitaalista tarinankerrontaa.

Omia kuviaan digitarinoiniin ryhmän nuoret löysivät sosiaalisesta mediasta. He etsivät valmiita kuvia myös verkkosivuilta, joilla kuvat ovat tekijänoikeuksista vapaita. Kukaan nuorista ei innostunut ottamaan uusia valokuvia. Tällainen valokuvauksen voimaannuttava vaikutus ei tämän pajan aikana toteutunut. Tästä työryhmä totesi myöhemmin, että olisi voitu hajaan-tua pienempiin ryhmiin ja lähteä valokuvaamaan yhdessä nuorten kanssa. Kaiken kaikkiaan nuoret eivät täysin ymmärtäneet digitarinapajan ydintä. Vasta jälkikäteen tuli elämys, kuinka tarinan olisi voinut tehdä. Yksi nuori ilmaisi asian seuraavasti:

Aluks oli vähän epäselvää et mitä siin niinku haetaan takaa ja tämmötti, mut sit ku sen hokas, ni sit rupes miettimään et joo, täsä on nyt niin paljo niinku pitäs tiivistää niin paljo asiaa kahteen kolmeen minuuttiin, et siin ois pitäny tehdä kolme eri ääninauhaa ja sit sielt ruveta leikkaileen niit pätkii mitä haluu se ois pitäny saada tehdä vähän niinku pidemmän kaavan kautta, et ei tolleen.

Ohjeistuksen tulisi olla mahdollisimman selkeää ja innostavaa. Tekemisen eri mahdollisuuksia tulee selkiyt-

tää alussa eikä loppumetreillä, kuten yksi nuori mainitsi haastattelussa:

[...] ei ollu mitään mahiksii semmost kunnollist ajankäyttöä [mumisee, ei saa selvää] et se oli vaa tullaan tänne, tehään tota, tehään tätä, sit ku se on valmis katotaan se ja sit lähetään me-nee. Ni se jäi vähä sillee, mitä helvetiä nyt pitäis tehdä.

Tietysti tähän kokemukseen vaikutti se, kuinka tuttuja digitaaliset asiat olivat ennestään ja kuinka jaksoi ottaa vastaan ohjeita. Yksi nuorista koki häiritsevänä tekijänä sen, että tilassa oli liikaa melua, joka hankaloitti hänen keskittymistään.

Kuten jo edellä on mainittu, ovat kaikki osallistujat yksilöitä: kun yhden mielestä ei saanut tekemiseen tarpeeksi aikaa, on toisen mielestä aikaa ihan riittävästi. Itse pajasta osallistujilla oli kuitenkin aika lailla positiivinen kuva. Positiiviseksi kokemukseksi tekemisessä suurimmalla osalla nousi editointi:

Kyllä mun mielest se on hauskaa ku pystyy niinku pystys muokkaamaan ääntä ja kuvaa ja kaikkee, et sai järjestettyy niit ihan mihin järjestykseen halus.

Yhden nuoren mielestä ohjaajien olisi pitänyt antaa osallistujan rauhassa miettiä, miten hän videon haluaa teh-

dä. Tärkeänä hän piti myös sitä, että pajassa tuotaisiin heti esiin videon erilaiset toteuttamismahdollisuudet:

[...] et kehittää sitä silleen, että ensin kysymme, että onko teillä ajatus, että mitä teette...Voitte kyllä harkita, että on myös niitäkin menetelmiä, että jos te ette halua kuvilla kertoo videoilla, niin voitte piirtää, jos ette halua piirtää voitte kirjottaa, mut tehkää se sellasena, että miten te koette sen hyvänä.

Kun otetaan huomioon osallistujien erilaiset toiveet, tarpeet ja vahvuudet, saavat kaikki osallistujat pajasta jostain irti. Näin myös kukaan ei tunne pakkoa johonkin toimintaan, jota ei halua tehdä.

Valmiit tarinat

Ideana siinä videossa ois sit se, et koskaan ei kannata luovuttaa, että vaikat on kuinka pahasti tullu asioita, ni aina on tarvetta kokea ja yrittää positiivisuuteen. (Haastateltu nuori.)

Nuoret kokivat positiiviseksi sen, että saivat digitarinan valmiiksi. Osa myös saattaisi kokeilla videon tekemistä uudestaan, osa taas ei. Yksi nuorista sai selkeästi kipinän tästä, ja hän oli ennenkin puuhastellut samankaltaisten ohjelmien kanssa.

Muutama oli hyvin itsekriittinen lopputuloksen suhteen. Itsekriittisyyteen vaikutti se, että ei heti ymmärtänyt mitä oltiin tekemässä. ”Must jotenki tuntu, et kaikki muut oli enemmän peril tos ku mä et” [naurahtaa], yksi nuorista mainitsi digitarinoiden katsomisen jälkeen. Moni kertoi, että nyt kun tietää mistä on kyse, he tekisivät ihan erilaisen ja paremman videon.

Lähes koko ryhmä koki, että oli saanut ja uskaltanut tehdä juuri omanlaisensa tarinan. Osa olisi vain halunnut hiukan parannella sitä. Yksi nuori sanoi jännittäneensä valmiin tarinan katsomista hiukan ”jännitti mut ääh, turhaa jännittämistä”, ei niinkään muille näyttämistä vaan hänelle itselleen sen katsominen oli jännittävää.

Nuorten valmiit digitaaliset tarinat katsottiin yhdessä koko ryhmän kanssa. Nuoret suhtautuivat neutraalisti tilanteeseen. Yksi nuori mainitsi:

[...] tuntu et ihan kivalta, et monet ketkä katsoivat ne tässä samassa huoneessa meidän kanssamme totesi, että se on aivan mahtava piirustus, vaikka se ei ollut kovin kummallinenkaan, et joku taideteos tai joku supernäyttelyssä oleva piirustus, ni se oli vaan semmonen yksinkertainen ja hauska, ni kyl siit niinku pidettiin. Et voi olla, että tiedän olevani ihan semmonen kykyinen, et mä osaan hahmottaa tai jotain ja piirtää.

Jonkinasteinen voimaannuttava kokemus tarinan katsominen siis oli. Toisten digitarinoiden katsominen antoi nuorille myös uutta tietoa muista ryhmän jäsenistä:

Kerrottiin että mikä oli hänen oma vahvuutensa, mistä hän piti [...] mun mielest se oli ihan kivaa, että itsekin koin, että miltä se hänen mielestään, tai hänen näkökulmastaan tuntu, että miten hän kokee jonkun tietyn asian.

Kukaan ei maininnut, että tarinan katsominen tai jakaminen olisi ollut ahdistava tilanne:

Ei se mua häirinny yhtään, mä en oo ikinä mä oon ollu aina aika avoin ihminen silleen, et jos mult on jotain haluttu mun menneisyydest ylipäättään kysymään, ni kyl mä sit selitän.

Koska nuoret olivat samasta kaupungista ja saman ikäisiä, he jo osittain tunsivat toisensa. Yksi mainitsi, että oli tämän KOTA ry:n ryhmäjakson aikana tutustunut paremmin muihin ryhmän nuoriin, vaikka tiesikin osan heistä ennestään.

Nuoret kokivat kirjaston hyvänä paikkana tämän kaltaiselle toiminnalle. Ryhmällä oli kirjastossa oma tila käytössään koko digitarinapajan toteutuksen ajan.

Vaikuttamisen näkökulma

Ois se ihan kiva jos ne kuuntelis.
(Haastateltu nuori.)

Kuten aikaisemmin mainitsin, piti KOTA ry:n hankkeen projektipäällikkö Saunders digitaalisessa tarinankerronnassa sen tarjoamasta vaikuttamisen mahdollisuudesta. Vaikuttaminen on osa digitaalista tarinankerrontaa, jos näin halutaan. Yksi osa KOTA ry:n hanketta on ajatus, että nuorten asiantuntemusta tulisi hyödyntää nuorille suunnattuja palveluita suunniteltaessa. *Näkymättömät*-hankkeen opiskelijaohjaajien suunnitelmassa digitarinapaja ei vaikuttamisen näkökulmaa kuitenkaan nostettu ensisijaiseksi asiaksi. Pääpiste oli teemassa eli nuorten vahuuksissa.

Huomasin jo unelmakartan tekovaiheessa, että osalla ryhmästä oli vahvoja mielipiteitä ja ajatuksia asioista, joihin he haluaisivat vaikuttaa. Digitarinapajan aikana nuoret eivät hoksanneet tätä vaikuttamisen mahdollisuutta eivätkä ohjaajat myöskään sitä korostaneet. Haastattellessani nuoria digitarinapajan jälkeen vaikuttamisen näkökulma nousi esiin.

Kysyttäessä, mistä he tekisivät digitarinan seuraavaksi, yksi vastasi: ”Joo siitä, et sais niinku ympäristön pelasta-

misest ja pelastakaa itämerisysteemit, sen tapasta”. Toinen nuori vastasi:

*Silleen et mä saisin siihen simmons-
sen jutun, et ku toi niinku se päihde-
asia on yks mikä mua häiritsee täällä.
Elikkä ku on päihhteitä mitkä on lää-
käreiden mukaan ne on laillisii päih-
hteit, mut vitut oikeesti, ne on vaan viel
vitusti mysrkylisempää tavaraa.*

Myös kiusaaminen mainittiin asiaksi, johon voi digitarinan kautta vaikuttaa. Yksi koki, että digitarinan kautta katsojaa voidaan neuvoa tai opettaa jossakin taidossa. Yhden nuoren mielestä nuoret ja etenkin ihmiset, joilla on omakohtaista kokemusta jostain aiheesta, voivat digitarinan kautta kertoa asiat suoremmin ja uskottavammin, ”koska kertois suoraan et miten se homma on, eikä kiertele ja kaartele ja pimitä puolii asioista”.

Osa ryhmän nuorista innostui haastattelussa puhumaan asioista, joihin haluaisivat vaikuttaa. Se tuntui olevan heille erittäin tärkeää: he haluaisivat muuttaa jotain, mutta miten, se ei vielä ollut selvillä. Tämän kaltaisten digitarinapajojen kautta nuorille voi antaa äänen. Näitä kuulluksi tulemisen mahdollisuuksia on hyvä lisätä eri toimintoihin niin taiteen kuin nuorisotyönkin saralla.

Lopuksi

Kun taidelähtöisin menetelmin käsitellään hyvinkin henkilökohtaista teemaa, kuten omia vahvuuksia, on ryhmän ulkopuolelta tulevan ohjaajan tultava tilanteeseen ennakkoluulottomasti ja ilman ennakkokäsityksiä. Ohjaajan on annettava ryhmän itse valita, kuinka paljon ja mitä he haluavat antaa itsestään. Jos on jotain erittäin tärkeää huomioitavaa ryhmästä tai osallistujista, se on hyvä tiedostaa. Tilanteeseen lähdetään kuitenkin niin sanotusti puhtaalta pöydältä. Tämä vaatii ohjaajalta paljon hienovaraista kuuntelua ja tarkkailua. Toiminnan aikana voi tulla vastaan erilaisia tilanteita, jotka saattavat liittyä osallistujan rajoitteisiin, aikaisempiin kokemuksiin tai kiinnostuksen puutteeseen. Tällöin on hyvä, että asiat voidaan ratkaista keinolla, joka ei saa osallistujaa tuntemaan itseään ulkopuoliseksi.

Ulkopuolinen taidelähtöisen työskentelyn ohjaaja, esimerkiksi taiteilija, ei ole sosiaaliohjaaja, nuorisotyöntekijä tai terapeutti. Hän on oman alansa asiantuntija, jonka taitoja tulee arvostaa. Tämä tietynlainen ulkopuolisuus vaikuttaa myös siihen, että osallistuva ryhmä ei aina koe ulkopuolista samalla lailla kuin oman jokapäiväisen ohjaajansa. Ulkopuolinen vetäjä on joko raikas tuulahdus, rasittava askarteli-

ja tai ”joku joka kävi kääntymässä”. Tärkeää on myös se, että vetäjän tulee ottaa huomioon nuorisotyön ammattieettiset säädökset ja toimia niiden mukaisesti.

Taidelähtöistä työskentelyä nuorille järjestettäessä on hyvä, että on valmistauduttu perusteellisesti. Lähtökohtaisesti täytyy kuitenkin ottaa huomioon se, että suunnitelmiin tulee melko varmasti muutoksia. Tilanne elää, joten suunnitelmiin ei voi liiaksi takertua, sillä se ei ole kenenkään etu. Työskentely saatetaan kokea jäykäksi ja rasittavaksi, jos ohjaaja ei pysty olemaan joustava ja innostava toiminnassaan. On myös hyvä, jos on jo ennalta miettinyt vaihtoehtoisia lähestymistapoja ja ratkaisuja erilaisiin mahdollisiin tilanteisiin. Ylimääräisiä tehtäviä ja kevennyksiä on hyvä olla mukana suunnitelmassa. Yksikään ryhmä tai päivä ei ole samanlainen, joten improvisaatiokyvystä on hyötyä.

Digitalinapajan aikana kiinnitin huomiota myös siihen, että kun ohjaa osallistavaa, yhteisöllistä toimintaa nuorille tai mille tahansa ryhmälle, on oltava läsnä ja kuunneltava tilannetta herkästi ja reagoitava tarpeen vaatiessa. Esimerkiksi jos jokin ei toimi, on syytä vaihtaa taktiikkaa. Tärkeä on tarttua niihin asioihin, tilanteisiin ja aiheisiin, joista nuoret näyttävät innostuvan. Digitalinapajan aikana oh-

jaajat eivät aina reagoineet tarpeeksi nopeasti vaihteleviin tilanteisiin. On myös erittäin tärkeä olla läsnä siinä määrin, että ei vain anna ohjeita ja mene itse esimerkiksi tietokoneen tai puhelimen taakse. Ohjaajan täytyy olla aktiivinen ja tavoitettavissa.

Koska ryhmään osallistuvat henkilöt ovat aina erilaisia, tulee lopputuloksen olla osallistujien näköinen eikä ohjaajan. Pääasia on itse tekemisessä. Kun osallistuja – tässä tapauksessa nuori – on pääosassa, on hienoa huomata, että jo oman äänen nauhoittaminen, editoiminen tai pajan ympäristö ja jutustelu on hieno kokemus jollekin osallistujalle. Myös nämä saavutukset ovat arvokkaita. Tietysti on pyrkimys tehdä ainakin jotain valmiita. Asioiden päätökseen vieminen on osallistujille tärkeää.

Vaikuttamisen mahdollisuuden pitäisi olla enemmän läsnä nuoriso- ja kulttuurityön kentällä. Sen kautta nuoret saavat kokemuksen, että jotain voi asioille tehdä. Jos esimerkiksi ranta on likainen, voidaan lähteä yhdessä viemään asiaa eteenpäin, eikä nuoren tarvitse jäädä asian kanssa yksin. Nuorilla on aikaa tämän kaltaiselle pohdiskelulle, ja he ovat huolissaan asioista.

Taidelähtöisen työskentelyn tulee lähtökohtaisesti palvella nuorten tarpei-

ta. Heidän näkökulmiaan ja toiveitaan on kuunneltava, jotta heidät saadaan osallistumaan ja sitoutumaan toimintaan. Tärkeää on myös, että nuoret kokevat työskentelyn hyödylliseksi. Taidelähtöisessä työskentelyssä on yleensä vapaampi ote ja siksi paljon positiivisia mahdollisuuksia aktivoinnin osalta, sillä toimintaan ei yleensä tarvitse liittää sanktioita, määräyksiä tai pakotteita. Taidelähtöisellä työskentelyllä tulee tukea nuorten osallisuutta, vaikutusmahdollisuuksia sekä innostaa ja luoda positiivisia onnistumisen kokemuksia tulevaisuuden varalle.

Lähteet

Ahola, S.; Hiltunen, M.; Huhmarniemi, M.; Kuusela, K.; Koivula, E.; Kolari, H.; Linnamaa, L.; Riikonen, U. & Rissanen, V. 2010. Rälläkkä ja sivellin. Taidetoimintaa nuorten hyvinvoinnin tueksi. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisu.

Alrutz, M. 2013. Sites of Possibility: Applied Theatre and Digital Storytelling with Youth. *Research in Drama Education*, 18(1), 44–57.

Bamming, R. 2015. Etsivä nuorisotyö 2014, Valtakunnallisen etsivän nuorisotyön kyselyn tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Aluehallintovirasto ja Valtakunnallinen työpajayhdistys. Viitattu 21.7.2016. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyoen_kohteet_ja_rahoytus/etsiva_nuorisotyoy/liitteet/Etsivx_nuorisotyox_2015_08_06.pdf.

Björninen, E., Jailo R., Määttä, T., Laitinen, M., Liikamaa, A., Lindh, J., Linnaakangas, R., Mikkonen, K., Muranen, P. & Satamo, I. 2015. SelfMie. Digitariinat ja kuvat nuorten kokemustiedon kertojina. Lapin yliopisto & Lapin korkeakoulukonserni.

Campbell, D. C. & Podkalicka A. 2010. Understanding digital storytelling: Individual 'voice' and community-building in youth media programs. Seminar.net, 6 (2), 208–218.

Harju, K. 2000. Valmiina muutokseen: Aarrekartan avulla kohti uutta (2. uud. ja laajennettu p.). Helsinki: WSOY.

Juppi, P. 2012. Digitaalinen tarinankeronta nuorten identiteettityön ja osallisuuden välineenä. Teoksessa Krappe J.; Parkkinen T. & Tonteri A. Moving In! Art-Based Approaches to Work with the Youth. Reports from Turku University of Applied Sciences 127. Turun ammattikorkeakoulu: Turku, 193–210.

Juvonen, T. 2015. Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen: Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Koski, J. 2001. Luova hierre. Helsinki: Gummerus.

KOTA ry:n verkkosivu. Viitattu 18.5.2016: <http://www.kota.fi/index.php?cat=34&lang=fi&mstr=1&project=>

Kuusela K. 2016. Työllisyyskatsaus toukokuu 2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 21.7.2016, saantitapa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016062121925>.

Lambert, J. 2009. Digital storytelling: Capturing lives, creating community. New York: Routledge.

Lambert, J. 2010. Digital Storytelling Cookbook. Center for Digital Storytelling. Saatavilla osoitteessa <https://wrđ>

as.uky.edu/sites/default/files/cookbook.pdf.

Lemetyinen, L. 2014. Katsaus perheen köyhyydestä aiheutuviin lasten toiseuden kokemuksiin. Teoksessa Gissler, M.; Kekkonen, M.; Känkänen, P.; Muranen, P. & Wrede-Jäntti, M. Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto, 105–112.

Liikanen, H. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia, ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014: Opetusministeriön julkaisu. Helsinki: Opetusministeriö.

Nuorisotakuun verkkosivut. Viitattu 20.5.16. nuorisotakuu.fi

Näkymättömät-hankkeen verkkosivut. Viitattu 18.5.2016: <http://nakymattomat.turkuamk.fi/>

Näkymättömät-hankkeen julkaisematon, rahoittajan hyväksymä hankehakemus, 2015 Turun ammattikorkeakoulu. Saatua omaan käyttöön 26.11.2015 ja viitattu 18.5.2016

Ohisalo, M. 2016. Miksi köyhän perheen lapsi ei unelmoi. Viitattu 3.5.2016. <http://www.mesaatio.fi/vierasakyna/miksi-lapsieunelmoi/>

Saunders, M. 2016 projektipäällikkö. Kota ry. Henkilökohtainen tiedonanto, keskustelut 19.4.16 ja 9.5.2016.

Savolainen, M. 2008. Maailman ihanin tyttö. Helsinki: Blink entertainment Oy.

Siivonen, K.; Kotilainen, S. & Suoninen, A. 2011 Iloa ja voimaa elämään. Nuorten taiteen tekemisen merkitykset Myrsky-hankkeessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 44. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisotutkimusseura. Saatavilla osoitteessa <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/myrsky2011.pdf>.

- Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus. Työllisyys ja työttömyys 2014, 5 Ei työssä eikä koulutuksessa olevat nuoret. Viitattu: 21.7.2016. http://www.stat.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-04-28_kat_005_fi.html.
- Toukonen, M. L. 2008. Unelmatyöskentely: Ote omanlaiseen elämään. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virtanen H. 2016. Essays on Post-Compulsory Education Attainment in Finland. Aalto University publication series, Doctoral dissertations 87. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, sarja A, nro. 49. Helsinki: Aalto University.
- Wales, P. 2012. Telling Tales in and out of School: Youth Performativities with Digital Storytelling. *Research in Drama Education*, 17(4), 535–552.
- Wexler, L. 2014. Using Digital Stories to Understand the Lives of Alaska Native Young People. *Youth & Society*, 46 (4), 478–504.

Kohtaamispaikka. Omakuvallinen taidetyöpaja naisvangin kanssa

Helena Tuura

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa käsittelen kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon opinnäytetyönä sisältynyttä kehittämishanketta, jossa työskentelin naisvangin kanssa taidelähtöisin menetelmin. Toimintaympäristönä oli Hämeenlinnan vankilan Vikto ry:n toimintayksikkö Monikko, jossa ohjasin yhdelle naisvangille omakuvallisen taidetyöpajan. Työpaja koostui seitsemästä työskentelykerrasta kevään 2016 aikana.

Päätavoitteenani oli toteuttaa omakuvallinen taidetyöpaja väkivaltaa tehneen naisvangin kanssa, tarkastella työskentelymenetelmää ja omakuvan ilmenemistä työpajan aikana. Työskentely perustui taidelähtöisiin menetelmiin: keskustelut, luova kirjoittaminen, sarjakuvan tekeminen sekä piirustus ja maalaaminen yhdistyivät kollaasissa. Havainnoinnin keinoina käytettiin keskustelujen äänittämistä, työpäiväkirjaa ja valokuvaamista.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että omakuvallisen työskentelyn tulisi olla osana vankilan vangeille tarjoamaa hyvinvoinnin edistämistä, säännöllistä ja pitkäkestoista toimintaa mielellään saman ohjaajan kanssa, jotta sulkeutunut ja varuillaan oleva ihmismieli pystyisi avautumaan ja vangin ja ohjaajan välille kehittyisi luottamus.

Monimuotoinen opinnäytetyöni muodosti kaksiosaisen kokonaisuuden, joka koostui artikkelista ja kahdesta taiteellisesta tuotoksesta, minun ja naisvangin omakuvallisista kollaa-seista.

Johdanto

Tässä artikkelissa esittelen Turun ammattikorkeakoulun kulttuurialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon soveltavan taiteen opintojen aikana ohjaamani omakuvallisen taidetyöpajan (Kohtaamispaikka) naisvangin kanssa. Työskentelin Hämeenlinnan vankilan toimintakeskus Monikossa keväällä 2016 (ks. <http://vikto.fi/toimintamuodot/>). Tavoitteenani oli toteuttaa vuorovaikutuksessa osallistujan kanssa omakuvakollaasit, jotka kokoaisimme piirtäen, maalaten, kirjoittaen ja lehtileikkeitä sekä tekstiilimateriaaleja käyttäen. Halusin tutkia sitä, syntyykö taiteellisen työskentelyn avulla mielikuvista konkreettisia kuvia. Mahdollistaako käyttämäni työskentelymenetelmä henkisen tilan, jossa ihminen voi vuorovaikutuksessa toisen kanssa kohdata itsensä?

Päädyin työskentelemään väkivaltaa tehneen naisvangin kanssa kolmesta syystä. Naisen väkivalta aiheena on mielestäni edelleenkin tabu, ja taiteellista työskentelyä vankien kanssa ei ole juurikaan tehty tässä muodossa. Toisena syynä oli se, että olen itsekin kokenut väkivaltaa. Kolmantena syynä oli se, että taiteilijana inspiraationi lähde on ihminen kokonaisuudessaan.

Ihmisen tasavertainen kohtaaminen hänen omalla maaperällään on nous-

sut nykypäivänä taiteen kentällä tärkeään rooliin puhuttaessa ihmisen hyvinvoinnista. Taide ei paranna, mutta se tuo hyvinvoinnin työkaluja jokaiselle, joka antaa sille mahdollisuuden.

Johdannon jälkeen kerron projektin taustaa sekä tapahtumat ja lupamennettelyt ennen varsinaisen projektin alkua. Sen jälkeen kuvaan seitsemän kohtaamista naisvangin kanssa havaintojeni, luovien kirjoitustemme ja kuvien kautta. *Kaksi kuvaa* -osiossa esittelen taideprojektin valmiit tuotokset, jotka olivat esillä Taideakatemiassa Yössä installaationa. Tämän jälkeen arvioin pohdintaideprojektin tuloksia tavoitteen ja menetelmien kannalta. Lopuksi kerron, mitä projekti minulle ihmisenä ja taiteilijana antoi, mitä siitä opin ja millaista oli kohdata ihminen vankilaympäristössä.

Taustaa

Omakuvallisuus taiteellisen työskentelyn ytimessä

Oma taiteellinen työskentelyni on aina ollut hyvin omakuvallista. Teokseni ovat kuvia elämäkokemuksistani, joissa tunne ja totuus ovat voimakkaasti läsnä. Vuonna 2010–2011 suoritin Omakuvalliset menetelmät -täydennyskoulutuksen Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa.

Koulutuksen aikana tutustuin erilaisiin omakuvallisiin menetelmiin, esimerkiksi omaelämäkerralliseen kirjoittamiseen, omakuvalliseen sarjakuvaan ja omakuvallisen kollaasin koostamiseen.

Omakuvallisessa työpajassa naisvängin kanssa sovelsin *2000 & 11 OMAKUVAA* -hankkeen yhteydessä julkaistusta kirjasta ”Omakuva on kaikkien kuva” Ilona Tanskasen (2011, 52–55) artikkelin teoriapohjaa. Hän yhdistää luovan kirjoittamisen ja kuvan. Työskentelyssä ohjaaja osallistuu työpajaan yhtenä tekijöistä tekemällä samat harjoitteet kuin osallistujat, jolloin syntyy mahdollisuus ihmisten aidolle kohtaamiselle, vuoropuhelulle. Natalie Goldbergin kirja *Hyvä kaukainen ystävä* (2009) onkin avainlähteeni projektini luovan kirjoittamisen tehtäviin. Goldberg innostaa kirjassaan kirjoittajaa tarkastelemaan elämäänsä hyvin läheltä ja rohkaisee kirjoittamaan vaikeistakin asioista, toisin sanoen kohtaamaan itsensä rehellisesti.

Ajatus tehdä omakuvallinen taideprojekti väkivaltaa tehneiden naisten kanssa tuli mieleeni jo puoli vuotta ennen soveltavan taiteen opintojeni alkua. Otin tuolloin yhteyttä Maria Akatemiaan (ks. www.maria-akatemia.fi/maria-akatemia-ry). Yhdistys tekee ehkäisevää työtä väkivaltaa

tehneiden tai sitä joskus aikoneiden naisten keskuudessa. Siellä oltiin kiinnostuneita asiasta. Asia jäi kuitenkin vielä pöydälle, kunnes aloittaisin opinnot. Kävin syksyllä opintojen alettua tapaamassa yhdistyksen johtajaa ja keskustelimme aiheesta. Tuon keskustelun jälkeen kävin yhdistyksen järjestämässä yleisölle avoimessa teemaillassa, jossa kerrottiin yhdistyksen tekemästä Demeter-työstä (ks. www.maria-akatemia.fi/demeter-tyo), ja lopuksi oli yhteistä keskustelua naisen väkivaltaisuudesta.

Vankila työskentely-ympäristönä

Aloitettuani opinnot syksyllä 2015 tuli esille myös mahdollisuus, että työskentelisinkin vankilaympäristössä väkivallasta tuomittujen naisten kanssa. Lähetin sähköpostia Hämeenlinnan vankilaan. Vastaus viipyi, joten otin yhteyttä Maria Akatemiaan ja sovimme, että kun oppinäytetyöni idea olisi kiteytynyt, palaisimme asiaan ja etenimme projektin lupa-asioissa.

Hämeenlinnan vankilasta tuli kuitenkin pian vastaus, jossa ilmaistiin kiinnostus projektiani kohtaan. Päätin valita projektini toimintaympäristöksi Hämeenlinnan vankilan. Lokakuussa 2015 kävin Hämeenlinnan vankilan toimintakeskus Monikossa tapaamassa rikosseuraamusesimies

Leena Salomäkeä (ks. <http://vikto.fi/toimintamuodot/>). Tapaaminen sujui hyvin miellyttävässä ja lämpimässä ilmapiiirissä. Ensin ajatuksenani oli ohjata väkivaltaa tehneiden naisvankien ryhmää, mutta myöhemmin päädyimme yksilöohjaukseen, koska kolmenkin vangin ryhmää olisi vaikeaa saada kokoon. Salomäki ehdotti toimintapaikaksi Vanajan avovankilaa. Koska avovankilassa vankien asuinolosuhteet ovat tavallista vankilaa vapaammat ja siellä on enemmän toimintaa vangeille, päädyimme kuitenkin vankilan sisällä oleviin väkivallasta tuomittuihin naisvankeihin. Leena Salomäki oli kuitenkin ensin sitä mieltä, että vankilan sisällä olisi mahdotonta järjestää taidepajaa usealle vangille, koska vankilan päivärytmi ja muut säännöt häiritsisivät työskentelyä eikä siellä olisi sopivaa tilaa, jossa voisi kokoontua. Hänelle tuli kuitenkin mieleen vankilan sisällä tila, johon voitaisiin järjestää tämä työpaja. Siellä vangit voisivat vartijoiden kera toimia ilman suurempia häiriöitä. Sovimme tapaamisen lopuksi, että teen kirjallisen projektisuunnitelmani valmiiksi vuoden 2015 loppuun mennessä, toimitan sen hänelle ja vankilan johtajalle sekä teen projektille lupahakemuksen, jonka liitteeksi projektisuunnitelma tulisi. Nämä asiat hoidettuani tekisin vankilan sisälle ilmoitustauluille esitteen taidepajasta tiedoksi vangeille. Sovimme,

että palaamme asiaan joulun jälkeen, jolloin toimintasuunnitelman luonnos olisi esitelty Taideakatemiaan opintojeini puitteissa. Aikataulusuunnitelmani mukaan projektin kenttätöskentelyn olisi pitänyt alkaa helmi-maaliskuussa 2016, mutta aikataulu muuttui vankilan toimintakeskuksen muuttaessa toisiin tiloihin.

Lähetin ensin vapaamuotoisen projektilupahakemuksen Rikosseuraamuslaitoksen lakimiehelle. Hän kuitenkin lähetti minulle valmiin lomakemallin, jonka mukainen hakemus tuli olla. Täytin sen ja lähetin oppilaitoksen hyväksyttäväksi, jonka jälkeen lähetin sen eteenpäin Rikosseuraamuslaitokselle (Liite 1). Myönteisen päätöksen tultua Leena Salomäki alkoi kartoittaa osallistujia vankilasta. Minun täytyi hakea myös oman rikostaustani selvitys, joka viipyi pari viikkoa. Seuraavaksi tein taidepajatiedotteen vankilan ilmoitustauluille laitettavaksi.

Rikosseuraamusesimies Salomäki ehdotti, että työskentelisin yhden vangin kanssa, koska silloin pääsisin työskentelyssäni syvemmälle. Hän löysikin yhden sopivan osallistujan. Ennen taidetyöpajan alkua pyysin kirjallisen suostumuksen kuvaukseen ja äänittämiseen työpajaan osallistujalta sekä selvitin hänelle hänen anonymiteettinsä säilymisen niin projektin aikana kuin sen jälkeenkin (Liite 1).

Hämeenlinnan vankilan toimintakeskus Monikko, jossa työpaja toteutettiin, sijaitsee varsinaisen vankila-alueen ulkopuolella, joten työpajaan osallistuva vanki saapui sinne vartijan seurassa. Vartija oli myös työpajan aikana koko ajan kuuloetäisyydellä. Päivän päätteeksi vartija vei hänet takaisin vankilaan. Vanki tarkastettiin vankila-alueelta ulos tullessa sekä takaisin mennessä, jolloin hänen täytyi esittää kirjallinen poistumislupa. Työpajatarvikkeet olivat vankilan puolesta, ja ne olivat helposti saatavilla toimintakeskuksessa.

Seitsemän kohtaamista

Ensimmäinen kohtaaminen 14.4.2016

Olimme aiemmin sopineet työpajapäiväksi torstain, jolloin vangilla oli aikaa. Työpaja-ajaksi sovimme alussa klo 10.00–13.45, mutta myöhemmin työskentelimme pidempään.

Ensimmäinen työpaja toimintakeskus Monikossa alkoi aamukahvilla. Paikalla oli toimintakeskuksen työntekijöitä, Leena Salomäki, työpajaparini Julia (nimi on muutettu) ja minä. Esit täydyimme toisillemme. Jännitystä oli havaittavissa molemmin puolin.

Kuva 1. Hämeenlinnan vankila.

En oikein osannut suhtautua henkilöön, jonka kanssa minun oli määrä toteuttaa työpaja. En uskaltanut katsoa silmiin vankia, naista, ihmistä, peiliäni. Jo tässä ensi hetkessä minulla kuitenkin oli vahva tunne, että hän ja minä olemme samalla viivalla.

Olin kuitenkin rauhallisin mielin, vaikka en ollut laatinut mitään tarkkaa toimintasuunnitelmaa. Sen verran suunnitelmaa oli, että luonnollisessa koossa olevat naishahmot kollaasin muodossa olisivat lopputuloksena. Suunnitelma oli, että osallistuisin itsekin projektiin työskentelemällä yhdessä naisvangan kanssa. Keskustelimme, mikä tekniikka hänelle olisi tutuin ja

sopivin. Hän kertoi pitävänsä kirjoittamisesta, mutta omasta mielestään hän oli huono piirtämään tai maalaamaan. Julia halusi näyttää, ettei hän osaa piirtää, ja piirsi kissan, joka päättyi sitten lopulliseen kollaasiin.

Päädymme siis kollaasitekniikkaan, jossa käyttäisimme luovaa kirjoittamista, piirtämistä, maalaamista, lehtileikkeitä sekä tekstiilejä. Näistä kokoaissimme kumpikin oman naishahmon.

Julia tuntui olevan aluksi hämmennyt, koska hän ei kuulema tiennyt tai ymmärtänyt, mistä oli kyse. Päivän edetessä hän kuitenkin rentoutui ja alkoi katsoa minua silmiin.

Kuva 2. Julian kissapiirros.

Kuva 3. Ääriviivaa.

Aluksi keräsimme vanhoista aikakauslehdistä omaa elämää koskettavia asioita, kuvia ja tekstejä. Halusin olla rajoittamatta asioita hyvään ja pahaan, vaikka ensin ajattelin tehdä niin. Tuntui kuitenkin luontevammalta kerätä kokemuksia. Materiaalinkeuruun lomassa keskustelimme mieleen tulevista asioista.

Työpajan lopulla piirsimme toinen toistemme ääriviivat kartongille vuorotellen maaten kartongin päällä lattialla. Julian piirräessä ääriviivojani tunsin hämmennystä hänen läheisyy-

destään. Ihminen siinä piirsi. Sitten minä piirsin hänet. Arastelin piirtää liian läheltä.

Piirtämisen lomassa keskustelimme, vaihdoimme ajatuksia. Löysimme paljon yhteistä. Tuntui siltä, että kemiat pelasivat.

Tämä ensimmäinen työpajakerta oli enimmäkseen tutustumista toisiimme. En kuitenkaan lähtenyt kohtaamaan Juliaa hänen tuomionsa kautta, vaan halusin kohdata hänet ihmisenä. Käytin alkuvaiheessa projektista

nimeä ”Hyvä paha nainen”, mutta nimi muuttui, koska kyseessä olikin ihmisen kohtaaminen ihmisenä.

Kotimatalla kirjoitin työpäiväkirjaa. Tuli mieleeni, että ääriiviivapiirustus olikin kuin rikospaikalla rikostutkijoiden piirtämä ruumiin kuva.

Toinen kohtaaminen 21.4.2016

Harjoitimme aluksi luovaa kirjoittamista. Herättelimme mieliämme vapaalla assosiativisella kirjoittamisella. Kirjoittamisen alkuja oli neljä: 1) *Mitä näen juuri nyt* 2) *Mitä ajattelen* 3) *Muistan* 4) *En muista* (ks. Goldberg 2009, 27–37, 58–59). Osallistuin myös itse tähän kirjoittamistapahtumaan. Yhteen kirjoittamistehtävään oli aikaa 10 minuuttia. Tehtävänä oli jatkaa tekstiä annetuista alkusanoista. Edellisen lauseen ei tarvinnut liittyä mitenkään seuraavaan lauseeseen. Sai kirjoittaa ihan mitä mieleen tuli. Seuraava teksti on kooste meidän molempien tajunnanvirrasta, jonka koostin puhtaaksikirjoitusvaiheessa:

Näen naisen. Hän kirjoittaa. Pöydällä on paljon kyniä. Koruja. Silmälasikotelo. Komeron ovi on auki. Muumikassi. Näen ulkona valon. Näen kevätpäivän ja taivaan sinen. Paidassa lukee jotain. Tikkaat. Paperikassit. Ulko-ovi on raollaan. Näen kynän kirjoittavan. Mitä tästä tulee? Jälki pa-

perille. Harmaata lyijyä. Olen hiukan jännittynyt. Nainen kirjoittaa. Kaksi naista. Toinen täällä. Toinen tuolla. Näen hänen miettivän. Mitä sinä mietit? Mikä on kuva? Kuvassa nainen. Pidän kirjoittamisesta. Käsin kirjoittaminen on kivaa. Aika kuluu. Miksi oikeastaan olen tässä? Aika loppuu. Nyt. Kädet lepäävät. Mieli tyhjä. Mutta ei kuitenkaan!

Näen kevään tulevan – ihana vuodenaika! Aamut parasta aikaa – ei edes ääntä voi pitää TV:ssä, kun ikkunas-ta kuuluu lintujen viserrystä. Päivästä tulee juuri niin hyvä päivä, kuin haluat siitä tulevan – älä anna vitutukselle valtaa. Näen tulevaisuuteni tasapainoisena, hyvänä, enkä malttaisi odottaa, että pääsen tekemään ja kokemaan kaikkea sitä, mistä olen haaveillut monta vuotta. Näen itsessäni paljon vanhemman, mutta viisaamman ja vahvemman ihmisen kuin ennen. Näen aurinkoisen päivän ja näen hyvän päivän. Näin pihalla myös krookuksen, jolle en viime kerralla keksinyt nimeä. Jokusen sipulinkin näen maasta pilkistävän. Näen itteni istuvan tässä vanhana, lihavana ja itsetunto nollissa. Mutta näen myös, että alan oppia hyväksymään nekin.

Ajattelen, että on hienoa, että olen päässyt työskentelemään tuon naisen kanssa. Ajattelen, että hän on nyt innostunut tuosta kirjoittamisesta. Aja-

tukset ovat päässäni vähän sekaisin. Ajattelen, että tässä on hyvä olla. Rentona voin olla. Vaikka kyllä rebellisyyden nimissä epävarmuutta on vielä. Hän sanoi ajattelevansa sitä, mitä hänen pitäisi tehdä. Mikä on hänen tehtävänsä? Niin. En halua, että hän tekee vain mitä pyydän, vaan että hän kokiisi tämän mielekkäänä ja että hän saisi tästä jotain, että hänelle olisi mielekäs-tä purkaa asioita sisältään tällä tavalla. Tai sitten ei – se on hänen kokemuk-sensa. Jokin ajatus olisi hyvä kuulla. Ajattelen kuitenkin, että oli tulos mikä tahansa, on hienoa, että olen saanut tavata tämän ihmisen ja että olen saanut mahdollisuuden työskennellä hänen kanssaan. Mielenkiintoista tämä ajattelu. Hän ei nyt kirjoita, joten hän ajattelee.

Ajattelen, että kun otan ja menen vain päivän kerrallaan, helpottaa se kummasti. Ajattelen, että voin vain varovasti raotella tulevaisuuden kuvia, ettei kouraise liian ikävästi vatsasta! Ajattelen loppupäivän ohjelmaani. Ajattelen, että pakko huilia hetki, kun yöunet le-vottomat Toisaalta ajattelen myös, että haluisin pihalle pelaamaan sulkista. Ajattelen, että surku, kun ei ole puhe-aikaa, enkä pääse soittamaan. Ajattelen pehmeätä, lämmintä punkkaani, jolle päästä pötköttämään. Ajattelen myös näytänkö, kuulostanko tyhmäl-tä, kun tai jos en tajua asioita.

Muistan, kun kirjoitin vuosia sitten eka kertaa päiväkirjaani, etten ymmärtänyt toisen ihmisen käytöstä. Miksi hänen käytöksensä muuttui? Ensin oli ihanaa ja sitten ei enää ollutkaan. Hänen persoonansa muuttui. Persoonallinen on kaunista. Se ei ole kaunista jos ihminen on vain ulkoisesti kaunis. Kauneus on katsojan silmässä. Mitä ihminen elämältä saa? Vai saako? Mitä hän antaa? Pitääkö antaa? Ei saa ottaa! Pitää kiltisti ottaa vastaan mitä tulee. Vaikka se olisi kuinka paha. Mutta miksi aina on jotain paha? Eikö elämä voisi mennä mukavasti. Ettei aina olisi jotain. Ja mitä se jotain on? Onko se uhka? Jostain. Tai pelko, että jotain kohta tapahtuu. Jotain, joka uhkaa tätä sielunrauhaa. Vaikka ei minulla mitään sielunrauhaa ole. Ehkä kuitenkin nyt tässä iässä osaa enemmän ajatella ja elää. Vaikka juuri nyt, tämänikäisenä, kuolema ja ajan loppuminen pelottaa.

Muistan liiankin hyvin elämäni epäonnistumiset. Muistan myös ne kaikki elämäni tähänastiset onnenhetket. Muistan kuitenkin huonosti lapsuuteni. Elämäni miehet. Muistan eräänkin lammen, joka jäätyni minulle talvella luistinradaksi. Muistan kaatuneen puun, jolla ratsastin kuvitellen sen olevan hevonen. Muistan näköalapaikan. Muistan mummin kaatumisen ja kaljareissunsa baariin ja naapuriin,

jonne hän aina raahasi minut mukanaan. Muistan veljeni kotiopettajan ja muistan kuinka jo silloin lapsen silmin ihmettelin elämän, elämämme menoa. Muistan kun lapseni syntyivät. Muistan ensirakkauden. Muistan epäonnistuneet avioliittomme. Muistan mitä tapahtui tietyn vuoden tietynä päivänä ja muistan edeltävän päivän ja yön. Muistan edesmenneen veljeni.

En muista, että äitini olisi koskaan ottanut minua syliin. Tai että hän olisi sanonut minulle jotain kivaa. Tai siis kehunut. Aidosti. Isäkään ei kyllä usein syliin minua ottanut. Mutta joskus. Enkä muista sitäkään, että hän olisi kehunut. Äiti sanoi, että olen humpsantuusa, hypmyräliisa, hepsankeikka. En muista muuta.

Enkä ole milloinkaan päässyt ulkomaille. Ruotsissa olen käynyt. Leningradissakin. Tallinnassa. Mutta silleen oikeasti en. Ulkomaat tarkoittaa minulle jotain minun unelmamaata. Irlantia, Skotlantia, Saksaa, Itävaltaa, mutta ei Italiaa, Ranskaa eikä Espanjaa. Minä en pidä mustatukkaisista ihmisistä. En miehistä enkä naisista. Unkariin en halua mennä. Se nainen asuu siellä. Kuulemma kaunis kuin mikä. Faan. Kyömynenä. Aristokraatti. Aristokatit. Oli sellainen lastenkirjan hahmo. Kissa. Musta. Katti.

En muista äitiäni, vain asioita hänestä, joita olen kuullut. Ne ovat tuoneet mieleeni joitakin mielikuvia. En muista kaikkia vihkimispäiviäni. En muista, mitä tein viime vuonna juuri tänä aikana, kuin nyt. En muista sisareni lastenlapsien nimiä, en vanhaa puhelinnumeroani saati kotiosoitettani. En muista milloin olisin ollut onnellinen. En muista minkä kirjan olen viimeksi lukenut, en päästötodistukseni keskiarvoa, en kaikkia Euroopan maita, enkä sitä laitoinko oven lukkoon.

Tuntui, että tällä kertaa päästiin keskusteluissa, vuorovaikutuksessa syvemmälle. Minulla on vahva tunne, että kohtasin tämän naisen ihmisenä, en rikoksen kautta tuomiten. Kuitenkin minulla oli paljon kysymyksiä. Miksi hänelle oli käynyt näin? Miksi hän oli turvautunut väkivaltaan?

Kuultuani hänen lapsuuden ja nuoruuden taustaansa sekä havainnoituani ja aistittuani hänen käytöstään ja tuntemuksiaan keskustelujemme ja työskentelyn kautta sain paljon vastauksia. Minä olin myös avoin ja rehellinen hänelle, tiettyyn rajaan saakka.

Alkuun Julia kirjoitti intensiivisesti ja enemmän kuin viimeisessä tehtävässä, jonka hän kertoi olleen hankalin. Ei tullut kuulemma asioita mieleen. Olikohan keskittyminenkin jo vaikeampaa,

koska oli monta tehtävää peräkkäin? Annoin hänelle muutaman kirjoitus-tehtävän kotitehtäväksi, jotka hän palauttaisi seuraavalla tapaamiskerralla.

Sitten irrotimme leikkaamalla kehomme kuvat, jotka olimme piirtäneet edellisellä kerralla. Kartonki oli mielestäni liian ohutta, joten sain Leena Salomäeltä luvan tuoda kotoa vahvempaa seuraavaksi kerraksi, ja piirtäisimme ääriiviamme uudelleen. Tämä päivä päättyi poikkeuksellisesti jo klo 13.30, koska vartijan, joka pysyi koko ajan kuuloetäisyydellä, täytyi lähteä muihin tehtäviin.

Kolmas kohtaaminen 28.4.2016

Menomatalla kirjoitin ajatuksiani työpäiväkirjaan. Omasta menneestä elämästäni pulpahteli asioita mieleen. Työpajan aikataulukin mietitytti. Opinnäytetyöni aihe ja ympäristö sekä työpajaan osallistuva ihminen vaikuttivat siihen, että tätä lopputyötä ei vain suoriteta. Mietin, että hänen luottamuksensa on avain koko työhön. Olini oli hieman sekava sen suhteen, mitä sinä päivänä työpajassa tulisi tapahtumaan. Mutta huoli oli turha. Olinhan päättänyt kohdata hänet ihmisenä ja itse olla oma itseni. Päivä sujuikin hienosti ja saimme paljon aikaan!

Aluksi Julia palautti edellisellä kerralla kotitehtäväksi antamani kirjoitus-

harjoitteet (Goldberg 2009, 60, 74–75, 103–105). Hän kertoi, ettei ollut saanut kirjoitettua muutamaa sanaa enempää, koska hän ei osannut rajata kirjoittamisaikaa kymmeneen minuuttiin. Aikaa oli liikaa, ja hän jäi pyörittelemään asioita mielessään.

Goldberg ohjaa kirjoittamaan näin: ”Pitkitettyä. Mistä olet pitänyt kiinni liian kauan? Kirjoita kymmenen minuuttia!” (Goldberg 2009, 237.) Tähän tehtävään Julia oli kirjoittanut luettelon: ”Itseinhosta. Katkeruudesta. Suvaitsemattomuudesta.”

Leikkasimme vahvemmasta kartongista reilusti pituuksiemme mittaiset palat ja pohjustimme ne. Sillä aikaa kun pohjustukset kuivuivat, luimme toisillemme ääneen edellisellä kerralla kirjoittamamme tajunnanvirtatekstit. En kuitenkaan halunnut, että alamme analysoida niitä syvemmin, vaan päätin kirjoitusten antaa pyöriä ajatuksissamme, ja jatkoimme kollaasin parissa työskentelyä. Piirsimme toistemme ääriivivat kartongille. Kartutimme sen jälkeen kollaasimateriaalia leikatun lehdistä kuvia ja tekstejä, jotka meitä kiinnostivat tai muuten olivat tärkeitä meille. Vartijan seurassa kävimme toisesta tilasta hakemassa tekstiili- ja muuta materiaalia teoksiamme varten.

Päivän päätteeksi oli ”mietiskelyistunto”. Istuimme mukavassa asennossa

valitsemassamme miellyttävässä paikassa, suljimme silmämme ja kuunteelimme hengitystämme kymmenen minuutin ajan. Sen jälkeen kirjoitimme kymmenen minuuttia elämästämme (Ks. Goldberg 2009, 103–105). *Elämäni*-sanan jälkeen sai kirjoittaa mitä mieleen tuli. Kuten Goldberg kirjassaan kehottaa: ”...kirjoita kuin hullu hatuntekijä, kuin velho, kuin sellainen jonka tukka on tulella. Kerro millainen elämäsi on ollut. Anna mennä, kymmenen minuuttia.” Seuraavassa meidän molempien kirjoituksia elämästä:

Elämäni on tällä hetkellä hyvinkin tasapainoista. Elämäni mustat kaudet kauhistuttaa, oksettaa, enkä haluaisi edes muistella niitä. Mutta jotta ymmärtäisin nykyisen minäni, minun on käytävä läpi perin pohjin myös minun entisen minäni ongelmat ja virheet. Elämäni kaunein ja paras asia ovat lapseni. Elämäni on mitätön jana mitattaessa maailmankaikkeuteen. Teen kaikkeni, jotta sen janan loppupää olisi hyvä, tasapainoinen ja onnellinen elämä. Mun elämä sinänsä ei kiinnosta ketään ja elämäni virheistä maksan nyt. Uskon, että minunkin elämälläni on kuitenkin tarkoitus ja ehkä se liittyy lapsiini. Elämä on yksi osa evoluutiota ja se on tärkeä osa. Jos minun pitäisi vastata onko elämäni ollut tähän asti hyvää vai pahaa, voin kertoa, että minun elämä on ja-

kautunut hyviin ja pahoihin kausiin. Hyvä on kumminkin voittanut nykyisen mieleni ja tuskin koskaan sorrun vapaaehtoisesti.

Elämäni mies, sanoin hänelle, kun hänet tapasin. Elämäni alkoi pikkukaupungissa. Olin pari viikkoa vanha, kun muutimme sieltä pois. Sitten taas muutaman vuoden päästä muutimme taas, ja taas. Yhtä muuttamista. Kouluun en olisi uskaltanut mennä. Pelotti. Hyppäsin talvella hyppylimäkeä. Se oli tehty lumesta. En osannut ottaa etunojaa, en ponnistaa. Jäin luokalleni keskikoulussa. Sitten jatkoin lukioon vuotta alempana kuin kaverini. Tulin raskaaksi. En päässyt ylioppilaaksi. Katselin kadunkulman takaa kun kaverit menivät juhlimaan valkolakkiin. Minulla oli iso maha.

11.5.2016 illalla kirjoitin:

Huomenna jälleen Hämeenlinnaan. Neljäs työpajakerta. Olen suunnitellut nyt, että nyt on saatava kollaasit todenteolla alkuun. Aikomuksenani oli keskustella Leena Salomäen kanssa, josko kuitenkin tekisin työpajan vielä toisenkin vangin kanssa. Opintojeni viimekertaisella lähijaksolla tuli esiin, että ohjaajien mielestä olisi hyvä olla vertailukohde. Mutta ehtiikö? Minusta tuntuu, että haluaisin pitää tämän yhden ja tehdä jotain, vaikka omia taideteoksia teeman puitteissa.

Kuva 4. Uudet ääriviivat.

Neljäs kohtaaminen 12.5.2016

Matkalla Hämeenlinnaan ajatukseni taas riensivät omaan elämäni. Miten monet ihmiset ovat sanoneet, että on mielenkiintoista nähdä, miten tämä projekti vaikuttaa omaan elämäni. Minulle ihmisenä, taiteilijana, ja mikä tulos on konkreettisesti. Mitä ajattelen väkivallasta, naisesta, joka on sitä tehnyt ja miksi? En halua puolustella tai ihannoita väkivaltaa, vaan haluan, että väkivaltainen nainen nähdään ihmisenä. Teko on tuomittava, mutta ymmärrettävä. Kun ihmistä on kirjaimellisesti kidutettu niin henkisesti kuin fyysisestikin pitkään, on ymmärrettävää, että ainoa keino tilanteesta poispääsemiseksi on turvautuminen vaikka väkivaltaan.

Aloimme ”täyttää” piirrettyjä nais-hahmojamme aiemmin keräämällämme materiaalilla maalaten, piirtäen ja kirjoittaen. Julia sai myös hahmonsa hyvään alkuun. Hän liimasi kankaanpaloja vaatteiksi ja koosti tekstiä lehtileikkein. Hän liitti ensimmäisellä tapaamiskerrallamme piirtämänsä kissan myös osaksi kollaasia. Hän vaikutti olevan innostunut tekemisestään. Työskentelimme keskittyneesti hiljaisuuden vallitessa.

Yllätyin monta kertaa omakuvani äärellä. Kun mielijohteesta aloin seurata jotain materiaalia tai maalaamista, se tuottikin havainnon, että tähän

on totta. Materiaalien, tekstien, piirrettyjen viivojen ja siveltimenvetojen yhdistyessä alkoi muodostua kokonaisuuksia asioista elämässäni. Olin jo näkevinäni hänellä naisellisen, tyttömäisen naishahmon, ja minun hahmoni oli mielestäni maskuliinisempi. Huomasin myös, että hänen kuvassaan vaikeat asiat olivat hahmon ulkopuolella ja minun kuvassani toisinpäin.

Viides kohtaaminen 19.5.2016

Matkalla vankilaan tunnetilani oli positiivisesti jännittynyt, innostunut. Kaksi paikkaa, joiden välillä kuljen. Menen hänen luokseen. Matka ei väsytä. Ei kyllästyä. Ajattelin, että minä pääsen liikkumaan. Pääsen tavallaan ”vankilasta”, neljän seinän sisältä pois. Hän pääsee tavallaan myös, vaikkakin lyhyemmän matkan, vankilan sisältä sen ulkopuolelle. Mietin omaa naishahmoani matkan aikana. Kuinka jatkan sitä? Mietin, mitä hän ajattelee nyt.

Tänään piirsimme aluksi omakuvalisen sarjakuvan, jossa olisi kuusi kuvaa. Tämän tehtävän sain kollegaltani Marjukka Irniltä. Kuvien lähtökohdat ovat: 1) *Olipa kerran päähenkilö.* 2) *Mitä hän haaveilee/toivoo?* 3) *Mikä tai kuka auttaa vai auttaako kukaan?* 4) *Mikä esteenä? Mitä vaikeuksia?* 5) *Miten päähenkilö selviää esteistä?* 6) *Miten tarina loppuu? Millainen on tarinan loppu?*

OLIPA KERRAN...

"PÄÄHENKILO"

Kuva 5. Sarjakuvaa.

Ensimmäinen kuva oli molemmille helppo. Kummallekin piirtyi ensimmäiseen sarjakuvaruutuun pikkutyttö.

Toinen kuva tuotti meille jo hieman enemmän päänvaivaa. Haavekuvaa en ensin tahtonut keksiä, mutta lopulta kuva piirtyi paperille. Julialla oli samanlainen kokemus tästä. Hän koki jo tämän toisen kuvan keksimisen vaikeaksi.

Kolmas ruutu oli hänelle vaikea. Hänellä oli kuulemma kuva mielessä, mutta hän ei saanut piirrettyä sitä paperille. Minä keksin tähän ruutuun kuvan helposti.

Neljäs ruutu oli jälleen hänelle vaikea. Kuva jäi häneltä kesken. Minä en keksinyt neljänteen kuvaa vaan tekstimuodon.

Viidennen kuvan syntyminen vei minultakin aikaa. Julia koki tämän viidennen kuvan hyvin vaikeaksi, kuten myös kuudennen kuvan, joten päätimme jättää sarjakuvan sivuun ja jatkoimme sarjakuvantekovaiheessa alkanutta keskustelua käden ja pään yhteydestä.

Hän kertoi, että jossain hänen tekemässään testissä juuri tämä oli ollut hänelle vaikeaa ja muistaa itsestään sanotun, että hän olisi ”kehittymätön”

Kuva 6. Loppusuoralla.

tai ”keskenkasvuinen” tässä asiassa. Keskustelu polveili miehiin, parisuhteeseen ja myös naisen väkivaltaisuu- den syihin sekä luonteeseen. Myös siihen, miksi nainen ei pysty lähtemään helposti huonosta suhteesta.

Loppupäivän työstimme ”naisiamme”. Työskentelimme tänään eri huoneissa, kuitenkin näkö- ja kuuloetäisyydellä. Tämä antoi molemmille työskentelyrauhan. Toisen liian lähellä olo, niin fyysinen kuin psyykkinenkin, vaikuttaa työskentelyyn, ja myös se vaikuttaa, että näkee toisen teoksen, mikä ei välttämättä ole huono asia. Ilmapiiiri oli vapaa, vaikka var-

tijan läsnäolo oli joskus häiritsevää, koska hän halusi jutella kanssamme. Tänään olimme jonkin aikaa kahdestaan ilman vartijaa, ja Julia vapautui huomattavasti keskusteluissa ja käytöksessään. Hän sanoikin, että olo on paljon kivempi ja vapaampi, kun vartija ei ole paikalla. Myös vierailijoi- ta toisesta vankilasta kävi toiminta- keskuksen tiloissa tutustumassa sen toimintaan, ja Julia oli heidän seurassaan mielestäni luonteva ja kertoi avoimesti, mitä me teemme.

Kuudes kohtaaminen 26.5.2016

Mikä vihreys ja vehreys ympäröivässä luonnossa! Olen lukenut, että vihreä väri lisää luovuutta. Se on kasvun väri. Aamu oli yhdellä sanalla sanoen runsas. Odotin innolla ja mielenkiinnolla tulevaa kohtaamista. Mietin jälleen aikaa. Tämän kohtaamisen jälkeen jäljellä olisi ollut vielä kaksi tapaamista, mutta suunnitelmat muuttuivat, koska vangilla alkaisi toinen aktiviteetti toisen henkilön kanssa ja ainoa päivä, jolloin hänellä vapaata,

oli juuri torstaipäivä. Oli siis enää yksi työpajakerta tämän jälkeen.

Neljätuntinen meni nopeasti. Keskustelimme mieleen tulevista asioista. Aiheita tänään olivat keskustelut naisen ja miehen väkivallan eroista, pelosta, hänen luonteestaan sekä elämän tarkoituksesta.

Satoi ja kevät tuoksui, kun läksin kotimatkalle, joka varsinkin nyt tuntui menevän aivan liian nopeasti. Nyt tunsin hyvin voimakkaasti, ettei aika riitä.

Kuva 7. Matkalla.

Viimeinen kohtaaminen

8.6.2016

Aamulla kun läksin matkaan, taivas itki. Oloni oli sekava ja haikea. Nytkö tämä jo loppuu? Aikaa olisi todella tarvittu lisää, jotta olisi päästy syvemmälle.

Saimme päivän aikana kollaasit jokuinkin valmiiksi, mutta tuntui, että yhteinen teosten analysointi jäi kesken. Meillä oli kuitenkin vielä hetki aikaa keskustella toistemme teoksista ja yksityiskohtien merkityksistä. Julia halusi avata yksityiskohtia teoksestaan. Päivän lopussa hän sanoi useaan kertaan, että jos hän nyt saisi aloittaa teoksen alusta, hän tekisi ”naisesta” aivan erilaisen. Hän ei ollut oikein tyytyväinen nykyiseen, koska hän vasta loppuvaiheessa ymmärsi, mistä työskentelyssä on kysymys.

Hän kertoi teoksen yksityiskohtien merkityksiä seuraavasti:

1. Linnut = Hänen kolme kuollutta miestään.
2. Se pyörii sittenkin = Vaikka hän olisi kuinka toivottomalla päällä (haluaisi vaikka kuolla tai tuntuisi, ettei jaksakaan enää), niin jotenkin aina pääsee sen yli.
3. Aurinko = Valon antaja mieleen (jos sää harmaa – elämä harmaa), aurinko antaa voimaa.
4. Kruunu = Mummon enkeli, pikkutyttö = prinsessa (vankilassa toiset vangit sanoneet hänelle, että luuletko olevasi joku kuningatar).
5. Silmät = Siksi tuollaiset kiinni ovat, koska kerran hänen silmänsä oli väkivallan seurauksena niin pahasti umpeen turvonnut, että hänen piti se sormilla avata, että pystyi jotain näkemään).
6. Ruskea pitsi = Tämän halusin tähän, koska halusin jotain oman näköistä, ruskea on minun väri ja pitsistä tykkään.
7. Kädessä on elämän motto.
8. Toisessa kädessä pikkutytön mekko = Kaikissa naisissa asuu pikkutyttö, ja hän haluaisi tällä nykyisellä ”järjellä” aloittaa aivan erilaisen elämän, ilman niitä virheitä mitä on nyt tehnyt.
9. Äiti = Tärkeintä hänelle oma äitiys – että on lapset, mutta myös suhde omaan äitiin, joka jätti – hylkäsi. Hän on vihainen äidille. On kysynyt siskoltaan äidistä, mutta sisko ei halua puhua.
10. Kirja = Kirjoittaminen (on kirjoittanut paljon päiväkirjaa), myös neuvo yhdelle miehelleen, joka ei osannut puhua tunteistaan – kirjoita!
11. Lukko kirjassa = Kaikkea ei halua koskaan kenellekään kertoa. Aina on jotain sellaista.
12. Kissa = Kissarakkaus ja eläinrakkaus ylipäätään.

13. Polkupyörä = Pyöräily oli rakas harrastus.
14. Lankakerät = Käsillä tekeminen – käsityöt.
15. Tulta syöksevä hahmo = Hänen äkkipikaisuutensa, ärsyntyvyytensä, parisuhteessa ”huutaminen”.
16. Peilistä katsoo ”ruma”, huono ihminen.

En halunnut avata yksittäisten kuvien tai tekstien merkityksiä omasta teoksestani, koska halusin jättää katsojan omalle tulkinnalle tilaa. Koin teokseni kokonaisuudeksi, josta katsoja voi itse etsiä merkityksiä.

Kuva 8. Valmiit teokset.

Kuva 9. Kohtaamispaikka.

Kaksi kuvaa

Projektin tuotokset, kaksi kollaaasia, kaksi naista, kaksi ihmistä, jotka kohtasivat seitsemän kertaa, toin esille Taideakatemia Yö -tapahtumaan Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia tiloihin 8.11.2016. Teokset olivat esillä koko tapahtuman ajan klo 18.00–22.00.

Teokset ripustettiin seinälle ja niihin kohdistettiin valot. Luin naisvangin ja minun luovan kirjoittamishetkien tekstit nauhalle, ja tämä äänite kuului taustalla koko installaation esilläoloajan.

Tilana oli portaikko, joka toimi hyvin. Äänitetty teksti täydensi hienosti kuvia, ja kokonaisuus muodosti pysähdyttävän ”Kohtaamispaikan” kävijöille.

Huomioita installaatiosta sain katsojilta. He kertoivat, että esitys oli koskettava. Mitä kauemmin malttoi pysähtyä teoksen äärellä, sitä enemmän teki havaintoja, jotka syvensivät kokemusta. Tavoitteenani oli, että katsoja huomaisi, kuinka samanlaisia naishahmot olivat kokonaisuudessaan, niin kuvat kuin sanatkin. Ihminen kohtasi ihmisen.

Pohdinta

Paras tapa kohdata toinen on olla edes huomaamatta hänen silmiensä väriä (Levinas 1996, 73).

Alun perin tavoitteenani oli toteuttaa omakuvallinen taidetyöpaja useaan väkivaltaa tehneen naisvängin kanssa. Tämä suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut, koska se olisi ollut jo käytännön järjestelyjenkin vuoksi vaikeaa. Vankilan sisältä olisi kyllä löytynyt työskentelytila, mutta vaikeuksia olisi tullut jo sen takia, että jokaisen vängin kanssa olisi pitänyt olla vartija, ja työskentely olisi häiriintynyt useaan otteeseen esimerkiksi ruokailujen ja tupakkataukojen vuoksi. Lisäksi työpajassa käytettävät materiaalit olisi ollut hankala kuljettaa vankilan sisälle, koska ne olivat toimintayksikössä vankilan ulkopuolella. Täten rauhallinen työskentely ei olisi ollut mahdollista. Myös luottamuksen saavuttaminen olisi ollut haasteellista, koska aikaa ei olisi ollut tarpeeksi vuorovaikutuksen syventämiseen. Yksilöohjaus vankilan ulkopuolella sijaitsevassa toimintayksikössä Monikossa oli oikea ja hyvä ratkaisu. Olen aina ollut enemmän yksilöihminen, kun luottamuksellisista asioista on ollut kysymys. On helpompi olla oma itsensä, kun kohtaa toisen ihmisen kasvokkain, kahden kesken.

Kokonaisuudessaan tämä projekti vahvisti minulle sen, että ihminen on kohdattava ihmisenä, oli hänen elinympäristönsä mikä tahansa. Luottamus saavutetaan olemalla rehellinen niin itselle kuin toisellekin, ja edellä mainitut asiat edellyttävät, että on tarpeeksi aikaa kohdata, olla vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa. Luova työskentely vaatii aikaa. Varsinkin vankilaympäristö on haasteellinen, koska vanki ei välttämättä luota kehenkään. Tämän projektin aikana vartijan kokoaikainen läsnäolo vähintään kuuloetäisyydellä oli jonkin verran keskustelujen syvällisyyden esteenä. Kirjoittaminen ja kuvallinen työskentely onnistuivat Julialta helpommin, koska ne olivat hiljaista, itsensä kanssa työskentelyä.

Tämän projektin näen henkisenä matkana samanarvoisen ihmisen, naisen – Julian – luokse. Myös hän teki matkan minun luokseni. Ajan loppumisen vuoksi analyysi hänen matkastaan jäi kesken. Hän kirjoitti minulle näin:

Fiiliksiä Helenan projektista: Vankilan Rikosseuraamusesimies Leena tuli tapaamaan minua ja ilmoitti mahdollisuudesta päästä työskentelemään ns. taideprojektin parissa teemalla Hyvä-paha nainen ja väkivalta. Minä olin kuulema ensimmäinen, joka hänelle oli tullut mieleen. Ihan hetken pahoitin mieleni teemaan liit-

tyvien aiheiden takia, mutta tottahan tuo kuitenkin rikokseni takia ja jo hilpeänä kuvittelin ko. projektin sisältöä ja kun sain varmistuksen, ettei minun "tarvitse" osata mitään, suostuin mukaan. Täytyy myöntää, etten alkuun ymmärtänyt, mistä oli kyse ja kun minulla ei ole "taiteen" lahjaa suotu alkuunkaan, tunsin itseni entistä "varmemmaksi" puutteistani, mutta jotain olen yrittänyt kuitenkin. Ja jutun "juuhan" ei käsittäkseni ollutkaan jonkun osaamisesta ☺ – minun onnekseni ☺. Itse työskentelytila oli ajoittain rauhaton ja henkilökunnan paikallaolo häiritsi toisinaan, samoin lattialla työskentely = ei kivaa ollenkaan. Vaikka minulle painotettiin sitä, että minun ei tarvitse stressata ja projektin yksi osatarkoitus on, "että on kivaa" – stressasin kuitenkin. Mietin mm. saatko sinä sitä mitä "tulit hakemaan", olinko sittenkin ihan väärä ihminen tähän projektiin jne. Nyt kun olen lämmennyt tälle projektille, on se jo ohi. Itse "teos" josta hävettää minua, mutta se on kuitenkin tehty näillä eväillä mitä on = materiaali, taito, aika. Kuten sanoin, tekisin niin mieluusti "teoksen" ihan alusta loppuun uusiksi, jotta se olisi ihan näköinen ja johon voisin olla itsekin tyytyväinen, mutta toivon, että se riittää tällaisenaan. Toivotan onnea ja menestystä opinnäytetyöskentelyyn kesäksi ja syksyksi ja oli kiva tutustua sinuun ☺.

Me kohtasimmekin "piirtääksemme" toistemme ääriviivat ja samalla omat ääriviivamme. Konkreettinen kohtaamispaikka ei ole merkityksellinen, vaan se henkinen kohtaaminen, jossa kokosimme elämäämme kirjoittaen, piirtäen, maalaten sekä leikellen kuvia ja sanoja.

Mielestäni ja myös Julian mielestä vankilassa olisi tarvetta tämän tyyppiseen omakuvalliseen taiteelliseen työskentelyyn, koska se opettaisi vangeille minäkuvan käsittelemistä erilaisin keinoin sekä antaisi uudenlaisia kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa. Kuvataiteellinen työskentely toisi myös vankien päivrytmiin tervetullutta vaihtelua. Se rikkoisi rutiinit ja antaisi toivoa tulevaisuuteen, voimia jaksaa. Onnistumisen kokemukset ja nähdyksi tuleminen ovat erittäin tärkeitä jokaiselle ihmiselle.

Projektille asettamani tavoitteet täyttyivät. Opin suunnittelemaan ja toteuttamaan projektin. Huomasin myös, että matkan varrella projekti voi muuttaa muotoaan, kuten tässä projektissa kävi teeman suhteen. Projektista kehittyi matka toisen ihmisen luo. Koin, että ihmisyyteni laajeni omista ympyröistäni toisen ihmisen läheisyyteen, vaikutuspiiriin ja vuorovaikutukseen hänen kanssaan. Tapa, jolla työskentelimme, oli myös hyvä,

koska kuten Julia sanoi: ”Läksin tähän projektiin mukaan, koska ei tarvinnut osata mitään.”

Mielestäni taiteilijan tehtävä onkin tarjota työkaluja työpajaan osallistujalle, tässä tapauksessa omakuvallisia taiteellisia keinoja, joita käyttämällä osallistujalle avautuu uudenlainen mahdollisuus vuorovaikutukseen ja dialogiin. Goldberg käsittelee kirjassaan *Hyvä kaukainen ystävä* (2009) kirjoittamista harjoitteina, jotka ovat heti assosioivia ja fyysisiä, jolloin luotetaan siihen, että keho muistaa. Niinpä hän kehottaakin ”sukeltamaan” syvälle ”tuntemattomaan” minään, juuri noihin muistamiseen liittyviin perusharjoitteisiin, jotka mekin Julian kanssa teimme. Ne avasivat meille yksityiskohtia ja aistihavaintoja elämestämme. Goldbergin kirja oli minulle tärkeä lähde, jonka harjoitteiden avulla pääsimme Julian kanssa ”pehmeästi” luomaan omakuvallista kollaasia.

Toinen tärkeä taustakirja tässä projektissa oli Heidi Ahosen *Löytöretki itseän* (1994) ja siinä luku 2 *Taide – tunteiden tulkki* ja luku 15 *Yksi kuva on enemmän kuin tuhat sanaa*. Luvussa 2 Ahonen puhuu yleensä taiteen voimasta tunteiden ilmaisijana, jolla voi ilmaista vaikeitakin asioita, ja uskosta siihen, että kaikki ihmiset osaavat tehdä taidetta, jos vain siihen

annetaan mahdollisuus. Luvussa 15 Ahonen kirjoittaa visuaalisesta lukutaidosta näin:

Monet ihmiset kuitenkin uskovat vakaasti, että heillä ei ole kykyä piirtää, sillä piirtämistä pidetään jonain sellaisena erityiskyynä, joka onnistuu vain niiltä harvoilta ihmisiltä, jotka ovat ”lahjakkaita” siihen jo syntymästään asti. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Kaikilla ihmisillä on kyky piirtää, kunnes heille opetetaan, ettei heillä tätä lahjaa ole.

Vaikka olen aikaisemminkin jo ajatellut Ahosen lailla, hiljaa mielessäni tosin, tämä projekti todisti nämä edellä mainitut asiat tosiksi.

Lähitulevaisuudessa suunnitelmani on tehdä samantyyppinen omakuvallinen taidetyöpaja Maria Akatemiassa, joka tekee väkivaltaa ennaltaehkäisevää työtä naisten parissa. Myös Julia on mielessäni yhä, ja hänen kanssaan olisi hienoa ja mielenkiintoista tehdä tämä projekti uudelleen, nyt kun hän on päässyt jyvälle siitä, mistä tässä on kysymys. Toivon myös, että voisin työskennellä vankilaympäristössä jatkossakin, jopa vakituisesti, koska koen sen mielenkiintoiseksi ja antoisaksi toimintaympäristöksi tämän projektin kautta.

Lähteet

Goldberg, N. 2009. Hyvä kaukainen ystävä. Kuinka kirjoittaa elämäntarina. Saarijärvi: Kansanvalistusseura.

Levinas, E. 1996. Etiikka ja äärettömyys. Keskusteluja Philippe Nemon kanssa. Suom. Pasanen, O. Tampere: Gaudeamus.

Tanskanen, I. (toim.) 2011. Omakeuva on jokaisen kuva. 2000 & 11 OMAKUVAA -kulttuuripääkaupunkihanke & Turun ammattikorkeakoulun kuvataiteen koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Taustakirjallisuutta:

Ahonen, H. 1994. Löytöretki itseen. Musiikki, kuva ja liike itseilmaisun välineenä ja itsetuntemuksen lisääjänä. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Flinck, A. 2006. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana. Rikottu lemmentarja. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pirkanmaan hoitopiiri. Tampere: Tampereen yliopisto.

Karppala, M. & Pääjoki, T. (toim.) 2003. Taide ja toiseus. Syrjästä yhteisöön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nykyri, T. 1998. Naisen viha. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Perheentupa, B.-M. & Karhunen, M.-R. (toim.) 2015. Tietoisuuden tie alkurakkauteen. Väkivalta on ehkäistävissä. Julkaisu nro 1. Helsinki: Maria Akatemia ry.

Törrönen, H. (toim.) 2009. Vaiettu naisuus. Ajatuksia naisen väkivallan tunnistamisesta, nimeämisestä ja hoitamisesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 10. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Aktivistitaiteilijasta artivismiin. Yli 50-vuotiaita seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä näkyväksi tekemässä

Marjukka Irni

Tiivistelmä

Kirjoitan tässä artikkelissa *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektistani ja pohdin sitä, voiko yhteisötaiteellinen työskentely toimia aktivismin tavoin ja vaikuttaa 50+-ikäisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien näkyväksi tekemisessä. Avaan ensin yhteisötaiteen merkitystä ottamalla esimerkkejä sellaisilta taiteilijoilta, jotka käyttävät yhteisötaidetta aktivistisessa mielessä ja jotka ovat tehneet minuun vaikutuksen. Teoreettisia näkökulmia etsin *vastakuvan, performatiivisuuden sekä queerkuvan* käsitteistä, ja tutkin sitä, mitä kuvat ”tekevät”, eli missä mielessä taiteellisen työn juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla voi mieltää aktivismiksi.

Tarjosin välineitä identiteetin kasvuun kehittämäni työpajamenetelmän avulla, jossa tutkitaan omaa minäkuvaa jo olemassa olevien valokuvien ja kirjoittamisen kautta. Kirjoittaminen omista lapsuus- ja nuoruusajan valokuvista ja yhteiset keskustelut omista elämäkokemuksista olivat jaettavissa tässä vertaisryhmässä. Prosessi ja matka kohti uutta valokuvaa kuljettiin yhdessä kaikkien osallistujien kanssa toisiaan kuunnellen ja tukien. Jokaisella oli mahdollisuus esittää itsensä juuri sellaisena kuin haluaa. Uuden omakuvan tuottaminen tämän projektin aikana oli osallistujille paitsi innostavaa myös tarkan ajatteluprosessin tulos. Näytteille asetetut kuvat ovat siis harkittuja itsensä esittämisen tekoja.

Yhteisöllinen työskentely oli osallistujille myös voimauttavaa ja nosti osallistujien itsetuntoa yhteiskunnallisena aktivistisena toimintana. Projektiin osallistuneet halusivat olla mukana luomassa valokuvia, joilla toistetaan toisin sitä kulttuurista kuvastoa, joka näyttäytyy muuten hyvin heteronormatiivisena. Päädyin tämän yhteisötaideprojektin kohdalla *artivismin* käsitteeseen, koska taiteellisessa työskentelyssäni näen taiteen poliittisena välineenä tärkeiksi katsomieni asioiden muuttamisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.

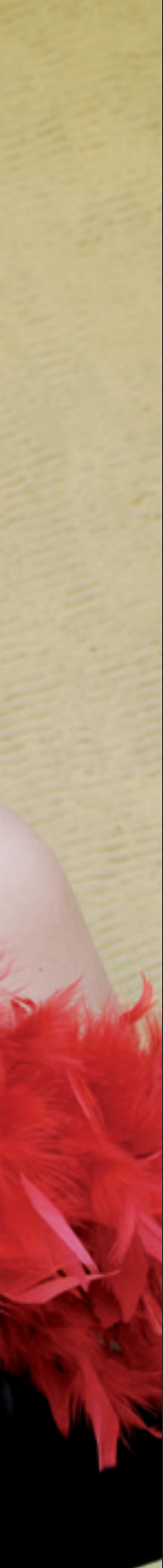
Johdanto

Pohdin tässä artikkelissa yhteisötaiteen ja aktivismin suhdetta. Käytän aineistonani yhteisötaideprojektini *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* aikana käsiteltyjä sekä tuotettuja valokuvia ja osallistujien omia tekstejä. Aineistoni sisältää myös teetättämäni kyselyn vastauksia (9 osallistujaa, vastauksia oli 8) sekä projektin aikana tekemiäni työskentelyn kulkuun liittyviä muistiinpanoja. Työpajassa käytimme kirjoittamista apuna kuvien sisällön avaamiseen ensisijaisesti osallistujalle itselleen mutta myös kokemusten jakamiseen ja keskusteluun sellaista haluttaessa. Työskentelimme lapsuuskuvien ja nuoruuden aikaisten valokuvien parissa jokaisen omaa minäkuvaa vahvistaen, sekä suunnittelimme näyttelyyn tulevaa valokuvaa tekemällä sarjakuvia sekä kollaaseja. Tätä yhteisötaideprojektia olisi mahdollista tarkastella monesta eri näkökulmasta esimerkiksi syventymällä omakuvaan tai taiteen tera-

peuttisiin vaikutuksiin. Omakuvista on kuitenkin kirjoitettu jo paljon kiinnostavaa, ja valokuvan terapeuttisista menetelmistä löytyy myös kirjallisuutta. Taiteen poliittisuus ja kyky vaikuttaa yhteiskunnallisesti taiteen avulla ovat mielestäni tärkeitä ja itseäni innostavia asioita, joten halusin ottaa ne tähän artikkeliini keskeisimmäksi tarkastelun kohteeksi. Kysyn, voiko tällainen yhteisötaiteellinen työskentely toimia aktivismin tavoin ja vaikuttaa 50+-ikäisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien näkyväksi tekemiseen. Pohdin, voiko taide olla aktivismia, ja jos voi, niin missä mielessä. Päädyn ehdottamaan, että yhteisötaiteellisen aktivismin kohdalla voisimme puhua ”yhteisötaiteellisesta artivismista”. Artivismilla ymmärrän seuraavaa:

The activist (artist + activist) uses her artistic talents to fight and struggle against injustice and oppression – by any medium necessary. The artist merges commitment to freedom

Kuva 1. Sarjasta *Kaikki sateenkaaren
värit Näkyväksi!*
© Marjukka Irni 2016.

and justice with the pen, the lens, the brush, the voice, the body, and the imagination. The artist knows that to make an observation is to have an obligation. (Asante 2008.)

Eve Ensler (2011) kuvaa artivismia runollisesti aktivismin ja taiteen yhdistämisenä, joka voi vapauttaa mielikuvitusta ja luoda kokonaan uudenlaista kieltä asioiden ilmaisuun:

This passion has all the ingredients of activism, but is charged with the wild creations of art. Activism – where edges are pushed, imagination is freed, and a new language emerges altogether. (Ensler 2011.)

Artivisti on taiteilija, joka osallistuu taiteen keinoin aktivistiseen toimintaan. Artivistin tavoitteena on poistaa epäoikeudenmukaisuutta ja muuttaa yhteiskunnan sortavia käytäntöjä. Omassa työskentelyssäni yhteisötaiteilijana näen artivismiin poliittisena välineenä tärkeiksi katsomieni asioiden muuttamisessa, ja näin osallistun taiteen lähtökohdista käsin aktivistiseen toimintaan. Suorannan ja Ryynäsen (2014, 111) mukaan aktivismi on poliittista, sosiaalista, kulttuurista ja konkreettista kamppailua vallasta, materiaalisista ja henkisistä resursseista sekä oman kulttuurin ja identiteetin oikeudesta ja tunnustuksesta.

Olen koulutukseltani sekä valokuvaaja että kuvataideterapeutti, ja osaamisalueeni ovatkin vahvasti kietoutuneet toisiinsa yhteisötaideprojektissani. Olen työskennellyt useamman vuoden ajan erilaisten yhteisöjen kanssa käyttäen monenlaisia taidemenetelmiä ja viime vuodet lähinnä ikäihmisten parissa muun muassa heille suunnatuissa palvelutaloissa. Ajatus siitä, että haluan tehdä yhteisötaideprojektin nimenomaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien 50+-ikäisten kanssa, lähti ensin siitä, että näihin vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä ei näy lainkaan työympäristössäni ja tiedän kuitenkin, että meitä on kaikkialla, myös ikäihmisten joukossa. Onko todella niin, että meidän täytyy mennä takaisin kaappiin joutuessamme käyttämään ikäihmisille suunnattuja palveluita (ks. myös Irni & Wickman 2011)?

Pohtiessani asiaa pidemmälle totesin, että meidän visuaalisesta kuvastostamme puuttuvat lähes täysin kuvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista 50+-ikäisistä henkilöistä. Nuorista ja menestyneistä homomiehistä löytyy kuvastoa, mutta missä ovat eläkeikää lähestyvän lesbonaisen kuvat, muunsukupuolisista ja transidentifioituneista ikäihmisistä puhumattakaan? Halusin luoda yhteisötaiteellisen projektin, jolla kokeilisimme raottaa edes hiukan tätä verhoa.

Aloitan käsittelemällä sitä, mitä tarkoitan yhteisötaiteella ja miten yhteisötaidetta on tehty aktivistisessa mielessä. Otan puheeksi myös joitakin teoreettisia työkaluja, kuten *vastakuvan* ja *performatiivisuuden* käsitteet sekä *queer-kuvan*, jotka auttavat käsitteellistämään sitä, mitä kuvat ”tekevät”, eli missä mielessä taiteellisen työn juuri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kohdalla voi mieltää aktivismiksi. Sen jälkeen kuvaan oman projektini kulkua ja pohdin, missä mielessä sen voi mieltää yhteisötaiteelliseksi artivismiksi.

Yhteisötaiteesta

Soveltava taide on taidelähtöisten menetelmien käyttöä erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä. Itse käytän omasta työskentelystäni mieluummin nimitystä yhteisötaide tai osallistava taide. Osallistava taidetyöskentely juontaa juurensa sadan vuoden taakse, 1920-luvun dadaistien Pariisiin. Myös Venäjällä tehtiin silloin taidetekoja, joita voisi kutsua nykytermein *osallistavaksi taiteen tekemiseksi*, esimerkiksi massaspektaakkeliksi *The Storming of the Winter Palace* vuonna 1920. Nykykuvataiteeseen yhteisötaide vakiintui 1990-luvun lopulla. (Bishop 2006, 10–17.)

Yhteisötaide on minulle erilaisten yhteisöjen kanssa työskentelyä, yhdessä tekemistä, ja itselleni kiinnostavinta se on silloin, kun työskennellään taiteellisista lähtökohdista käsin kohti yhteiskunnallista keskustelua. Nämä yhteisöt ovat joko valmiita, ehkä kuviteltujakin, tai kokoamiani ryhmiä, joista voi joskus syntyä yhteisöllisyyden kokemuksen kautta työskentelyprosessin aikana kiinteä ryhmä. Tässä *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektissa toisilleen ennestään tuntemattomat osallistajat loivat yhteisön, jonka yhteydenpito on projektin jälkeenkin jatkunut omassa WhatsApp-ryhmässä sekä yhteisten juhlien merkeissä.

Yhteisötaiteessa, niin kuin muussakin taiteen tekemisessä, on tärkeää ottaa puheeksi asioita, joista usein vaietaan. Taiteen avulla voidaan puhua asioista, joita voi olla muilla keinoin vaikeampaa saada keskusteluun. Haluan työskennellä aihepiirien kanssa, jotka katson myös itselleni merkityksellisiksi. Etsin samoin ajattelevia henkilöitä tai kyseisiin kohderyhmiin kuuluvia, joita kiinnostaa olla mukana aktivistisessä taiteellisessa toiminnassa.

Aktivismiin pohjautuva työskentely ei kuitenkaan poista taiteen yksilöjä voimauttavaa vaikutusta. Pirjo Roponen-Lunnaksen (2013) mukaan

voimautuminen voi tapahtua myös yhteisöllisesti esimerkiksi yhteiskunnallisena aktivoitumisena. Roponen-Lunnas viittaa Martin Buberiin, jonka mukaan yhteisöllinen taidetoiminta ei sulje pois myöskään yksilöllisyyttä, vaan dialogissa ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa yksilö voi tulla esille. (Roponen-Lunnas 2013.) Tässä projektissa kohtaamiset vertaisryhmässä antoivat tilaa jokaisen omalle tarinalle ja sen jakamiselle sekä uuden omakuvan syntymiselle. Yhteiskunnallinen aktivismi tässä projektissa oli sitä, että yhdessä ryhmänä jokainen toistaan tukien toi itsensä rohkeasti esille valokuvalla, jolla halusi vaikuttaa ja tuoda yli 50-vuotiaat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat näkyviksi.

Vastakuva teoreettisena työkaluna

Silloin kun puhutaan *vastapuheesta*, viitataan ihmisten pyrkimykseen kyseenalaistaa heihin kohdistuvia puhuttuja tai kuvallisia määritelmiä ja muuttaa niitä heidän omaa kokemustaan vastaaviksi (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 11). Siitä huolimatta, että tänä päivänä on tarjolla kuvia enemmän kuin aiemmin, harvoin esitetään kuitenkaan muita kuin nuorten, hyvin toimeen tulevien, terveiden ja menestyneiden kuvia. Jos ikäänty-

minen on lainkaan näkyvää visuaalisessa kulttuurissamme, se on usein esitetty heteronormatiivisten linssien läpi. Kuten Leena-Maija Rossi (2003) huomauttaa, mediakuvien tehtävänä on antaa meille samaistumisen kohteita. Kuvat seksuaalivähemmistöistä voivatkin tuottaa normista eroavaa toimijuutta ja näin voidaan puhua *vastakuvasta*. (Rossi 2003, 179.)

Valokuvilla ja muilla visuaalisilla esityksillä on valtaa myös esittää asiat toisin kuin on totuttu. Kuvat tuottavat todellisuutta, ja siten kuvilla on suuri merkitys sukupuolien ja seksuaalisuuksien muokkaamisessa ja uusintamisessa. (Vänskä 2006, 41.) Tässä yhteisötaiteellisessa projektissa osallistujat sekä minä taiteilijana halusimme yhdessä näillä valokuvilla tuoda näkyväksi ikääntymisen moninaisuuden. Projektini tavoitteena on Jokisen, Huttusen ja Kulmalan (2004, 11) sanoin:

...pysähtyä kuuntelemaan niiden ihmisten ääntä, jotka valtakulttuurissa määrittyvät johonkin marginaaliryhmään kuuluviksi, ja katsoa, miten he asemoivat itsensä suhteessa valtakulttuurin hegemonisiin tapoihin määrittää heidän paikkaansa ja identiteettiään. Hyväksyvätkö he sellaisinaan heille valtakulttuurissa annetut – usein varsin leimaavat – identiteetit vai pyrkivätkö he horjuttamaan ja

liikuttamaan keskuksien ja marginaalien välisiä rajanvetoja? Näin tehdesään he puhuvat identiteettimäärityksiä vastaan ja neuvottelevat itselleen toisenlaisia identiteettejä.

Vastakuvaa voi käyttää kuvaamaan myös queer-kuvaa, joka on tässä projektissani keskeisessä roolissa.

Queer-kuva

Mutta millainen on valokuva 50+-vuotiaasta seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvasta? Poikkeako se kenen tahansa muun kuvasta? Tuotammeko tässä vain stereotyyppisiä ja toistamme mallitarinoita? Lapsi oppii kulttuuriset koodit siitä, millainen naisen tulisi olla ja millainen on mies, ja peilaa siihen omaa kokemustaan, antaa merkityksiä ympäristölle. Mallitarinat vaikuttavat siihen millaiseksi henkilön elämäntarina muodostuu. (Mallitarinoista ks. Hänninen 1999, 50–52, ks. myös Charpentier 2001, 25.)

Halusin nähdä, miten yhteisötaideprojektiini osallistuvat itse määrittelevät itsensä kuvan kautta. Niin kuin yhteisötaideprojektini nimestäkin käy ilmi, halusin saada *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!*. Me seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat emme ole kaikki yhdestä muotista valettuja, vaan hyvin

moninainen joukko erilaisia ihmisiä oman yhteisömme sisällä. Myös Lea Kantonen (2007, 87) ottaa puheeksi sen, että työskennellessään yhteisöjen kanssa taiteilijan on huomattava yksilöiden erot ryhmän sisällä. Tämän projektini kautta tuon esille sen, ettei ole olemassa vain yhdenlaista lesboutta tai homoutta ja ettei muunsukupuoliseksi itsensä kokevalle ole olemassa vain yhdenlainen määrittelytapa. Yhdyn tässä queer-teoreettiseen ajatteluun: kuten visuaalisen kulttuurin tutkija Annamari Vänskä (2006, 33) toteaa, ”queer-teoria torjuu ajatuksen yhdestä universaalista homoseksuaalisesta identiteetistä”.

Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön liittyvistä kuvista puhuminen ei ole kuitenkaan ongelmatonta. AsiaSTA herää muun muassa seuraavia kysymyksiä: Mikä tekee näistä kuvista erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kuvaajia? Esittävätkö osallistujat sen ruumiillaan, eleillään, asennoillaan, vaatetuksellaan? Milaista lesboutta kuvat tarjoavat? Onko homokuvasto stereotyyppioita vahvistavaa?

Työpajatapaamisessa katselimme netistä keräämiäni vanhoja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä esittäviä valokuvia ja keskustelimme siitä, että vaikka niiden kuvien ottamisen aikaan on oltu kaapissa, ovat kuvatut halunneet

”merkitä” itsensä kuuluvansa esimerkiksi seksuaalivähemmistöön. Homomiehillä oli pitkään käytössä ns. taskuliinat, joita käytettiin ”salakielenä”, joiden viestiä ymmärsivät vain toiset homot. Sininen taskuliina oikeassa takataskussa kertoi henkilön toiveesta olla passiivisessa roolissa seksin aikana. (Meyer 2013, 27.) Kysyinkin kuvaa yhdessä suunnitellessamme, haluatko kertoa kuvallasi kuuluvasi seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön. Osa halusi korostaa omaa identiteettiään vaatetuksellaan tai valitsemalla kuvauspaikaksi yleisesti tunnistettavan paikan, esimerkiksi homokahvilan, mutta osalle se ei ollut merkityksellistä. Ulkoisen olemuksen perusteella ei pitäisi kuitenkaan tehdä tulkin-toja eikä olettaa kenestäkään mitään, koska niin päädytään stereotyyppisiin käsityksiin. Kuuntelemalla toisiamme annamme tilaa itse kunkin omalle määrittelylle itsestään. Mielestäni kuvat ovat kuitenkin jokaisen osallistujan omaa identiteettiä vahvistavia, eivät niinkään stereotyyppisiä vahvistavia. Osallistujien kuvat toivat esille moninaisen joukon henkilöitä, ja kuvina nämä osaltaan kyseenalaistavat näihin vähemmistöryhmiin liitettyjä stereotyyppisiä. Seksuaali-identiteetti on vain yksi osa ihmisen olemusta, eikä se määritä koko identiteettiä.

Kirsi Juhilan (2004) mukaan identiteetit ovat keksintöjä. Ne rakentu-

vat aina dialogissa muiden kanssa, ja niiden merkitykset eivät ole pysyviä vaan jatkuvassa liikkeessä. Kulttuurisesti vahvoille identiteeteille on mahdollista neuvotella uusia merkityksiä ja luoda näin vaihtoehdoisen identiteetin mahdollisuuksia. (Juhila

Kuva 2. Sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

2004, 29.) Identiteetistä puhuttaessa ruumiille annetut merkitykset vaikuttavat siihen, kuinka henkilö paikannetaan. Sally O'Reillyn (2009, 8) mukaan nykytaiteessa ruumis nähdään kokonaisuutena. Se on paikka, missä kulttuuriset, sosiaaliset, emotio-

naaliset ja älylliset ominaisuudet kietoutuvat toisiinsa. Tässä projektissa osallistujat ovat pohtineet kuvien ja kirjoittamisen kautta omaa kokemuksellista ruumiillisuuttaan. He ovat suunnittelemissaan kuvillaan luoneet vaihtoehtoisia visuaalisia merkityk-

Kuva 3. Sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

siä ikäihmisiä esittävään kuvastoon. Stereotyyppisiä ja leimaavia käytäntöjä vastaan toimiminen voi antaa myös voimavaroja. Tässä projektissa annoimme oletukselle passiivisesta piiloutujasta mahdollisuuden vaihtua kuvaan aktiivisesta toimijasta.

”Artist is the Director of the Space of Art”

Yhteisötaide-termin lisäksi kutsun omaa työskentelyäni yhteisöjen kanssa *osallistavaksi taiteeksi*. Vaikka tämä projektini linkittyikin Nicholas

Bourriaudin ajatteluun relationaalisesta taiteesta, en osaa nimittää omaa työskentelyäni yhteisöjen kanssa *dialogiseksi taiteeksi* enkä *vuorovaikutukselliseksi taiteeksi* (Kantonen 2010, 74–84; Roponen-Lunnas 2013; Bourriaud 1998). Toki projekteissani on kyse vuorovaikutuksesta, ja prosessi on usein keskeisessä roolissa osallistujien kannalta, mutta nimitän työskentelyäni mieluiten *osallistavan taiteen tekemiseksi*. Koen olevani taiteilijana ensisijaisesti mahdollistaja, ja taiteen kautta annan projekteihini osallistujille mahdollisuuden osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Minulle taiteilijana tärkeää yhteisötaiteen tekemisessä on oma kuuntelemisen taito ja kyky kohdata ihminen tekemättä ennakko-oletuksia. Roponen-Lunnaksen (2013) mukaan taiteilijan ideaali onkin läsnä oleva taiteilija, joka havainnoi ja tuottaa merkityksiä, ja tämä on myös omassa taiteen tekemisessäni yhteisöjen kanssa tärkeää.

Claire Bishopin (2006) mukaan ”Artist is the Director of the Space of Art”. Taiteilija on suunnittelija ja ohjaaja, ja viime kädessä hän on vastuussa projektin etenemisestä. Hän

Kuva 4. Sarjasta *Kaiikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

luo prosessin, kontekstin ja tapahtuman. Ilman taiteilijaa tekoa ei olisi, tai samaa tekoa ei nimettäisi *taiteeksi*. Bishopin mukaan yhteisötaiteilijan tavoitteena on saada aikaan demokraattista keskustelua ja ”osallistaa teokseen ristiriitaisia ääniä”. (Kantonen 2010, 72–73; Bishop 2006.) Usein minä taiteilijana olen se, joka keksin ensimmäisen idean, jota haluan lähteä kehittämään eteenpäin, ja kokoan tai kutsun mukaan ihmisiä (joskus jo valmiista ryhmistä), joiden ajattelen olevan kiinnostuneita tulemaan mukaan projektiini. Minulla on mielessäni valmiina myös projektin tavoitteet, koska se on asia, jota osallistujat ensimmäisenä kysyvät, ja minun täytyy osata perustella, miksi juuri tämä projekti on toteuttamisen arvoinen ja tärkeä. Olen taiteilijana myös se henkilö, joka pidän huolen siitä, että projektin taiteellinen tavoite täyttyy. Olen siis osallistaja ja mahdollistaja – projektin vastuhenkilö, mutta projektin kulkuun ja lopputulokseen kaikilla osallistujilla on mahdollisuus vaikuttaa.

Tavoitteeni yhteisötaiteilijana on luoda yhdessä taiteellinen prosessi ja teos, jonka avulla voimme viedä tärkeäksi katsomaamme asiaa eteenpäin ja vaikuttaa. Yhtenä tavoitteena on myös osallistujien oman identiteetin vahvistuminen oman aktiivisen toiminnan kautta. Seuraavaksi tuon esiin erilaisia projekteja, joissa näen

samankaltaisen työskentelyideologian kuin omani.

Yhdysvalloissa asuva, Kuubasta lähtöisin oleva yhteisötaiteilija Tania Bruguera puhuu taiteestaan artivismina. Hän yhdistää osallistavaa taiteen tekemistä ja aktivismia. Brugeralle taiteen tekeminen on vallitsevien olosuhteiden ja asioiden kyseenalaistamista ja väline epäkohtien muuttamiseen. Brugueraan mielestä taiteilija on eräänlainen tutkija, eikä taiteellinen työ ole vain taidetyötä vaan tarkoittaa myös sosiaalista vastuuta ja velvollisuutta. Brugueraan mukaan yleensä perinteisessä aktivistitaiteessa on päämääränä näyttää jokin yhteiskunnan ongelma, mutta Bruguera haluaa viedä työskentelynsä pidemmälle ja löytää ratkaisun ongelmaan.

Bruguera käyttää työskentelystään nimitystä *Arte Util* (*useful art*, hyödyllinen taide). Hän työskentelee ihmisten kanssa, jotka haluavat saada aikaan muutoksen. Yleisöllä on hänen teoksissaan iso rooli, ja usein yleisö toimii niissä ilman taiteilijaa. Kuubassa, missä Brugueraan mukaan vain hallitsija saa puhua julkisesti, hän loi vuonna 2009 teoksen *Tatlin's whisper #6* (Havana version). Siinä kuka tahansa pääsi puhumaan itselleen tärkeäksi katsomaansa asiaa yhden minuutin ajaksi puhujanpönttöön, ja hän saattoi kokea tulevansa kuulluksi. Eräs

osallistujista käyttikin minuuttinsa sanoen: “I hope one day in Cuba, freedom of the speech doesn’t have to be a performance.” Kuubassa taiteilijalla on erityisvapaus, taiteen nimissä saa puhua, vaikka muuten pitäisi vaieta. Siksi taide voi olla tehokas poliittisen työn välineenä. (Bruguera 2016.)

Osallistavan taiteen pioneeri Suzanne Lacy on jo 1970-luvulta lähtien tehnyt lukuisia taiteellisia projekteja, joilla on pyrkinyt saamaan aikaan muutosta. Vuonna 2013 hän teki *Silver Action* -nimisen performanssin Tate Modern -museossa Lontoossa. Teoksen tarkoituksena oli saada yli 60-vuotiaat naiset osallistumaan kirjoittamalla itsensä historiaan ja siten luomaan tilaa naisten omille kertomuksille miesvaltaisten historiankertomusten joukkoon. Naiset kertoivat tarinaansa, ja kirjuri kirjoitti tarinan koneelle, josta se näkyi välittömästi suurella screenillä, mistä sen saattoi jokainen paikalla oleva lukea. (Lacy 2013.) Tämä performanssi jatkoi Lacy:n aktivistisia yhteisöllisiä taideprojekteja, jotka ovat esikuvia omalle työskentelylleni.

Lacy esittää, että silloin, kun hän taiteilijana päättää työskennellä julkisella areenalla sosiaalisten kysymysten parissa, hänellä on vastuu sekä poliittisesti että henkilökohtaisesti suunnitella teos siten, että työskentelee posi-

tiivisella tavalla ihmisten kokemusten ja kysymysten parissa. Näen oman vastuuni myös tässä taideprojektissa samankaltaisena.

Aiemmassa yhteisötaideprojektissani *Sappho Wants to Save You*, jonka toteutin yhteistyössä Turun yliopiston sekä Åbo Akademin sukupuolentutkijoiden kanssa, tuotin kävelykadulle performanssin, jonka pohjana käytimme sukupuolentutkijoiden ehdottamaa Radikaalilesbojen julistusta Naisidentifioitunut nainen vuodelta 1970. Tämä performanssi oli pilke silmäkulmassa tehty kommentti kävelykadun uskonjulistajien toimintaan sekä kaikenlaisia ”puhtaita” identiteettejä parodioiva teos. Mukana performanssiesityksessä oli tutkijoita, opiskelijoita, kuvataiteilijoita ja muita ystäviäni. Performanssi toteutettiin myös toisen kerran pelkästään kahden julistajan voimin, ja kuvasin julistuksen sekä yleisöä kahdella videokameralla. Tästä editoimani kooste sekä valokuvaamani kuvat muutamasta henkilöstä *Sappho Wants to Save You* -tekstillä varustetut paidat yllään olivat esillä installaatioissani Turku Biennaali 2007 -näyttelyssä. Tällä teoksellani halusin ottaa kantaa ja vaikuttaa ihmisten asenteisiin. Nykytaiteen tutkija Katve-Kaisa Kontturi sekä mediatutkija Ilona Hongisto ovat kirjoittaneet kyseisestä teoksestani. He näkevät teokseni sanoman ripustuksen kautta.

Kuva 5. sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

Installoin teokseni siten, että ripustin katosta luonnollisen kokoiset, kan-kaalle tulostetut valokuvat teokseeni osallistuneista henkilöistä, ja video-kuva jäi niiden taakse. Ilmavirta heiluttaa valokuvia tilassa, ja Kontturi ja Hongisto viittaavat kuvien hienovaraisella liikehdinnällä identiteettien häilyvyyteen ja katsovat, että ”juuri näiden lähes havaitsemattomien liikkeiden kautta voidaan monipuolistaa käsitystä taiteen poliittisuudesta”. (Kontturi 2012, 163–178; Kontturi & Hongisto 2011, 6–18.)

Myös *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektini tavoitteena oli purkaa käsitystä ikääntyvistä ihmisistä passiivisina piiloutujina ja tuoda heidät yhteiskuntamme näkyviksi jäseniksi yhteisötaiteellisin keinoin. Projektini päättymisen jälkeen tein osallistujille kyselyn, jossa kysyin esimerkiksi, oletko mielestäsi aktivisti, kun osallistut tällaiseen projektiin, jolla halutaan tuoda näkyvyyttä 50+-ikäisille seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöihin kuuluville. Jokainen kyselyyn vastanneista sanoi olevansa aktivisti. Joku sanoi olevansa aktivisti ”ihan parrikaadeille asti”, joku taas sanoi haluavansa ”vaikuttaa siihen, että viha ja pelko yhteiskunnassa vähenee ja sopuisa yhteiselo laajenee.” He halusivat omalla aktiivisella toiminnallaan olla mukana tärkeän asian esille tuomisessa.

Jatkoin kysymyksellä, mitä aktivismi *sinulle* merkitsee. Vastauksissa kuului halu muuttaa maailmaa ja olla mukana muutoksissa, olla omien joukossa ja tuoda *meidät* näkyviin. Projektiini osallistuneille aktivismi tarkoittaa osallistumista ja aktiivista toimintaa julkisuudessa. He pyrkivät aktivistisella toiminnalla saamaan oikeutta ja tasa-arvoa, haluavat ottaa kantaa ja tuoda esille tärkeitä asioita.

Yhteisötaideprojektin käytännön toteutus

*Tämä ikä, odotettua hienompaa.
Mistä löytyy merkitys: elämälle,
minuna olemiselle?
Mistä olisin nuorena arvannut,
että viisikymppisenä elämä
antaa vastaukset ja päälle
paljon muuta!*
(Osallistujan kirjoittama teksti.)

Kerroin tulevasta projektistani monissa eri kanavissa, sosiaalisessa mediassa ja ystäväieni sekä Setan kautta. Suuresta etukäteiskiinnostuksesta huolimatta osallistujia projektiini tuli yllättävän vähän, kaiken kaikkiaan yhdeksän osallistujaa kahdessa työpa-jassa, joista toisen toteutin Turussa ja toisen Helsingissä kevään ja alkuke-sän 2016 aikana. Osallistujia oli aika vaikea saada mukaan projektiin. Tulkitsen sen niin, että tällainen ak-

tivismi voi olla monille yhä liian pelottavaa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat joutuvat yhä piilottelemaan kaapissa syrjinnän pelon vuoksi, ja julkisesti omilla kasvoilla esiintyminen ei ole sen vuoksi helppoa eikä yksinkertaista.

Työpajoissa työskentelimme tutkien omaa minäkuvaamme käyttäen omia henkilökohtaisia jo olemassa olevia valokuvia, kuten lapsuuskuvia ja kuvia muista tärkeistä elämän varrelle osuneista kohokohdista. Olen rakentanut työpajamenetelmäni siten, että kirjoittaminen on isossa osassa valokuvien katsomista ja uusien kuvien tuottamista. Työskentelimme myös sarjakuvia ja kollaaseja tehden. Nämä kaikki yhteisillä tapaamiskerroilla toteutetut tehtävät olivat askelia kohti oman valokuvan suunnittelua. Kuka minä olen, miten haluan itseni esittää ja haluanko kertoa kuvallani kuuluvani seksuaalittai sukupuolivähemmistöön? Valokuvaaminen tapahtui jokaisen osallistujan kanssa erikseen siten, että pyrin valokuvaajana noudattamaan mahdollisimman pitkälle osallistujan toiveita kuvasta. Lopullisen näyttelyyn tulevan kuvan valitsi jokainen osallistuja itse.

Samalla kun pyrin luomaan mahdollisimman avoimen kuvaustilanteen, toivoin sen kuitenkin johtavan siihen lopputulokseen, siihen valokuvaan, jota oli työpajatyöskentelyn aika-

na etukäteen suunniteltu. Kuvaustilanteet osoittautuivat yllätyksellisiksi, tilanteet veivät ideaa eteenpäin, ja joskus kuva olikin jotain vielä suunniteltua hienompaa.

Taiteilijana huomasin miettiväni myös sitä, mitä olen valmis nimissäni laittamaan esille näyttelyyn. Joskus kuva, johon kuvatessani itse valtavasti ihastuin, ei ollutkaan osallistujan mielestä se parhain, ja jouduin käymään tästä keskustelua itseni kanssa. Olin kuitenkin etukäteen tehnyt päätöksen, jonka mukaan näyttelyyn tulisi esille jokaisen osallistujan itse valitsema valokuva. Tällä tavalla myös jaoimme vastuun yhdessä työparin kanssa.

Koska tapaamiskerroilla kirjoitettiin paljon, oli aika luontevaa, että osa osallistujista halusi muokata tekstejään myös näyttelyyn. Niinpä näyttelyssä oli valokuvien lisäksi esillä kansio, johon osallistujat olivat kirjoittaneet harkitun palan elämästään ja historiastaan. Siitä tuli hieno kaunokirjallinen teos.

Oma työskentelytapani tarkentui projektin edetessä. Kuuntelemalla ja antamalla prosessin viedä tein ratkaisuja, joista monet olivat intuitiivisia. Kokeilin erilaisia aiemmin toisissa työprojekteissa käyttämiäni tehtäviä ja huomasin, miten hyvin ne sopivat tiettyyn hetkeen, siihen väliin, ja teh-

Kuva 6. Sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

tävistä muotoutui hyvin selkeä jatku-
mo. Ensimmäiselle kerralle mukaan
pyytämäni kuva kulki osallistujilla
alitajuisesti mukana koko prosessin
ajan, ja useimmilla osallistujilla ku-
valla on suora yhteys näyttelyyn ku-
vattuun omakuvaan.

Yhtenä asettamanani tavoitteena oli
yhteisöllisyyden luominen osallistu-
jien välille. Työpajatapaamisissa oli
mahdollisuus toisen kohtaamiseen, ja
ryhmytyminen tapahtui hyvin pian,
jo ensimmäisessä tapaamisessa. Lea
Kantonen (2007) viittaa Sara Ahme-
diin (2000), joka kirjoittaa haavoittu-
vasta toisen kohtaamisesta. Siinä on
mukana aikaisempien kohtaamisten
haavoja, arpia ja kyyneleitä (Kantonen
2007, 89; Ahmed 2000, 157–158).
Tässä projektissa henkilökohtaisten
kokemusten jakaminen toi yhteen-
kuuluvuuden tunteen, ja näin kohtaa-
misessa oli mahdollista mennä riittä-
vän lähelle toista. Kirjoitimme paljon,
ja jokainen sai jakaa ajatuksiaan juuri
sen verran kuin halusi, eikä ollut vel-
voitetta jakaa mitään, jos osallistuja ei
tahtonut. Tällä jakamisella luotiin yk-
sityisiä tiloja kohtaamiselle. Osallistu-
jien välille syntyi keskinäinen luot-
tamus kerrottujen omien kokemusten
ja niihin samaistumisen myötä. Nämä
kohtaamiset ennestään toisilleen tun-
temattomien osallistujien kesken mah-
dollistivat yhteisön muodostumisen.

Kuva 7. [Yllä] © Risto Hartikainen.

Kuva 8. [Oikealla] Sarjasta *Kaikki
Sateenkaaren värit Näkyväksi!*
© Marjukka Irni 2016.

Projektiin osallistuneen Riston kans-
sa huomasimme kuvien yhtäläisyyden
ensimmäiselle kerralle tuodun itselle
merkityksellisen kuvan ja näyttelyyn
kuvatun kuvan välillä vasta jälkikä-
teen. Olimme molemmat iloisen häm-
mästyneitä siitä, kuinka onnellista
olotilaa kuvaava kuva kulki alitajui-
sesti mukana koko työpajaprosessin
ajan ja tuli esille uuden kuvan muo-
dossa kuvaustilanteessa. Molemmis-
sa kuvissa katse suuntaa hymyilevä-
nä ja onnellisena kohti tulevaisuutta.
Risto kiteyttääkin hienosti kokemuk-
sensa kuvasta ja projektista:

Hä ei tyy päällepä

Kuva 9. Sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

Halusin olla muutakin kuin homo, näyttää tällä projektilla muutakin. En ole enää vain homo, joka on tullut kaapista, mun on varaa olla onnellinen, varaa suunnata katsetta eteenpäin.

Projektin analyysi

Osallistujilla oli alusta saakka tietoa siitä, että projektin tavoite on tuoda valokuvien muodossa enemmän näkyvyyttä 50+-ikäisille seksuaali- ja suku-

puolivähemmistöön kuuluville, mutta projektin jokaisessa vaiheessa oli mahdollista vielä vetäytyä projektista, jos osallistuja ei olisi halunnutkaan olla kuvillaan julkisesti esillä. Myös näyttelyyn tulevia tekstejä valites-

samme sai valita, tuoko niitä mukaan vai ei. Nämä valokuvat ovat siis tietoisesti itsensä esittämisen tekoja. Feministitutkija Judith Butlerin (2006) ajattelua soveltaen Annamari Vänskä (2006, 34) sanookin, että subjektit muotoutuvat ja tuottuvat erilaisissa esittämisen käytännöissä. Osallistujat halusivat olla mukana luomassa valokuvia, joilla toistetaan toisin sitä kulttuurista kuvastoa, joka näyttäytyy muuten hyvin heteronormatiivisena.

Vaikka tämän yhteisötaideprojektini pääasiallinen tavoite oli aktivistinen näkyväksi tekeminen, halusin tuoda työpajatyöskentelyyn myös välineitä osallistujan itsetunnon ja identiteetin kasvuun. Prosessi olikin useimmille osallistujille selvästi voimauttava ja jopa terapeuttilinen. Työpajamenetelmäni perustuu siihen ajatukseen, että jokaisen osallistujan on mahdollista saada rauhassa pohtia omaa minäkuvaansa ja tutkia sitä itselle tärkeiden kuvien, esimerkiksi lapsuusvalokuvien kautta. Kuvia katsotaan ja havainnoidaan kirjoittamalla niistä ensisijaisesti vain itselle. Tekstejä saa halutessaan jakaa muille, mutta sitä ei tarvitse tehdä, jos ei halua. Työpajan ryhmätapaamisen on tarkoitus olla osallistujalle turvallinen tila, jossa voi jakaa asioita, joita kuvien tutkiminen nostaa mieleen. Jokaisella on tila tulla kuulluksi omana itsenään.

Kuva 10. *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektin näyttelystä MUU Galleriassa Helsingissä © Marjukka Irni 2016.

Näyttelyyn valitut tekstit ovat rohkeita ja avoimia, kaikkien luettaviksi tarkoitettuja. Ne voivat sen lisäksi olla kirjoittajalleen terapeuttisia, ja ne ovat intensiivisen prosessin tuotoksia, jotka työpajatyöskentelymme mahdollisti. Joillekin osallistujille kirjoittamisen tueksi antamani kysymykset avasivat uusia näkökulmia tutkia omaa sisäistä minäkuvaa.

Valokuva on vahva väline oman minäkuvan pohtimiseen. Omien kuvien tutkiminen ja niistä kirjoittaminen

herätti paljon tunteita, mikä varmasti osittain johtuu näkymättömyydestä sekä syrjinnästä ja sen pelosta. Uuden omakuvan tuottaminen tämän projektin aikana oli paitsi innostavaa myös tarkan ajatteluprosessin tulos. Jokaisella oli mahdollisuus esittää itsensä juuri sellaisena kuin haluaa. Vaikka jokainen projektiin osallistunut osoitti suurta rohkeutta tullessaan tähän projektiin mukaan ja halusi omilla kasvoillaan tulla julkisesti esille, osa halusi kuvassaan verhoutua naamioon tai maskiin.

Maski peittää ja suojaa kasvot. Naamiossa henkilö ei näytä omalta itseltään. Toisaalta naamioituminen voi olla myös leikkiä, ja leikin avulla voi olla helpompi toteuttaa unelmiaan. Työskentelyprosessin aikana esiin nousseet ideat lähtivät hauskalla tavalla toteutumaan kohti leikkiä, ja joku innostui kertomaan kuvallaan vahvuuksistaan vaikeissakin elämäntilanteissa, tai toinen taas halusi verrata kaapista tuloaan ikään kuin oman heimon löytämiseen ja rakensi kuvan siitä.

On yhä ihmisiä, jotka joutuvat piilottelemaan kaapissa, eivätkä kaikki halua tulla esille edes tällaisen taiteen katsojana. *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektin näyttely oli ensimmäistä kertaa esillä MUU Galleriassa Helsingissä Helsinki Pride -viikon ajan. Näyttelyssä kävi katsojia, joita ei saanut kuvata näiden kuvien vierellä, kun kuvasin galleriasa valokuvia näyttelystä portfoliota varten. Voi toki olla muitakin syitä kuin se, ettei halua julkisesti kertoa käyneensä tällaisessa taidenäyttelyssä, mutta kaikki eivät halunneet jättää jälkeään näyttelyssä käynnistä, kun eivät edes pyynnöstä huolimatta kirjoittaneet nimeään vieraskirjaan.

Näyttelyssä kuvia haluttiin katsoa rauhassa mietiskellen, ja tarinoita syvennyttiin lukemaan pitemmäksi aikaa. Tähän MUU Gallerian tila oli oi-

kein sopiva, kun olin sen sellaiseksi pystynyt rakentamaan. Siellä oli rauha ja tila lukea. Näyttely siirtyi Muu Galleriasta Pasilan kirjastoon, missä tällaisen rauhallisen katsomisen tilan rakentaminen ei onnistunut. Seinälle ripustetun näyttelyn vieressä oli ihmisiä tietokoneillaan, ja kuvia katsoessa tuli helposti olo siitä, että on tarkkailun alla. Siinä ei ollut tilaa yksityisyydelle. Kirjasto paikkana ei muutenkaan ole ideaali taidenäyttelylle, koska siellä on harvoin taiteelle tarkoitettua tilaa. Tässä projektissa oli kuitenkin tarkoitus saada kuvat mahdollisimman monien nähtäville, ja kirjasto antoi mahdollisuuden tavoittaa hyvin toisenlaista yleisöä kuin galleria.

Jo projektini alkuvaiheessa tein yhteistyötä tutkija Anu Laukkasen kanssa. Laukkanen työskentelee Taideyliopiston koordinoimassa *ArtsEqual*-hankkeessa. Siinä ”tutkitaan kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa” (*ArtsEqual*-hanke). Tämän yhteistyön tuloksena *ArtsEqual*-hanke lähti rahoittamaan näyttelyäni ja näin mahdollisti *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* -yhteisötaideprojektini näyttelyn toteutumisen. Hankkeen myötä näyttelyni sai myös enemmän mediahuomiota mainostamisen muodossa.

UDR-OWT

Kohti artivismia

Asettamaani kysymykseen, voiko yhteisötaiteellinen työskentely toimia aktivismin tavoin ja vaikuttaa 50+-ikäisten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien näkyväksi tekemiseen, vastaan: kyllä voi. Tania Bruguera (2016) määrittelee artivismin aktivistiseksi taiteeksi, joka ei pelkästään näytä yhteiskunnan ongelmia vaan pyrkii poistamaan niitä. Bruguera työskenteleekin päämääränään vaikuttaa osallistavalla taiteen tekemisellä ihmisten sosiaaliseen kanssakäymiseen ja saada heidät käyttäytymään tietyissä tilanteissa toisella tavalla kuin mihin on totuttu. (Bruguera 2016.) Oman taiteellisen työskentelyni avulla haluan tuoda esille tärkeiksi katsomiani asioita, jotka ovat myös usein yhteiskunnassamme vaiettuja. Tässä projektissani päämääränäni oli saada 50+-ikäisiä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvia näkyviksi kulttuurisessa kuvastossamme. Yhteisöllisellä ja itsetuntoa vahvistavalla työpajatyöskentelyllä pyrin valamaan osallistujiin rohkeutta tulla omilla kasvoillaan esille valokuvissa, jotka ovat muokkaamassa katsojien ja näyttelyssä kävijöiden käsitystä siitä, ketä valokuvissamme halutaan esittää ja nähdä. Nämä valokuvat ovat tarkkaan harkittuja itsensä esittämisen tekoja, ja näiden kuvien kautta projektiini osal-

listuneet kokivat olevansa mukana aktivistisessa toiminnassa. Valokuvien esittämisen lisäksi ehdotankin, että näkyvyyttä lisää myös tällaiseen aktivistiseen ja yhteisölliseen taidetoimintaan osallistuminen, kun ennen ehkä passiiviseen piiloutujan rooliin totunut astuu rohkeasti esiin barrikadeille. Mielestäni tällainen yhteiskunnallinen, aktivistinen taidetoiminta on tärkeää ja osallistujille merkityksellistä. Se nosti osallistujien itsetuntoa ja antoi luvan olla mukana aktivistisessa toiminnassa vielä vanhanakin. Niin kuin yksi osallistujista kuvaavasti sanoikin: ”Meille vanhoillekin jotain.”

Sen lisäksi, että tavoite näkyvyyden lisäämisestä toteutui näyttelyiden sekä median huomion muodossa, yhteisöllisyyden luominen entuudestaan toisilleen tuntemattomien välille onnistui hyvin. Yhteisöllisyys oli tässä projektissa merkittävässä roolissa, ja omien kokemusten jakaminen mahdollisti osallistujien matkan kohti näyttelyyn asetettua valokuvaa. Tämä yhteisötaideprojekti on ollut hieno matka: saada seurata osallistujien oivalluksia omasta itsestä, ja näiden kuvallisten tarinoiden luominen yhdessä osallistujien kanssa on ollut itselleni taiteilijana innostavaa. Palaute osallistujilta on ollut mieltä lämmittävää, ja olen tyytyväinen siitä, että olen pystynyt antamaan heille tällaisen voimaannuttavan kokemuksen

lähtien oman minäkuvan tutkimisesta kohti vahvaa, kantaa ottavaa valokuvaa ja yhteiskunnallista toimintaa. Nämä vahvat valokuvat gallerian seinillä ovat jokaiselta osallistujalta rohkea artistinen ele.

Taiteen avulla voi vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, saada aikaan dramaattisiakin muutoksia. Artivismi antaa aktivismia ja taidetta yhdistävälle taiteilijalle luvan puhua ja tehdä taidetekoja, joilla

on vaikutusta niin yksittäisten henkilöiden kuin yhteisöjenkin elämään ja laajemmin yhteiskuntaan.

Tämän yhteisöllisen taideprosessin tuottama tulos jäi elämään osallistujien mieliin, ja yksi heistä sanoi, että tällä projektilla on vaikutukset pitkälle tulevaisuuteen hänen elämässään. Projektia kuvaavat hyvin erään osallistujan sanat: ”Vastasi odotuksia, oli itse asiassa paljon enemmän, jonkin uuden alku...”

Kuva 12. sarjasta *Kaikki sateenkaaren värit Näkyväksi!* © Marjukka Irni 2016.

Lähteet

Ahmed, S. 2000. *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. London & New York: Routledge.

The Artist as Activist: Tania Bruguera in Conversation with Claire Bishop 17.3.2016. Viitattu 29.9.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=4raYhes7OwI>.

Artsequal. Viitattu 29.9.2016 www.artsequal.fi.

Asante, M. K. 2008. *It's Bigger than Hip Hop. The Rise of the Post-Hip-Hop Generation*. New York: St. Martin's Pres.

Bishop, C. 2006. Introduction//Viewers as Producers. Teoksessa Bishop, C. (toim.) *Participation. Documents of Contemporary Art*. Whitechapel Gallery. London & Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 10–17.

Bourriaud, N. 1998. *Relational Aesthetics*. Teoksessa Bishop, C. (toim.) *Participation. Documents of Contemporary Art* Whitechapel Gallery. London & Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 160–171.

Butler, J. 2006. *Hankala sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus.

Charpentier, S. 2001. *Sukupuoliusko. Valta, sukupuoli ja pyhä avioliitto lesbo- ja homoliittokeskustelussa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 69. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Enslin, E. 2012. Viitattu 29.9.2016 http://www.nytimes.com/interactive/2011/12/02/opinion/magazine-global-agenda-big-question.html?_r=1&.

Hänninen, V. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampere: Tampereen yliopisto.

Irni, S. & Wickman, J. (2011). *Sukupuoli ja seksuaalivähemmistöt, vanheneminen ja palveluntarpeet*. Toinen painos. Helsinki: Seta.

Jokinen, A.; Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. *Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta*. Teoksessa Jokinen, A.; Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.

Juhila, K. 2004. *Leimattu identiteetti ja vastapuhe*. Teoksessa Jokinen, A.; Huttunen, L. & Kulmala, A. (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Kanttonen, L. 2007. *Jaettu asiantuntemus kenttätyössä, tutkimusprosessissa ja taiteellisessa toteutuksessa*. Teoksessa Tanskanen, I.; Erävaara, T.; Luukkonen, I.; Paavola, A.; Sammalkorpi, I. & Tuomi, A. (toim.) *Taiteen asetelmissa tutkimus. Kannanottoja tutkimukseen taiteilijan työssä*. Turun ammattikorkeakoulun opimateriaaleja 36. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 86–106.

Kanttonen, L. 2010. *Yhteisötaiteen esteetiikka ja menetelmiä: Yhteistyötä, vuoropuhelua, palvelua ja provokaatiota*. Teoksessa Kanttonen, L. (toim.) *Ankara ja myötätuntoista kuuntelua*. Keskustelemaa kirjoitusta paikkasidonnaisesta taiteesta. Helsinki: Kuvataideakatemia, 73–84.

Kontturi, K.-K. 2012. *Following the Flows of Process. A New Materialist Account of Contemporary Art*. Turku: Turun yliopisto.

Kontturi, K.-K. & Hongisto, I. 2011. *”Sappho Wants to Save You”: identiteettipolitiikasta mikroliikkeisiin*. *Naistutkimus* 24 (2011): 4, 6–18.

Lacy, S. 1995. Debated Territory: Toward a Critical Language for Public Art. Teoksessa Suzanne, L. (toim.) Mapping the Terrain, New Genre Public Art. Seattle, Washington: Bay Press, 171–185.

Meyer, R. 2013. Inverted Histories: 1885–1979. Teoksessa Lord, C. & Meyer, R. Art & Queer Culture. London: Phaidon Press Limited, 17–28.

O'Reilly, S. 2009. The Body in Contemporary Art. Times & Hudson world of art. London: Times & Hudson Ltd.

Roponen-Lunnas, P. 2013. Kohtaamisen taide – yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä. TAHITI Taidehistoria tieteenä, Konsthistorien som vetenskap 04/2013. Viitattu 29.9.2016 <http://tahiti.fi/04-2013/dossier/kohtaamisen-taide---yhteisotaiteen-ideaaleja-ja-kaytantoja/>.

Rossi, L.-M. 2003. Heterotehdas. Televisiomainonta sukupuoliutuotantona. Helsinki: Gaudeamus.

Suoranta, J. & Ryyänen, S. 2014. Taisteleva tutkimus. Helsinki: Into kustannus.

Suzanne Lacy: Silver Action – BMW Tate Live 2013. Viitattu 29.9.2016. <https://www.youtube.com/watch?v=LMO-o9zZWC0>

Vänskä, A. 2006. Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus. Taidehistoriallisia tutkimuksia 35. Helsinki: Taidehistoriallinen seura.

Make Sense. Tutkimuksia kuvataiteen kokemisesta

Niina Huovinen & Viliina Koivisto

Tiivistelmä

Tämä artikkeli käsittelee *Make Sense* -projektia, jossa tutkitaan kuvataiteen kokemista ja sitä rajoittavia tekijöitä. Lähtökohtanamme oli kiinnostus taidekokemuksen syntymiseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Halusimme tutkia, kuinka kokemus visuaalisesta taiteesta syntyy ilman näköaistia. Projektin edetessä kiinnostuimme myös näkevien ihmisten haasteista saavuttaa taidetta pienissä kunnissa, joissa kulttuuripalveluiden vähentäminen asettaa fyysisiä rajoitteita taiteen kokemiselle. Näitä kahta teemaa tutkien projektin tavoitteena oli löytää vastauksia kuvataiteen saavutettavuuteen liittyviin ongelmiin, jotka kiinnostivat meitä taiteen tekijöinä.

Tutkimme taiteen saavutettavuutta tutustumalla näkövammaisten kuvataite-toimintaan ja keskustelemalla heidän kanssaan taiteesta ja sen kokemisesta. Lisäksi teimme näyttelyvierailun Ateneumin taidemuseoon yhdessä syntymäsokean henkilön kanssa. Maaseutuja koskevaan taiteen saavutettavuuteen liittyen haastattelimme kuvataiteilija Laura Hetemäkeä, joka on toiminut Karstulan, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntien aluetaitelijana.

Näillä menetelmillä saamaamme tietoa hyödynsimme taiteellisessa työkentelyssä, josta esimerkkinä toimii *Taistelevat metsot goes maalle* -teos. Teoksessa viemme Ferdinand Von Wrightin klassikkomaalauksen *Taistelevat metsot* Karstulan kunnan kirjastoon kuvailutulkkausäänitteen muodossa. Näkövammaisille suunnitellussa kuvailutulkkauksessa visuaalinen teos sanallistetaan niin, että teos on mahdollista kokea myös ilman näköaistia. Kuvailutulkkaaja kertoo, mitä teoksessa näkyy niin, että hän pyrkii välttä-

mään teoksen tulkitsemista. *Taistelevat metsot goes maalle* on teos, jossa maaseutujen vähenevistä kulttuuripalveluista johtuviin saavutettavuusongelmiin vastataan näkövammaisten taidekokemuksia hyödyntäen.

Projektin aikana havaitsimme, kuinka näkövammaisten tapaa kokea taidetta voidaan soveltaa myös näkevien käyttöön. Kuvailutulkkaus mahdollistaa teoksen tarkastelun hitaasti ja keskittyneesti. Olemme ymmärtäneet, että teosten sanallistaminen syventää taidekokemusta.

Soveltava taide herättää keskustelua taiteen kentällä, ja uusina soveltavan taiteen tekijöinä me halusimme kiinnittää huomiota taiteilijan lähtökohtiin työskentelyssä. Kohtasimme projektissa tilanteita, joissa meiltä odotettiin eri asioita kuin mitä me kuvataiteilijoina pystymme tarjoamaan. Oman ammatti-identiteetin pohtiminen oli keskeisessä osassa, ja projektin tavoitteita oli tarkasteltava projektin eri vaiheissa useaan kertaan. *Make Sense* -projekti on mielestämme onnistunut vastaamaan esittämiimme kysymyksiin. Projektin arvokkainta antia on ollut se, että olemme oppineet sen aikana uusia toimintatapoja ammatissamme. *Soveltavan taiteen* termi on taipunut meidänlaiseemme muottiin, ja ymmärrämme oman roolimme sen kentällä.

Johdanto

Onko mahdollista, että jostain löytyy taideteos, jota on täysin mahdotonta tulkita? Ehkä jossain on olemassa veistoksia, joista emme kykene tunnistamaan yhtään ainutta muotoa, tai maalauksia, joissa esitetyt värit ovat meille täysin vieraita. Voisiko jostain löytyä jopa kokonainen installaatio, joka ei muistuta meitä kerta kaikkiaan yhtään mistään tunnistettavasta? Kuulostaa mahdottomalta, mutta silti koemme usein taiteen lähestymisen ja taidekokemuksen saavuttamisen hankalaksi.

Tässä artikkelissa esittelemme Turun ammattikorkeakoulun kulttuurialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon soveltavan taiteen koulutuksen aikana toteuttamamme *Make Sense* -projektin. Projektissa tutkimme kuvataidekokemuksia rajoittavia tekijöitä. Halusimme ymmärtää, kuinka näkövammaiset kokevat kuvataidetta ja millainen merkitys visuaalisella taiteella on näkövammaiselle ihmiselle. Heikkonäköisten ja sokeiden henkilöiden kokemusten kautta ymmärryksenämme taiteen kokemisesta lisääntyi myös yleisellä tasolla.

Tutkiessamme näkövammaisten kuvataidekokemuksia halusimme laajentaa aiheen myös näkeviä ihmisiä koskeviin saavutettavuuskysymyksiin. Otimme tutkimukseen mukaan syrjäseutujen niukentuneet kulttuuripalvelut ja säästötoimenpiteiden vaikutukset taiteen saavutettavuuteen. Hyödynsimme näkövammaisille suunnattua kuvailutulkkaustekniikkaa esittäksemme suomalaisen klassikkoteoksen *Taistelevat metsot* Karstulan kunnan kirjastossa kesällä 2016.

Olemme molemmat pohjakoulutukseltamme kuvataiteilijoita. Niina Huovinen on toiminut pääosin taidemaalarina ja Viliina Koivisto videotaiteilijana. Meille molemmille syntyi tarve päästä pois työhuoneelta lähemmäksi ihmisiä. *Make Sense* -projektin tavoitteena oli löytää uusia tapoja toimia ammatissamme. Olemme molemmat pohtineet taiteilijan ja taiteen roolia nyky-yhteiskunnassa, ja mielestämme on mielenkiintoista, että taiteilija voi omaa ammattitaitoansa hyödyntäen olla mukana erilaisten ihmisten ja yhteisöjen toiminnassa.

Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemia soveltavan taiteen koulutus on uusi, ja soveltava taide puhuttaa kovasti kuvataiteen kentällä. Merkittävä osa opinnoista on ollut soveltavan taiteen käsitteiden määrittelyn ja siihen liittyvän keskustelun pohdintaa.

Me soveltavan taiteen tuoreina tekijöinä kyseenalaistamme sen, miksi taidetta täytyisi soveltaa, jos se tarjoaa uusia näkökulmia ja jos juuri taide toimii aktiivisen muutoksen mahdollistajana. Omassa soveltavan taiteen projektissamme halusimme päästä meitä kiinnostavien kysymysten ja vastausten luokse ja tuottaa näiden vastausten pohjalta lisää kysymyksiä.

Vertaamme tässä artikkelissa *Make Sense* -projektin yhteydessä esiin tullutta tietoa muun muassa filosofi John Deweyn kirjoituksiin estetiikasta teoksessa *Art as Experience* (2005) sekä Janne Seppäsen teokseen *Katseen voima – kohti visuaalista lukutaitoa* (2001). Tietoperustamme valikoitui katsomiseen ja kokemiseen keskittyviä teoksia. Tietoa kerätessämme rajasimme pois taideterapeuttisen näkökulman kokemuksen syntymiseen, koska halusimme terävöittää rooliamme erillään taiteen hyvinvointityöstä.

Make Sense -projektin lähtökohdat

Make Sense -projektin alussa hankimme tietoa näkövammaisille suunnatusta kulttuuritarjonnasta. Otimme yhteyttä Näkövammaisten Kulttuuripalvelu Ry:n kulttuurisihteeri Tanja Rantalaiseen, joka esitteli yhdistyksen toimintaa ja tavoitteita näkövammais-

ten kulttuuripalveluiden edistämiseksi. Tässä tapaamisessa tutustuimme ensimmäistä kertaa kuvailutulkkaukseen, joka nousi projektin myöhemmissä tutkimusvaiheissa merkittävään rooliin. Kuvailutulkkauksessa teos sanallistetaan. Sen avulla näkövammaisten on mahdollisuus saavuttaa itsenäinen taidekokemus. (T. Rantalainen, henkilökohtainen tiedonanto 5.11.2015.) Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry:n verkkosivuilla kuvailutulkkaus määritellään seuraavasti:

Kuvailutulkki kertoo sanoin sen mitä näkövammaisen ei voi nähdä. Kuvailutulkkaus on visuaalisuuden sanallistamista, visuaalisen ärsykkeen muuttamista puhutuksi tai kirjoitetuksi kieleksi. Kuvailutulkki kertoo sokealle tai heikkonäköiselle henkilölle mitä näkee. Kuvailutulkki pyrkii välittämään kohteen sanallisesti niin, että sokea tai heikkonäköinen voi päästä osalliseksi kokemuksesta yhdenvertaisesti näkevien kanssa. (Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry.)

Projektin edetessä tapasimme näkövammaisia heille järjestetyissä taide-työpajoissa. Haastattelimme heitä yhdessä ja erikseen. Näissä tapaamisissa keräsimme lisää tietoa siitä, millaisia visuaalisen taiteen kokemuksia näkövammaisilla henkilöillä oli.

Ennen projektia näkövammaisuus oli meille melko uusi asia, ja ensimmäisissä tapaamisissa olimme hieman epävarmoja, miten toimia näkövammaisuuden kanssa. Lähestyimme näkövammaisia ja heitä palvelevia tahoja kuitenkin avoimesti, ja kerroimme, millaisista lähtökohdista tutkimme aihetta. Näkövammaisten ja heidän kanssaan työskentelevien ihmisten tapaaminen eri tilanteissa sekä keskustelut heidän kanssaan muuttivat joka kerta projektimme sisältöä. Aloimme ymmärtää, kuinka osa ajatuksistamme osoittautui perustuvan meidän oletuksillemme siitä, mitä näkövammaisuus on. Tämän kaltainen yhteisöllinen tapa kerätä aineistoa oli meille molemmille uutta. Aikaisempi työskentelytapamme on ollut hyvin työhuonepainotteista.

Projektin alkuvaiheissa meidän oma roolimme suhteessa projektin muihin osallistujiin oli välillä hukassa. Termi *soveltava taide* kummitteli niskassa, ja oma ammatti-identiteetti etsi vielä jalansijaa. Olimme useasti tilanteessa, jossa koimme painetta siitä, että meidän tulisi kehittää tai tarjota näkövammaisille konkreettisesti jotain uutta palvelua. Pohdimme aluksi liikaa, millainen *Make Sense* tulee olemaan. Nämä tuntemukset kumpuילוivat luonnollisesti meistä itsestämme, koska ihmislähtöinen ja vuorovaikutukseen perustuva työskentelymetodi oli vie-

ras. Jouduimme moneen kertaan palaamaan sen kysymyksen äärelle, mitä olimme tekemässä. On mahdollista, että projektissa kehittämämme aineisto palvelee tulevaisuudessa myös näkövammaisia, mutta lähtökohtaisesti olimme kiinnostuneita ymmärtämään ja sitä kautta tutkimaan taiteen saavutettavuutta.

Näkövammaisen kuvataiteen kokijana

Tutustuaksemme näkövammaisten henkilöiden taidekokemuksiin järjestimme haastattelutilaisuuden 12.2.2016, johon kokosimme ryhmän aktiivisia kulttuuripalveluita kuluttavia näkövammaisia. Haastatteluun osallistuneet kuvailivat runsassanaisesti omia kuvataidekokemuksiaan. Keskusteluissa pohdittiin, kuinka voimakkaita kokemuksia heille oli syntynyt ja kuinka näkövammaiset olivat kokeneet esimerkiksi yksittäisiä värejä. Osalle sanallisesti tulkitut teokset olivat jääneet mieleen kymmeniksi vuosiksi. Kuvaillessaan visuaalisen taiteen teoksia he käyttivät muun muassa sanoja ”lämminhenkinen ja rauhoittava”.

Näkövammaisten kanssa käydyssä keskustelun yhteydessä nousi ensimmäisen kerran esiin ajatus siitä, ettei näkevä välttämättä pysty keskittymään yhteen teokseen samalla tavalla kuin

näkövammaisen. Tämä tieto konkretisoitui projektin edetessä, ja keskittymisestä ja havainnoinnista muodostui projektimme yksi mielenkiintoisimmista aiheista.

Haastateltavista löytyi kuitenkin myös henkilö, joka halusi painottaa, ettei hän näkövammaisena ole koskaan yltänyt täysin samaan taidekokemukseen kuin ennen näköäistin heikentymistä. On selvää, että näköaisti mahdollistaa meille monipuolisemman suoran visuaalisen kokemuksen. Taidekokemuksen saaminen vaatii kuitenkin pysähtymistä ja viipyilyä teoksen äärellä (Hannula 2003, 89). Näkövammaisen tutkii teosta automaattisesti hitaammin, ja sanallistettu kuvailu pakottaa lineaariseen lähestymiseen. Tämä taiteen katsontatapa antaa mielestämme tilaa henkilökohtaisen taidekokemuksen syntymiselle.

Haastattelujen yhteydessä kiinnostuimme erityisesti kuvailutulkauksesta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista kuvataiteen kokemisessa. Halusimme perehtyä aiheeseen syvemmin. Järjestimme tapaamisen syntymäsokean Tuike Merisaaren kanssa Ateneumin taidemuseoon 21.4.2016. Tapaamisen tavoitteena oli tutkia, kuinka hän näkövammaisena kokee visuaalisen taiteen ja kuinka näkövammaisille suunniteltu kuvailutalkaus toimii käytännössä. Tapaamises-

sa halusimme myös vertailla näkevän ja näkövammaisen taidekokemuksia keskenään. Ateneum toimitti meille kuvailutulkkausäänitteet, jotka ovat osa *Ateneumin aarteita* -opasta. Kuvailutulkkaukset on käsikirjoittanut ja lukenut kuvailija Emmi Jäkkö.

Tapaamisen aikana tutustuimme kahden klassikkomaalaukseen: Ferdinand Von Wrightin teokseen *Taistelevat metsot* (1886) ja Albert Edelfeltin teokseen *Pariisin Luxembourgin puistossa* (1887). Näiden maalausten yhteydessä kuuntelimme Ateneumilta saamamme kuvailutulkkaukset ja keskustelimme teoksista äänitteiden kuuntelun jälkeen.

Ferdinand Von Wright: *Taistelevat metsot* (1886)

Asetuimme *Taistelevien metsojen* eteen. Näkevä Viliina Koivisto ja näkövammaisen Tuike Merisaari laittoivat kuulokkeet korvilleen. Kuvailutulkkaus kesti noin kuusi minuuttia, jonka aikana Merisaari seisoi rauhallisesti paikoillaan ja kuunteli keskittyneesti. Koivisto kuunteli äänitettä välillä silmät kiinni, ja välillä hän vilkuili kuvailutulkkauksessa läpikäytyjä maalauksen yksityiskohtia.

Merisaaren mielestä äänite oli todella mielenkiintoinen. Häntä harmitti, ettei museoissa voi koskea teoksiin.

Hän lisäsi kuitenkin, että hyvässä kuvailutulkkauksessa kerrotaan yksityiskohtaisesti teoksen rakenteesta ja siitä, missä suhteessa teoksen osat ovat toisiinsa. Silloin näkövammaiselle mahdollistuu kokemus siitä, että hän olisi saanut koskettaa teosta. Hänen mielestään oli hyvä, että tulkkauksessa oli harkitusti mukana myös kuvailijan omaa tulkintaa teoksesta. Tulkinnat toivat runsaasti miellelyhtymiä näkövammaiselle. Esimerkiksi teoksessa kuvailtu tuuli ja valo olivat elementtejä, joita myös näkövammaiset voivat aistia ympäristössään.

Merisaari koki maalauksen rauhallisena. Teoksen nimi *Taistelevat metsot* tuntui hänen mielestään jopa hieman ristiriitaiselta. Keskustelun yhteydessä paljastui, ettei hän tunne kovin hyvin eläimiä eikä hänellä ole kunnollista käsitystä siitä, millainen lintu metso on. Sen vuoksi Merisaari epäili itse keskittyneensä pääasiassa maiseman kuvailuun.

Meidän kokemuksemme teoksesta oli päinvastainen kuin Merisaaren. Olimme ennen kuvailutulkkauksen kuulemista kiinnittäneet huomiota näköaistin ohjaamina juuri näihin suuriin metsoihin, ja maalauksen muut elementit olivat jääneet vähäisemmälle huomiolle. Huomasimme, että maalauksen tunnelma tuntui kuvailutulkkauksen kuuntelun jälkeen erilaiselta.

Merisaari pohti, onko hän vapaampi katsomaan teosta, koska voimakas näköaisti ei ole häiritsemässä maalauksen ja hänen välistä vuorovaikutusta. Me näkevinä olimme sitä mieltä, että kuvailutulkkauksen kuuntelun jälkeen saimme teoksesta paljon enemmän irti kuin aikaisemmin. Totesimme, että tämä korostui varsinkin sellaisen teoksen edessä, joka on jottuttu tai jopa ikoninen maalaus.

Merisaari kertoi, ettei hänelle ole erityisen tärkeää saada nähdä suomalaisia merkkiteoksia. Tärkeämpää hänelle on se, että hänellä on mahdollisuus nähdä paljon erilaisia teoksia ja kokea voimakkaita taide-elämyksiä. Hänen mielestään *Taistelevat metsot* on vaikuttava teos, ja nimen ja tunnelman ristiriita lisäsi elämyksellisyyttä. Merisaaren mielestä teoksen ja katsojan välillä oli paljon vuorovaikutustilaa. Hän oli kuullut *Taistelevista metsoista* aikaisemmin, mutta ei ollut nähnyt teosta ennen vierailuamme Ateneumissa.

Albert Edelfelt: Pariisin Luxembourgjin puistossa (1887)

Merisaari ja Koivisto laittoivat kuulokkeet korvilleen ja kuuntelivat tulkkauksen keskittyneesti. Merisaaren mielestä maalaus oli vaikuttava, ja hän kertoi, että ihmisaiheet ovat kiinnostaneet häntä aina. Hänen mieles-

tään maalauksesta välittyi onnellinen tunnelma. Merisaari koki kuvailutulkkauksen onnistuneeksi, ja sen kuunteleminen sai hänet tuntemaan, että hän olisi ollut läsnä Luxembourgjin puistossa.

Merisaarelle jäi vahvasti mieleen vuodenaika, sillä hän oli yllättynyt, että teoksen valo oli kuvattu kevätauringoksi. Hänen mielestään valo, joka teoksessa kuvailtiin, oli tuntunut enemmän kesäiseltä. Koivisto lisäsi, että tulkkauksen kuuntelun jälkeen hän näkee teoksen värit kirkkaampina kuin ennen. Merisaarelle maalauksesta oli jäänyt mieleen myös ihmisten tiivis yhdessäolo ja selkeästi kuvailtu ajankuva. Kuvailu oli tuntunut samalla myös aikamatkalta.

Me molemmat näkevät koimme, että teosten katsominen kuvailutulkkauksen avulla oli voimistanut taidekokemusta. Usein emme malta katsoa teoksia rauhassa, mutta kuvailutulkkauksen avulla pääsimme syvemmälle teoksen tulkintaan. Koivisto koki vapauttavana sen, että tulkkauksessa keskityttiin pitkäksi aikaa kuvailemaan maalauksen etuosassa olevaa naista. Hänen mielestään tuntui helpottavalta, että hän sai keskittyä tutkimaan ainoastaan tätä hahmoa. Hänen ei tarvinnut kiirehtiä katsomaan maalauksen muita kohtia, koska tulkkaus tulisi kuvailemaan nekin myöhemmin.

Tämä näyttelykokemus oli meille hyvin erilainen kuin mihin olemme totuneet. Tutustuimme noin 90 minuuttia kestäneen museovierailun aikana yhteensä neljään teokseen. Kahden viimeisen maalauksen kohdalla kuvailimme sanallisesti teokset Merisaarelle ilman kuvailutulkkauksäänitteitä. Kuvailumamme maalaukset olivat Aksele Gallen-Kallelan *Ensi opetus* ja Eero Järnefeltin *Raatajat rahanalaiset*. Kuvaillessamme teoksia itse aloimme etsiä merkityksiä maalauksissa oleville asioille, ja myös oma ymmärryksemme teoksesta syveni kuvailun aikana.

Teosten kuvailujen lisäksi pysähdyimme tarkastelemaan näyttelytiloja. Kerroimme Merisaarelle, millaisessa tilassa olimme ja kuinka teokset oli ripustettu tilaan. Koska olimme näyttelyssä yhdessä näkövammaisen kanssa, meillä oli mahdollisuus tutustua keskittyneesti ainoastaan yhteen maalaukseen kerrallaan. Tällainen intensiivisen taiteen tai teoksen tutkiminen vaatii paljon keskittymiskykyä ja energiaa. Tilanteen rakentaminen ilman näkövammaisen läsnäoloa voisi tuottaa hankaluuksia.

Kokemukset ja saavutettavuus

144

Filosofi John Deweyn (2005) mukaan taide ei ole se fyysinen objekti, jonka

aistimme tilassa. Varsinainen taideteos on kokemus, joka syntyy yleisön ja teoksen vuorovaikutuksessa. (Dewey 2005, 1.) Ateneumin kokoelmanäyttelyyn tehdyn vierailun yhteydessä huomasimme, että näkövammaisen koki teoksen ja katsojan välisen vuorovaikutuksen monesti hyvin voimakkaaksi. Pohdimme, mitkä tekijät estivät meitä näkeviä kokemasta samoja asioita. Vertaillessamme näkevän ja näkövammaisen kuvataidekokemuksia tulimme siihen tulokseen, että näkevinä kiinnitimme huomiota teoksissa esitettyihin suuriin linjoihin ja jätimme pienet yksityiskohdat lähes huomioimatta. Nopean vilkaisun jälkeen olimme luoneet itsellemme illuusion siitä, että olimme jo saavuttaneet teoksen.

Kulttuurimme on nykypäivänä voimakkaasti visualisoitunut, ja ihmisten arki on kyllästetty kuvallisella informaatiolla. Näköaistin rooli korostui viimeistään 1800-luvulla kehitettyjen visuaalisten tekniikoiden myötä. Voimme ajatella, että nykypäivänä näköaistin merkitys on kuvallisen informaation lisääntymisen vuoksi kasvanut edelleen. (Rossi & Seppä 2007, 137.) Vierailtuamme taidenäyttelyssä näkövammaisen henkilön kanssa olimme vakuuttuneita siitä, että kuvailutulkkauksen kuuntelun lisäksi myös keskustelu ja merkitysten etsiminen kuvailun tueksi tarjosivat

aiempaa vaikuttavamman kokemuksen tutuista maalauksista. Myös muistivat teoksista olivat tarkempia kuvailutulkauksen kuuntelun jälkeen.

Kokemuksen jälkeinen keskustelu toisen ihmisen kanssa auttaa ymmärtämään sitä, mitä on nähnyt. Näissä tilanteissa kielenkäyttö toimii kavalisuuden realisoijana, vaikka kokemuksesta jääkin paljon myös kielen ulottumattomiin. Joitakin näköaisiin tuottamia kokemuksia voi olla mahdoton tuoda kielelliseen järjestykseen. Ihminen kykenee näkemään esimerkiksi huomattavan laajan kirjon värejä, joita kaikkia on mahdoton tulkita sanallisesti. (Seppänen 2001, 22–23, 36–37.) Mielestämme on mielenkiintoista, että kielellinen tulkinta ei kuitenkaan rajoita näkövammaisen kokemuksia visuaalisesta teoksesta. Vaikkemme pystyisi kielellisesti kuvailemaan kaikkia näkemiämme muotoja ja värejä, pystymme tuottamaan sanallisesti näkövammaiselle niin paljon tietoa, että hän kykenee muodostamaan tiedon pohjalta itsenäisen kokemuksen.

Kuvailutulkauksen jälkeen olimme hämmentyneitä siitä, kuinka huonosti olimme aikaisemmin katsoneet teoksia. Olimme eläneet siinä ajatuksessa, että tunsimme kyseiset klassikoteokset hyvin, mutta kuvailutulkkaus paljasti, ettemme oikeastaan olleet

ennen nähneet teoksia kunnolla. Filosofin Michel Serres puhuu esineen kätkemisestä. Ensimmäisenä vaihtoehtona Serres esittää esineen hautaamisen, varsinaisen fyysisen kätkemisen. Tämän sijaan esineen voi myös piilottaa toisten samankaltaistensa joukkoon, niin ettei se herätä lainkaan huomiota. Viimeisenä vaihtoehtona hän esittää esineen asettamista mahdollisimman näkyvälle paikalle, jolloin siitä tulee niin hallitseva osa tilaa, että esine muuttuu katsojalle itsestään selväksi. (Seppänen 2001, 31.) Jos tarkastelemme *Taistelevia metsoja* Serresin ajatuksen pohjalta, voimme todeta, että teos onnistui täyttämään kaksi viimeistä näistä kätkemisen tavoista. Teos oli esillä Ateneumissa samankaltaistensa joukossa näyttelyssä, jossa esitettiin suomalaisia klassikoteoksia. Sen lisäksi, että se oli esillä yhdessä muiden samaa aikakautta edustavien maalausten kanssa, siitä oli muodostunut meille ajan saatossa itsestään selvä klassikko.

Silloin, kun taideteoksesta tulee klassikko, yleisön kokemussuhde teokseen muuttuu, ja teos ikään kuin eristetään inhimillisestä kokemusmaailmasta. Teoksen merkitys muuttuu lähes näkymättömäksi. (Dewey 2005, 1–2.) Tämä on nähtävissä myös Hanna Saarikosken videoteoksessa *See Paris and Die* (2012), jossa taiteilija matkusti ensimmäisen kerran Pariisiin ja

vietti kaupungissa neljä päivää silmät suljettuina (AV-Arkki). Teos herättää kysymyksiä siitä, kuinka kokemus kaupungista ja sen merkittävistä turistinähtävyyksistä syntyy ilman näköaisiä. Performanssista kuvatussa videossa on kiinnostavalla tavalla näkyvillä se, miten ihmiset käyttäytyvät ikonisten nähtävyyksien äärellä. Taiteilija seisoo rauhallisesti paikoillaan, kun muut turistit hääriävät ympärillä valokuvaamassa nähtävyyttä. Harva ihminen keskittyy kohtaamaan edessään olevaa teosta ja katsomaan sitä todella.

Tunnistamisen ja havaitsemisen välillä on ero. Kun tunnistamme kohteen, määrittelemme sen aikaisemman kokemuksemme perusteella. Havainnoidessamme olemme puolestaan vuorovaikutuksessa kohteen kanssa, ja kokemus syntyy siinä hetkessä. Taidekokemuksen syntyessä teos havaitaan, mutta sitä ei voi havaita hetkessä. Havaitseminen vaatii aikaa, jotta oman kokemuksen merkityksellisyys voi kehittyä. (Dewey 2005, 55–56.) Klassikoiksi muodostuneet turistinähtävyydet tai taideteokset ovat meille niin tuttuja, että kohdatessamme ne todellisuudessa emme oikeastaan keskity kokemaan teosta ja sen ympäristöä. Kohteista on tullut merkittäviä ulkopuolelta annettujen merkitysten vuoksi, jolloin huomio kiinnittyy tärkeäksi mielletyn kohteen tunnistamiseen sen havaitsemisen sijaan. Tällainen tunnis-

tamisen katsomistapa on selkeä fyysinen rajoite taidekokemuksen syntymiselle. Sen sijaan, että meille syntyisi oikea kokemus, saavutamme valheellisen tilan, jossa kuvittelemme, että kuvista tuttu teos on nähty ja taidekokemus saavutettu, ennen kuin edes ehdimme keskittyä teoksen havainnointiin.

Kuvataiteen saavutettavuus pienissä kunnissa

Näkövammaisuutta tutkiessamme kiinnostuimme myös näkeviä ihmisiä koskevista fyysisistä rajoitteista. Projektissamme näimme autoituvien maaseutujen kulttuuripalveluiden niukentumisen isoa ihmisryhmää koskevana rajoitteena. Pienissä kunnissa ja kaupungeissa visuaalisen taiteen saavutettavuus on huomattavasti rajallisempaa suurempiin kaupunkeihin verrattuna. Vertasimme näkövammaisuutta kulttuuripalveluiden niukkuuteen. Kulttuuritarjonnan väheneminen johtaa tilanteeseen, jossa teoksia on mahdotonta päästä katsomaan niiden puuttumisen vuoksi. Pohdimme, muodostuuko kulttuuripalveluiden puutteesta este voimakkaan taidekokemuksen saavuttamiselle.

Kohdensimme tutkimuksemme pieneen keskisuomalaiseen Karstulan kuntaan. Karstulan kunta on ollut mukana Kannonkosken, Kivijärven

ja Kyyjärven kuntien kanssa opetus- ja kulttuuriministeriön avustamassa aluetaitelijahankkeessa, jonka tarkoituksena oli mahdollistaa alueella kuvataiteen harrastus ja tuoda taidetta lähemmäksi kuntalaisia. (Karstulan kunta 2016.) Hankkeen käynnistämisen ansiosta tiesimme, että näissä kunnissa on jo herätty kulttuuripalveluiden puutteeseen. Kuntien aluetaitelijana toimi helmikuusta 2015 helmikuuhun 2016 kuvataiteilija Laura Hetemäki.

Keskustelimme Hetemäen (12.5.2016) kanssa siitä, miltä hänestä tuntui aloittaa aluetaitelijan työ paikkakunnilla, joilla taidepalvelut olivat katoamassa. Hetemäki kertoi, että aluetaitelijahankkeen alkuvaiheessa oli haastavaa arvioida, minkälaisille tapahtumille kunnissa olisi oikeasti tarvetta. Hetemäki halusi järjestää kuntalaisille matalan kynnyksen taidetapahtumia, mutta myöntää myös joissakin tapauksissa aliarvioineensa kuntalaisten vastaanottokyvyn.

Hetemäki on kohdannut ohjaamilaan kuvataidekursseillaan ihmisiä, jotka ovat suhtautuneet intohimoisesti omaan taiteelliseen työskentelyynsä. Kuvataidekursseille osallistuneet ovat kuvailleet Hetemäelle, kuinka voimakkaita kokemuksia taiteen tekeminen ja omien teosten katsominen ovat synnyttäneet. Hetemäki

ajattelee osan kurssilaisista kyenneen saavuttamaan aivan yhtä voimakkaita kokemuksia kuin hän itse ammattitaitelijana, jolla on vuosien kokemus alalta. Hänen oppilaansa puolestaan ovat aloittaneet kuvataiteen harrastamisen aluetaitelijahankkeen aikana.

Hetemäen mielestä olisi tärkeää, että aluetaitelijahankkeen kaltainen toiminta jatkuisi pidempään kuin yhden vuoden. Olisi hyvä, että taidetta ja kulttuuria ylläpidettäisiin pienissäkin kunnissa jatkuvasti. Taide ei voi vain yhtäkkiä tulla osaksi kunnan toimintaa niin, että kaikki alkaisivat sitä aktiivisesti kuluttaa. Uusien taiteenharrastajien löytäminen vaatii aivan samalla tavalla aikaa kuin minkä tahansa muun uuden palvelun käyttöönotto.

Suomalaisen taiteen merkkiteos Karstulaan

Suomalaisia merkkiteoksia esitetään harvoin pienissä kunnissa. Pohdimme, mikä merkitys klassikkoteoksilla on meille suomalaisille. Naapurin seinältä löytyvä ristipistoversio Ferdinand Von Wrightin *Taistelevista metsoista* muistuttaa meitä suomalaisuudesta, ja sen lähemmäksi teosta on vaikea päästä matkustamatta pääkaupunkiseudulle. Ferdinand Von Wrightin *Taistelevat metsot* on suomalaisen taiteen ikoni. Se on kaikkein kopioiduin

suomalainen maalaus (Ateneum), joten se on tuttu lähes meille kaikille. Alkuperäinen teos kuuluu valtion taidelokkoelmaan eli osaksi kansallisaarteitamme.

Halusimme tuoda *Taistelevista metsoista* uudenlaisen kopion Karstulan kunnan asukkaiden koettavaksi. Pyy-simme Ateneumilta luvan saada esittää Emmi Jäkön tulkitseman version *Taistelevista metsoista* Karstulan kunnan kirjaston tiloissa. Teoksen kuuntelun jälkeen keskustelimme kuntalaisten kanssa siitä, mitä mieltä he olivat klassikkoteoksesta. Teos esitettiin kirjastossa kesällä 2016.

Tutustuimme Taistelevien metsojen kuvailutulkattuun versioon vieraillessamme Ateneumissa syntymäsokean henkilön kanssa. Olemme sitä mieltä, että sanallistetun tulkinnan avulla pystyimme keskittymään teoksen yksityiskoh-tiin tarkemmin. Sitä kautta saimme teoksesta aiempaa voimakkaamman kokemuksen, ja teoksen yksityiskohdat jäivät tarkemmin mieleemme.

Lopuksi

Krjan Artistic interventions in organizations johdannossa todetaan:

Artists, too, have different kinds of objectives: some are looking for new

contexts in which to make art outside the art-world, others seek fresh inspiration for projects they want to present in the art-world, and some want opportunities to stimulate change in society (Berthoin, Woodilla & Johanson 2016, 4).

Koemme, että *Make Sense* -projek-tin avulla saimme paljon uusia näkökulmia omaan taiteen tekemiseemme. Oman identiteetin pohtimisesta muodostui yllättäen iso osa projektia. *Make Sense* oli meille molemmille ensimmäinen yhteisöllinen projekti, jossa keräsimme tietoa suoraan henkilökon-taktien kautta. Projektin aikana emme kokeneet toimivamme ainoastaan kuvataiteilijan roolissa, vaan kohtasimme projektin eri vaiheissa erilaisia taiteilijarooleja. Kuvailimme näitä rooleja mm. taiteilija-kuuntelija-, taiteilija-kehittäjä- ja taiteilija-mahdollista-taja-ilmaisuilla. Näiden rooliluokitus-ten kautta pystyimme selventämään itsellemme tekemisemme sen hetkistä tarkoitusta. Tämän kaltainen roo-littaminen toimi meille yhtenä työkaluna, jonka avulla veimme *Make Sense* -projektia eteenpäin.

Projektin aikana tapahtuneet vuorovaikutustilanteet tuntuivat meistä mielenkiintoisilta. Aikaisemmissa työskentelyprosesseissamme olemme keränneet tietoa kirjallisen sekä kuvallisen informaation pohjalta. Vuorovai-

kutustilanteissa syntyi joka kerta uusia ideoita, ja asettamiamme tavoitteita oli syytä pysähtyä tarkastelemaan uudelleen projektin edetessä. Välillä projektin suuntaa oli korjattava, mutta harharetket ovat auttaneet lopputuloksen syntymisessä. Hankalaa uudenaikaisessa työskentelytavassa oli se, että projektin lopullinen esitystapa alkoi hahmottua vasta projektin jo ollessa pitkällä. Projektin alkuvaiheissa oli luotettava siihen, että niin pitkään kuin aihe on meistä tärkeä, olemme oikeilla jäljillä. Toteutustavat syntyivät tiedon lisääntyessä, ja keräsimme tietoa hitaasti askel askeleelta.

Näin projektin lopussa voimme todeta, että tämä oli meille toimiva tapa muodostaa yhtenäinen kokonaisuus ja viedä projekti onnistuneesti loppuun. *Make Sense* -projektin aikana olemme oppineet uuden tavan lähestyä kiinnostavia aiheita olemalla vuorovaikutuksessa tutkittavan asian ja sitä edustavan ihmisryhmän kanssa. Projektin aikana on syntynyt uusia teosideoita, joiden kautta tulemmme hyödyntämään projektin aikana kerättyä tietoa jatkossa.

Make Sense -projektissa olemme haastaneet itsemme ja muut asiasta kiinnostuneet tutkimaan kuvataiteen kokemiseen liittyviä kysymyksiä. Näkövammaisten kanssa käytyjen keskustelujen perusteella teimme joh-

topäätöksen, että näkevän ihmisen katsontatavassa vaanii vaara käyttää näköaistia pelkkään nopeaan havainnointiin. Nopeassa havainnoinnissa katsoja ei välttämättä lähde purkamaan teosta yksityiskohtaisesti. Olemme ymmärtäneet, että sanallistettu, lineaarinen tapa lähestyä teosta auttaa teoksen yksityiskohtiin keskittymisessä ja sitä kautta myös kokonaisuuden avautumisessa. Kokonaisvaltainen teokseen keskittyminen, itselle tuttuun aiheeseen, muotojen tai värin tunnistaminen auttaa voimakkaan ja mieleenpainuvan taidekokemuksen syntymisessä. Teoksen merkitykset voimistuvat silloin, kun annamme itsellemme mahdollisuuden tunnistaa teoksessa esitettyjä yksityiskohtia.

Lähteet

AV-Arkki. Teokset. Hanna Saarikoski: See Paris and Die. Viitattu 21.5.2016. <http://www.av-arkki.fi/teokset/see-paris-and-die/>.

Dewey, J. 2005. *Art as Experience*. New York: Penguin Group.

Hannula, M. 2003. *Kaikki tai ei mitään – kriittinen teoria, nykytaide ja visuaalinen kulttuuri*. Helsinki: Kuvataideakatemia.

Hetemäki, L. 2016. *Aluetaitelijä, kuvataiteilija*. Karstulan kunta. Tallenne haastattelusta. Helsinki. 12.5.2016. Huovinen, N. & Koivisto, V.

Johansson-Sköllberg, U.; Woodilla, J. & Berthoin-Antal, A. (eds) 2016. *Artistic Interventions in organisations: Research, Theory and Practice*. Lontoo: Routledge.

Kansallisgalleria. Taidekokoelmat verkossa – Wright, Ferdinand von, Tais-televat metsot, ääniopastus. Viitattu 14.5.2016. http://kokoelmat.fng.fi/app?lang=fi&si=http%3A%2F%2Fkansallisgalleria.fi%2FTeos_D3148577-2697-48FA-A89B-C7B7829B6294.

Karstulan kunta. Aluetaitelijahanke. Viitattu 12.5.2016. <http://www.karstula.fi/vapaa-aika/kulttuuri/aluetaitelijahanke/>.

Merisaari, T. 2016. Vierailu Ateneumin taidemuseossa näkövammaisen henkilön kanssa. Tallenne keskustelusta. Helsinki. 21.4.2016. Huovinen, N. & Koivisto, V.

Näkövammaisten ryhmähaastattelu 2016. Tallenne haastattelusta. Helsinki. 12.2.2016. Huovinen, N. & Koivisto, V.

Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry. Kuvailutulkkaus. Viitattu 6.5.2016. <http://www.kulttuuripalvelu.fi/kuvailutulkkaus>.

Rantalainen, T. 2015. Kulttuurisihteeri. Näkövammaisten kulttuuripalvelut ry. Muistiinpanot keskustelusta. Helsinki. 5.11.2015. Huovinen, N. & Koivisto, V.

Rossi, L.-M. & Seppä, A. 2007. Tarkemmin katsoen. Tampere: Tammer-Paino.

Seppänen, J. 2001. Katseen voima, kohti visuaalista lukutaitoa. Jyväskylä: Vastapaino.

Linnankatumme. Yhteisötaideprojekti

Heli Mäki-Arvela

Tiivistelmä

Suunnittelin syksyllä 2015 yhteisötaidehankkeen, jossa muodostimme kolmiulotteisen aikajanan Linnankadusta osallistujien henkilökohtaisista kuvista, jotka oli otettu Linnankadulla. Alkuperäisenä tavoitteena projektilla oli aikaansaada yhteisötaiteellinen teos, joka mahdollistaa osallistujien omien henkilökohtaisten historioiden tarkastelun suhteessa muiden osallistujien historioihin. Projektin edetessä tavoitteeksi muodostui luoda osin yhteisötaiteellisena projektina ja osin verkostoitumisen kautta näyttely, joka mahdollistaa kadun historian kohtaamisen visuaalisen kerronnan avulla. *Linnankatumme*-näyttely esitteli tietyn Turun kadun, sen vaiherikkaan menneisyyden ja nykyisyyden ja osin myös tulevaisuutta sekä tarjosi kokemuksen, joka avasi kadun toimijoiden ja asukkaiden näkemystä kadun toimintaan ja sen käyttömahdollisuuksiin.

Kokosin Facebookin avulla ryhmän ja varasin näyttelyajan Turun Taideakatemian galleriasta. Facebook-ryhmä ei kuitenkaan ollut riittävän aktiivinen työn toteuttamisvaiheessa, ja jouduin valitsemaan, toteutanko senhetkisen ryhmän kanssa uuden hankkeen vai pitäydynkö aikajanassa. Valitsin aikajanan toteuttamisen, muutin kuvasisältöä eli siten myös koko projektin sisältöä julkisemmaksi ja pyrin kokoamaan uuden, toiminnallisen yhteisön.

Tämän uudistetun projektin toteuttamisen myötä tutustuin toimijoihin, jotka olivat halukkaita osallistumaan näyttelyyn. Yhteisön luomisen sijaan verkostoiduin siis sellaisten toimijoiden kanssa, jotka halusivat osallistua, mutta luoda ja toteuttaa oman näkökulmansa teeman sisällä. Aikajana toteutui useista eri lähteistä saaduilla kuvilla, jotka leikkasimme kuvaleikkeiksi eri-

laisissa työpajoissa. Näyttely *Linnankatumme* valmistui sisältäen aikajanan lisäksi muiden toimijoiden näkemykset Linnankadusta. Nämä syvensivät aikajanan antamaa yleistä informaatiota.

Linnankatumme-näyttely avautui 3.5.2016 Köysiratagalleriassa, ja mukana oli seitsemän eritaustaista toimijaa Linnankadun varrelta. Lisäksi koko projektin valmistumisessa ja ennen muuta aikajanan valmistumisessa oli mukana useita yksittäisiä ihmisiä, yhdistyksiä ja Turun kaupungin organisaatioita. Verkostoituminen osoittautui toimivaksi tavaksi rakentaa yhteisötaiteellinen teos ja näyttely.

Kohti yhteisöä

Termi *yhteisötaide* määriteltiin 1960-luvun lopulla. Silloin yksi keskeinen pyrkimys oli saada taide ulos gallerioista ja museoista ja toteuttaa taidetta yhteisöissä. Taidehistorioitsija Claire Bishopin (2006, 179) mukaan ”yhteisötaide on tämän päivän avantgardea; taiteilijat käyttävät sosiaalisia tilanteita luodakseen häviäviä, epäkaupallisia, poliittisesti sitoutuneita projekteja, jotka jatkavat modernistien yritystä sumentaa taiteen ja elämän välistä rajaa”. Yhteisötaiteilija Lea Kantonen (2010, 75) määrittelee asian käytännöllisemmin: ”Yhteisötaide viittaa monenlaiseen taiteeseen, jonka materiaalina, välineenä tai toimintakenttänä ovat ihmisten väliset suhteet”. Yhteisötaide on siis taiteellisen toiminnan suuntaus, jossa taidetta tehdään jonkin yhteisön ehdoilla, yhteisön jäsenten kanssa ja heitä varten kommunikaation ja vuorovaikutuksen avulla.

Bishop (2012, 127) ottaa esille oletuksen, että *yhteisöllisyys* olisi synonyymi *demokratialle*, joka on *yhteisön* tapaan sekä sanana sekä ajatuksena monitulkintainen. Bishopin (Barok 2009, 3) mukaan yhteisöllisinkin nykyaikainen taide edelleen kuitenkin toimii taiteilijan tai taiteilijaryhmän perustamana ja tuottamana produktiona. Kaikkein avoimimmatkin yhteisölliset projektit määritellään taiteellisen identiteetin kautta, ja teoksen alkuunpanija, yksityinen taiteilija, on teoksen identiteetin luoja.

Tällä hetkellä Suomen hallituksen kärkihankkeisiin kuuluu esimerkiksi prosenttitaiteen periaatteen laajentaminen yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa taiteen hyvinvointivaikutusten tukemiseksi, ja opetus- ja kulttuuriministeriön (2016) aluepoliittisten linjauksien pääteemoihin kuuluu mm. elävä ja uudistuva yhteisöllisyys. Pirjo Roponen-Lunnas

(2013) kirjoittaakin, että ”yhteisötaiteesta on tullut osa suomalaisen kulttuuripolitiikan ja hyvinvointiyhteiskunnan retoriikkaa, taiteilijoiden toimintaa ja työllistämispolitiikkaa”.

Yhteisöllisyyden ja johonkin kuulumisen tarve on suuri useimmille ihmisille. Ihmisen itsetunto muodostuu ja vahvistuu suhteessa toisiin ihmisiin, yhteisöllisesti. Yhteisöllisyyteen liittyy kuitenkin myös negatiivisia, jopa tuhoisia ajatuksia ja tekoja, ja niinpä on ”löydettyvä tapa rakentaa yhteisöjä, jotka perustuvat uskoon, toivoon ja suvaitsevaisuuteen, eivätkä pelkoon, vihaan ja jäykkyyteen. Meidän täytyy oppia käyttämään yhteisöllisyyttä välineenä edistämään ymmärrystä ja yhteistyötä.” (McMillan & Chavis 1986, 20.)

Yhteisötaideprojektini lähti liikkeelle ajatuksesta, joka oli syntynyt selaillessani valokuvia työhuoneella. Käsitin valokuvien informaation katoavaisuuden ja näin silmissäni, miten ne eräänä päivänä menettävät kaiken todistusarvonsa ja joutavat pois heitettäväksi. Epäilin myös, että muilla ihmisillä saattaa olla sama tilanne: kuvia sievästi albumeissa, laatikoissa tai missä ikinä niitä kukin säilyttääkin – kuvia, joita silloin tällöin katsellaan (ja aina vain harvemmin?). Meidänkin kulttuurimme historia olisi kiinnostava saada todemmaksi ja esille.

Esille saaminen, kertomuksen kertominen, tarkoitti mielestäni sitä, että rakennamme kolmiulotteisen aikajanan kuvistamme, joita tulisi olla paljon ja usealta ihmiseltä. Visioin mielessäni noin 50 osallistujaa ja heidän kuviaan jollakin tavalla kuvaleikkeiksi leikattuina. Minä ja halukkaat osallistujat rakennamme ja sommittelemme ne yhteen aikajanaksi. Halusin, että näemme ja tuomme julki, minkälaisen yhteisen historian olemme eläneet, muodostamme omista henkilökohtaisista kuvistamme aikakollaasin ja sitä kautta eletyn joskin silti kuvitteellisen yhteisön. Näin pystymme kokemaan jaetun emotionaalisen yhteyden, joka on psykologien David W. McMillanin ja David M. Chavisin (1986, 9) mukaan yksi yhteisöllisyyden perustekijä.

Vaikka yhteisöllisen taidetoiminnan kohderyhmiä ovat usein erilaiset valmiit vähemmistöryhmät, ei aikajanalalla ollut minkäänlaista valmista yhteisöä, vaan halusin koota ryhmän, joka kiinnostuisi aikajanaideasta ja syntyisi yhteisötaideprojekti *Meidän Historiamme*. Ajatuksena oli kerätä ryhmä Facebookin kautta, ja fokuksessa oli koko maailma. Asiaa tarkemmin mietittyäni ja ennen kaikkea ajan rajallisuuden tähden aloin rajata ”koko maailmaa” pienempään yksikköön. Päädyin lopulta Turkuun ja pääsin mukaan Turun Taideakate-

mian IPIP-hankkeeseen. IPIP-hanke on vuosina 2015–2018 toteutettava neljän taidekorkeakoulun yhteistyöhanke. Rajaus tuli kuin tarjottimella – aikajanan maantieteelliseksi rajaksi muodostui Linnankatu, Turun pisin katu, ja projektista ei tullutkaan Meidän Historiamme vaan Linnankatumme historia. Yhteisötaideprojekti *Linnankatumme* alkoi hahmottua, kun aloitin opiskelut Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa syksyllä 2015 suorittaakseni ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon soveltavan taiteen koulutuksessa.

Taidehankkeen toteuttamisen aikana jouduin kuitenkin valitsemaan senhetkisen, Facebookissa muodostuneen yhteisön ja aikajanan toteuttamisen väliltä. Facebook-ryhmään mukaan lähteneet ihmiset eivät olleet riittävän aktiivisia työn toteuttamisessa, joten valitsin aikajanan toteuttamisen ja etsin ryhmään aktiivisia jäseniä muualta kuin Facebookista. Muutin myös kuvasisältöä julkisemmaksi, ja näin tehdessäni muutin samalla koko projektin sisältöä. Hanke ei enää käsitellyt ihmisten henkilökohtaista historiaa, vaan aiheeksi tuli yleisesti Linnankatu, sen historia, nykyhetki ja myös tulevaisuus.

Projektin toteuttamisen aikana tutustuin erilaisiin toimijoihin, jotka olivat toimineet tai toimivat edelleen

Linnankadun varrella ja olivat halukkaita tuomaan näyttelyyn oman näkemyksensä kadusta ja sen tapahtumisista. Yhteisön luomisen sijaan olinkin siten verkostoitunut erilaisten toimijoiden kanssa, ja hanke kehittyi siihen osallistuvien toimijoiden ehdoilla toiseen suuntaan kuin olin itse alussa suunnitellut. Aikajana oli kuitenkin myös mahdollista toteuttaa monista eri lähteistä saaduilla kuvilla, joita leikkasimme kuvaleikkeiksi erilaisissa työpajoissa.

Hankkeeni oli muotoutunut projektiksi, jonka kohteena oli Linnankatu ja toteuttajina yhteisötaideprojektin eli aikajanan rakentamiseen osallistuvat erilaiset yhteisöt sekä muiden Linnankadun toimijoiden kanssa solmi mani verkosto.

Yhteisön rakentamista

Alkuperäisen suunnitelman mukaan ensimmäinen tehtävänä oli perustaa Facebookin kautta yhteisö, joka olisi kiinnostunut lähtemään mukaan historiaprojektiin. Lokakuun lopulla 2015 loin Linnankatumme-sivuston ja -ryhmän Facebookiin. Vaikka suunnitelma sittemmin muuttui eikä Facebook enää ollutkaan elintärkeä projektille, säilyi se ainakin jossakin mielessä projektin keskiössä; se oli esimerkiksi hyvä sivusto kerätä tietoa

Linnankadusta. Tärkein syy Facebookin käyttämiseen ryhmän kokoamiseen oli Facebookin maailmanlaajuisen kattavuus. Internetmarkkinoinnin asiantuntija, konsultti ja valmentaja Marko Pyhäjärven (2015) mukaan Facebook on maailman suurin ja suosituin sivusto, jolla voi tavoittaa 60 % maailman internetkäyttäjistä eli noin 1,5 miljardia ihmistä, joista noin 2,3 miljoonaa on Suomesta.

Facebookista löysin useita Turkuä käsitteleviä sivustoja, joskaan en nimenomaan Linnankatua käsittelevää sivustoa. Ilmoitin luomastani Linnankatumme-sivusta ja ryhmästä sivuilla, joilla ihmiset tunsivat kiinnostusta taidetta, historiaa, keräilyä, vanhoja autoja, tavaroita tai aikakausia kohtaan. Rakentelusta kiinnostunutta sivustoa en myöskään löytänyt; ehkä he rakentelevat eivätkä spekuloi interne-

tissä – ja olisivat tulleet kanssani rakentamaan aikajanaa, jos viestini olisi saavuttanut heidät. Sain kuitenkin tykkäyksiä, ja pian Linnankatumme-ryhmässä oli parikymmentä asiasta kiinnostunutta. Ryhmä ei kuitenkaan saanut ilmaa siipiensä alle, eli aktiivista toimintaa ei syntynyt riittävässä määrin aikatauluun nähden. Projektijohtaja Kaisa Honkonen-Ratinen (2011) antoi asialle yhden selityksen: ”Yleisesti ottaen Facebookissa pätee 1-19-80-sääntö, jonka mukaan 1 % tuottaa aineistoa aktiivisesti, 19 % saattaa silloin tällöin osallistua ja 80 % seuraa”. Projektin suunnitelmaa oli muutettava, eli jouduin valitsemaan ryhmän kanssa toteutettavan uuden tai toisen projektin ja aikajanan toteuttamisen väliltä. Valitsin aikajanan ja väljensin kuvasisältöä yleisesti Linnankatuun liittyväksi. En kuitenkaan ajatellut luopuvani yhtei-

Kuva 1. Linnankatumme-sivustojen kansikuva esittää Suomen Pankin julkisivua Linnankadulla. Kuva on itsessään hieman kova ja ulossulkeva, mutta rakennus on vähintäänkin komea ja näyttää kestävältä. Tämä oli mielestäni juuri siksi osuva kuva yhteisöme kotipaikaksi Facebookissa.

söistäkään, vaan koska aikajana tarvitsi ihmisiä sitä rakentamaan, aloin hakea yhteisöitä myös muualta ja otin yhteyttä erilaisiin Linnankadun toimijoihin esimerkiksi sähköpostitse ja puhelimitse. Lisäksi etsin Linnankatuun liittyviä kuvia internetistä monista eri lähteistä.

Artikkeli sanomalehdessä on edelleen yksi parhaista keinoista huomion saamiseksi, ja onnekseni sain hyvin pian Facebookiin liittymisen jälkeen soiton Turkulaisen toimittajalta Teemu Nurmelta. Nurmi (2015) kirjoitti projektista Turkulaiseen artikkelin *Lähetä kuva Linnankadusta – osallistu taideokseen*. Turkulainen on ilmaisjakelulehti, jonka aiheet ovat Turkuun liittyviä, hyvin kirjoitettuja ja ajankohtaisia. Artikkelin kautta sain joitakin aktiivisia kontakteja.

Yhteisöstä yhteisöihin

Kun etsin muualta kuin Facebookista uutta ja toiminnallista yhteisöä *Linnankatumme*-projektiin, huomasinkin verkostoituvani useiden yhteisöjen ja tahojen kanssa. Eräät mukaan tulleet projektit olivat tapahtuneet jo joitakin aikoja sitten, mutta ne olivat jättäneet jälkensä turkulaiseen ja erityisesti Linnankadun kulttuuriin, talouteen ja historiaan; eräät projektit puolestaan ovat tällä hetkellä vasta

alussa, ja jotkut ovat olleet toiminnassa jo kauan, mutta toiminta jatkuu yhä. *Linnankatumme* oli myös osana toisissa projekteissa.

In Public In Particular -hanke

Projektipäällikkö Sari Torvinen (2016) kuvaa kansainvälistä IPIP-hanketta, johon Linnankatumme pääsi mukaan:

In Public, In Particular (IPIP) on Euroopan unionin tukema neljän taidekorkeakoulun yhteisprojekti, joka toteutetaan vuosina 2015–2018 kolmena työpajajaksona ja katutapahumina projektin partnerikaupungeissa. Koulut ovat Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpenissä (Belgiassa), National College of Art and Design Dublinissa (Irlannissa) ja Sveučiliste u Zagrebu Graficki fakultet Zagrepissa (Kroatiassa). IPIP kehittää julkisessa tilassa toteutuvien taideprojektien opetusta.

Kukin projektin partneri on valinnut omasta toimintaympäristöstään yhden kadun, jonka omalaatuisuutta ja vaihtelevia tilanteita tarkastellaan osallistavan taiteen keinoin. Turussa Taideakatemian kohdekaduksi on valikoitunut Linnankatu.

IPIP tuottaa yrityksille malleja siitä, miten ne voivat jatkossakin hyötyä taideprojekteihin osallistumisesta.

Kaupunkien asukkaat pääsevät kokemaan oman katunsa taideteokset paikan päällä sekä tutustumaan ja osallistumaan muiden kaupunkien teoksiin sosiaalisessa mediassa. Tulosten levittäminen julkaisuilla, sosiaalisessa mediassa ja verkossa lisää osallistavan ja tilannelähtöisen taiteen tunnettuutta kansainvälisesti kuvataiteen ammattikentällä ja yleisön parissa.

Linnankatumme pääsi siis mukaan IPIP-hankkeeseen, ja nimenomaan IPIP määrittä aikajanan teemaksi juuri Linnankadun. IPIP-hankkeen merkitys *Linnankatumme*-projektille on siten ollut perustavanlaatuinen. IPIP-hanke alkoi aktiivisesti vasta tammikuussa 2016, joten osallistuin itse vain muutamaankokoukseen, mutta jo näissä muutamassa kokouksessa sain sekä kannustusta että hyviä neuvoja; esimerkiksi opiskelija Miia Varis ehdotti, että järjestän kuvienleikkutyöpajan kirjastoon, mikä osoittautui erittäin hyväksi neuvoksi.

Facebook

Facebookissa löysin useita sivustoja, jotka käsittelivät Turkuja, Turun historiaa ja kulttuurihistoriaa omista näkökulmistaan. Liityin jäseneksi useaan näistä sivustoista, ja marraskuun 2015 puolivälistä tammikuun 2016 loppuun vierailin näillä sivuilla säännöllisesti sekä etsimässä kuvavinkke-

jä ja kuvia että tutkimassa erityisesti Linnankadun historiaa. Varsinaisesti en tiedä useankaan kirjoittajan ammattia, mutta luulen, että ainakaan kaikki eivät suinkaan ole historioitsijoita, vaan kiinnostus historiaan ja Turkuun on sekä kotiseuturakkautta että harrastus. Syksyllä 2015 mielestäni oli vielä toive saada Facebookista *Linnankatumme*-projektiin mukaan ihmisiä ja/tai heidän lähettämiään kuvia, keväällä 2016 etsin tieto- ja kuvälähteitä.

Useat Facebook-sivustot ylläpitävät vilkasta keskustelua liittyen esimerkiksi kuvamateriaalista, jota jäsenet sivustolle tuovat. Uusia kuvia tulee tasaisena virtana. Myös jäsenmäärät ovat suuria, esimerkiksi Postikorttien Turku -ryhmässä oli 28.5.2016 jäseniä 13 984. Suuri jäsenmäärä varmistaa, että keskustelua myös syntyy huolimatta 1-19-80-ilmiöstä. Pienen ryhmän keskustelut uhkaavat jäädä monologeiksi.

Facebook-ryhmät sisältävät kukin oman säännöstönsä. Ne on rajattu aiheisiinsa, ja aiheen ohi tai yli menevä asia koetaan häiritseväksi, ja sen poistamista halutaan, jopa vaaditaan. Jäsenet osallistuvat aktiivisesti myös sivuston ylläpitoon ja huoltoon. Pyhäjärvi (2015), jolla on markkinointilähtöinen lähestymistapa, korostaa erityisesti psykologisen näkökulman

tärkeyttä myös Facebookissa: ”Asiakkaista on pidettävä huolta. Asiakkaan luottamus kasvaa, kun yhteydenpito on kaksisuuntaista – kommentteihin vastataan ja kysytään lisää.” Vahvan sosiaalisen luottamuksen luominen on tärkeää.

Turun kaupunginosaviikot

Kaupunginosaviikot (2016) ovat Turun eri kaupunginosien tapahtumaviikkoja, joita toteutetaan perinteisesti keväästä syksyyn. Mukana on esimerkiksi kaupunginosa-seuroja, omakotiyhdistyksiä, kulttuurij- ja liikuntaseuroja, vanhempainyhdistyksiä, kouluja ja nuorisotaloja. Ohjelmakokonaisuutta koordinoi Turun Kaupunginosaviikkojen tukiyhdistys ry. (2014), joka perustettiin tammikuussa 2012. Yhdistyksen tarkoituksena on edistää kaupunginosien asukkaiden osallistumista, yhteisöllisyyttä sekä kulttuurien kohtaamista. Toiminta on jatkoa Euroopan kulttuuripääkaupunkivuodelle 2011 Turussa.

Ilmoittauduin mukaan Kaupunginosatoimijoiden yritysysteistyö- ja verkostoitumisiltaan 17. marraskuuta 2015 Turun Vanhalla Raatihuoneella. Illan aikana tutustuin Turun Kaupunginosaviikkojen tukiyhdistyksen toiminnanjohtajaan Tapio Peltomaa-han ja Turun Kylätalo -yhteisön aktiiviin Leena Parkkiseen.

Turun Kylätalo

Turun Kylätalon (2015) aktiivit kuvaavat tilaa matalan kynnyksen toiminta- ja kohtaamispaikaksi. Siellä voi järjestää ihmisten itse ideoimaa toimintaa laidasta laitaan. Arkipäivänä Kylätalossa on kahvila, myymälä sekä hiljainen työskentelytila, jossa löytyy tietokone nettiyhteydellä ja ompelukone. Iltaisin ja viikonloppuisin tilat tarjoavat paikan, jossa voi pitää kurseja tai kokouksia tai järjestää esimerkiksi syntymäpäiviä ja juhlia.

Vierailin projektin aikana muutaman kerran Kylätalolla jo ennen kuin tuli aika leikata kuvia. Sovimme Pauli Parkkisen kanssa kuvanleikkuutyöpajan Turun Kylätalolle sunnuntaiksi 6.3.16. Työpaja sai kokoushuoneen käyttöönsä vuokratta, ja leikkasimme osallistujien kanssa kuvia ja tutustuimme Kylätalon elämään ja toisiimme. Työpajaan osallistui lapsia, nuoria ja aikuisia naisia. Tunnelma oli melkein pä riemukas, ja nautimme kohtaamisestamme. Kuvaleikkaita valmistui useita.

Maaliskuun aikana pidin vielä toisen leikkuutyöpajan Turun Kylätalossa. Melkein suututin Pauli Parkkisen, sillä olin sotkenut päivät ja Parkkinen joutui soittamaan minut paikalle. Olin tunnin myöhässä, ja ihmisiä oli jo paikalla odottamassa tapahtu-

maa, jota Kylätalo oli mainostanut. Asia hoitui kuitenkin hyvin; ihmiset eivät olleet kiireisiä ja sain anteeksi. Kylätalo piti minusta huolta kevään aikana monin tavoin. Kylätalo myös mainosti näyttelyä.

Turku Energia

Turku Energia eli Oy Turku Energia – Åbo Energi Ab on turkulainen vuonna 1898 perustettu energiayhtiö, jonka omistaa Turun kaupunki. Sen toimintaan kuuluu lämmön- ja sähköntuotanto, jakelu ja myynti sekä niihin liittyvät palvelut. Yrityksen tuotteita ovat sähkö, lämpö, höyry ja kaukokylmä. (Turku Energia 2016.)

Sähköpostieni kautta sain yhteyden Turku Energiaan. Olin yhteydessä viestinnän asiantuntija Elina Kivelään, ja sain häneltä sekä kuvia että historiikkikirjan *Ihana valo*. Hänen työsuhteensa loppui kuitenkin 18.12.2015, joten yhteistyömme ei jatkunut, enkä ottanut hänen seuraajaansa yhteyttä.

Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaine

Alusta asti oli selvää, että aikajana tulisi esille Taideakatemian omaan Köysiratagalleriaan, mutta halusin sen myös muualle, ja Turun yliopiston historian laitos tuntui aiheen perus-

teella sopivalta paikalta. Otin ensimmäiseksi yhteyttä kulttuurihistorian professoriin Hannu Salmeen (2015), jonka kanssa sovimme, että aikajana tulisi esille myös kulttuurihistorian tiloihin tai johonkin muuhun teokselle sopivaan tilaan rakennuksessa. Yhteys kulttuurihistorian laitokseen oli hyvä, sillä minulla olisi sitä kautta historian tuntija tai useita tuntijoita mukana hankkeessa esimerkiksi kuvien ajoituksen selvittämisessä.

Yhteistyö kulttuurihistorian oppiaineen kanssa jäi kuitenkin melkein pä vain unelmaksi. Aikajanan lopulta valmistuessa se oli liian iso mahtuakseen laitoksen tiloihin, joten teos ei päässyt esille. Apu kuvien ajoittamiseen tuli liian myöhään, jotta olisin enää voinut tulostaa kuvia. Hannu Salmi kuitenkin mainosti aikajanaa kulttuurihistorian laitoksella ja internet-sivustoilla. Kulttuurihistorian

Kuva 2. Turku Energia näyttelyssä.

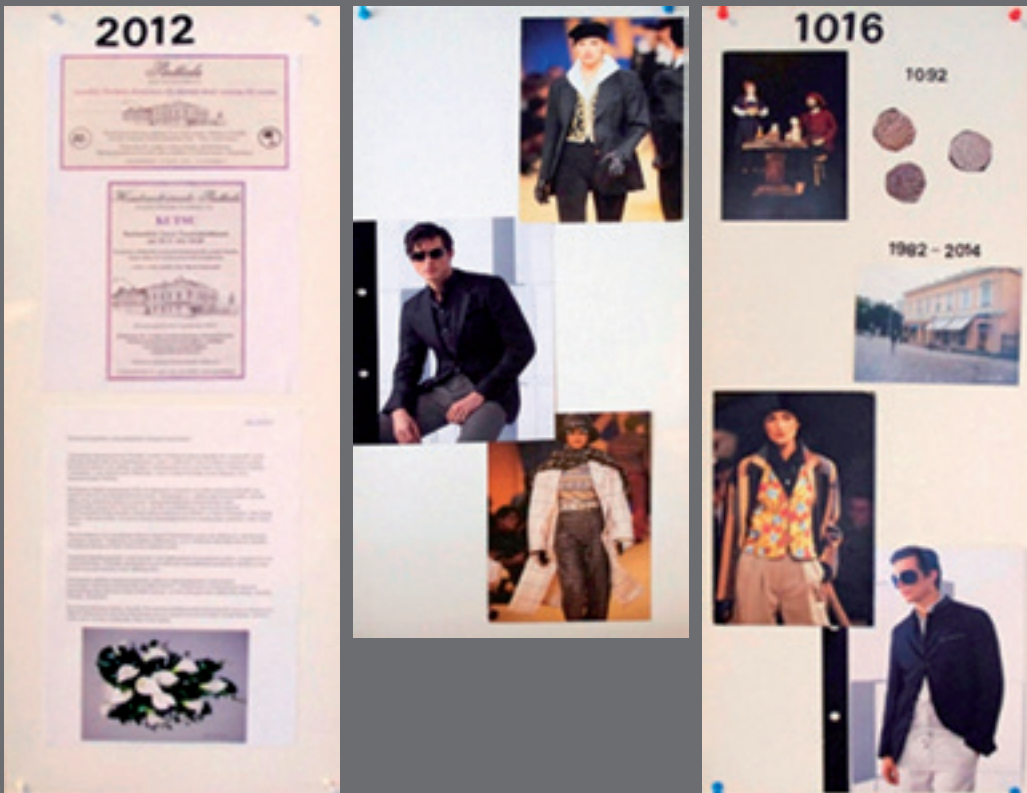
laitosta tuntemattomalle sen lähestyminen tuntui vaikealta, vaikka vastaanotto olikin ollut myönteinen.

Linnankatumme-ryhmä: Sirke Nisso, Maire Peltonen ja minä

Pieni Linnankatumme-ryhmä syntyi joulukuussa 2015. Meitä oli kolme naista, minä, Maire Peltonen ja Sirke Nisso. Perustajajäsenet, ajattelen nyt.

Maire ja Sirke eivät kyenneet sitoutumaan aikajanan rakentamiseen; Mairelle kävely on vaikeaa, ja Sirke taas yksityisyrittäjänä on vastuussa yrityksen toiminnasta, ja hänen aikansa on rajattua. Muodostimme kuitenkin innostuneen, konkreettisen ja fyysisen ryhmän. Tapasimme ensimmäisen kerran Taideakatemiassa. Esittelin Mairelle ja Sirkelle koulua, ja kävelimme galleriaan nähdäksem-

Kuva 3. Sirke Nisso teki näyttelyyn historiikin Vähätorista ja erityisesti Hautaustoimisto Perttalasta ja vaateliike Donatellosta.

me tulevan näyttelytilan. Esitin kuvia Linnankadusta dataprojektorilla, ja keskustelimme niistä, mutta ennen muuta tutustuimme toisiimme. Meistä kolmesta minulla on vähiten henkilökohtaista kokemusta Linnankadun elämästä. Olen opiskellut Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa 5 vuotta. Maire on asunut Linnankatu 35:ssä yli 30 vuotta, ja Sirke on viettänyt jo lapsuuttaan Linnankatu 3:n tiloissa ja leikkinyt sen pihalla muiden lasten kanssa.

Sirke Nisso. Joulukuun alussa olin siistävännut Sirke Nisson, jolle olin lähettänyt sähköpostia. Hän on Hautaustoimisto Perttalan omistaja. Hautaustoimisto on palvellut nykyisellä paikallaan Linnankatu 3:ssa Vähätorin laidalla jo yli 70 vuoden ajan ja nyt jo kolmannessa naissukupolvessa; hautaustoimiston perusti Sirken isoäiti, Taimi Perttala 21-vuotiaana. Sirke on kouluttautunut insinööriksi, mutta siirtyi yrittäjäksi hautaustoimistoon äitinsä jälkeen. Hän harrastaa taidetta, ja hän tekee itse esimerkiksi installaatioita sekä veistoksia. Hän pitää erityisesti lasitaiteesta ja suunnittelee avaavansa Linnankatu 3:een lasitaidegallerian ja jatkaa tietysti hautaustoimistoyrittäjänä. Lisäksi yksi Sirken intohimoista on Eva Törngren, jota voidaan pitää Suomen kansallisromantiikan äitinä – Lönnrot omisti

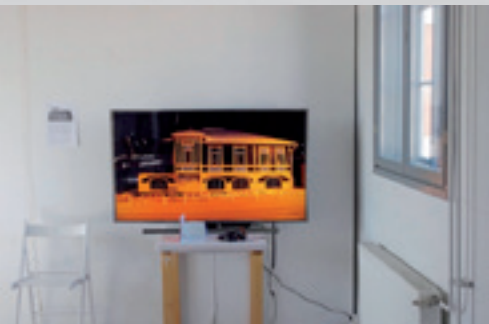
Kalevalan muusalleen, ”äidilliselle ystävälleen” ja sponsorilleen Eva Törngrenille. Sirke toivookin, että tälle itsenäisyysajatuksen sytyttäjälle pystytettäisiin muistomerkki Vähätorille.

Maire Peltonen. Joulukuussa Maire Peltonen lähetti minulle kuvia postitse, ja otin yhteyttä häneen. Omien sanojensa mukaan Maire Peltosen tärkein itseilmaisun muoto on kirjoittaminen, mutta hän on myös ottanut yli kolmenkymmenen vuoden ajan parvekkeeltaan valokuvia Linnankadusta. Kuvat ovat kooltaan 10 x 15 ja 9 x 13 cm, ja niitä on satoja, eri vuodenaikoina ja eri vuorokaudenaikoina otettuja. Ehdotin Mairelle, että hän laittaisi niitä esille näyttelyyn.

Maire halusi kuitenkin ottamiensa Linnankatu-kuvien sijaan ottaa esille Wikeström ja Krogiuksen Sinisen talon purun 2011. Hänen kirjoittamansa muistokirjoitus Siniselle talolle, *Det Blå Huset*, on julkaistu 2012, ja julkaisijana toimi Åbolands litteraturförening. Kirja, jossa Mairen teksti on, oli esillä *Linnankatumme*-näyttelyssä. Lisäksi näyttelyssä oli mukana Mairen kutsumana turkulaisen taiteilijan Jan-Erik Anderssonin 14 minuutin mittainen video *The Destruction of Beauty*, jonka esittämiseen Andersson suostui.

Kuva 4. Ensimmäinen kuva on nimeltään 11.12.90 12.45 Stilla gråvit dag. Seuraava on 20.11.1999 15.55 Frostigt rosa i hamnen. Viimeinen kuva on nimetön.

Linnankatumme-näyttely muotoutuu verkostoituen

Keväällä 2016 sain Riikka Oksaselta Facebook-viestin, jossa hän kertoi, että hän haluaisi esittää materiaalia Köysitehtaan raivaamisen jälkeen ensimmäisestä näyttelystä. Siitä aloimme viestien vaihdon, josta sain ajatuksen, että näyttely muodostuisi koosteenä eri ihmisten kokemuksista Linnankadusta siten, että jokaisella on oma osuutensa. Näin *Linnankatumme* muotoutui aikajanastani, Riikka Oksasen valokuvista, Maire Peltosen teoksesta (silloin oli vielä epävarmaa, mikä se varsinaisesti olisi) ja Sirke Nisson Hautaustoimisto Perttalan ja muotiliike Donatellon historiikeista.

Turun linnan Siluettityöpaja

Turun linnan pajassa (2015) oli hiihtolomaviikolla Siluettityöpaja, ja ajatus nykyihmisistä paperiin leikattuina siluetteina näyttelyssämme oli mielestäni tärkeä lisä. Otin yhteyttä taideohjaaja Satu Musakkaan, joka oli vasta aloittanut työnsä Turun Linnassa. Sovimme, että käyn työpajassa ja pyydän ihmisiltä heidän kuviaan näyttelyymme. Useat suostuivatkin ja tekivät kaksi profiilikuvaa,

Kuva 5. Jan-Erik Anderssonin video näyttelyssä. Pöydällä on kirja, jossa julkaistiin Maire Peltosen teksti.

toisen itselle ja toisen Linnankadulle. Olin paikalla muutamana päivänä, ja opettelin siluettien tekoa Satu Musakan opastuksella. Välillä pajassa oli niin paljon väkeä, että kahden kuvan teko yhdestä ihmisestä olisi ollut liian aikaa vievää, ja tällöin *Linnankatumme* jäi ilman siluetteja, mutta toisinaan aikaa oli hyvin ja *Linnankatumme* sai hienon kokoelman siluettikuvia.

Turun kaupunginkirjaston studio

Ajatuksena oli ollut, että yhteisömme leikkaa kuvat, mutta koska en saanut yhteisöä toiminnalliseksi, otin Miia Variksen ehdotusta noudattaen yhteyttä Turun kaupunginkirjastoon järjestääkseni sinne leikkuutyöpajan. Kirjaston informaatikko Gunnar Högnäs (2016) kiinnostui ajatuksesta, ja sain käyttöni studiotilan heti pääsisäänkäynnin vierestä, vieläpä ilmaiseksi!

Työpaja oli aktiivinen, mutta ennen kaikkea miellyttävän rauhallinen ja rentouttava. Olin ostanut turhaan noin kahdetkymmenet saksat – yhtäaikaaisesti kävijöitä oli korkeintaan kymmenen, joista kaikki eivät halunneet osallistua leikkaamiseen, mutta viihtyivät silti keskustelemassa. Kuvaleikkaita tuli paljon. Keskustelimme ja tutustuimme toisiimme – vietimme

Kuva 6. Turun Linnan Siluettityöpajan teoksia. Kaikki eivät mahtuneet edes mukaan!

hetken aikaa yhdessä. Suuri kunniamiellyttävästä päivästä kuuluu kirjaston informaatikolle, joka oli paikalla mukana koko ajan ja kävi kuuluuttamassa tapahtumasta muutaman kerran. Ehkä paperimainos mainostaulussa sotkeutui kuvahälinä – vasta kuulutukset vetivät yleisön paikalle.

Kuralan kylämäen Kokeiluverstas

Kuralan Kylämäki on Turun kaupungin omistama museo- ja kulttuurivirkistysalue, jossa ylläpidetään 1940–1950-lukujen mukaista maalaismiljöötä rakennuksineen, puutarhoineen, niittyineen ja peltoineen. Kokeiluverstaalla kädentaitoja harjoitetaan laaja-alaisesti muinaistekniikoista taidetyöpajaan. Yleisön osallistaminen toimintaan ja kädentaitojen välittäminen sukupolvelta toiselle on keskeinen tavoite (2016). Kokeiluverstaalla järjestin kuvienleikkuu-

työpajan kahteen kertaan. Samanlaisesti oli käynnissä verstaan omaa ohjelmaa, mikä oli selkeästi se asia, joka oli saanut ihmiset paikalle. Leikkuutyöpajanikin sai kuitenkin osallistujia, jotka kiinnostuivat Turun historiasta ja kuvien leikkaamisesta. Kuvat herättivät ihmisten muistoja, ja he kertoivat tarinoita niiden pohjalta. Nuoremmat ihmiset innostuivat taiteellisiin leikkauksiin.

Estelle ja Uusi Tuuli ry

Otin yhteyttä Pertti Mikkoseen, joka on toiminut aktiivisesti sekä Uusi Tuuli ry:ssä että Reilun Kaupan rahtipurjelaiva Estellen rakentamisessa. Estelle tuli 1985 Eestaas Oy:n omistukseen, ja siitä alkoi Saksassa vuonna 1922 rakennetun 53-metrisen, rautarunkoisen, takilaltaan kolmimastoisen bermudakuunarin rakentaminen Masa-Yardsilta saaduista ylijäämäosista val-

tameriliikenteeseen katsastetuksi purjelaivaksi. Estellen ja Eestaas Oy:n toiminta perustui lähes kokonaan vapaaehtoisuuteen ja talkootyövoimaan. Arvoina toiminnassa olivat ympäristöystävällisyys, solidaarisuus ja globaali tasa-arvo. Estelle teki ensimmäisen Afrikkaan suuntautuneen matkansa vuonna 2002.

Estelle myytiin vuonna 2012 ruotsalaiselle Ship To Gaza -järjestölle. Keväällä 2016, ennen yhteydenottoani Mikkoseen, Uusi Tuuli ry oli juuri lahjoittanut kaiken arkistomateriaalin museolle, mutta kuvia oli vielä saatavilla. Sain kaksi cd-levyllistä kuvamateriaalia näyttelyymme. Kuvat olivat osittain järjestyksessä, mutta kaikkea ei ole saatu lopullisesti arkistoitua – digitoinnissa on ollut jo oma urakkansa. Näyttelyssä olivat mukana kaikki saamani kuvamateriaali alkuperäisessä järjestyksessä.

Kuva 7. Estellen kuvamateriaalia näyttelyssä.

Kuva 8. Aikajanan taustaa.

Huhtikuun alkuun mennessä kuvat oli leikattu ja aikajanan pystytys alkoi. Maalauksen opiskelijoilla oli koko huhtikuun videonopiskelua, ja yksi suurista maalauksluokista jäi tyhjilleen. Sain sen käyttööni rakentaakseni aikajanaa. Tila oli avara ja juuri sopiva rakennusprojektilleni. Tunsin itseni onnekkaksi, vaikka *Linnankatumme*-projektin suunniteltu työpajaviikko olikin pudonnut pois koulun järjestelyistä eikä minulla ollut työpajaa, minkä vuoksi en saanut assistenttia projektilleni. Yritin kuitenkin saada opiskelijan mukaan projektiin opintopisteitä vastaan, mutta kaikki olivat niin uppoutuneita omiin projekteihinsa, että pystytys jäi minulle. Huhtikuun lopulla *Linnankatumme* aikajana oli valmis, ja pituutta sille oli kertynyt riittävästi eli 24 m. Se käsitti ajan 1200-luku–tulevaisuus.

Pauno Narjus, LPR-arkkitehdit

LPR-arkkitehdit (2015) olivat 1980-luvulla muuttaneet vanhan köysitehtaan ja Wärtsilän vanhat telakkarakennukset sekä Konservatorion että Taideakatemian käyttöön, ja Peltomaalta kuulin, että Linnafältin päivässä 5.5.2016 olisi myös LPR-arkkitehtien Pauno Narjuksen perinteinen arkkitehtuurikävelykierros Vaakahuoneelta Forum Marinum -merimuseoon. Turun ammattikorkeakoulu olisi myös mukana kierroksella ja samaten näytte-

ly *Linnankatumme*. Peltomaan kautta sain yhteyden Pauno Narjukseen ja tarjosin hänelle mahdollisuutta osallistua näyttelyyn, mihin hän suostuikin. Hän antoi tekemänsä PowerPoint-esityksen *Teollisuudelta Kulttuuriteollisuudelle* -näyttelyymme. Siitä tekemäni 20 minuutin pituinen video tuli esille näyttelyyn.

Kuva 9. Pauno Narjuksen Teollisuudelta Kulttuuri-teollisuudelle video näyttelyssä.

Linnankatumme-näyttely

Vielä puuttuivat aikajanan rakenteelta jalat. Piirustuksen lehtori Antero Paavola auttoi minua jalkojen suunnittelussa ja kehittämissä, ja varsinaista konkreettista apua sekä suunnittelua sain työpajamestari Jari Uusitalolta. Uusitalon kanssa kävimme romukauppiaalta hakemassa putkea ja rautakau-pasta lekaharkkoja. Valoimme jalat, ja ne olivat valmiit päivää ennen kuin rakennelma piti pystyttää.

Oppilaitoksen taholta saamani apu loppuvaiheessa ennen näyttelyn pystytystä oli suuri, ja sain siitä yhteisöllisiä kokemuksia. Vaikka kuvataiteen opiskelijat olivatkin jossain muualla kuin omissa tiloissaan opiskelemassa suuren osan päivää, kävivät he kuitenkin työtilassani silloin tällöin. Tutustuin joihinkin heistä ja sain heiltä arvokasta kannustusta.

Lauantaina 30.4.2016 aloitimme Sirke Nisson kanssa *Linnankatumme*-näyttelyn pystytyksen. 3.5.2016 klo 17.00 näyttelymme avautui Köysiratagalleriassa. Näyttelyssä mukana olivat:

- Heli Mäki-Arvela:
Linnankatumme-aikajana
- Sirke Nisso: Vähätori
- Maire Peltonen ja Jan-Erik Andersson: *Sininen talo*
- Turun Linna ja Satu Musakka: hiihtolomaviikon Siluettikuva-työpaja
- LPR-arkkitehdit: *Teollisuudelta kulttuuriteollisuudelle* -video
- Uusi Tuuli ry: Estelle
- Turku Energia: *Ihana valo*

Jo marraskuussa 2015 olin siis osallistunut Kaupunginosatoimijoiden yritysyhteistyö- ja verkostoitumisiltaan. Kevään 2016 mittaan yritin ottaa yh-

teyttä Kaupunginosatoimijoihin, sillä kuvamateriaaliakin oli minulle luvattu, mutta en saanut mitään vastausta. Olin tietoinen, että suurin piirtein samaan aikaan kuin näyttelymme olisi avoinna, olisi myös Linnafältin kaupunginosaviikko, johon myös meidän oli tarkoitus osallistua. Epäilin, että olimme unohtuneet tapahtumasta, kunnes Tapio Peltomaa otti yhteyttä ja olimme mukana Linnafältin päivässä 5.5.2016.

Olimme myös osa Turun Kylätalon 2.5.–8.5.2016 klo 12.00–17.00 järjestämiä Veistämöntori-markkinoita, joilla esiintyi Liisa Kaisti, Turun kaupungin vapaaehtoistoiminnan koordinaattori sekä lauluyhtye Raiku, joka esitti kansanlauluja ympäri maailmaa. Markkinoilla oli koko viikon kirpputorimyyntiä ja myyntipaikkoja, yhdistysesittelyjä, Keidas-kioskilla makkaraa ja lettuja sekä leppoosaa seuraa.

Yhteisöstä verkostoiksi

Linnankatumme-näyttelyn valmistamisen aikana ja sen ansiosta tutustuin moneen ihmiseen, yritykseen ja organisaatioon. Etsin yhteisöä, joka rakentaisi kanssani aikajanan, mutta sen ympärille kasvoikin uusia säikeitä. Nämä olivat yksittäisiä ihmisiä itsenään, työssään, osana organisaatiota, harrastuksessaan ja intohimossaan

Kuva 10. Näyttelykutsu.

Kuva 11. Linnankatumme odottaa avajaisten alkua.

Kuva 12. Kaupunginosaviikojen mainos. Veistämötori 2.5.2016.

sekä lisäksi kokonaisia toisia yhteisöjä, jotka verkostoituvat *Linnankatumme*-yhteisön kanssa.

Etsiessäni *Linnankatumme*-yhteisöä tutkin yhteisön käsitettä. Siihen tuntui olevan vaikea päästä kiinni, sillä käsite ja sen käyttö on ollut epämääräistä. Heikki Lehtosen (1990, 15) mukaan ”yleisimmillään käsite yhteisö viittaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen ta- paan, yhteisyyteen, ihmisten väliseen

suhteeseen tai siihen, mikä on määrätylle ihmisryhmälle yhteistä”. Ihmis-yhteisön lisäksi yhteisö voi muodostua myös kasveista tai eläimistä, jotka elävät tai kasvavat samalla alueella ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Lehtonen (1990, 14, 15) tarkentaa sosiologista yhteisökäsitettä:

Yhteisöllä on käsitteenä useita merkityksiä. Yhteisöä on yleisesti käytetty erilaisten ryhmien epätarkkana yleis-

nimityksenä. Yhteisökäsitteen ala voi vaihdella ihmiskunnasta pariin, kolmeen ihmiseen ja sen alueellinen laajuus maapallosta ruokakuntaan. Yhteisöinä on käsitelty ihmiskuntaa, kristikuntaa, kansakuntaa, valtiota, yhteiskuntaa, erilaisia värin, rodun tai kielen mukaan määrittäviä ihmisryhmiä, vaihtelevan kokoisia alueellisia ja aatteellisia muodosteita, erikokoisia pienryhmiä, joiden vuorovaikutus voi olla välittömistä fyysisistä suhteista jonkin aatteen yhdistämään kuvitteelliseen tai todelliseen ihmisjoukkoon. Yhteisyyden perustana ovat olleet taloudelliset, poliittiset tai alueelliset seikat. Lisäksi yhteisyys on perustunut sukulaisuuteen, intresseihin, uskomuksiin, yhteisiin toimiin, vuorovaikutukseen, seurusteluun, harrastuksiin, maailmankatsomuksiin, mieltymyksiin ja tunteisiin. Yhteisöjä voidaan luokitella niiden tavoitteiden (esim. hoitoyhteisöt) ja vuorovaikutuksen luonteen (esim. aatteelliset yhteisöt) mukaan.

Esimerkiksi institutionaalisiin yhteisöihin, kuten perheeseen, kuntaan ja valtioon yksilö liittyy automaattisesti syntyessään, toiminnallisiin yhteisöihin lii-tytään omasta tahdosta ja usein konkreettisen toiminnan myötä. Lyhytkestoisimmat yhteisöt, kuten esimerkiksi kulttuuri- ja urheilutapahtumat ja yritysten asiakastilaisuudet, tarjoavat yksilöille saman, ainutker-

taisen kokemuksen ja sitä kautta kokemuksen yhteisöllisyydestä.

Olin saanut perustettua kuukaudessa Facebookiin 20 ihmisen ryhmän – joka ei kuitenkaan tarvittavassa vaiheessa ollut riittävän aktiivinen suhteessa tavoitteeseeni. Aikajanalla oli aika-taulu, sillä oli näyttelyaika Köysirata-galleriaan. Claire Bishop (2012, 153) kuvailee teoksessaan *Artificial Hells* useita eri yhteisötaiteellisia teoksia, joista useat perustuvat yksittäisen taiteilijan teokseen. Esimerkiksi venäläinen Ilya Kabakov (s. 1933), jonka *Albumit* olivat kirjoja, jotka Kabakov esitti kotonaan, lukien tekstin neutraalilla ja värittömällä äänellä pienelle ystäväjoukolle. Näissä tapauksissa yhteisö on yleisö, ystävät ja itse teos. Teos, jota ei ole olemassa ilman yleisöä. Kuten thaimaalainen yhteisötaiteilija Rirkrit Tiravanija asian kuvailee: ”Teokseni on kuin valo jääkaapissa. Se toimii ainoastaan kun ihmiset avaavat jääkaapin oven. Ilman ihmisiä, se ei ole taidetta – se on jotakin muuta – tavaraa huoneessa” (Bishop 2004, 61). Linnankatumme-Facebook-ryhmä oli tällainen yleisöyhteisö, kun sen sijaan olisin halunnut aktiivisen ja fyysisesti osallistuvan yhteisön.

Bishop (2012, 178) lainaa englantilaisen kunnallisen taidevaltuuston kokeellisten projektien komitean lausuntoa vuodelta 1974:

Yhteisötaiteilijan ensisijainen kiinnostuksen kohde on hänen vaikutuksensa yhteisöön sekä suhteensa siihen, – – hän on pääasiassa kiinnostunut prosessista, ei valmiista tuotteesta.

Itse olin valinnut aikajanan valmistamisen yhteisön sijaan, mutta tämä ei suinkaan tarkoittanut, että itse aikajana olisi ollut tärkeämpi kuin prosessi. Aikajana oli projektin sisin, ja siitä luopuminen ja sen vaihtaminen johonkin epämääräiseen toiseen oli mielestäni epävarma yritys. Nyt kun ajattelen tilannetta, ymmärrän, että olisin voinut valita toisinkin. Ryhmään kiinnittyminen ja aikajanan hylkääminen ainakin siinä muodossa, mitä se silloin mielestäni oli, olisi voinut johdattaa arvaamattoman mielenkiintoisiin kohtaamisiin. Toisinkin olisi kuitenkin voinut käydä. Molemmat vaihtoehdot olivat omalla tavallaan epävarmoja. Facebook-yhteisömme on kuitenkin vielä olemassa, ja olenkin jo kirjoittanut ryhmän sivustolle ja kysellyt jäsenten ajatuksia seuravasta teoksesta, jonka teemme.

Timo Vilén lainaa kirjoituksessaan J.R. ja William McNeillien (2003) kirjasta *Verkottunut ihmiskunta. Yleiskatsaus maailmanhistoriaan* McNeillien määritelmää verkostosta:

Verkko on mielestämme joukko yhteyksiä, jotka kytkevät ihmiset toisiinsa.

Yhteys voi olla muodoltaan lähestulkoon mitä tahansa: satunnainen kohtaaminen, sukulaisuus, ystävyys, yhteinen uskonto, kilpailu, vihollisuus, taloudellinen vaihtokauppa, ekologinen vaihto, poliittinen yhteistyö jopa sotilaallinen voimainmittely. Kaikissa tällaisissa suhteissa ihmiset vaihtavat informaatiota ja ohjailevat tulevaa toimintaansa saamansa tiedon pohjalta.

Linnankatumme-näyttely valmistui yhteistyönä eri toimijoiden kesken, verkostoituen. Kun turkkilaiselta kolmen taiteilijan ryhmältä, Oda Projesilta kysyttiin, millä arvoperustalla he työskentelevät, he vastasivat arvioivansa tuloksen sillä perusteella, missä ja keiden kanssa he tekevät yhteistyötä (Bishop 2006, 180). Oda Projesi tarkoittanee vastauksellaan, että he haluavat valita yhteistyöalueet ja -ihmiset esimerkiksi sosiaalisten ja yhteiskunnallisten olosuhteiden takia, eivätkä he painota valinnoissaan ihmisten luonteiden ominaisuuksia. On sitten kysymyksessä yhteisöllinen tai verkostoituen rakentunut projekti, osallistajat määrittävät sen.

Linnankatumme-näyttelyyn osallistajat olivat mukana eri lähtökohdista ja eri syistä. Eräät ottivat minuun yhteyttä projektin tultua julkiseksi, toisiin taas minä olin yhteydessä. En suorittanut projektin aikana min-

käänlaista kyselyä koskien esimerkiksi syytä tulla mukaan, joten voisin esittää vain arvailuja ja oletuksia toimijoiden motiiveista. Omat motiivini kutsua lisää osallistujia olivat näyttelykokonaisuuden laajentaminen ja syventäminen sekä kutsuttujen osallistujien halukkuus ja heidän lähes valmiit teoksensa, jotka oli mahdollisia toteuttaa käytettävissä olleessa ajassa. On myönnettävä, että verkostoituminen tuntui riemulliselta. Oli ihastuttavaa työskennellä kaikkien näiden eri toimijoiden kanssa ja saada aikaan hieno näyttely.

Merkittävimmäksi tekijäksi projektin kuluessa muodostui sen suhde aikaan. Projektilla oli aikaa valmistua yksi vuosi, joka osoittautui liian lyhyeksi ajaksi sekä toimivan yhteisön perustamiseen että teoksen toteuttamiseen. Ei niinkään sen takia, että itse teos, aikajana, olisi valmistuakseen tarvinnut enemmän aikaa, vaan koska täysin uuden ryhmän, yhteisön perustaminen vaatii aikaa. Ryhmä tai yhteisö tarvitsee aikaa tutustumiseen, kehittämiseen, muotoutumiseen, sisäistämiseen ja toimimiseen. Se, kuinka paljon aikaa tarvitaan, on suhteellista, ja siihen vaikuttaa useita muuttujia. Projektin luonne, pituus, tarkoitus sekä osallistujien toiveet ja tarpeet ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat, mutta ryhmän tulee saada kehittyä orgaanisesti, omaa tahtiaan. Kehitystä voi edesaut-

taa innostamalla ja aktivoimalla ryhmää, mutta koska ihmiset ovat kukin omalla tavallaan mutkikkaita, vaatii ryhmän niin kuin minkä tahansa taiteoksen kehittyminen ennalta määrittelemättömän ajan.

Lähteet

Barok, D. 2009. On participatory art – Interview with Claire Bishop. Viitattu 27.5.2016. [file:///C:/Users/heli/Downloads/On_participatory_art_Interview_with_Clai%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/heli/Downloads/On_participatory_art_Interview_with_Clai%20(1).pdf).

Bishop, C. 2004. Antagonism and Relational Aesthetics. Sivulla www.teamgal.com. Viitattu 29.5.2016. http://www.teamgal.com/production/1701/SS04_October.pdf.

Bishop, C. 2006. The Social Turn: Collaboration and its Discontents. Artforum. Viitattu 27.5.2016 <http://newsgrist.typepad.com/files/claire-bishop-the-social-turn-collaboration-and-its-discontents-in-2006-artforum.pdf>.

Bishop, C. 2012. ARTIFICIAL HELLS. Participatory Art and the Politics of Spectatorship. London & New York: Verso.

Estelle ja Uusi Tuuli ry 2003. Viitattu 18.8.2016 <http://www.estelle.fi/uusi-tuuli-ry>.

Honkonen-Ratinen, K. 2011. Case: Facebook yhteisöjen toiminnassa. HCI Productions Oy. Viitattu 27.5.2016. [file:///C:/Users/heli/Downloads/HCI_IP_KHR_case_study_Facebook_yhteisot_2011-09%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/heli/Downloads/HCI_IP_KHR_case_study_Facebook_yhteisot_2011-09%20(1).pdf).

Kantonen, L. 2010. Yhteisötaiteen esteetiikkaa ja menetelmiä. Teoksessa Kantonen, L. (toim.) Ankaraa ja myötätuntoista kuuntelua: Keskustelemaa kirjoitusta

- paikkasidonmaisesta taiteesta. Helsinki: Kuvataideakatemia, 74–84.
- Kaupunginosaviikkojen tukiyhdistys ry 2014. Viitattu 18.8.2016 <http://ah.turku.fi/kultke/2014/0910008x/Images/1321411.pdf>.
- Kaupunginosaviikot 2016. Viitattu 18.8.2016. <http://kaupunginosaviikot.net/>.
- Kuralan kylämäen Kokeiluverstas 2016. Viitattu 18.8.2016. <https://www.turku.fi/kuralan-kylamaki/opi-ja-koe-kylamaessa/kurssit-ja-tyopajat>.
- Lehtonen, H. 1990. Yhteisö. Jyväskylä: Vastapaino.
- Lippard, L. 1997. The lure of the local. Senses of place in a multicentered society. New York: The New Press.
- LPR-arkkitehdit 2015. Viitattu 18.8.2016. <http://www.ark-lpr.fi/>.
- McMillan, D. W. & Chavis, D. M. 1986. Sense of Community: A Definition and Theory. *Journal of Community Psychology* Volume 14, January 1986. Viitattu 18.8.2016. http://mc7290.bgsu.wiki.spaces.net/file/view/McMillan_1986.pdf.
- Nurmi, T. 2015. Lähetä kuva Linnankadusta – osallistu taideteokseen. *Turkulainen*. Viitattu 27.5.2016. <http://www.turkulainen.fi/artikkeli/338128-laheta-kuva-linnankadusta-osallistu-taideteokseen>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 19.6.2016 http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripoli-tiikka/kulttuuri_hallitusohjelmassa/?lang=fi31.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 19.6.2016 http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankeet/kulttuuri_alueiden_vahvistajana/?lang=fi.
- Pyhäjärvi, M. 2015. Facebook-markkinointi. Seminaari 24.9.2015 Logomossa Turussa. Järjestäjänä SparkUp Turku. Kirjoittajan muistiinpano seminaarissa.
- Roponen-Lunnas, P. 2013. Kohtaamisen taide – yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä. *Verkkojulkaisu Tahiti*. Viitattu 27.5.2016. <http://tahiti.fi/04-2013/dossier/kohtaamisen-taide-%E2%80%93-yhteisötaiteen-ideaaleja-ja-kaytantoja/>.
- Turku Energia 2016. Viitattu 18.8.2016 <http://www.turkuenergia.fi/>.
- Turun kaupunginkirjaston studio. Viitattu 18.8.2016. <https://www.turku.fi/turun-kaupunginkirjasto/palvelut/vuokrattavat-tilat-paakirjastossa>.
- Turun Kylätalo 2015. Viitattu 18.8.2016. <https://kylataloturku.wordpress.com/>.
- Turun linnan Paja 2015. Viitattu 18.8.2016. <https://www.turku.fi/turunlinna/opi-ja-koe/turunlinnanpaja>.
- Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaine 2016. Viitattu 18.8.2016 <http://www.utu.fi/fi/yksikot/hum/yksikot/kulttuurihistoria/Sivut/home.aspx>.
- Torvinen, S. 2016. In Public, In Particular (IPIP). Viitattu 27.5.2016 <http://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/public-particular-ipip/>.
- Vilén, T. 2016. Maailmanhistoriaa lintu-perspektiivistä. Viitattu 13.8.2016 <http://agricola.utu.fi/julkaisut/kirja-arvostelut/index.php?id=1168>.

Liite 1.

Aikajanan ja siluettien valmistumiseen osallistuneet.

Aikajanan valmistamiseen osallistuneet:

Aalto, Ilari
Aaltonen, Anastasia
Aaltonen, Heli
Adamsson, Erika
Babebluu
Elenius, Hannu
Elenius, Jorma
Elenius, Rauli
Elenius, Sonja
Elonen, Tuuli
Hakala, Pirjo
Halonen, Laura
Harjamäki, Paula
Hedberg, Sini-Meri
Hemgård, Minna
Helkala, Elina
Hellaakoski, Maarit
Himberg, Anne
Holma, Marjatta
Huovinen, Niina
Häggman, Sami
Högnäs, Gunnar
Hyry, Riikka
Irni, Marjukka
Juhola, Tuuli
Juppi, Pirit
Järvinen, Elena
Järvinen, Saara
Kallio, Petra
Karsi, Joonas
Kinnunen, Saila
Kivilaakso, maria
Koivisto, Viliina
Koskenalho, Sakari
Lahtivuori, Ville
Langh, Tea

Lehtonen, Tuula
Leivonen, Maria
Lilja-Viherlampi, Liisa-Maria
Marjuska
Marketta
Metsämäki, Mari
Miettinen, Lara
Mäkinen, Pekka
Oesch, Kirsi
Parikka, Kai
Puikko-Laakso, Paula
Pulli, Riitta
Päivärinne, Johanna
Pärkinen, Pauli
Rannikko, Eevi
Rajala, Johanna
Rintala, Tuukka
Ralf
Samsten, P.
Seppälä, Jari
Siivonen-Takku, Pirkko
Siren, Kati
Sälpäkivi, Satu
Taipalus, Annamari
Taneli
Tanskanen, Ilona
Tapio, Jorma
Tiivola, Sanna
Torvinen, Sari
Tuominen, Henri
Tähkää, Eija
Vihersaari, H.
Vuolanto, Mari
Väänänen, Tuula
Ylitalo, Anna-Leena

Siluettien valmistamiseen osallistuneet:

Anna
Asikainen, Juho
Daniel
Hilden, Irene
Hilden, Senni
Katri
Kosenius, Tuuli
Malm, Maria
Pauli
Pennanen, Jouni
Rebecka
Saarinen, Otso
Sahala.
Aleksanteri
Soini, Valma
Suominen, Aada
Suominen, Anu
Tuomainen, Katri
Törrönen, Julius
Viljami

III

TAIDE OPETUKSESSA

Lennä, lennä Pikkuli!

Uuden opetuskonseptin kehittäminen Pikkulin tv-sarjasta

Maria Leivonen

Tiivistelmä

Tarkastelen Pikkulin tv-sarjaan perustuvan uuden opetuskonseptin kehittämistä 3–8 -vuotiaille lapsille turkulaisessa elokuva- ja animaatioyriyts Aitokoski Experience Oy:ssä. Digitaaliset työkalut vaikuttavat opetusalan käytäntöihin nykyisin myös esi- ja alkuopetuksen piirissä. Digitaalisten oppimisympäristöjen opetuskäyttöön liittyy kuitenkin pedagogisia haasteita, ja alan tutkimus on vielä uutta.

Kehittämishankkeen keskeinen sisältö oli selvittää digitaalisten opetustuotteiden asiakastarvetta esi- ja alkuopetuksen piirissä Turussa. Artikkelini pääkysymys on, minkälaisia uusia digitaalisia opetustuotteita esi- ja alkuopetuksessa tarvitaan ja miten Pikkulin opetuskonsepti voisi tähän tarpeeseen vastata. Aihetta selvitettiin haastattelututkimuksella, jonka kohderyhmää olivat päiväkotien, esikoulujen ja 1.–2.-luokkien opettajat Turussa. Haastattelut toteutettiin kuudessa toimipisteessä, ja ryhmähaastatteluihin osallistui 40 henkilöä. Artikkelissa pohditaan erityisesti tunne- ja vuorovaikutustaitojen merkitystä esi- ja alkuopetuksessa sekä uusissa opetussuunnitelmissa.

Haastattelututkimuksen tuloksena selvisi, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen merkitys opetuksessa on kasvanut ja kohderyhmällä on tarvetta uusille työkaluille. Haastattelututkimuksessa selvitettiin myös, mitä tunne- ja vuorovaikutustaitojen työkaluja opetuksessa käytetään. Tunne- ja vuorovaikutustaitoja korostetaan myös opetusministeriön uudistuvissa esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmissa.

Kehityshankkeeseen kuului myös Pikkulin opetuskonseptin ensimmäisen demotuotteen testaaminen ryhmähaastattelujen yhteydessä. Demon vastaanotto oli positiivinen, ja useat vastaajista olivat sitä mieltä, että sitä voisi käyttää opetuksessa hyvin jo sellaisenaan. Aittokoski Experience Oy kehittää pilottivaiheessa olevaa EDUappia eteenpäin opetus- ja teknologiaainnovaatioille tarkoitettussa xEdu-ohjelmassa. Pikkulin konseptin kehittämisessä tärkeää on löytää oikeat yhteistyökumppanit, rahoitus ja sopiva liiketoimintamalli.

Johdanto – Pikkulista uusi suomalainen hittituote?

Digitaalisuus vaikuttaa tulevaisuudessa yhä enemmän kaikilla elämämme osa-alueilla, myös opetuksessa ja koulutuksessa kaikilla opetusasteilla. Erilaiset digitaaliset oppimisovellukset ja pelit laajentavat oppimisympäristöjä ja luovat uusia työkaluja oppimiseen ja vuorovaikutukseen. Hyviä esimerkkejä tästä kehityksestä ovat erilaiset digitaaliset oppimispelit, blogit, YouTube, mobiiliteknologiaan pohjautuvat välineet ja verkossa jae-
tut oppimisympäristöt.

Digitaalisuus luo mahdollisuuksia uusille tuotteille ja innovaatioille myös luovien alojen yrityksissä. Suomalainen opetusjärjestelmä on kansainvälisessä vertailussa edelleen huippuluokkaa. Yhdessä teknologiaosaamisen kanssa opetuslalla on potentiaalia, jota kannattaa kehittää ja tuotteistaa eteenpäin (Finpro 2016). Tekesin ja Finpron arvioiden mukaan suoma-

laisilla edutech-tuotteilla on mahdollisuuksia myös kansainvälisillä markkinoilla (Tekes 2016, 4).

Tarkastelen artikkelissa uuden esikuopetukseen suunnatun opetuskonseptin kehitystyön vaiheita Aittokoski Experience Oy:ssä Turussa. Pikkuli on suomalainen tv-sarja 3–8-vuotiaille lapsille. Ensimmäinen tuotantokausi alkoi Suomessa Pikku Kakkosessa huhtikuussa 2016 ja myöhemmin Boo Klubbenissa YLE Fem -kanavalla. Tv-sarja on myyty vuosien 2015–2016 aikana neljääntoista maahan. Pikkuli on monimediallinen tuote, jota kehitetään jatkuvasti eteenpäin. Tällä hetkellä Pikkulin tuotteisiin kuuluvat kirja, mobiilipelejä ja tv-sarja. Suunnitteilla ovat tätä kirjoitettaessa myös tv-sarjan toinen tuotantokausi, liikuntakonsepti, opetuskonsepti ja oheistuotteet. Pikkuli-brändin liiketoimintamalliin kuuluu myös lisensointi. Käytännössä kaksi eri yritystä toimii Pikkuli-brändin kanssa. Pikkulin tv-sarjan on tuottanut Sun in Eye Productions. Ait-

tokoski Experience Oy omistaa Pikkulin IP:n (*Immaterial Property*), lisensoi tekijänoikeuksia eteenpäin ja kehittää uusia sisältöjä.

Artikkelini pääkysymys on, minkälaisia uusia digitaalisia opetustuotteita esi- ja alkuopetuksessa tarvitaan ja miten Pikkulin opetuskonsepti voisi tähän tarpeeseen vastata. Pohdin artikkelissa erityisesti sosiaalisten ja tunnetaitojen merkitystä esi- ja alkuopetukseen piirissä.

Pikkulista voi tulla uusi suomalainen menestystuote mediatuotteena ja edu-tech-tuotteena myös kansainvälisillä markkinoilla. Tärkein asia tuotteessa on sen laatu: Pikkuli on taiteellisesti korkeatasoinen tuote. Pikkulin tarina on opetuksellinen, mielenkiintoinen ja hauska. Sarjan animaatiohahmot ovat valloittavia, ja visuaalinen maailma on herkullinen. Pikkuli on valittu vuoden 2016 aikana esimerkiksi New Yorkin ja Toronton kansainvälisille animaatiofestivaaleille. Sarja on valittu aikaisemmin myös useiden muiden kansainvälisten festivaalien ohjelmistoon. Tv-sarjaa on testattu aikaisemmin kohderyhmällä muun muassa päiväkodeissa ja kouluissa, ja palaute on ollut positiivista. Lähtökohta Pikkulin kehittämiseksi on hyvä.

Tein opetuskonseptin kehitystyötä Aittokoski Experience Oy:ssä yhdessä

toimitusjohtaja Metsämarja Aittokosken kanssa. Pikkulin vahvuuksia ovat hyvä käsikirjoitus ja mielenkiintoiset hahmot. Tarinan hahmojen kautta lapsi voi käsitellä laajasti erilaisia tunteita ja vuorovaikutussuhteita. Pohdimme kehityshankkeessa, mihin pedagogisiin tavoitteisiin voisimme parhaiten Pikkulin ensimmäisellä opetustuotteella vastata. Kasvatusalan ammattilaisten kanssa käydyissä keskusteluissa näimme yhden selkeän osa-alueen, johon Pikkuli voisi tuotteenä sopia. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat pedagoginen alue, johon kiinnitetään yhä enemmän huomiota myös esi- ja alkuopetuksessa. Kehittämishankkeessa selvitin, miten tunne- ja vuorovaikutustaitoja opetetaan ja onko uusille opetustuotteille ja työkaluille tarvetta.

Artikkelini aineistona käytin keväällä 2016 esi- ja alkuopetuksen opetushenkilökunnalle Turussa tehtyjä ryhmähaastatteluja. Esi- ja alkuopetuksella tarkoitetaan esikouluopetusta päivähoidon piirissä ja 1–2.-luokkien peruskouluopetusta. Pikkulin opetuskonseptin kehittämistä varten olen haastatellut myös muita asiantuntijoita ja tutkijoita pelialalta, kasvatusalalta ja muun muassa kustantamoista. Lisäksi käytän aineistona uudistuneita esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita (2014) ja Turun kaupungin esiopetuksen ope-

tussuunnitelmaa (2016). Hyödynnän aiheen käsittelyssä myös pelilliseen oppimiseen ja hyötypeleihin liittyvää lähdekirjallisuutta.

Käsittelen aihetta tuottaja-asiantuntijana uuden luovan alan tuotteen kehittämisen näkökulmasta. Artikkelini liittyy kulttuurialan ylemmän ammatikorkeakoulututkinnon luova tuottaja -opintojen kehityshankkeeseen, jossa tein pohjatyötä Pikkulin opetuskonseptia varten. Tein kehityshankkeen toimeksiantona Aittokoski Experience Oy:lle.

Kohti pelillistä oppimista

Leikin kautta oppiminen on vanha viisaus ja kaikkialla käytössä oleva metodi lasten oppimisessa ja opetuksessa. Digitaalisten alustojen ja oppimispelien käyttäminen mahdollistaa leikin ja pelien uudenlaisen hyödyntämisen opetuskäytössä. Teknologian käyttö opetuskäytössä ei ole itseisarvo, vaan se tulisi nähdä työkaluna, joka mahdollistaa monenlaisten työtapojen käytön opetuksessa (Harju 2000, 47). Digitaalisten oppimisympäristöjen kautta lapsi voi tehdä tehtäviä koulussa ja kotona. Perinteisten opetustilanteiden laajentaminen tarkoittaa rajojen laajentamista koulun, kodin ja vapaa-ajan välillä. Pelilliseen oppimiseen ja oppimispelien opetuskäyttöön

liittyy erilaisia pedagogisia kysymyksiä, joita opettajat ja kasvatustieteen tutkijat pohtivat parhaillaan. Miten pelejä tulisi käyttää, ja mitä taitoja niiden kautta voi harjoitella niin, että ne palvelevat opetuksen pedagogisia tavoitteita? (Kangas ym. 2014, 20.)

Toimeksiannon aikana tutustuin termeihin *pelillisuus* ja *pelillinen oppiminen*. Pelilliseen oppimiseen liittyen käytössä on yleisesti kaksi käsitettä: *pelilähtöisen oppimisen (game-based learning)* ja *pelillistämisen (gamification)* käsitteet. Jälkimmäiseen liittyy ajatus pelien ja pelillisyyden sisällyttämisestä esimerkiksi organisaation tiimien toimintaan, jolloin tavoitteena voi olla uusien toimintatapojen löytyminen. Kysymyksessä ei siis ole välttämättä tietyn digitaalisen tai ei-digitaalisen pelin käyttäminen. Edellä mainitut termit eivät välttämättä viittaa digitaalisten sovellusten ja digitaalisten oppimispelien käyttöön, vaan keskeistä on pelillinen oppiminen yleisesti. (Vesterinen & Mylläri 2014, 58.)

Opetusalan digitaalinen murroskausi

Leena Krokforsin, Marjaana Kankaan ja Kaisa Kopiston toimittama teos *Oppiminen pelissä – Pelit, pelillisuus ja leikillisuus opetuksessa* käsittelee pelillistä oppimista ja alan tutkimus-

kenttää kasvatustieteen näkökulmasta. Kirjan johdannossa on hyvin tiivistetty ajatus oppimispelien ja uusien digitaalisten opetusmateriaalien mahdollisuudesta: ”Pelkän yksittäisen pelin sijaan huomio suunnataan aktivointiin, osallistamiseen ja pelillisyyteen, jotka laajentavat perinteisiä opetustilanteita” (Mäyrä 2014, 11). Pelillisen oppimisen hyötyjä ovat muun muassa lasten osallistaminen opetukseen, toiminnallinen oppiminen ja motivaation lisääminen (Vesterinen & Mylläri 2014, 56). Teknologioiden tarjoamisen elämyksellisten mahdollisuuksien puolesta puhutaan myös Eeva-Liisa Kronqvistin ja Kristiina Kumpulaisen kirjassa *Lapsuuden oppimisympäristöt – Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun* (2011). Parhaimmillaan teknologian hyödyntäminen uudella tavalla voi rikastuttaa päiväkotien, esikoulujen ja koulujen arkea ja laajentaa oppimista. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 96.)

Opetuspelien käytössä osana opetusta on myös haasteita. Pelejä on vielä haasteellista kytkeä opetuskokonaisuuksiin ilman, että ne jäävät irrallisiksi niin opetuksen kuin oppimiskokemuksenkin näkökulmasta (Vesterinen & Mylläri 2014, 56). Opetuspelien käyttö voi tuoda haasteita myös opetustilanteeseen ja opettajan rooliin opetustyössä. Norjalaisissa päiväkodeissa vuonna 2011

tehdyssä tutkimuksessa tehtiin huomio siitä, että päiväkodin opettajien rooli pelaamisessa (pelillinen oppimistilanne) oli hyvin passiivinen. Tämä oli ristiriidassa yleiseen pedagogiseen ajatukseen vuorovaikutuksesta opettajan ja oppimistilanteessa olevan lapsen kanssa. (Vanges ym. 2011.)

Hauskaa oppimista

Digitaalisten pelien ja teknologian käyttöä opetuksessa perustellaan lasten motivaatiolla ja hauskalla oppimisella. Pelit voivat lisätä lasten motivaatiota opiskelutehtävien suorittamiseen ja opiskeluun, mutta peleissä motivaatio voi kiinnittyä varsinaisen oppimissisältöjen sijaan myöskin johonkin muuhun. Eka-peliä (lukemisen alkeita opettava tietokonepeli) ja oppimisen motivaatiota peleissä väitöskirjatutkimuksessaan käsitellyt Mia Ronimus (2012) tuo esiin palkitsemisen tärkeyden oppimispeleissä. Palkitseminen voi tarkoittaa tehtävien suorittamisesta saatavia pisteitä tai vaikka digitaalisia papukaijamerkkejä. Palkitsemisen lisäksi motivaatiota voi lisätä myös visuaalisuus ja mielenkiintoisen teknologisen laitteen käyttö. Digitaalisiin oppimispeleihin sisällytetyillä palkitsemisjärjestelmillä voi olla kuitenkin myös negatiivisia vaikutuksia oppimisen motivaatioon erityisesti, kun sillä tarkoitetaan opeteltavaan aiheeseen kohdistuvaa

kiinnostusta. (Ronimus 2012.) Motivaatiota merkittävänä osana oppimisprosessia käsittelevät myös Marjaana Veermans ja Anna Tapola teoksessa *Oppimisen teoria ja teknologian opetuskäyttö*. Uusin oppimisen tutkimus tukee ajatusta siitä, että oppimisen tavoitteena tulisi olla merkityksellinen oppiminen, joka voi olla vaikeaa ja haasteellistakin, ei siis pelkästään hauskaa ja helppoa. Sellaisten digitaalisten työkalujen käyttö, joita lapsi voi käyttää yksin, voi auttaa oppilasta aktiivisempaan ja itsenäisempään opiskeluun omassa tahdissa. (Veermans & Tapola 2006, 73.)

Pelien opetuskäytöstä tarvitaan lisää tutkimustietoa

Krokforsin, Kankaan ja Kopiston toimittamassa *Oppiminen pelissä* -teoksessa (2014) kartoitetaan oppimispelien tutkimuskenttää vuonna 2013 toteutetussa kirjallisuuskatsauksessa. Katsaus avaa keskustelua peleihin ja pelillisiin oppimisympäristöihin liittyvästä pedagogisesta tutkimuksesta. Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että tieto oppimispelien opetuskäytöstä on vielä hajanaista. Tutkimus on pääasiassa koskenut kertaluonteisia opetuskokeiluja, joissa oppimispeliä on testattu oppilailla, eikä peliin liittyviä pedagogisia ratkaisuja ole välttämättä pohdittu yhdessä opettajan kanssa. Pedagogiikan

kehittäminen edellyttää pitkäjänteistä tutkimusta. (Koskinen, Kangas & Krokfors 2014, 34.) Tarve laajemmalle tutkimukselle todetaan myös kansainvälisessä kontekstissa Jabbarin ja Felician (2015) pelillisen oppimisen tutkimusta käsittelevässä artikkelissa *Gameplay Engagement and Learning in Game-Based Learning: A Systematic Review*. Kehityshankkeen aikana on löytänyt tutkimustietoa oppimispelien käytöstä esi- ja alkuopetuksessa Suomessa. Peruskoulun ja esimerkiksi ammattikoulutuksen opetukseen liittyvää tutkimustietoa löytyy enemmän.

Pelitutkimusta ja osallistavaa pedagogiikka käsittelevässä artikkelissa Marjaana Kangas, Olli Vesterinen ja Leena Krokfors (2014) toteavat, että elämme kasvatuksessa parhailaan murroskautta, jolloin kouluissa etsitään tapoja ottaa käyttöön digitaalisen teknologian ja oppimispelien tarjoamia mahdollisuuksia. Vaikka pelien koetaan opettavan tiedon lisäksi monia taitoja, kuten motorisia taitoja, kielitaitoja, sosiaalisia taitoja sekä tiedonhaun taitoja, peleihin sisältyvä oppimisen potentiaali on vielä monin osin tutkimatonta. Opetuskenttä on tällä hetkellä lapsen maailman, oppimispelitutkimuksen ja osallistavan pedagogiikan risteyskohdassa (Kangas, Vesterinen & Krokfors 2014, 19). *Oppiminen pelissä* -kirjassa Erno Lehtinen, Henrik Lehtinen ja

Boglarka Brezovszky (2014, 38) kirjoittavat, että pelillistämistä ja pelien käytöstä opetuksessa puhutaan nyt aiempaa enemmän. Myös pienet lapset ovat tänä päivänä tottuneet pelaamaan erilaisia viihdepelejä ja käyttämään digitaalisia laitteita (tabletit, tietokoneet ja puhelimet). Lapsille digitaalisten sovellusten käyttö opetuksessa on luonteva asia; lasten ja nuorten maailmassa leikit ja pelit ovat aina merkittäviä oppimisen paikkoja (Vesterinen & Mylläri 2014, 57). Pienten lasten opetuksessa opetuspelien kautta voidaan harjoitella esimerkiksi matematiikkaa, kirjoitustaitoa tai värien ja muotojen hahmottamista.

Uudet teknologiat tarjoavat uusia työkaluja

Teknologia ja media tarjoavat yhä enemmän uusia työvälineitä vuorovaikutukseen ja oppimiseen. Näitä mahdollisuuksia voi soveltaa yhä enemmän myös esi- ja alkuopetuksessa. Kronqvistin ja Kumpulaisen *Lapsuuden oppimisympäristöt* -kirjassa (2011) teknologian sovelluksia ja mediaa käsitellään uusina mahdollisuuksina opetuksessa. Kirjoittajien mukaan visuaalinen teknologia, kuten animaatiot ja simulaatiot, sopii hyvin oppimisen tueksi niin päiväkodin kuin koulunkin toimintoihin. Animaatiot ja simulaatiot auttavat lapsia hahmottamaan ja ymmärtämään mo-

nimutkaisia ja abstrakteja ilmiöitä, ja visuaalinen teknologia näyttää olevan myös hyödyllistä erityisesti niiden lasten ja nuorten keskuudessa, joilla on oppimisvaikeuksia tai muita erityistarpeita. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 95.) Pikkulin tarina ja tunnerekisteriltään monipuoliset hahmot tarjoavat runsaasti materiaalia pienten lasten parissa työskentelyyn.

Pohjatyö on tärkeää uuden konseptin suunnittelussa

Pikkulin tarina alkoi Metsämarja Aittokosken kirjoittamasta *Lennä, lennä Pikkuli!* -lastenkirjasta (2011). Aittokoski on myös käsikirjoittanut Pikkulin tv-sarjan. Toimeksiannon alkaessa pohdimme toimitusjohtaja Aittokosken kanssa sitä, mihin suuntaan Pikkulin opetuskonseptia lähdetään rakentamaan.

Toimeksiantoni keskittyi asiakastarpeen selvittämiseen sekä muihin tuotteistamisen alkuvaiheessa tehtäviin selvityksiin, kuten kilpailutilanteen ja rahoitusmahdollisuuksien kartoittamiseen. Liiketoimintamalli ja rahoituksen hankkiminen opetuskonseptille eivät kuuluneet toimeksiantoon. Ennen toimeksiannon päättymistä (31.5.2016) ehdin kuitenkin osallistua xEdu-ohjelman rahoitushakemuksen valmisteluun toukokuussa 2016.

Kehityshankkeen tavoitteena oli selvittää, mitä lisäarvoa Pikkulin maailma voisi tarjota esi- ja alkuopetuksen käyttöön ja mihin asiakastarpeeseen Pikkulin opetustuotteet voisivat vastata. Tavoitteena on, että Pikkulia kehitetään yksittäisten tuotteiden laajemmaksi oppimisympäristöksi.

Mistä Pikkulissa on kysymys?

Pohdimme ensin, mihin kasvatuksen ja oppimisen osa-alueeseen Pikkuli voisi vastata luontevimmin. Pikkulin tv-jaksoihin ja hahmojen toimintaan sisältyy lukematon määrä erilaisia tunteita ja vuorovaikutustilanteita. Teimme yhteistyötä kahden Turun yliopiston opettajankoulutuslaitoksen opiskelijan kanssa, jotka tutkivat pro gradu -työnään Pikkulin tv-sarjan jaksoja. Tutkimustyössä kartoitettiin, minkälaisia tunteita ja vuorovaikutustilanteita eri jaksoissa käsitellään 3–6-vuotiaan lapsen näkökulmasta. Opetuskonseptin kehittämisen yhteydessä aloitettiin myös toinen kasvatustieteen gradututkimus, jossa tutkittiin tv-sarjaa varhaiskasvatustieteiden näkökulmasta.

Tätä tietoa voidaan hyödyntää jatkossa esimerkiksi jaksokohtaisten opetusharjoitteiden tekemisessä. Päätimme, että Pikkulin opetuskonseptin ensimmäisen tuotteen keskiössä ovat sosiaaliset taidot, tunnetaidot ja vuoro-

vaikutustaidot. Konkreettisesti tämä tarkoitti tabletilla toimivan Pikkulin EDUappin demoversion suunnittelua ja toteutusta. EDUappissa purimme yhden Pikkulin tv-jakson (5 minuuttia) kolmeen osaan, joissa käsiteltiin kolmea tunnetaitoihin ja vuorovaikutustaitoihin liittyvää kysymystä. EDUappista kerron lisää myöhemmin.

Kehittyvä lapsi tarvitsee sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja esimerkiksi koulumaailmassa syntyvissä ristiriitatilanteissa ja laajentuviissa vuorovaikutussuhteissa. Vapaasti käännettynä SEL-taidot (*social and emotional skills*) kehittävät henkilökohtaisen hyvinvoinnin lisäksi lapsen kykyä rakentaa terveitä ihmissuhteita ja yhteisöjä (Hromek & Roffey 2009). Hyvät vuorovaikutustaidot ja terveet tunnetaidot ovat edellytys myös työelämässä menestymiseen. Jokainen meistä tarvitsee itsereflektointia ja tunnesäätelyä arkipäivän tilanteissa läpi elämän.

Ideasta tuotteeksi

Uuden luovan alan tuotteen kehittämisessä ensimmäinen kysymys on rahoitus. Mistä löytää rahoitusta ja resursseja uuden kehittämiseksi? Vaihtoehtoja start up -yrityksille tarjoavat alueelliset ELY-keskusten rahoitusohjelmat ja luovien alojen sparraamot (Turussa Creve). Kehittämisrahaa voi hakea myös Tekesiltä, Sitrasta ja

Finnverasta, jotka kaikki auttavat yrityksiä muuttamaan kehittämiskelpoisia ideoita liiketoiminnaksi tarjoamalla rahoitusta ja asiantuntijapalveluja.

Tärkeää start up -yrityksen kehittämisessä on kirkastaa yrityksen strategia. Luovien alojen sparraamon Creven asiantuntija Leena Janhila (henkilökohtainen tiedonanto 21.6.2016) korostaa start up -yritysten toiminnassa selkeitä tavoitteita ja toimintaa: yrityksellä pitää olla selkeä strategia ja toimiva liiketoimintamalli. Yrityksen tulee miettiä tarkasti, mille markkinalle yritys on uudella tuotteella menossa ja tehdäänkö palvelutuote julkiselle (esim. kunnat tai koulut) vai yksityiselle sektorille. Kolmas tärkeä asia on kohderyhmän valinta. Tarkka kohderyhmävalinta auttaa tuotteen kehittämisessä sekä jatkossa myynissä ja markkinoinnissa.

Tutustuminen jo olemassa oleviin opetustuotteisiin ja benchmarking on tärkeää uusien tuotteiden kehittämisessä. Start up -yrityksen tulee kehittää markkina- ja kuluttajaymmärrystä omalla toimialalla. Tähän sisältyy muun muassa oman toimialan markkinatilanne kotimaassa ja ulkomailla (millä kilpaillaan, mikä on strategia), mitkä ovat kilpailevat toimialat eli kenen kanssa kilpaillaan samoista kuluttajista, mikä on kilpailijoiden tarjonta ja mitkä ovat yleiset, maailmanlaajui-

set tai alueelliset muutokset kuluttajakäyttäytymisessä, taloudellisessa tilanteessa ja toimialan kehittämisessä. (Sammallahti 2009, 31.) Kotiläksyjen tekemisen jälkeen yritys tietää paremmin, mihin tarpeeseen Pikkulin opetustuotteet voisivat vastata, mikä on kilpailutilanne ja mitä hyötypelialalla sekä edutech-alalla tapahtuu. Iso kysymys Pikkulin opetuskonseptissa on liiketoimintamallin valinta ja se, kehitetäänkö tuote esimerkiksi yhteistyössä toisen yrityksen kanssa.

Miten uusi opetustuote saadaan markkinoille?

Suurimman osan kaikista opetusmateriaaleista Suomessa tekevät isot kustantamot, kuten SanomaPro ja Otava. Kustantamot tarjoavat opetusmateriaaleja kaikkii oppiaineisiin kaikille opetuksen tasoille varhaiskasvatuksesta lähtien. Selkein vaihtoehto olisi siis myydä Pikkulin tekijänoikeuksia kustantamoille, jotka toteuttavat oppimateriaaleja esi- ja alkuopetukseen aina uuden opetussuunnitelman yhteydessä. Selvää on, että tuotteen kehittämisessä tarvitaan taiteellisen ja luovan työn lisäksi paljon myös kasvatustieteen osaamista. Puhelinhaastattelu SanomaPron sisältöpäällikkö Virpi Ihlbergin (henkilökohtainen tiedonanto 22.4.2016) kanssa selvensi tätä vaihtoehtoa. SanomaPro ei ole koskaan ostanut valmista materiaalia

lasten oppimateriaaleja varten, vaan kirjojen käsikirjoitus, kuvitus, musiikki ja muut mahdolliset elementit tuotetaan aina itse omalla tiimillä. Ajatusta ei tyrmätty täysin, mutta sitä ei pidetty kiinnostavana mahdollisuutena lähitulevaisuudessa. Keskustelimme Ihlbergin kanssa myös siitä, että ehkä uudella esi- ja alkuopetukseen suunnatulla tuotteella voisi olla kysyntää valmistavan opetuksen materiaaleissa. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi valmistavaa suomen kielen ja kulttuurin opetusta. Näihin tarpeisiin isot kustantamot eivät välttämättä pysty vastaamaan.

Toinen vaihtoehto olisi toteuttaa Pikkulin opetusmateriaali yhteistyössä lasten kasvatukseen tai koulutukseen liittyvän organisaation, esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton, kanssa. Tässä vaihtoehdossa rahoituksen hankkiminen voisi olla helpompaa kuin yksin tuottaessa. Kolmas vaihtoehto on tuottaa materiaali itse. Tämä vaihtoehto tarkoittaisi rahoituksen hankkimista myös kehitystiimille, jossa tarvitaan kasvatusalan ammattilaisia. Start up -yrityksen uudelle ja muotoaan hakevalle palvelutuotteelle hyvä mahdollisuus kehittyä eteenpäin ovat hautomot, joiden kautta voi hakea kumppaneita, sparrausta ja rahoitusta.

Hyötypelien markkinat ovat kasvussa

Teknologian ja digitaalisuuden hyödyntäminen on opetusalan yksi trendi. Siitä kertoo myös vuonna 2015 aloitettu uusi kansainvälinen kehittämisohjelma Suomessa. xEdu on opetuslalle suunnattu innovaatio-ohjelma ja verkosto, joka yhdistää teknologiayritykset ja suomalaisen opetusalan huippuosaamisen. Tavoitteena on synnyttää uusia innovaatioita ja yrityksiä opetuslalle:

xEdu is the best education business accelerator in the world, orchestrating a completely new startup ecosystem. It works as an intermediary between the most potential startups in the education business and target customers (xEdu 2016).

Varsinaisen toimeksiantoni jälkeen ke-säkuussa 2016 selvisi, että Aittokoski Experience Oy pääsi mukaan xEdun:n kehittämisohjelmaan Pikkulin opetus-konseptin kehittämishankkeella.

Pikkulin opetuskonseptin selvitystyön yhteydessä olin yhteydessä myös muihin toimijoihin, jotka toimivat pelillisen oppimisen ja hyötypelien parissa. Keskeisiä toimijoita ovat Helsingin yliopiston yhteydessä toimiva Playful Learning Centre ja hyötypelialan kattojärjestö Serious Gaming Cluster

(Playful Learning Centre 2016). SGC Finland toimii verkostona pelialan yrityksille, joiden ensisijaisena tavoitteena on kehittää muita kuin viihdetuotteita (Serious Gaming Cluster, 2016). Kesäkuussa 2016 Tekes julkaisi SGC Finlandin toimittaman selvityksen hyötypelien markkinasta ja alalla toimivista yrityksistä Suomessa. Selvityksen mukaan suomalaisen hyötypelialan arvo oli viime vuonna noin yhdeksän miljoonaa euroa. Haastatellut yritykset arvioivat alan liikevaihdon lähes kaksinkertaistuvan kuluvana vuonna 17 miljoonaan euroon. Suomessa on arviolta yli 80 hyötypelijä tekevää yritystä. Suurimmaksi haasteeksi toimialan kehityksessä koetaan yritysten rahoitus. (Tekes 2016).

Turussa pioneerityötä opetuspeleissä tekee vuonna 2011 start up -yrityksenä aloittanut Nordic Edu. Yritys on kehittänyt muun muassa esikouluikäisille suunnatun Molla ABC -oppimispelin, jonka avulla lapset voivat harjoitella tekstauskirjaimia ja numeroita. Nordic Edun luovan johtajan Tatu Laineen mukaan hyötypelien markkinat ovat vasta syntymässä laajemmassa mittakaavassa:

Esimerkiksi maailman laajuisesti hyötypelien markkinat kasvavat 16 prosentin vuosivauhtia 5,5 miljardiin dollariin vuoteen 2020 mennessä. Suomessa hyötypelien markkinointia edistää se, että täällä suhtaudutaan

myönteisesti yleensäkin peleihin ja pelaamiseen. Hyötypeleistä esimerkiksi kielten oppimiseen tai aivojen loogiseen ajattelun treenamiseen soveltuvat pelit ovat suosittuja. (Kittilä 2016.)

Uudistuvat opetussuunnitelmat korostavat tunne- ja vuorovaikutustaitoja

Pikkulin opetuskonseptin kohderyhmää ovat esi- ja alkuopetuksen piirissä olevat lapset (myös varhaiskasvatuksen piirissä olevat lapset). Opetushallituksen vuonna 2014 julkaiseman *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet* -julkaisussa tuodaan useassa kohtaa esiin sosiaalisten ja tunnetaitojen merkitys opetussuunnitelmissa ja lasten oppimisessa (Opetushallitus 2014.) Tämä tulee ottaa huomioon myös Pikkulin opetuskonseptissa. (Opetushallitus on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen virasto, joka vastaa varhaiskasvatuksen, esikoulun ja perusopetuksen kehittamisestä.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kannustetaan käyttämään tunnetaitoja kehittäviä opetustuotteita

Monet sosiaalisten ja tunnetaitojen oppimiseen liittyvät tavoitteet liittyvät *Esiopetuksen opetussuunnitelman*

perusteet -julkaisun kohtaan *Minä ja meidän yhteisömme*. Tähän oppimiskokonaisuuteen sisältyy muun muassa arjen eettisten valintojen pohdinta sekä omien tunteitaitojen kehittäminen. Rakentavan käyttäytymisen harjoittelu vahvistaa lasten vuorovaikutustaitoja, ja kokemukselliset ja elämykselliset oppimistavat luovat elämyksiä ja vahvistavat oppimismotivaatiota. (Opetushallitus 2014, 34).

Minä ja meidän yhteisömme -oppimiskokonaisuuden yksityiskohtaisessa eettisen kasvatuksen oppimistavoitteissa on määritelty seuraavaa:

Kasvatus liitetään lasten arkeen ja käytännön tilanteisiin, joihin liittyy tunteita ja eettisiä valintoja. Lapsia ohjataan tunnistamaan tunteitaan, toimimaan ystävällisesti ja vastuullisesti sekä ratkaisemaan rakentavasti lasten keskinäisiä ristiriitatilanteita. (Opetushallitus 2014, 35.)

Pikkulin opetuskonseptin näkökulmasta merkityksellinen on seuraava määritelmä:

Opetuksessa voidaan hyödyntää sosiaalisia taitoja ja tunteitaitoja kehitettäviä opetusohjelmia ja materiaaleja (Opetushallitus 2014, 35).

Turun kaupungin uudessa syksyllä 2016 käyttöön otettavassa esiopetus-

suunnitelmassa esiopetuksen tavoitteiksi on kirjattu muun muassa uuden tiedon laaja-alainen omaksuminen, muistin ja mielikuvituksen kehittyminen elämyksellisen oppimisen kautta ja yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen. Vaikka sosiaalisten taitojen ja tunteitaitojen oppimista ei määritellä omana tavoitteenaan eivätkä ne muodosta varsinaista oppiainetta esi- ja alkuopetuksessa, niiden merkitystä kuitenkin korostetaan. (Turun kaupunki 2016, 6.)

Kohti toiminnallista esiopetusta

Ryhmähaastatteluja valmistelevasa keskustelussa Suikkilan päiväkodin lastentarhanopettaja Kikka Salo-Saarinen (henkilökohtainen tiedonanto 3.3.2016) kertoi, että Turussa siirrytään syksyllä 2016 täysin kirjattoomaan esiopetukseen. Tämä tarkoittaa sitä, että opetussuunnitelmaa ja opetusta ei toteuteta kustantamojen tarjoaman oppimateriaalin kautta, vaan päiväkodit siirtyvät toteuttamaan toiminnallista esiopetusta. Uudet digitaaliset opetustuotteet ja työkalut voivat vastata myös tähän muutokseen. Myöhemmin artikkelissa käsiteltävissä haastatteluissa kävi ilmi, että Turussa ei ole yhdenmukaista käytäntöä siihen, miten toiminnallinen esiopetus toteutetaan, ja vaikuttaako tämä esi-merkiksi digitaalisten laitteiden käyttöön tulevaisuudessa.

Sosiaaliset taidot ja tunnetaitojen kehittymisen tärkeys tuodaan esiin myös Opetushallituksen uudistuneessa 1.–2.-luokkia koskevassa *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa* (Opetushallitus, 2014). Tunne- ja turvataidot mainitaan Opetushallituksen *Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa* (2014, 38) kuin myös Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (Turun kaupunki 2013, 9). Myös varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmat ovat uudistumassa, ja uudet varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmat tulee ottaa paikallisesti käyttöön 1.8.2017.

Pikkulin opetuskonsepti tarjoaa monimediallisen oppimisympäristön

Kysyin asiantuntijan näkemystä tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen merkityksestä esi- ja alkuopetuksessa Opetushallituksesta. Puhelinhaastattelussa Opetushallituksen esiopetuksesta vastaava opetusneuvos Arja-Sisko Holappa (henkilökohtainen tiedonanto 26.5.2016) kertoi, että tunnetaidot mainitaan nyt ensimmäistä kertaa omana osa-alueena esiopetuksen opetussuunnitelmassa. Tämä perustuu Opetushallituksen analyysiin muun muassa suomalaisten lasten ja aikuisten mielenterveysongelmien lisääntymisestä. Tunnetaidot, tunteiden säätely ja tunteiden tunnistaminen itsessä

ja toisissa on edellytys hyvälle mielenterveydelle. Aikaisemmin opetuksessa korostettiin yksilön oppimista ja puurtamista yksin, nyt korostetaan oppivan yhteisön ajatusta, jossa myös opettajat ovat mukana oppimassa.

Lisäksi Holappa arvioi, että opetuksen tarvitaan uudenlaisia työkaluja. Monimediallinen oppimisympäristö on Holapan mukaan tehokas ja monipuolinen työkalu käsitellä tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja. Tunnetaidot ovat mukana myös varhaiskasvatuksen ja peruskoulun opetussuunnitelmissa. Pikkulin opetuskonseptin ensimmäinen tuote EDUapp (työnimi) vastaa juuri näihin tarpeisiin.

Ryhmähaastattelun analyysi

Pikkulin opetuskonseptin selvitystyössä kartoitimme digitaalisen opetusmateriaalin tarvetta esi- ja alkuopetuksen piirissä Turussa. Keväällä 2016 toteutuissa ryhmähaastatteluissa selvitimme esi- ja alkuopettajien ajatuksia digitaalisesta opetusmateriaalista sekä heidän toiveitaan ja tarpeitaan opetustyökaluille. Haastatteluista kolme tehtiin päiväkodeissa ja kolme 1.–2.-luokkien opettajille. Haastatteluissa oli mukana yhteensä 40 henkilöä. Ryhmät olivat kooltaan 3–12 henkilöä.

Haastattelujen yhteydessä näytimme kohderyhmälle testiversion Pikkulin sosiaalisten ja tunnetaitojen työkalusta. Demoa on kehitetty nimellä *Pikkulin EDUapp*. Tuotteen keskeinen ajatus on käsitellä tv-jaksoista löytyviä ja tunnetaitoihin liittyviä teemoja kolmen eri tilanteen ja tilanteisiin liittyvien kysymysten kautta. Keskeistä demotuotteesta on hahmoihin samaistuminen ja tunteiden käsittely esimerkiksi riita- tai ristiriitatilanteessa. Demoa kehitetään ensimmäisen testauksen jälkeen eteenpäin. Tavoitteena oli selvittää kohderyhmän tarvetta, ei niinkään tarjota valmista työkalua. Halusimme ensin siis tutkia eri vaihtoehtoja ensimmäisen Pikkulin digitaalisen opetustuotteen kehittämistä varten ja testata yhtä versiota kohderyhmällä.

Digitaalisten opetustuotteiden käyttö esi- ja alkuopetuksessa

Keskeiset opettajille esitetyt kysymykset liittyivät digitaalisten opetustuotteiden käyttöön nyt ja tulevaisuudessa. En käyttänyt haastatteluissa termiä *opetuspelejä*, koska digitaalinen opetusmateriaali voi tarkoittaa myös esimerkiksi elokuvaa tai videota. Halusimme selvittää, onko kohderyhmällä käytössä työkaluja sosiaalisten ja tunnetaitojen oppimiseen ja mitä nämä työkalut ovat. Lisäksi selvitimme digitaalisten opetustuotteiden käytettävyyden ja käyttöön-

ottoon liittyviä kysymyksiä. Haastattelut toteutettiin ryhmässä. Etukäteen määriteltyjen kysymysten tavoitteena oli synnyttää vapaata keskustelua.

Haastatteluissa kävi ilmi, että digitaalisuuteen ja digitaalisiin opetustuotteisiin suhtaudutaan lähtökohtaisesti positiivisesti. Muutama esikoulun opettaja suhtautui kuitenkin digitaalisten pelien käyttöön negatiivisesti.

Kyllä mä tykkään käyttää. Niiden kautta tulee monipuolisuutta tekemiseen lasten kanssa. (23.3.2016 Suikkilan päiväkot.)

Kyllä digitaalista opetustuotteista on ja tulee olemaan hyötyä ja lapset ovat tottuneet käyttämään erilaisia laitteita ja juttuja. (6.4.2016 Kähärin koulu.)

Mä en käytä digitaalista materiaalia ollenkaan, ihan sen takia että mä näen lasten ruutuajan kotona niin suurena, ni mä olen todennut, että meillä pitää olla jotain muuta annettavaa. (23.3.2016 Suikkilan päiväkot.)

Jokainen lastentarhanopettaja, esikouluopettaja tai luokanopettaja päättää käytännössä itse, mitä työkaluja opetuksessa käytetään. Useassa haastattelussa tuli ilmi, että pitkään alalla toimineella opettajalla on enemmän työkaluja omassa työkalupakissa kuin vastavalmistuneella kasvatta-

jalla. Opetuskäytännöt voivat olla siis erilaisia jo pelkästään yhden päiväkodin tai koulun sisällä.

Sosiaalisten ja tunnetaitojen merkitys esi- ja alkuopetuksessa

Haastatellut olivat pääsääntöisesti sitä mieltä, että päivähoidossa olevien lasten kanssa (0–5 vuotta) ei käytettäisi digitaalisia pelejä, mutta elokuvia katsotaan kyllä silloin tällöin. Esikouluikäisten kanssa digitaaliset oppimispelit voivat olla jo ajankohtaisia. 1.–2. luokilla lasten kanssa voidaan käyttää digitallisia oppimispeliejä ja muuta digitaalista opetusmateriaalia. Sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen merkitys kasvatustyössä on vastaajien mukaan kasvanut, ja näiden taitojen oppimiseen on myös olemassa työkaluja. Merkittävää oli, että kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että Pikkulin tv-sarjan jaksot toimisivat jo sellaisenaan opetustuokiona esi- ja alkuopetuksessa. Pikkulin tarinasta pidettiin, ja demossa esiin tulleet tilanteet liittyivät suoraan opetustyön arkeen:

Jos yhdessä katsoisi yhdessä videon inserttinä ja olisi sen jälkeen lasten kanssa keskustelua niin varmasti voitaisiin käsitellä paljon asioita. (6.4.2016 Kähärin koulu.)

Tunne- ja sosiaaliset taidot on tosi tärkeitä. Ei ole hirveästi materiaalia tähän tarkoitukseen, vaikka onkin

Lionsin ja Friends-koulutukset ja Kiiva koulu, mutta tämmösestä voisi olla tosi paljon hyötyä. Meillähän tulee uuteen OPS:iin nää tunnetaidot, niin tästä voisi olla tosi paljon hyötyä. (6.4.2016 Kähärin koulu.)

Tunne- ja sosiaaliset taidot korostuu vuosi vuodelta ihan käytännön työssä. (6.4.2016 Kähärin koulu.)

Ne on kyllä just niitä tilanteita mitä täällä tapahtuu koko ajan. Hyvin lähellä sitä mitä täällä arkena tapahtuu. (12.4.2016 Luolavuoren koulu.)

Sosiaalisten ja tunnetaitojen opetukseen toivotaan uusia työkaluja

Haastatellut olivat käyttäneet työssään sosiaalisten ja tunnetaitojen opetuksessa useita erilaisia työkaluja. Turussa suurin osa esiopetuksesta on jo nyt kirjatonta, eli opetuksessa ei käytetä mitään tiettyä kirjasarjaa tai opetusmateriaalia. Syksyllä 2016 esiopetus siirtyy täysin toiminnalliseen esiopetukseen. Aikaisemmin käytössä ovat olleet laajasti SanomaPro-kus-tantamon Salainen maa- ja Pikkumetsä-esiopetusmateriaalit. Sosiaalisten ja tunnetaitojen opetuksessa käytössä oli ollut muun muassa Lions Questin Elämäntaitoja -materiaali, Muumien malliin -videot, Tunne- ja turvataidot -tietopaketti, Aseman lapset -tietopaketti, KiVa koulu -materiaali, Molla

ABC, Pikku Kakkosen tehtävät ja pelit, sekä Askeleittain ja Tunnemuksu. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että näiden taitojen opettamiseen ja oppimiseen tarvitaan työkaluja ja materiaalia. Suurin osa toivoi myös uusia työkaluja sosiaalisten ja tunnetaitojen oppimiseen. Jotkut haastatelluista olivat tyytyväisiä jo tarjolla oleviin tuotteisiin. Haastateltavien mukaan siis asiakastarvetta on, vaikka käytössä on jo yksittäisiä tuotteita.

Erittäin suosittu tuote oli varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja peruskoulun käyttöön tehty Lions Questin Elämätaitoja-materiaali. Tämän tuotteen voi nähdä vahvimpana kilpailijana Pikkulin konseptille. Lions Questin materiaali oli ollut viikoittaisessa käytössä kaikissa haastateltujen esikouluopettajien ryhmissä. Lions Quest -ohjelmaa on käytetty Suomessa jo 25 vuotta, ja ohjelman koulutuksen on saanut Suomessa 18 000 kasvattajaa. Ohjelmaa hyödynnetään yli 80 maassa, joissa sitä sovelletaan sopivaksi paikalliseen toimintaympäristöön. (Lions Quest -elämisen taitoja 2016.)

Kohderyhmän palaute on tärkeää tuotteen kehittämisessä

Ryhmähaastatteluista saatu palaute oli erittäin hyödyllistä. Pikkulin visuaalisesta maailmasta ja animaatiosta pidettiin. Samoin Pikkulin tarinan

opetukselliset tilanteet ja tarina koettiin kiinnostaviksi ja sopiviksi opetuskäyttöön niin varhaiskasvatuksessa kuin koululuokillakin. Jotkut opettajista olivat sitä mieltä, että Pikkulin hahmot ja animaatio sopivat ehkä paremmin pienemmille lapsille, kun taas jaksoissa esiintyvät asiat ja tilanteet sopisivat vanhemmille lapsille. Useat opettajat toivat esiin sen, että Pikkulissa käsiteltävät tilanteet sopivat hyvin myös 4.–5. luokille. Tämä pitää huomioida tuotteen kehittämisessä.

Mun 2. luokka tykkäsi tosi paljon Pikkulin tv-jaksoista. Mä näen, että Pikkuli toimisi tosi hyvin tunnetaitojen opettelussa alaluokilla. (11.4.2016 Hepokullan koulu.)

Mun mielestä Pikkuli voisi toimia aiheiden ja tilanteiden puolesta aivan hyvin myös 4.–5.luokille. (11.4.2016 Hepokullan koulu.)

Ehkä tosta animaatiosta tulee ehkä sellainen olo, että se olisi pienemmille tarkoitettu. Mutta jos ajattelen mun omia ekaluokkalaisia, niin tän tyyppiset tilanteet on kyllä tosi tuttuja. (6.4.2016 Kähärin koulu.)

Varmaan semmoset lapset, jotka käyttää sähköisiä välineitä vähemmän, eikä pelimaailma ole niin tuttu, niin viihtyisivät tosi hyvin tämän kanssa. (28.4.2016 Paattisten päiväkot.)

Mun ykkösluokasta ehkä puolelle voisi upota ihan hyvin tämmönen hyvin lapsenomainen, mutta voi olla, että iso osa ajattelee, että tässä ei ollut mitään hurjaa. Moni ykkösluokkalaisten kaipaa jo vähän jotain hurjempaa. (6.4.2016 Kähärin koulu.)

Neljässä haastattelussa tuli ilmi Pikkulin potentiaali maahanmuuttajalasten kanssa työskentelyssä. Pikkuli on kieleton sarja, eli hahmot puhuvat ja ääntelehtivät omalla lintukielellään. Tämä nähtiin rikkautena ja mahdollisuutena lasten kanssa, jotka vasta opettelevat suomen kieltä. Pikkulin hahmoja ja tarinaa voitaisiin mahdollisesti käyttää kielen ja kulttuurin opettamisessa. Tämä kannattaa muistaa siinä vaiheessa, kun Pikkulin oppimisympäristöä päästään kehittämään yhteistyössä kasvatusalan ammattilaisten kanssa.

Haastatteluissa kysyttiin myös, onko opettajien arjessa tai uudessa opetussuunnitelmassa jokin pedagoginen osa-alue, johon tarvitaan täysin uutta opetusmateriaalia. Vastaukset osoittivat, että uusia työkaluja kaivataan niin sanottuihin läpäisyaineisiin ja opetusteemoihin, jotka eivät välttämättä liity mihinkään tiettyyn oppiaineeseen (1.–2. luokilla). Uutta materiaalia toivottiin sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen, ICT-taitojen (koodaus ja ohjelmointi), kansain-

välisyystaitojen, mediakasvatuksen ja kuvanlukutaidon opettamiseen. Edellä mainituista taidoista peruskoulun opetussuunnitelmassa on selkeästi korostettu ICT-taitoja ja sosiaalisia taitoja. Tässä voisi olla siis selkeä markkinarako uudelle digitaaliselle opetustuotteelle. Käytännössä isot kustantamot tarjoavat opetusmateriaalia kaikkiin varsinaisiin oppiaineisiin.

Kyl varmaan, kun tämä tulee uuteen opetussuunnitelmaan ihan omana alueena tämä tunne- ja sosiaaliset taidot. Kyl se varmaan koulujakin herättää, että nyt tarvitaan oikeesti jotain materiaalia. Sit just se koodaus kanssa, että kyllä tähän jotain täytyy saada. Ei niitä ihan tyhjistä nyhjystä, kyl siinä rako on ja kysyntää on tulevaisuudessa. (6.3.2016 Kähärin koulu.)

Pikkulin opetuskonseptin vahvuudet ja haasteet

Pikkulin opetuskonsepti perustuu valmiille tv-sarjalle. Animaatiot, äänet ja muu tekninen materiaali ovat siis jo olemassa jatkokäyttöä varten. Tässä tilanteessa esimerkiksi mobiilipelien tuottaminen on huomattavasti nopeampaa kuin tilanteessa, jossa animaatiomateriaalia tai muuta teknistä materiaalia ei ole valmiina. Tuotteistamisen näkökulmasta tämä on merkittävä vahvuus.

Pikkulin tarina on vahva pohja tuotteistamiselle

Hyödynsimme Pikkulin EDUappin valmistelussa jo aikaisemmin mainittua kartoitusta, jossa kaksi Turun yliopiston lastentarhanopettajaopiskelijaa analysoi pro gradu -tutkimuksessaan Pikkulin tv-jaksot 3–6-vuotiaiden lasten näkökulmasta. Työssä kartoitettiin muun muassa sitä, minkälaista oppimista Pikkulin jaksoissa on. Tämä tehtiin jaksokohtaisesti, eli nyt tiedämme, mitä ja minkälaista oppimista jaksoissa tapahtuu eri oppimisalueiden näkökulmista. Tätä tietoa voidaan käyttää hyväksi jaksoihin perustuvassa tuotekehityksessä.

Pikkulin vahvuus on valloittava visuaalinen maailma ja laadukas animaatiokerronta. Mielestäni useat lapsille tehdyt opetuspelit puhelimissa ovat visuaalisuudeltaan hieman tylsiä ja animaatiohahmot ovat geneerisiä. Tämä on henkilökohtainen mielipiteeni ja perustuu opetuspeleihin, joihin olen tutustunut. Pikkulin tarinan tapahtumat liittyvät lapsen elämän erilaisiin tilanteisiin ja käsikirjoitus on aidosti opetuksellinen. Tv-sarjan monipuolinen hahmokavalkadi tarjoaa myös runsaasti mahdollisuuksia tuotteistamiseen.

Pikkuli-brändin arvot ovat positiivisuus, perhe, ystävyys, luonto ja ilo. Tuotteiden arvopohja on lapsiper-

heen tuotesarjalle hyvä, ja esimerkiksi luonto on myös kansainvälisesti kiinnostava teema. Pikkulin tv-jaksoja ja mobiilipelejä on testattu erilaisilla lapsiryhmillä vuosina 2013–2016, ja palaute sekä lapsilta että aikuisilta on ollut positiivista. (M. Aittokoski, henkilökohtainen tiedonanto 20.4.2016.)

Pikkulin opetuskonseptin vahvuus on myös monipuolisuus. Tavoitteena on rakentaa monipuolinen tuotepaketti, johon kuuluvat opetustuotteet ja verkossa toimiva oppimisympäristö. Tuotteita voisivat olla ensimmäisen kirjan ja tv-sarjan lisäksi esimerkiksi tehtäväkirjat, digitaaliset pelit, lautapelit, musiikki ja opetuksessa käytettävät hahmot.

Tavoitteena kansainväliset markkinat

Pikkuli seikkailee parhaillaan tv-sarjan lisäksi myös muissa paikoissa. Kesäkuussa 2016 ensimmäinen Pikkulin leikkipaikka avautui Turun keskustan Hansa-kauppakeskuksessa, ja yhteistyötä rakennetaan Turun kaupungin kanssa erityisesti matkailijoita ja lapsiperheitä ajatellen. Aittokoski kommentoi Pikkulin tulevaisuutta Turun Sanomissa 20.4.2016 näin:

Viritlemme Turun taidemuseon kanssa muistipelisovellusta, jossa on Pikkuli-versioita kuvataiteen klassikoista. Sosiaalisten ja tunnetaitojen

*opetussovellus on Hepokullan kou-
lussa kokeiltavana.*

Pikkulin EDUappia kehitettiin esi- ja alkuopettajien ryhmähaastattelujen jälkeen yhteistyössä Hepokullan koulun 1.–2.-luokkien opettajien ja oppilaiden kanssa Turussa. Tuotekehitys-
tä on siis tehty yhdessä kohderyhmän kanssa. Tavoitteena oli miettiä yhdessä tv-sarjan jaksoihin sisältyviä oppimistilanteita ja niihin liittyviä lapsia aktivoivia oppimiskysymyksiä. Pohdimme myös erilaisia tehtäviä ja harjoituksia, joita oppimistilanteissa voisi hyödyntää. Yhteistyö oli osallistuneilta oppilailta ja opettajilta saadun palautteen mukaan antoisaa ja hauskaa.

Pikkulin tv-sarjan kansallinen ja kansainvälinen tunnettuus luovat paljon edellytyksiä myös muiden tuotteiden menestymiselle. Tavoitteena on, että Pikkulin opetuskonseptia tullaan markkinoimaan kohdemarkkinalle aina yhdessä tv-sarjan kanssa. Opetustuotteiden soveltamista ja markkinointia kansainvälisille markkinoille helpottaa se, että Pikkuli on kielellisesti animaatio-sarja. Tv-sarjan yhteydessä kohdemarkkinalla on mahdollisuus rakentaa lisensointia, joka on jo ulkoistettu yhteistyökumppanille.

Tässä vaiheessa Pikkulin tunnettuus on Suomessa vielä pieni, mutta toisen tv-sarjan tuotantokauden jälkeen

suomalaiset lapsiperheet tuntevat Pikkulin jo paremmin. Valtakunnallista medianäkyvyyttä Pikkuli sai tv-sarjan alkamisen yhteydessä YLE:n Pikkuku Kakkosella 8.4.2016. Paikallisesti Pikkuli on ollut esillä mediassa Turussa jo muutaman vuoden ajan.

Pelialalla ja edutech-tuotteissa on paljon kilpailua, ja haasteena on, miten Pikkuli saadaan erottumaan muista markkinoilla olevista tuotteista. Esi- ja alkuopetuksen käyttöön kehitetään parhaillaan myös muita konsepteja, joista markkinoilla ovat jo Moomin Language School ja Rovio Entertainment Oy:n Fun Learning -konsepti. Fun Learning perustuu Angry Birds Playground -tuotteelle. Moomin Language School tarjoaa työkaluja lasten kielten oppimiseen Suomessa ja kansainvälisillä markkinoilla. Roviolla on ollut hyvät taloudelliset mahdollisuudet Angry Birds-tuotteistamiseen, ja brändi tunnetaan maailmanlaajuisesti. Lisensoinnin kautta vihaisen punaisen linnun voi lisätä tuotteeseen kuin tuotteeseen. Ainoa suoraan tunnetaitoihin keskittynyt suomalainen opetustuote on tällä hetkellä pilottivaiheessa oleva Rounders. Tuoteperheeseen kuuluu muun muassa kirja, digitaalinen kirja, mobiilipelejä, appseja ja minivideoita. (Rounders 2016). Rounders on hyvin lähellä Pikkulin konseptia, mutta edelleen Pikkulin vahvuutena on tv-sarja ja vahva tarina.

Opetuskonseptin kehittämisen seuraavat askeleet

Pikkulin opetuskonseptin kehittämisessä haasteita ovat rahoituksen ja sopivan yhteistyökumppanin löytäminen. Opetustuotteiden täytyy olla pedagogisesti hyvin toteutettuja, eli tiimissä täytyy olla kasvatusalan ammattilaisia. Yrityksessä on kuitenkin jo paljon kokemusta esimerkiksi videomuotoisten opetussisältöjen tekemisestä ja tätä kautta myös pedagogista osaamista. Kasvatusalan kontakteja löytyy myös runsaasti. Kehityshankkeen aikana olimme tiiviisti yhteydessä esimerkiksi Turun yliopiston oppimistutkimuksen kehittämisen tutkijoiden kanssa.

Yhteistyökumppanin valintaan liittyy liiketoimintamallin pohtiminen. Liiketoimintamalli tarkoittaa sitä, miten yritys ansaitsee omalla bisneksellä ja miten se käytännössä toteutetaan. Yritykset voivat erikoistua erilaisiin rooleihin ja tehtäviin ja jättää ydinliiketoimintansa ulkopuolelle jäävät tehtävät liiketoimintaverkon muiden jäsenten tehtäväksi (Join in Oy 2016). Pikkulin opetuskonseptin kohdalla tämä voisi tarkoittaa sitä, että Aittokoski Experience Oy:n liiketoiminta keskittyy tekijänoikeuksien eli IPR:n (*intellectual property rights*) myymiseen ja jokin muu taho toteuttaa eri tuotteiden tuottamisen (pelit ja pe-

dagogiset sovellukset). Haasteena on myös uuden rahoituksen löytäminen konseptin kehittämiseksi.

Opetuskonseptin tuotteiden tuotantoprosessi vie aikaa. Uuden tuotteen tuotanto, testaus, markkinointi ja myynti tarkoittavat kuukausien, jopa vuosien prosessia. Pikkulin opetustuotteita ajatellen tekninen materiaali on kuitenkin jo valmiina (grafikka, tarina, hahmot) ja tuotteistaminen on ketterää. Haaste voi olla myös kohderyhmän heterogeenisyys ja ikähaitari. Tuotekehityksen, myynnin ja markkinoinnin toteuttaminen olisi yksinkertaisempaa, jos tuotteella on selvästi tietty ikäkatteoria. Pikkulin kohderyhmäksi on nyt määritetty 3–8-vuotiaat lapset, eli kohderyhmään kuuluu eri kehitysvaiheissa ja opetustasojen piirissä olevia lapsia. Tämä voi olla myös mahdollisuus – Pikkulin opetuskonsepti sopii laajemmalle kohderyhmälle, ja tuotteessa on jatkuvuutta ikäryhmästä toiseen.

Pitkäjänteisen työn ja oikeiden liiketoimintavalintojen kautta Pikkulilla on edellytykset menestyväksi tuotteeksi Suomessa ja kansainvälisillä markkinoilla. Aittokoski Experience Oy:llä on käsissään jotain ainutlaatuista, jota monella toimijalla ei ole: Pikkulin ainutlaatuinen tarina. Peleillä ja kaikilla muillakin tulevilla Pikkuli-tuotteilla on tätä kautta vahva pohja.

Lopuksi

Turkulaisen Aittokoski Experience Oy:n Pikkulin tv-sarjaan perustuvan uuden opetuskonseptin kehittäminen kuului opintoihini, kehittämishankkeeseen kulttuurialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon luova tuottaja -koulutuksessa Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa (2015–2016). Kehittämishankkeen tavoitteena oli kartoittaa edellytyksiä Pikkulin tv-sarjaan perustuvalla opetuskonseptille. Selvitystyöhön kuului muun muassa asiakastarvetta kartoittavien haastattelujen tekeminen, esi- ja varhaiskasvatuksen trendeihin tutustuminen, edutech-alan tuotteiden kilpailutilanteeseen tutustuminen ja rahoitusmahdollisuuksien selvittäminen.

Keskeinen osa kehittämishanketta olivat esi- ja alkuopetuksen piirissä toteutetut ryhmähaastattelut, joilla selvitettiin kasvatusalan ammattilaisten ajatuksia ja toiveita digitaalisista opetustuotteista. Turkulaisten esi- ja alkuopetuksen opettajien haastattelujen mukaan SEL-taitojen (social and emotional skills) oppimiseen ja opettamiseen tarvitaan uusia työkaluja päiväkodeissa, esikouluopetuksessa ja 1.–2. luokkien opetuksessa. Ensimmäinen Pikkulin opetuskonseptin tuote on digitaalinen tunnetaitojen opetuspeleli EDUapp (työnimi), jota testattiin kohderyhmällä haastattelujen yhtey-

dessä. Haastatteluista saadun palautteen mukaan Pikkulin tv-sarja sopisi jo sellaisenaan opetusmateriaaliksi ja tv-sarjan sisältö käsittelee tärkeitä asioita lasten maailmasta.

Sosiaalisia taitoja, tunnetaitoja ja vuorovaikutustaitoja korostetaan myös uusissa Opetushallituksen perusopetuksen, esiopetuksen ja varhaiskasvatuksen perusteissa. Perusteissa suositellaan muun muassa tunnetaitoja kehittävien opetusmateriaalien käyttöä. Digitaaliset opetustuotteet ja Pikkulin elämyksellinen opetuskonsepti voivat tulevaisuudessa vastata hyvin toiminnallisen esiopetuksen muuttuviin pedagogisiin tarpeisiin. Elämyksellisten oppimisympäristöjen ja teknologian avulla (esimerkiksi pelit) oppiminen voi parhaimmillaan olla motivoivaa, mielenkiintoista ja tehokasta sekä lasten että opettajien kannalta. Opetuspelien käyttöä esi- ja alkuopetuksessa on kuitenkin tutkittu Suomessa vielä vähän, ja alan tutkimuskenttä on hajanaista. Vaikka peleihin ja pelillisyyteen suhtaudutaan kasvatusalalla positiivisesti, tutkimustietoa aiheesta tarvitaan lisää.

Opetuskonseptin haaste kilpailun lisäksi on oikeiden yhteistyökumppaneiden löytäminen. Aittokoski Experience Oy:llä ja Sun in Eye Productionilla on tv- ja elokuvatuotantojen lisäksi vahvaa kokemusta ope-

tuksellisten tv-ohjelmien ja elokuvien tuotannosta sekä monimediallisesta konseptoinnista. Oikeat liiketoimintakumppanit, joilla on osaamista ja verkostoja edutech-alalla, ovat avainasemassa konseptin tulevaisuutta varten. Seuraava askel on tehdä konseptille liiketoimintasuunnitelma, joka sisältää aikataulun, rahoituksen ja suunnitelman siitä, miten konsepti saadaan konkretisoitua myytäväksi tuotteeksi Suomessa ja kansainvälisillä markkinoilla.

Konseptin selkeä vahvuus on tv-sarjan jo valmiiksi vahva opetuksellisuus. Vahvuus on myös se, että tekninen materiaali on jo valmiina uuden konseptin tuotteita varten (hahmot, tarina, grafiikka, opetustilanteet). Tuotteistamisprosessissa tämä kaikki voidaan muuttaa ketterästi uudeksi kaupalliseksi tuotteeksi.

Pikkulin opetuskonseptia kehitetään parhaillaan eteenpäin xEdu-ohjelmassa. Lähiaikoina selviää, miten Pikkulin potentiaalia voidaan hyödyntää opetustuotteena ja miten se saadaan markkinoille Suomessa ja kansainvälisesti. Toivon Pikkulin opetustuotteiden ja muiden sisältöjen kehittämiseen paljon sinnikkyyttä ja onnea. Toivottavasti tulevaisuudessa näemme Pikkulin seikkailemassa yhä useammin kodeissa, medioissa ja kaupassa niin Suomessa kuin ulkomaillakin.

Lähteet

Aineisto

Haastattelu: 23.3.2016, Suikkilan päiväkot.

Haastattelu: 6.4.2016, Kähärin koulu.

Haastattelu: 11.4.2016, Hepokullan koulu.

Haastattelu: 12.4.2016, Luolavuoren koulu.

Haastattelu: 20.4.2016, Rauninaukion päiväkot.

Haastattelu: 28.4.2016, Paattisten päiväkot.

Kirjallisuus

Finpro 2016. Viitattu 17.7.2016 <http://www.eduexport.fi/why-finland>.

Harju, V. 2000. Tulevaisuuden taidot oppimisen lähtökohtana. Teoksessa Niemi, H. & Multisilta, J. (toim.) Rajaton luokahuone. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hromek, R. & Roffey, S. 2009. Promoting Social and Emotional Learning With Games: "It's Fun and We Learn Things". *Simulation & Gaming* 40: 5 (October 2009), 626–64. Viitattu 4.5.2016. <http://sag.sagepub.com/content/early/2009/06/15/1046878109333793.abstract>.

Jabbar, A & Felicia, P. 2015. Gameplay Engagement and Learning in Game-Based Learning: A Systematic Review. *Review of Educational Research*. Vol 85, 4, 740–779. Viitattu 5.5.2016. <http://rer.aera.net>.

Join in Oy. Yrityksen liiketoimintamalli. Viitattu 14.7.2016, <http://www.joinin.fi/palvelut/yrityksen-liiketoimintamalli/>.

Kangas, M; Vesterinen, O. & Krokfors, L. 2014. Oppimispelit lapsen maailman, pelitutkimuksen ja osallistavan pedagogiikan risteyskohdassa. Teoksessa Krokfors, L.; Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.) Op-

piminen pelissä; Pelit, pelillisuus ja leikillisuus opetuksessa. Tampere: Vastapaino.

Kittilä, J. 2016. Pieni, oranssi turkulainen lentää moneen mediaan. Turun Sanomat. 20.4.2016.

Koskinen, A.; Kangas, M. & Krokfors, L. 2014. Oppimispelien tutkimus pedagogisesta näkökulmasta. Teoksessa Krokfors, L.; Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.) Oppiminen pelissä; Pelit, pelillisuus ja leikillisuus opetuksessa. Tampere: Vastapaino.

Kronqvist, E.-L. & Kumpulainen K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. Ehea polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro Oy.

Lehtinen E.; Lehtinen H. & Brezovsky B. 2014. Matematiikka pelissä. Teoksessa Krokfors, L.; Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.) Oppiminen pelissä; Pelit, pelillisuus ja leikillisuus opetuksessa. Tampere: Vastapaino.

Lions Quest -elämisen taitoja 2016. Viitattu 13.5.2016 www.lionsquest.fi.

Mäkitalo, M. 2016. Hyötypeli koukuttaa oppimaan. Turun Sanomat 22.2.2016.

Mäyrä, F. 2014. Alkusanat. Teoksessa L. Krokfors, M. Kangas & K. Kopisto (toim.) Oppiminen pelissä; Pelit, pelillisuus ja leikillisuus opetuksessa. Tampere: Vastapaino.

Opetushallitus 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 15.4.2016, http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 15.4.2016, http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Opetushallitus, 2005. Varhaiskasvatuksen perusteet. Viitattu 14.5.2016 www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1.

Playful Learning Center 2016. Viitattu 15.5.2016, www.plcfinland.fi.

Ronimus, M. 2012. Digitaalisen oppimispelin motivoivuus. Havainnot Eka-peliä pelanneista lapsista. Viitattu 11.7.2016. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37833/9789513947217.pdf?sequence=1>.

Rounders 2016. Viitattu 15.6.2016 www.rounders.fi.

Sammallahti, T. 2009. Konseptisuunnittelun supersankari. Helsinki: Books on Demand GmbH. SGC Finland 2016. Viitattu 29.5.2016 www.seriousgamingcluster.fi.

Tekes 2016. Viitattu 17.7.2016. http://www.tekes.fi/globalassets/global/ohjelmat-ja-palvelut/ohjelmat/skene/hyotypeliteollisuus_2016_loppuraportti_v1_1.pdf.

Turun kaupunki 2016. Turun kaupungin esiopetussuunnitelma 2016. Viitattu 14.5.2016, http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_esiopetus-suunnitelma_2016.pdf.

Turun kaupunki. Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2013. Viitattu 14.5.2016, http://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/turun_varhaiskasvatussuunnitelma_2013.pdf.

Vanges, V.; Gram Okland, N.-T.; Krumsvik, R. 2012. Computers games in pre-school settings: Didactical challenges when commercial educational computer games are implemented in kindergartens. *Computers & Education* 58 (2012) 1138–1148. Viitattu 17.5.2016. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360131511003344>.

Veermans, M. & Tapola, A. 2006. Motivaatio ja kiinnostuneisuus. Teoksessa Järvelä, S.; Häkkinen, P. & Lehtinen, E. Oppimisen teoria ja teknologian opetus-käyttö. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vesterinen, O. & Mylläri, J. 2014. Peleistä pelillisyyteen. Teoksessa Krokfors, L.; Kangas, M. & Kopisto, K. (toim.) Oppiminen pelissä; Pelit, pelillisuus ja leikkisyys opetuksessa. Tampere: Vastapaino.

xEdu 2016. Viitattu 25.5.2016. www.xedu.com.

Liite 1.

Haastattelukysymykset.

1. Minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet?
2. Minkälaisia opetustuotteita päiväkodissanne/esikoulussanne/koulussanne käytetään (digitaalisia/ei-digitaalisia)?
3. Mitä mahdolliset käytössä olevat digitaaliset opetustuotteet ovat? (Esim. Molla -hankkeen tuotteet, EKA-peli, Tunnemuksu, Petra's Planet?)
4. Onko opetuksessanne jokin pedagoginen osa-alue, johon tarvitaan opetusmateriaalia?
5. Voisiko digitaalinen opetusmateriaali toimia tietyn pedagogisen tavoitteen saavuttamisessa ja minikä asian oppimisessa digitaalinen materiaali voisi toimia hyvä? Onko digitaalisille opetustuotteille (esim. pelit) tarvetta nyt tai lähitulevaisuudessa?
6. Mitä sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen työkaluja teillä on käytössä?
7. Toivotaanko sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen opetukseen uusia työkaluja? (Onko niitä helppo löytää tai toteuttaa?)
8. Olisiko Pikkuli EDUapp mielestäsi kiinnostava tuote sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen käsitteilyyn? Minkälaisessa opetustilanteessa voisit käyttää Pikkuli EDU-appia?
9. Onko olemassa esteitä tuotteiden käyttöönottamiselle? (Esim. laitteiston puute, taloudelliset resurssit, osaamisen puute.)
10. Millainen on sopivan mittainen oppimistunti (45 min, 60 min...)?
11. Mitä teknisiä välineitä päiväkodissa, esikoulussa, koulussa käytetään audiovisuaalisen materiaalin katsomiseen?
12. Ovatko käyttämäsi digitaaliset opetusmateriaalit helppokäyttöisiä vai oletko kohdannut vaikeuksia? Jos, niin mitä?
13. Tuleeko uusien opetusmateriaalien mukana koulutusta tai opettajan tukimateriaalia? Minkälaista tukimateriaalia kaipaavat?
14. Miten päiväkotikoulu ostaa uudet opetusmateriaalit? Kuka päättää ostoista?

Pakkopullaa vai terveellistä herkkua? Arviointitutkimus Hyvinkään kaupungin Kulttuuripolku-toiminnasta

Satu Sälpäkivi

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan Hyvinkään kaupungin Kulttuuripolku-toimintaa. Arviointitutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millainen merkitys Kulttuuripolulla on lapsen innostamisessa taiteen ja kulttuurin pariin, ja toisaalta keräämään tietoa siitä, kuinka iso rooli oppilaan vanhemmilla on lapsen taide- ja kulttuuriharrastuksen tukemisessa.

Arviointitutkimus osoitti, että Kulttuuripolku-kohteita voisi markkinoida nykyistä laajemmin ja tehostaa tiedottamista myös lasten ja nuorten vanhemmille. Taide- ja kulttuuritoimijalle Kulttuuripolku on myös viestintäkannava ja mahdollisuus uusien asiakkaiden hankintaan.

Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena Hyvinkään peruskoulun 9.-luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen keväällä 2016. Kyselyn lisäksi toteutettiin kuusi havainnointikäyntiä eri Kulttuuripolku-kohteissa helmi–toukokuussa 2016 sekä yksi havainnointikäynti joulukuussa 2016.

Kulttuuripolku-toiminta antaa lapselle ja nuorelle mahdollisuuden luoda elinikäisen kulttuurisuhteen; he ovat tulevaisuuden aktiivisia kulttuurinkäyttäjiä. Siksi peruskoulussa tapahtuva kulttuuri- ja taidekasvatus on tärkeää ja siihen tulisi panostaa nykyistä enemmän kaikilla luokka-asteilla. Ammatti- taiteilijoiden käyttäminen opettajan työparina projektiluonteisesti tai opastajana luovien työmenetelmien käyttöön toisi uusia näkökulmia arjen opetustyöhön.

Johdanto

Tarkastelen tässä artikkelissa Hyvinkään kaupungin Kulttuuripolku-toimintaa ja sitä koskevaa arviointitutkimusta. Arviointitutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millainen merkitys Kulttuuripolulla on lapsen innostamisessa taiteen ja kulttuurin pariin, ja toisaalta keräämään tietoa siitä, kuinka iso rooli oppilaan vanhemmilla on lapsen taide- ja kulttuuriharrastuksen tukemisessa. Tutkimuksen perusteena oli se, ettei aikaisemmin ole tehty vastaavaa tarkempaa tutkimusta Kulttuuripolku-käynnin vaikuttavuudesta.

Käsittelen yleisesti taide- ja kulttuurikasvatuksen roolia peruskoulun uudessa opetussuunnitelmassa. Tutkimuksen materiaalina on kyselytutkimus Hyvinkään peruskoulun 9.-luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen ja huoltajilleen keväällä 2016 sekä kuusi havainnointikäyntiä eri Kulttuuripolku-kohteissa keväällä 2016 ja yksi havainnointikäynti joulukuussa 2016. Lisäksi tutkimuksen pohjana oli uusi opetussuunnitelma ja muita lähdeteoksia. Kyselytutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat 9.-luokkalaiset, koska he olivat käyneet Kulttuuripolulla sen alkuvuosista lähtien. Tutkimuksella oli tarkoitus selvittää heidän kokemuksiaan ja muistojaan Kulttuuripolku-käynneistä sekä sii-

tä, ovatko käynnit vaikuttaneet heidän myöhempään kulttuurisuhteeseensa tai mahdollisesti innostaneet jonkin taideharrastuksen aloittamiseen. Vanhempien osuudessa kyselyllä oli tarkoitus kartoittaa kodin ja vanhempien vaikutusta nuoren hakeutumiseen kulttuurin tai taideharrastuksen pariin.

Sain toimeksiannon Kulttuuripolun arviointitutkimuksen tekemiseen Hyvinkään kaupungin sivistystoimen kulttuuri- ja vapaa-aikajohtajalta. Perusteena arvioinnille oli uuden opetussuunnitelman voimaantulo 1.8.2016 ja Kulttuuripolun toiminnan tiukempi nivoutuminen siihen. Hyvinkäällä Kulttuuripolku-toiminta aloitettiin vuonna 2007, ja sen rakenne on ollut suurin piirtein samanlainen koko sen olemassaolon ajan. Siihen kaivattiin jotain uutta ja arviointia oppilaiden ja vanhempien näkökulmasta.

Oma positioni tutkimuksessa on ulkopuolisen tarkkailijan rooli. Oma taustani kulttuurialalta on viiden-toista vuoden kokemus erityyppisissä kirjastoissa kirjastovirkailijana sekä järjestösihteerin tehtävät Suomen arvostelijain liitossa (2009–2011). Kirjastouran jälkeen olen ollut viestintäsihteerinä Hyvinkään kaupungilla, kouluttautunut kulttuurituottajaksi ja työskennellyt osa-aikaisena tuottajana ja näyttelysihteerinä Hyvinkään Tai-

teilijaseuran TAJU-näyttelyissä vuosina 2005, 2007, 2009 ja 2013.

Tutkimus on työelämälähtöinen, ja toimeksiantajana on Hyvinkään kaupungin sivistystoimi, kulttuuri- ja vapaa-ajan toimiala. Omien verkostojeni kautta lähestyin tutkimukseni toimeksiantajaa, ja arviointitutkimukseni ja siihen perustuva artikkeli on kulttuurialan ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen luova tuottaja-opintojeni opinnäytetyö.

Kulttuurikasvatus Hyvinkäällä – Kulttuuripolku ja gsen tavoitteet

Kulttuuripolku on Hyvinkään sivistystoimen yhteinen toimintamalli. Se on kulttuurilaitosten ja perusopetuksen yhdessä suunnittelema opiskelukokonaisuus, jonka tavoitteena on tutustuttaa kaikki peruskoululaiset paikalliseen kulttuuriin ja kulttuurihistoriaan.

Kulttuuripolun lähtökohtana ovat kasvatuksen ja opetuksen yhteiset tavoitteet, kulttuuriperinnön siirtäminen ja kehittäminen sekä yleissivistävien tietojen ja taitojen opettaminen. Vierailukäyntien oppisisällöt on suunniteltu tukemaan kyseessä olevan luokkatason opetussuunnitel-

man mukaista opetusta. Kulttuuripolun tarkoituksena on ammattimaisesti tuotetun kulttuuri- ja taidetarjonnan tuominen osaksi perusopetusta. Kulttuuripolulla halutaan tarjota kaikille hyvinkääläisille peruskoululaisille tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua säännöllisesti erilaisiin kulttuuritapahtumiin. (Hyvinkään kaupunki 2015.)

Hyvinkäällä Kulttuuripolku-toiminta on aloitettu vuonna 2007. Kulttuuripolku-toiminnasta otettiin mallia Turusta, jossa vastaava toiminta aloitettiin vuonna 2005. Idea Kulttuuripolusta syntyi Turussa vuoden 2002 tienoilla, kun Opetushallituksesta alkoi tulla ensimmäisiä versioita vuoden 2004 opetussuunnitelmasta. Huomattiin, että uuden kunnallisen opetussuunnitelman myötä Turkuun voitaisiin rakentaa järjestelmä, jolla taattaisiin koululaisten kulttuuriin liittyvät opintokäynnit. (Kuusen- to 2009, 103.)

Kulttuuripolku-toiminta tarkoittaa käytännössä sitä, että opettaja vie ryhmänsä opintovierailulle kunnan taide- ja kulttuurilaitoksiin kouluille lukukausittain lähetettävän ohjelman mukaisesti. Luokassa käydään läpi laajentaen ja syventäen vierailun oppisisältöä ennen vierailua ja sen jälkeen. Opettaja saa opintovierailun tuottajalta materiaalia opetuksensa tueksi.

Tavoitteena on opetussuunnitelman toteutuminen, kulttuuritarjonnan tasa-arvoinen tarjonta kaikille peruskoululaisille, tapakasvatus, kasvamisen kulttuurin ymmärtämiseen ja arvostamiseen, tutustuminen eri kulttuurin ja taiteen aloihin, elinikäisen kulttuurisuhteen luominen Kulttuuripolun avulla, tutustuminen paikallisiin kulttuurilaitoksiin sekä kulttuurielämykset koululaisten luovuuden, hyvinvoinnin ja terveyden tueksi. (Hyvinkään kaupunki 2015.) Kulttuuripolun sisällöntuottajia Hyvinkäällä ovat seuraavat kulttuurilaitokset: Hyvinkään kaupunginmuseo, Hyvinkään taidemuseo, Elokvateatteri Julia 1 & 2, Hyvinkääsali, Hyvinkään kaupunginkirjasto, Hyvinkään lasten ja nuorten kuvataidekoulu, Hyvinkään musiikkiopisto, Hyvinkään orkesteri, Lasten ja nuorten taidekeskus, Suomen Rautatiemuseo ja Taito käsityö- ja muotoilukoulu Helmi.

Kulttuuripolun hallinto muodostuu Kulttuuripolku-työryhmästä, johon kuuluu vaihdellen joku sisällöntuottajista, opettaja- tai rehtorikunnasta puheenjohtajana, Kulttuuripolkukoordinaattori, kuljetussuunnittelija, perusopetuksen koulutusjohtaja sekä kulttuuri- ja vapaa-aikajohtaja. Lisäksi ydintyöryhmään kuuluvat vaihdellen aina yksi tuottaja, opettajien edustaja, OPS-asiantuntija (rehtori) ja varhaiskasvatuksen edustaja.

Jokaisessa peruskoulussa on Kulttuuripolku-vastaavia, joihin Kulttuuripolku-koordinaattori on yhteydessä pitkin lukuvuotta. Kulttuuripolku-toiminnassa on myös kummikoulujärjestelmä, joka on kiertävä kohdekoulujärjestelmä Kulttuuripolun kehittämiseksi. Jotta Kulttuuripolku-toimintaa voitaisiin kehittää ja ottaa huomioon opettajien ja oppilaiden palautteet, sähköinen Webropol-kyselylomake kehitettiin palautteen antoon keväällä 2015. Ainakin ensimmäisellä kerralla palautteita tuli vain 12 kappaletta, joten vain pieni osa vierailuilla käyneistä ryhmistä antoi palautetta. (Hyvinkään kaupunki 2015.) Kulttuuripolusta tiedotetaan kouluille laajalla sähköpostijakelulla, ja aikataulut ovat näkyvissä Kulttuuripolun verkkosivuilla.

Kulttuurikasvatuksen suunnitelmat ovat välineitä tasa-arvoiseen ja monipuoliseen kulttuurikasvatukseen. Ne ovat oppilaitoksen (koulu tai päiväkotti) ja alueen kulttuurilaitosten yhteistyön sovittuja toimintamalleja ja antavat raamin oppilaitoksen ja kulttuurin väliselle yhteistyölle. Joissakin kunnissa kulttuuriopetussuunnitelmat ovat olleet jo pitkään käytössä osana perusopetuksen kuntakohtaista opetussuunnitelmaa. (Kulttuurivoltti 2015.)

Kulttuuriopetussuunnitelmien nimet ja sisällöt vaihtelevat runsaasti, mikä

johtuu siitä, ettei niille ollut tehty valtakunnallista linjausta. Tilanteeseen tuli muutos syksyllä 2015, jolloin valtakunnallinen *Kulttuurivoltti*-hanke käynnistyi. *Kulttuurivoltti*-hanke toteutti Lasten kulttuuripoliittista ohjelmaehdotusta (2014), ja hankkeen tavoitteena oli luoda kaikkiin Suomen kuntiin kulttuurikasvatussuunnitelma (<http://www.lastenkulttuuri.fi/>). Ytimessä oli käytännönläheinen opas, jossa on runsaasti malleja kulttuurikasvatussuunnitelmista erilaisiin kuntiin ja ympäristöihin, kulttuuriopetussuunnitelmien tekoon ja käyttöönottoon. Valmiiseen oppaaseen voi tutustua verkkosivuilla <http://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/>.

Taidekasvatuksen eri muotoja on pitkäkestoisesta tavoitteellisesta toiminnasta satunnaiseen taide- ja kulttuuripalvelujen käyttöön. Lapsi ja nuori voi osallistua molempiin samanaikaisesti. Hän voi esimerkiksi opiskella musiikkiopistossa, käydä teatterissa ja osallistua kirjaston lukupiiriin. Eri muodoissa olevan toiminnan järjestämisestä vastaavat sekä kunnat, yksityiset toimijat, seurakunnat että kolmas sektori. Kunnalla on kuitenkin keskeinen rooli kaikissa muodoissa olevien palveluiden saatavuuden turvaamisessa. Toiminnat sijoittuvat kuntien sisällä usein useamman kuin yhden hallintokunnan alaisuuteen. (Seirala 2012, 6.)

Taideopetuksella annetaan oppilaalle mahdollisuus keskittyä pitkäjäniteisesti valittuun taiteenalaan, ja opinnot myös arvioidaan. Opetukseen osallistuminen on säännöllistä ja tavoitteellista, ja se antaa valmiuksia hakeutua myöhempiin opintoihin. Taideopetus perustuu aina opetussuunnitelmiin. Taideopetusta lapsi ja nuori saavat taiteen perusopetuksessa (mm. musiikkiopistot, kuvataidekoulut), peruskoulun, lukion ja ammatillisen peruskoulutuksen taide- ja taitoaineissa (esimerkiksi Kulttuuripolut, Taiteilijakoulussa ja lukiodiplomit) sekä tutkintoon johtavassa taide- ja kulttuuri-alan koulutuksessa. (Seirala 2012, 6.)

Mikko Piispa (2015) kirjoittaa artikkelissaan taiteen ja taidekasvatuksen potentiaalista ja velvollisuuksista, miten nuorten kiinnostus taiteisiin ja kulttuuriin kumpuaa nykyään enimmäkseen kotitaustasta. Keskiluokkaisen kodin kasvatit saavat tukea ja kannustusta kulttuurin ja sivistyksen pariin, mutta perinteisistä työväenperheistä niihin ei juurikaan kannusteta. Artikkeliki käsittelee menestyneiden nuorten taiteilijoiden perhetaustoja ja sen merkitystä: ”Koulu on suurel-le osalle lapsista ainoa ympäristö, jossa kohtaaminen taiteen kanssa voi tapahtua” (Piispa 2015, 58). Tämä on tärkeä asia pitää mielessä, kun pohditaan peruskoulun opetussisältöjä.

Professori Eeva Anttila käsitteli samaa aihetta jo kymmenisen vuotta sitten artikkelissaan *Taiteen voimalla – Taidekasvatuksen mahdollisuudet suomalaisessa peruskoulussa* (2006) sekä vuonna 2013 tutkimusjulkaisussaan *Koko koulu tanssii! – kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluuyhteisössä*. Molemmissa teksteissä punaisena lankana on dialoginen filosofia, kriittinen pedagogiikka ja kehollinen oppiminen. Tekstien pohjana on kaksi taidekasvatusprojektia, ensimmäinen helsinkiläisessä peruskoulussa 5.–6. luokan oppilaiden keskuudessa lukuvuoden 2004–2005 aikana ja toinen pidempi tutkimushanke vantaalaisessa peruskoulussa vuosina 2009–2013.

Taiteen voimalla -artikkelissaan Anttila (2006) pohtii taidekasvatuksen merkitystä ja mahdollisuuksia suomalaisessa peruskoulujärjestelmässä. Tarkemmin hän esittelee kehollista ja kokonaisvaltaista tietoa. Kehollinen tieto on sisäistynyttä, merkityksellistä, kokemuksellista ja elämyksellistä tietoa, joka auttaa meitä ymmärtämään itseämme, toisiamme ja maailmaa (Anttila 2006, 46). Yleisesti taide- ja taitoaineet nähdään erillisinä oppiaineina peruskoulussa ja vain täydentämässä tai keventämässä matemaattisia ja luonnontieteellisiä aineita. Koko koulu tanssii! -hanke toteutettiin vuosina 2009–2013 Kartanonkosken koulussa, jossa on 870 oppilas-

ta ja reilu 90 henkilökunnan jäsentä. Koulussa toimi neljän vuoden ajan päätoiminen tanssinopettaja, ja tanssinopetus integroitiin osaksi koulun opetussuunnitelmaa niin, että kaikki koulun oppilaat osallistuivat siihen. Anttilan *Koko koulu tanssii!* -hankkeen päättyessä tanssista tuli koko koulun arkea, johon koulun oppilaat ja opettajat ovat tottuneet ja jonka suuri osa heistä on myös hyväksynyt. Tanssi ei ole pelkästään vaihtelua, ylimääräistä virkistystä ja arjesta poikkeamista, vaan sen vaikutus ulottuu siihen tapaan, miten koulussa ollaan ja minkälainen energia ja tunnelma koulussa on. (Anttila 2013, 17.)

Koko koulu tanssii! -hanke antaa esimerkin siitä, miten ammattitaiteilijan osallistuminen peruskoulun arki työhön tuo aivan uusia näkökulmia oppimiseen ja luovien menetelmien käyttöön arkityössä. Se vaatii kuitenkin avointa mieltä ja rohkeutta päätäjiltä ja tietysti rahoitusta vastaavaan kokeiluun esimerkiksi yhdessä hyvinvinkäläisessä koulussa. Samalla se toisi Kulttuuripolun lähemmäksi koulutyötä ja konkreettisesti nivoutuisi uuteen opetussuunnitelmaan.

Suomessa on aloittanut vuonna 2015 Taideyliopiston *ArtsEqual*-tutkimushanke, joka tarkastelee taiteen peruspalveluita tasa-arvon näkökulmasta ja selvittää, kuinka taide julkisena

palveluna lisää hyvinvointia. Maria Seilo on tutkinut pro gradu -tutkimuksessaan kulttuurikasvatusta hyvinvoinnin synnyttäjänä, kuudesluokkalaisten kokemuksia Taidekaaren toiminnasta. Hänen tutkimustulostensa mukaan kulttuurikasvatus tuottaa oppilaille hyvinvointia. Hyvinvointia syntyi etenkin kulttuurin tarjoamien elämysten sekä yhteenkuuluvuuden kokemusten kautta (Seilo 2012). Taide- ja taitoaineita ei kuitenkaan tule tarkastella vain niiden tuottaman hyvinvoinnin kannalta, sillä niiden kautta opitaan myös mielikuvitusta sekä luovan ja kriittisen ajattelun taitoja, pitkäjännitteisyyttä, riskinotto-, suunnittelu-, organisointi- ja yhteistyötaitoja (Seilo 2012).

Tutkija Minja Koskela tutkii *ArtsEqual*-hankkeessa bändisoiton opetusta suomalaisen yläkoulun monikulttuurisessa musiikinluokassa. Tutkimuskysymyksenä on, miten esimerkiksi sukupuoli, kulttuuri ja rodullistaminen näkyvät suomalaisen musiikinopetuksen arjessa sellaisessa luokassa, jossa oppilaiden taustat saattavat olla hyvinkin erilaiset. Tavoitteena on selvittää, miten musiikinopetuksesta saataisiin entistä demokraattisempaa ja yhdenvertaisempaa.

Tulevaisuuden Suomessa taiteen tulisi olla entistä helpommin jokaisen suomalaisen saatavilla asuinpaikasta

tai pankkitilin saldosta riippumatta. Toivon myös, että taiteilijoiden ja taideopettajien ei tulevaisuuden Suomessa tarvitsisi perustella työnsä arvoa. (Koskela, ArtsEqual 2016.)

Nuorten käsitykset taiteesta ja eri taiteenaloista ovat kiihtyneen digimuroksen aikana usein varsin erilaisia kuin heidän kasvattajiensa. Tämä näkyy monin eri tavoin: eri alojen taidekasvattajille tuttuja ovat muun muassa tilanteet, joissa teatteri rinnastuu tv-sarjoihin ja elokuvat ovat yhtä kuin action-kohtaukset. Taiteen historia ja niin sanotut klassikot ovat usein nuorille täysin tuntemattomia. Toisaalta nykynuoret eivät missään nimessä ole menetettyjä tapauksia (eivätäkään koskaan ole sitä muutenkaan). Esimerkiksi heidän kykynsä käyttää uusia medioita tarjoaa mahdollisuuksia, ja aikuiset tuskin pystyvät täysin ymmärtämään heidän digiryödittynyttä oppimiskykyään. (Piispa 2015.)

Ennen kysyttiin: *mitä?* Nyt kysytään: *miten?* Tämä näkökulman muutos kuvaa perusopetuksen opetussuunnitelmuuutosta. Kaunokirjoitus ja koodaus ovat nousseet julkisessa keskustelussa opetussuunnitelmauudistuksen symboleiksi. Yksittäisten oppiaineiden muutokset ovat kuitenkin pieniä verrattuna uusien opetussuunnitelmien suuriin periaatteellisiin muutoksiin. (Nissilä 2015.)

Elokuun alussa ennen koulujen alkamista oli mediassa juttuja uudesta opetussuunnitelmasta ja mikä siinä muuttuu. Alla otsikoita verkkosivuilta:

Uusi opetussuunnitelma muuttaa opettajan roolia – ”Auktoriteetti ja työn arvostus koetuksella”.

(Yle 7.8.2016.)

Asiantuntijat: uusi opetussuunnitelma voi horjuttaa oppilaiden välistä tasa-arvoa. (Yle 8.8.2016.)

IL kokosi: Näin koulu uudistuu – 10 muutosta. (Iltalehti 9.8.2016.)

Ainakin yksi opettaja on innoissaan uudesta opetussuunnitelmasta: opettaja Kalle Manninen kuvailee Ylen verkkouutisten haastattelussa, että uusi opetussuunnitelma on mieletön luovuuden lähde. Siinä on vain mielikuviutus rajana: jos oman luovuuden uskaltaa ottaa käyttöön niin koulu-elämä voidaan muuttaa: *Tämä on kokonaan uusi työ nyt.* (Opettaja Kalle Manninen rakastaa uutta opetussuunnitelmaa. Yle 15.12.2016.) Esimerkki heijastaa sitä muutosta, minkä uusi opetussuunnitelma on tuonut opettajien työhön ja uusiin mahdollisuuksiin opetustyössä.

Mediassa oli myös huolestuneita kannanottoja oppimistulosten huonontumisesta ja alle lukutaidon minimitason jäävien suuresta kasvusta. Vuoden

2016 Suomessa on siis käytännössä lukutaidottomia nuoria. Sanat ja kirjaimet hallitaan, mutta vaikkapa tavallisen sanomalehden lukeminen, sen sisällön ja sanoman ymmärtäminen on monille haastavaa. Myös jokaisesta suomalaisesta ikäluokasta jopa 10 000 nuorta on syrjäytymisvaarassa, vaarassa jäädä ilman jatkokoulutuspaikkaa. (Oppilaat eriarvoistuvat ja osaamistulokset tippuvat. Yle 8.8.2016.)

Opetussuunnitelma nojautuu oppimiskäsitykseen, joka nostaa oppilaan ja oppijayhteisön keskiöön. Uuden opetussuunnitelman mukainen pedagogiikka tukee oppijoiden luovaa, yksilöllistä ja yhteisöllistä oppimista ja tiedon rakentamista sekä liittyy tunteet kiinteästi osaksi oppimista. Oppiminen on kokonaisvaltaista: kielellistä, kehollista ja kokemuksellista. (POPS 2014.)

Hyvinkään kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma (OPS) on laadittu Opetushallituksen 22.12.2014 hyväksymän perusopetussuunnitelmaa täydentäväksi, kaikkia Hyvinkään suomenkielisiä peruskouluja koskevaksi asiakirjaksi. Se jakautuu kaikille yhteiseen osaan sekä erillisiin vuosiluokkatasoihin (vuosiluokat 1–2, 3–6, 7–9). Se on suunniteltu käytettäväksi yhdessä valtakunnallisten perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden kanssa. Hy-

vinkään perusopetuksen toiminta pohjautuu valtakunnallisen OPSin perusteiden ja Hyvinkään sivistystoimen arvoihin. Näitä täydentävät Hyvinkään perusopetuksen arvot, jotka on laadittu laajan henkilöstölle, huoltajille ja oppilaille tehdyn kyselyn tuloksiin pohjautuvan keskustelun pohjalta: ihmisuus ja tasa-arvo, vastuullisuus, yhteisöllisyys, hyvät tavat ja kulttuurinen moninaisuus. Kulttuuripolku-toiminta sijoittuu uudessa opetussuunnitelmassa kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisen sekä monilukutaidon osaamiskokonaisuuksiin. Kulttuuripolku-toiminta on koulun kulttuuripalvelua, jonka sisällöstä paikalliset kulttuurituottajat tuottavat suurimman osan. Kulttuuritoimi jakautuu itsenäisiin toimijoihin, joista jokainen tarjoaa palveluitaan perusopetuksen käyttöön. (Hyvinkään kaupunki 2015.)

Pohjana uudelle opetussuunnitelmalle on ilmiöpohjainen oppiminen, jonka avulla saavutetaan laaja-alainen osaaminen (<http://ilmiopohjaisuus.ning.com>). Ilmiöpohjaisella oppisella otetaan käyttöön oppiainerajoja ylittävät oppimiskokonaisuudet, ja jokaisella oppilaalla on oltava joka vuosi vähintään yksi tällainen kokonaisuus (Nissilä 2015). Ennen tietoa vastaanotettiin ja pänättiin, nyt oppilaat tuottavat itse tietoa ja arvioivat kriittisesti, ja oppiminen on tutkivaa

projektioppimista. Luova ongelmanratkaisu auttaa oppimisessa, ja taidekasvatus ja taide voivat olla hyvänä apuna. Kulttuuripolku-toiminnalla voidaan oppimista laajentaa muualle kuin koulun tiloihin – esimerkkinä museot ja kirjastot ja tiivis yhteistyö opettajien ja kulttuurilaitoksien henkilökunnan kanssa.

Arviointitutkimuksen toteutus

Suunnittelin yhteistyössä Kulttuuripolun ydintyöryhmän ja Kulttuuripolku-koordinaattorin kanssa kyselylomakkeen kysymykset oppilaille (ks. liite 1) ja huoltajille (ks. liite 2). Koulutoiminnan suunnittelija kutsui minut tammikuussa 2016 peruskoulun rehtorien kokoukseen, jossa esittelin tutkimusta, ja siellä yhdessä sovittiin kyselyn ajankohta maaliskuun taitteeseen. Tarkoitus oli, että oppilaat vastaavat kyselyyn koulutuntien aikana opettajan ohjauksella rehtorien ohjeistuksen mukaisesti. Peruskoulun 9.-luokkalaisia oli lukuvuonna 2015–2016 kaikkiaan 517. Sain apua koulutoiminnan suunnittelijalta, joka jakoi valmiin Webropol-kyselyn Wilman kautta kouluille ja vanhempien kyselyn suoraan heidän sähköposteihinsa.

Vastausprosentti oli 28,5 oppilaiden kohdalla (147 vastausta 517:stä). Van-

hemmilta tuli hiukan enemmän vastauksia: 177, ja vastausprosentti oli 34,2. Tarkoitus oli saada tutkimuksen vastaajajoukko kattavammaksi, jotta kysely olisi ollut kokonaistutkimus. Nyt palautuneiden vastausten määrän ollessa noin 30 % koko perusjoukosta (n= 517) tuli tutkimuksesta otanta-tutkimus, ja vastaukset ovat suuntaa antavia. Syynä oppilaiden vastaamattomuuteen on ollut ehkä tiedonkulun puute (rehtorien ohjeistus koulussa 9. luokkien luokanvalvojille), ajan puute, tekniset ongelmat joidenkin koulujen tietoliikenneverkossa tai muut syyt.

Vanhempien vastausprosentti 34,2 oli hiukan parempi, ja suurin osa vastauksista tuli heti kyselyn ensimmäisellä viikolla. Vastaaminen oli tehty helpoksi, koska linkki kyselyyn oli suoraan vanhempien sähköpostin viestikentässä. Vanhempien ja huoltajien kokonaismäärä (n = 517) on melkein sama, koska Wilma-tunnuksia on jokaiseen kotiin ainoastaan yhdet. Syinä vastaamattomuuteen on saatantanut olla kyselyn ajankohta, ajanpuute tai asian kiinnostamattomuus. Molempien tutkimuskohteiden kyselylomakkeet pyrittiin pitämään mahdollisimman lyhyinä, jotta vastaamiseen menisi kokonaisuudessaan noin 15 minuuttia. Kysely kesti reilut kaksi viikkoa 21.3.–5.4.2016, koska väliin osui pääsiäinen (25.–28.3.2016).

Kysely oppilaille

Oppilaille suunnatuissa kysymyksissä pyrittiin kartoittamaan Kulttuuripolku-käyntien vaikuttavuutta, mitä vuosien varrella käydyistä käynneistä oli jäänyt mieleen ja olivatko käynnit innostaneet yleisesti tutustumaan lisää kulttuuriin ja taiteeseen tai paikalliseen kulttuuriin. Parhaiten Kulttuuripolku-kohteista oli jäänyt mieleen Hyvinkäällä sijaitseva Suomen Rautatiemuseo (<http://rautatiemuseo.fi>), seuraavaksi mieleen jäävin oli elokuvissakäynti elokuvateatteri Juliasa, ja kolmanneksi sijoittui Hyvinkään taidemuseo (ks. kuva 1). Avovastauksista tuli esiin, että vastaajien mielestä Rautatiemuseon käyntien suosion suurin syy oli kohteen erilaisuus verrattuna muihin Kulttuuripolku-kohteisiin.

Rautatiemuseo on ainoa laatuaan Suomessa, ja se sisältää monta veturihallia, joissa on vanhoja junavaunuja ja vetureita. Kulttuuripolku-käynti koettiin kiinnostavana, ja opastuksen jälkeen toiminta oli vapaata tutustumista museonäyttelyyn. Elokuvissakäynti jäi myös poikkeuksellisenä kohteena mieleen, ja katsottu elokuva on ollut useimmille mieluinen. Hyvinkään taidemuseon työpajat vastaajat kokivat kivoina ja toiminnallisina, koska siellä sai itse osallistua ja tehdä. Yhden vastaajan mielestä taidemuseo jäi mieleen, koska se edustaa taidetta.

Kulttuuripolku oppilaat

1. Missä näistä kulttuuri/taidelaitoksista tai -kohteista muistat käyneesi Kulttuuripolku-vierailulla luokkasi kanssa peruskoulun aikana (1.–9.lk)?
Vastaajien määrä: 146

Kuva 1. Parhaiten 9.-luokkalaisten mieleen jääneet Kulttuuripolku-kohteet (n=146).

Kirjaston kirjavinkkaukset koettiin hyvinä, ja ne saivat kiinnostumaan uusista kirjallisuuden lajeista. Hyvinkään kaupungin kulttuuripolku-kohteista puuttuu teatterin ja tanssin osuus, ja myös musiikin osuus on myös aika pieni: ainoastaan 1.-luokkalaiset käyvät Hyvinkään orkesterin konsertissa (joulukonsertti), ja keran vuodessa järjestetään Konsertti-

keskuksen kautta konsertti. Viimeksi kahdeksannet luokat osallistuvat esitykseen *MY FIRST BAND: Mun eka biisi* Hyvinkääsalissa 28.10.2016.

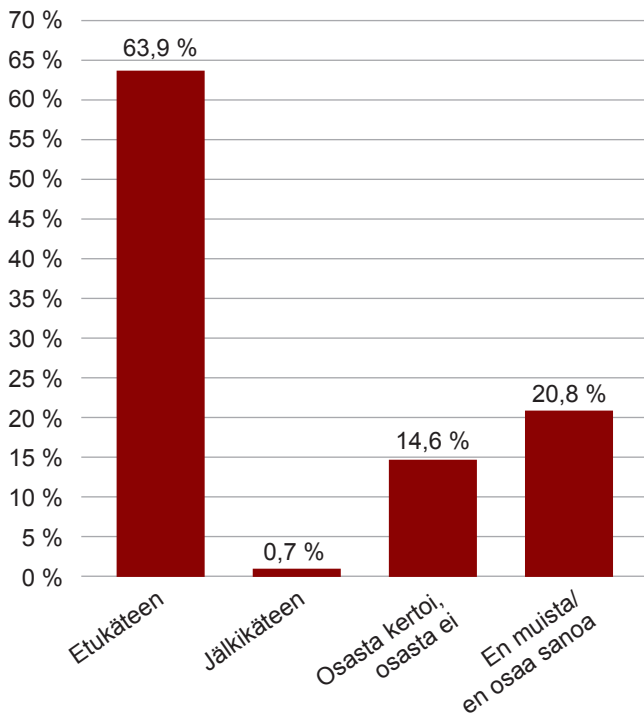
Villa Artun tiloissa toimii kolme taiteen perusopetuksen yksikköä: Lasten ja nuorten kuvataidekoulu, Taito käsityö- ja muotoilukoulu Helmi ja Lasten ja nuorten taidekeskus. Lasten ja

nuorten kuvataidekoulun käynnit olivat jääneet hyvin vastaajien mieleen, koska siellä työpajat olivat toiminnallisia ja niissä oli paljon tekemistä. Villa Artun tilat ovat avarat ja inspiroivat, koska kaikki työtilat on suunniteltu varta vasten kuvataidekoulun, taidekeskuksen ja käsityökoulun käyttöön.

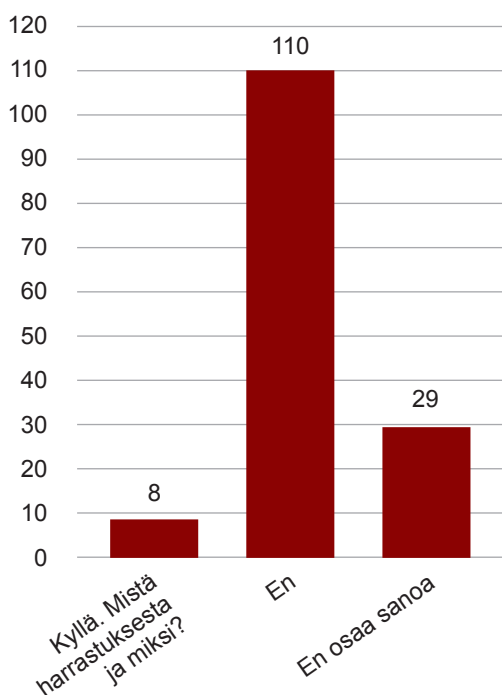
Kysymyksellä 2 (kuva 2) pyrittiin kartoittamaan, miten opettaja informoi käynneistä ennen kohteeseen menoa ja keskusteltiinko käynnistä jälkikäteen. Suurin osa vastaajista sanoi opettajan kertoneen kohteesta ennen sinne menoa, mutta jälkikäteen ei vierailusta paljoakaan keskusteltu.

Jotta käynneistä saataisiin kaikki hyöty, olisi oppilaiden hyvä keskustella opettajan kanssa vielä jälkikäteenkin esimerkiksi siitä, miten oppilaat kokivat kohteen esittelyn ja mahdollisen työpajan tehtävät, mikä jäi parhaiten käynnistä mieleen sekä tekeekö oppilaiden mieli mennä käymään kohteessa uudelleen omatoimisesti.

Kun 9.-luokkalaisilta kysyttiin, kiinnostuivatko he Kulttuuripolku-käynnin jälkeen jostain kulttuuri- tai taideharrastuksesta (kuva 3), suurinta osaa eväti käynnit innostaneet omiin taideharrastuksiin. Kyllä-vastaajat kiinnostuivat käsityöharrastuksesta, ja osalla vastaajista oli joko taide- tai käsityöharrastus.

Kuva 2. Kertoiko opettaja käyntikohteista? (n=142).

Kuva 3. Innostuitko tai kiinnostuitko jostain kulttuuri- tai taideharrastuksesta luokan käynnin jälkeen? (n=144).

Kysymyksessä 4 oppilailta haluttiin tietää, ovatko he käyneet omatoimisesti kulttuuri- tai taidetapahtumissa luokan käynnin jälkeen. Tähän kysymykseen vastaajien määrä oli 144. Vastaajista 84,3 % ei ollut käynyt, 6,8 % ei osannut sanoa ja 8,9 % oli käynyt esimerkiksi kirjastossa taidemuseossa, elokuvissa, Villa Artun taidenäyttelyissä, konsertissa ja Rautatiemuseossa.

Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin, oliko nuori vinyt Kulttuuripolku-kohteeseen vanhempiaan tai kavereitaan käynnin jälkeen. Suurin osa (95,9 %) vastasi, ettei ollut vinyt.

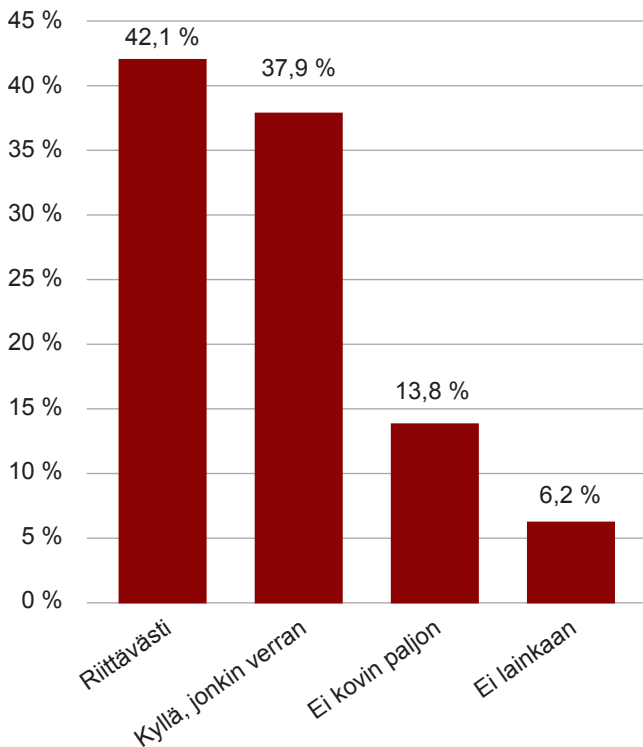
Pieni joukko (4,1 %) oli vinyt perheen jäseniä katsomaan Villa Artun näyttelyitä tai taidemuseoon. Keskustelin marraskuussa 2016 Hyvinkään taidemuseon tuottajan Nina Norringin kanssa, ja hän kertoi saaneensa mieluisaa palautetta taidemuseon Kulttuuripolku-käynneistä. Kakkosluokkalaiset oppilaat olivat tuoneet äitejään ja isoäitejään taidemuseolle sekä esitelleet ylpeinä omia töitään seinällä. Yksi poika oli esitellyt sanasta sanaan teoksia tuottajan kertoman mukaan. Nina Norringin mielestä nuo tapaukset kertovat siitä, mitä kulttuurikasvatus parhaimmillaan on, lapsilta aikuisille.

Kuudennessa kysymyksessä nuoria pyydettiin kertomaan omin sanoin, mikä Kulttuuripolku on. Vastaajien määrä oli 108/147. Suuri osa vastauksista oli asiallisia, ja useimmilla oli oikea käsitys Kulttuuripolusta ja siitä, miksi he käyvät kohteissa koulu-päivän aikana.

Yleisin vastaus oli, että Kulttuuripolulla tutustutaan kulttuuriin ja käyntien tarkoitus on tutustuttaa oppilaat paikallisiin kulttuurikohteisiin ja käynneillä on yleissivistävä tehtävä. Osa vastaajista koki käynnit väsyttävänä ja pakollisina. Osa taas piti käynntejä piristävänä poikkeuksina kouluarkeen.

Viimeisenä kysyttiin, onko Hyvinkäällä vastaajien ikäisille sopivaa kulttuuritarjontaa (kuva 4). Jatkokysymyksenä oli, millaista kulttuuritarjontaa vastaajat toivoisivat omalle ikäryhmälleen.

Vastausten perusteella hyvinkääläiset 9.-luokkalaiset olivat tyytyväisiä paikalliseen kulttuuritarjontaan. Kysymykseen siitä, millaista tarjontaa he toivoisivat, suurin osa ei oikein osannut eritellä, mitä se voisi olla. Jonkin verran toivottiin enemmän nuorille tarkoitettuja konsertteja, teatteriesityksiä, musikaaleja ja toiminnallista tekemistä.

Kuva 4. Onko mielestäsi Hyvinkäällä sinun ikäisellesi sopivaa kulttuuritarjontaa? (n=144).

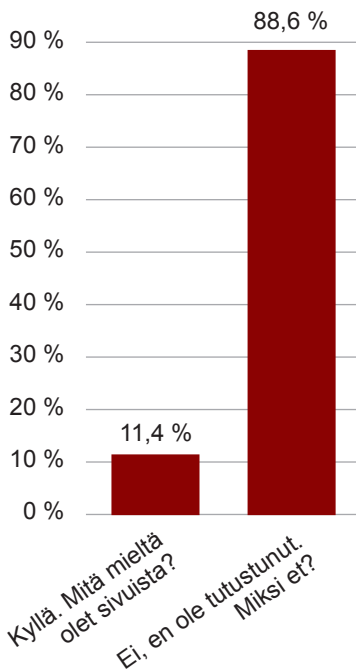
Kysely vanhemmille ja huoltajille

Vanhemmille suunnatuilla kysymyksillä pyrittiin selvittämään vanhempien tukea ja kiinnostusta lasten taideharrastuksiin. 9.-luokkalaisten vanhemmilta tiedusteltiin, onko nuori kertonut kotona kulttuuripolkukäynneistään. Vastaajien lukumäärä oli 175. Suurimmalle osalle vanhemmista (53,1 %) nuori oli kertonut käynneistä. Vanhemmista 31,6 % ei ollut saanut tietoa nuoreltaan, ja 16,3 % ei muista, oliko nuori kertonut. Jatkona oli avokysymys, missä nuori oli käynyt, oliko hän innostunut ja halusiko hän viedä vanhemmat tutustumaan kohteeseen.

Avovastauksissa yleistä oli, että lapsi oli kertonut kysyttäessä käynneistä ja käynnit olivat olleet kivoja. Osa lapsista oli kertonut välillä oma-aloitteisesti, välillä ei. Vanhemmat kertovat:

En muista kaikkia, kohteita oli useita. Hän piti käynneistä ja puhui niistä kotona. Hän halusi, että yhdessä menemme katsomaan myös esim. kuvataidenäyttelyä.

On kyllä kertonut käynneistä, mutta en nyt muista, missä on käynyt. Ei ole ilmoittanut haluavansa viedä meitä vanhempia kohteeseen. Ellei sitten Mielen sopukoissa -elokuva ollut osa Kulttuuripolkua, sitä elokuvaa kävin katsomassa nuoreni kehotuksesta.

Kuva 5. Oletteko tutustuneet Kulttuuripolun verkkosivuun? (n=174).

Toisessa kysymyksessä vanhemmilta tiedusteltiin, onko koulusta tullut kotiin tietoa kulttuuripolkukäynneistä. Suurin osa (64,4 %) vastasi kyllä, pieni osa ei (14,4 %) tai en muuta (21,8 %). Käynneistä on tiedotettu Kulttuuripolun omilla verkkosivuilla, ja opettaja on informoinut tulevasta käynnistä Wilma-ohjelman kautta.

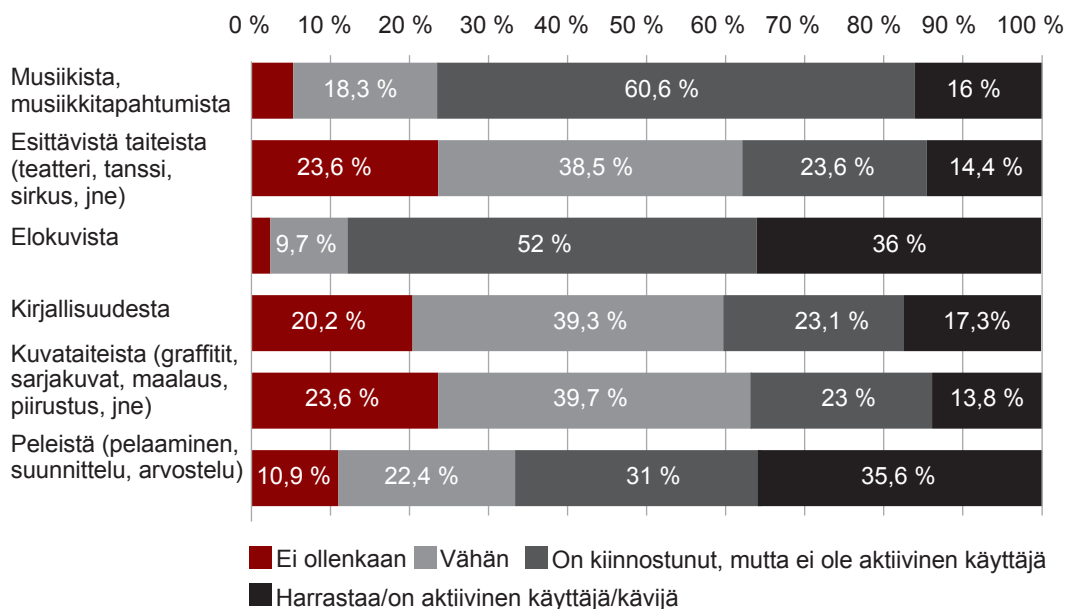
Seuraavassa kysymyksessä vanhemmilta haluttiin tietää, ovatko vanhemmat tutustuneet Kulttuuripolun verkkosivuun (kuva 5), mitä mieltä he siitä olivat, tai jos he eivät olleet tutustuneet, niin miksi ei. Vastauksista selvisi, että vain pieni osa vanhemmista oli käynyt tutustumassa verkkosivuun, suurin osa ei ollut. Sivulla käyneet kokivat sivut hyödyllisiksi, selkeiksi, asiallisiksi ja tieto löytyi helposti. Ne, jotka eivät olleet käyneet tutustumassa, vetosivat tietämättömyyteensä niiden olemassaolosta. Kulttuuripolku-kohteet eivät olleet tuttuja, ja osa ei muistanut, että linkkiä olisi koskaan lähetetty vanhemmille. Osaa ei vain asia kiinnostanut, ja he kokivat, että olivat saaneet tarpeellisen tiedon koulun kautta.

Neljännessä kysymyksessä (kuva 6) vanhemmilta tiedusteltiin, onko nuori kiinnostunut seuraavista taidemuodoista: musiikista ja musiikkitapahtumista, esittäivistä taiteista (teatteri,

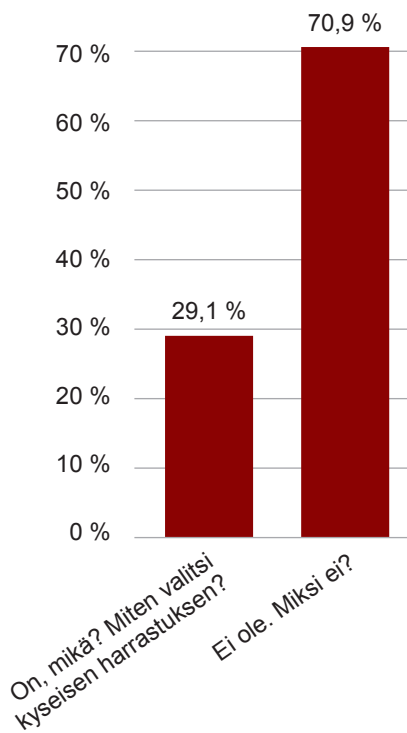
tanssi, sirkus jne.), elokuvista, kirjallisuudesta, kuvataiteista (graffitit, sarjakuvat, maalaus, piirustus jne.) tai peleistä (pelaaminen, suunnittelu, arvostelu). Vanhempien arvion mukaan nuoret olivat kiinnostuneimpia elokuvista, peleistä ja musiikista. Neljäntenä mainittiin kirjallisuus, sitten esittävät taiteet ja viimeisenä kuvataiteet.

Viidentenä kysymyksenä (kuva 7) oli, onko nuorella jokin taideharrastus ja jos on, mikä ja miten nuori valitsi sen. Jos ei ole, miksi? Suurimmalla osalla nuorista ei ole mitään taideharrastusta, vain noin joka kolmannelle. Ei-vastauksissa painottuivat nuorten liikuntaharrastukset, jotka veivät aikaa kaikilta muilta harrastuksilta. Osa nuorista oli harrastanut hetken aikaa esimerkiksi teatteria, käynyt kuvataidekoulussa tai soittanut jotain soitinta. Harrastukset olivat kuitenkin loppuneet pitkän kulkumatkan, kalleuden tai ajan puutteen takia. Niillä nuorilla, joilla oli jokin taideharrastus, painottuivat harrastukset musiikkiin, kuvataiteisiin, tanssiin ja sirkukseen.

Hyvinkäällä toimii Musiikkiopisto, Lasten ja nuorten kuvataidekoulu ja Hakasirkus. Suurin osa taidetta harrastavista nuorista opiskelee mitä todennäköisemmin niissä ja on taiteen perusopetuksen piirissä.

Kuva 6. Vanhempien arviot nuoria kiinnostavista taideharrastuksista (n=174).

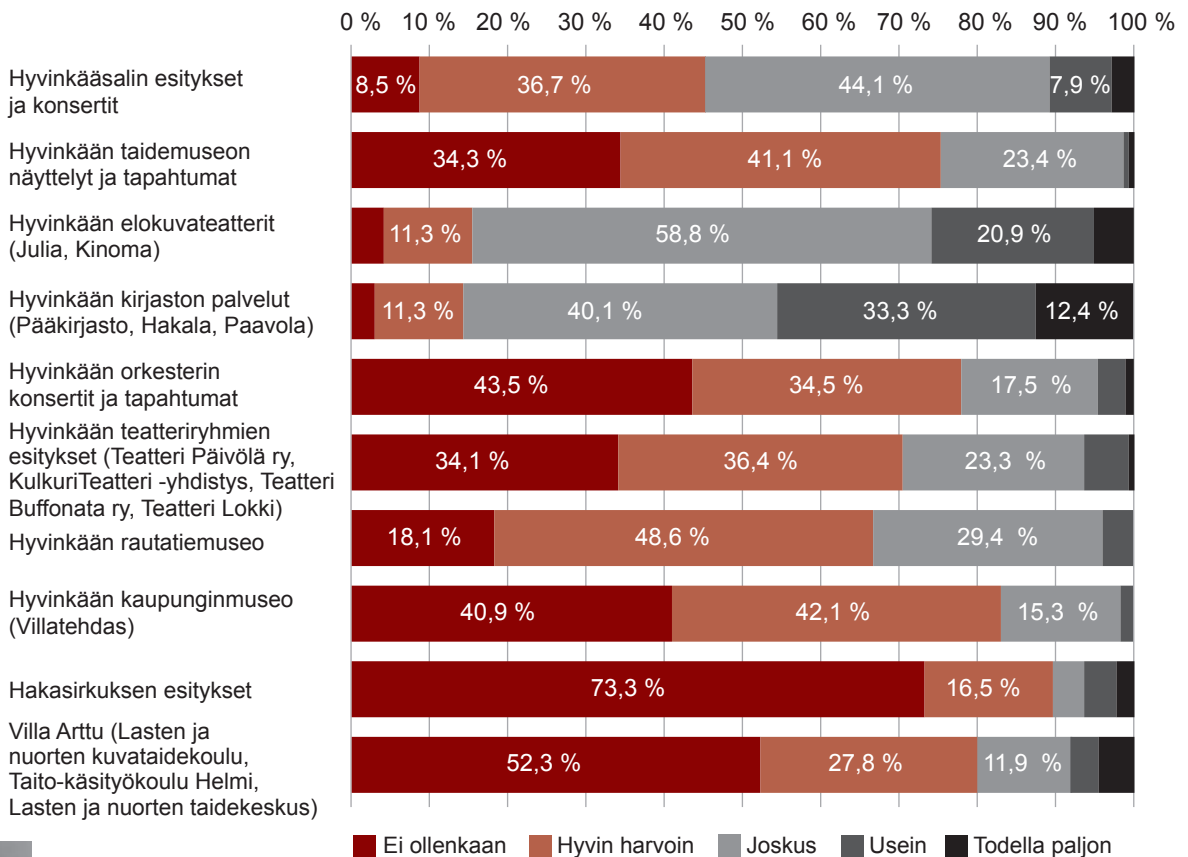
Kuva 7. Nuorten nykyiset taideharrastukset, onko niitä? (n=175).

Viimeinen kysymys (kuva 8) käsitteli koko perheen yhteisiä paikallisia kulttuuripalveluja ja niiden käyttöä.

Eniten perheissä käytettiin kirjastopalveluja, sen jälkeen suosiossa olivat elokuvateatterit ja kolmantena Hyvinkääsalin esitykset ja tapahtumat. Vähiten käytiin katsomassa Hakasirkuksen esityksiä. Omasta mielestäni enemmänkin voisi käyttää paikallisia

kulttuuripalveluja, osittain kyse on myös palvelujen markkinoinnista. Hyvinkäällä kirjastopalvelut ovat aivan keskustassa, ja hyvä sijainti helpottaa käyntejä. Kaksi lähikirjastoa on myös vielä käytössä kauempana keskustasta. Kirjastopalvelut ovat valtakunnallisestikin eniten käytetty kunnallinen kulttuuripalvelu (HE 238/2016), ja niitä kannattaa kehittää edelleen.

Kuva 8. Hyvinkääläisten 9.-luokkalaisten perheiden käyttämät kulttuuripalvelut (n=177).

Havainnointikäynnit

Kävin kevään 2016 aikana maaliskuun joulukuussa yhteensä kuudessa Kulttuuripolku-kohteessa. Viimeinen havainnointikerta oli vielä joulukuussa, esikouluikäisten sirkusaiheinen työpaikka. Kirjastossa kävin kahteen kertaan erilaisten ryhmien takia. Käyntikohteet olivat pääosin visuaalisen taiteen ja kirjallisuuden kohteita, mutta harmillisesti en päässyt Hyvinkään orkesterin konserttiin, joka oli jo joulukuussa 2015. Hyvinkäällä ei ole ammattiteatteria, ainoastaan useampia amatöörivoimin toimivia ryhmiä, jotka ovat hyvin aktiivisia, mutta ryhmät eivät ole mukana Kulttuuripolussa. Myös tanssin osuus on olematon. Paikallisia tanssikouluja on muutama, mutta ne eivät kuulu Kulttuuripolkuun. Hyvinkäällä toimii myös sirkuskoulu, Hakasirkus, sen toiminta tuli mukaan Kulttuuripolkuun syksyllä 2016 varhaiskasvatuksen ryhmille.

Havainnointikäynnit Kulttuuripolku-kohteissa:

- 12.5.2016 Lasten ja nuorten kuva- taidekoulu (Villa Arttu), 1. luokka, Martin koulu
  - 16.5.2016 Lasten ja nuorten taidekeskus (Villa Arttu), 9. luokka, Puolimatkan koulu
  - 23.5.2016 Taito käsityökoulu Helmi, 4. luokka, Puolimatkan koulu
  - 1.12.2016 Hakasirkus, esiopetus, Hakalanpolun koulu 1
- Itseeni tekivät vaikutuksen kolme havainnointikertaa eli kirjaston, taide- museon ja Hakasirkuksen kohteet. Kirjaston havainnointikerrat olivat mielekästä seurattavaa. Molemmilla kerroilla oli ensin kirjavinkkausta. Lapset kuuntelivat tarkkaavaisesti, kun kirjastonhoitaja esitteli kirjasarjoja ja luki aika pitkiä otteita kirjoista. Kirjavinkkauksen jälkeen oli lyhyesti tiedonhaun opetusta ja sen jälkeen paritehtävänä tiedonhaku- harjoitus.

Oppilaita on koulussa esiopetuksesta yhdeksänten luokkaan. Koulu vastaa kehitysvammaisten, autististen, keskiasteisesti ja/tai vaikeasti kielihäiriöisten lasten ja nuorten opetuksesta ja kasvatuksesta 9- tai 11-vuotisen oppivelvollisuuden aikana. Erityisoppilaiden ryhmän opettajalta tuli toive, että kirjaston kulttuuripolkuikäynnit voisi nivouttaa juuri parhaillaan opetet-

tavaan asiaan. Tällä kerralla opettaja pystyi hyvin hyödyntämään avaruusaihetta tiedonhakuun, kun oppilaat tekivät esitelmiä aiheesta.

Lapset saivat tehtäväksi etsiä tietoa säästä, ilmasta, vedestä ja energiasta. Niistä piti löytää kaksi aiheeseen liittyvää kirjaa. Toinen havainnointikerta noudatteli osin samaa kaavaa, mutta toinen hakutehtävä oli mobiilitehtävä. Lopuksi oli Kahoot-pelin esittely ja kirjastoaiheinen tietokilpailu. Koko ajan lapset olivat aktiivisesti mukana ja tekivät tehtävät innokkaasti.

Taidemuseon havainnointikerralla museossa olivat Erno Enkenbergin ja Thomas Nyqvistin näyttelyt. Molempien taiteilijoiden teokset käsittelivät maisemia ja rakennuksia. Taidemuseon tuottaja-työpajaohjaaja opasti ensin näyttelyt, ja teoksista keskusteltiin samalla. Kulttuuripolun tehtävänä oli tutustua lähiympäristöön, omaan kaupunkiin. Olla seikkailija, taiteilija omassa kotikaupungissa. Omasta ympäristöstä löytyy aina jotain kiinnostavaa. Työpajaohjaaja alusti hyvin kuvaamisesta, internetin vaikutuksista ja kuvien julkaisusta; data jää ikuisesti verkkoon, eli kannattaa miettiä tarkkaan kuvat, joita jakaa verkossa. Tehtävänä oli kuvata kännykällä rajattu alue Hyvinkään keskustassa niin, että on itse kuvassa (ei selfie). Esimerkkinä oli öljyvärimaalaus *Vaeltaja sumu-*

meren yllä (Caspar David Friedrich). Nuoret lähtivät innolla ulos suorittamaan annettua tehtävää; aikaa oli puoli tuntia. Valmiit kuvat katsottiin yhdessä, ja yksi kuva ladattiin Instagramiin #Hyvinkaa360.

Viimeisin havainnointikerta osui loppuvuodelle, joulukuulle. Halusin nähdä kirjaston ja visuaalisten taiteiden lisäksi jotain muuta, ja onneksi Hakasirkuksella oli vielä yksi Kulttuuripolkuun liittyvä esitys Hakalan koululla. Kohderyhmänä olivat Hakalanpolun esikouluikäiset. Kaikki olivat erityislapsia, osa heistä oli pyörätuolissa ja osa pystyi liikkumaan omin voimin. Hakasirkuksen ohjaaja esitteli ensin nukketatterin keinoin sirkuksen esiintyjät, ja sen jälkeen verryteltiin itse ennen sirkusvälineiden esittelyä. Esittelyn jälkeen jokainen sai harjoitella noin 10 minuuttia välineillä, minkä jälkeen esiinnyttiin muille ja näytettiin harjoitellut taidot. Kaikki lapset esiintyivät joko yksin tai avustajien kanssa. Samalla ohjaaja hienovaraisesti opasti, miten ollaan teatterissa ja taputetaan esiintyjille, ja esiintyjät kiittävät ja kumartavat katselijoille. Loistavaa tapakasvatusta! Olin itse liikuttunut, kun katselin sivusta ja otin kuvia. Koko ohjelma käytiin läpi 45 minuutissa. Melkein toivoisi, että kaikki luokka-asteet voisivat käydä Hakasirkuksen työpajoissa, nyt se on vain esikouluikäisille.

Havainnointikerrat Lasten ja nuorten kuvataidekoulussa, Lasten ja nuorten taidekeskuksessa ja Taito käsityökoulu Helmessä olivat myös vaikuttavia mutta aika tavanomaisia. Kaikilla käynneillä lapset olivat innokkaasti mukana; ainoastaan 9. luokka Lasten ja nuorten taidekeskuksessa oli hetkitäin hiukan kyllästyneen oloinen.

Miten tästä eteenpäin?

Törmäsin aika usein havainnointikäynneillä ja yhteisissä palaverissa tuottajien kanssa mainintaan, että osa opettajista kokee kulttuuripolkukäynnit hankalina ja pakollisina käynteinä kouluvuoden aikana, eivätkä he näe niissä mitään yhteyttä oman opetettavan aineen kanssa. Osa opettajis-

ta ei myöskään ole aina läsnä yhdessä oppilaiden kanssa, vaan he tekevät omia töitään, esimerkiksi korjaavat kokeita. Kävin itse havainnointikäynneillä keväällä 2016 kulttuuripolku-kohteissa. Ainoastaan yhdellä kerralla opettaja teki omia töitään, mutta vain osan aikaa, ja yhdellä kerralla opettaja jutteli esityksen aikana toisen opettajan tai avustajan kanssa, mikä hieman häiritsi omaa keskittymistäni. Muuten opettajat olivat mukana ja seurasivat yhtä tiivistä tuottajan esitystä kuin oppilaatkin.

Toivottavasti uusi opetussuunnitelma innostaa opettajia uusiin luoviin ratkaisuihin ja opetuksen laajentamiseen enemmän koulun ulkopuolelle. Siihen Kulttuuripolku antaa hyvän mahdollisuuden, ja se voisi olla se ”terveel-

Kuva 9. Hakasirkus, sirkusvälineiden esittelyä ennen harjoituksia.

linen herkku” arkisessa koulutyössä. Lisää esimerkiksi museoiden tarjoamista palveluista voi tutkia verkkosivulta <http://www.opimuseossa.fi/opimuseossa/aineistoja-opetukseen>.

Taiteen avulla käsitellään kysymyksiä, joihin ei aina ole lopullisia vastauksia. Taiteessa ristiriitaisuutta siedetään, ja vastaukset voivat jäädä avoimiksi. Taide on perinteisesti esittämistä, kertomista ja osoittamista. Taiteilijan tehtävä on tuoda tutuista arjen asioista uusia merkityksiä ja antaa ajattelun aihetta. Taiteen avulla ihmiset käsittelevät omia henkilökohtaisia asioitaan tai ongelmiaan. Taiteen kokeminen tai itse harrastettaminen tarjoaa mahdollisuuden alitajuiseen ongelmanratkaisuun.

Kulttuuripolku-toiminta antaa lapselle ja nuorelle mahdollisuuden luoda elinikäinen kulttuurisuhde; he ovat tulevaisuuden aktiivisia kulttuurinkäyttäjiä. Siksi peruskoulussa tapahtuva kulttuuri- ja taidekasvatus on tärkeää, ja siihen tulisi panostaa nykyistä enemmän kaikilla luokkasteilla. Ammattitaiteilijoiden käyttäminen opettajan työparina projektiluonteisesti tai opastajana luovien työmenetelmien käyttöön toisi uusia näkökulmia arjen opetustyöhön.

Kyselyiden ja muun aineiston perusteella Kulttuuripolku-toiminnalla on

merkitystä lapsen tai nuoren innostamiseen taiteen ja kulttuurin pariin. Jokaiselle oppilaalle oli jäänyt ainakin jotain mieleen, oli se sitten positiivinen tai negatiivinen muisto käynnistä kulttuurilaitokseen, näyttelyyn tai konserttiin. Toivottavasti kysely vanhemmille herätti heidät huomaamaan paikalliset kulttuurilaitokset ja innostuksen käyttää niitä enemmän yhdessä koko perheen kanssa, kannustaa nuorta taideharrastukseen tai vain tutustua itsekseen kulttuuritarjontaan. Vanhemmilla on iso rooli lasten harrastuksissa. He ovat harrastusten maksajia ja voivat joko kannustaa tai lannistaa nuoren kiinnostusta taideharrastukseen. Liikuntaharrastukset olivat kyselyn perusteella enemmistönä hyvinkääläisissä 9. luokan oppilaiden perheissä, ja niihin käytetty aika ei antanut mahdollisuutta harrastaa enää muita harrastuksia. Liikunta- ja taideharrastus eivät kuitenkaan sulje pois toisiaan, sillä moni lapsi ja nuori ehtii harrastamaan molempia.

Arviointitutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että Kulttuuripolku-kohteita voisi markkinoida nykyistä laajemmin ja tehostaa tiedottamista myös lasten ja nuorten vanhemmille. Taide- ja kulttuuritoimijalle Kulttuuripolku on myös viestintäkanava ja mahdollisuus uusien asiakkaiden hankintaan.

Tässä arviointitutkimuksessa tulivat esille oppilaiden ja heidän vanhempinsa näkökulmat. Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa saada esille myös opettajien ja tuottajien näkökulma Kulttuuripolkuun, sen kehittämiseen ja laajentamiseen.

Lähteet

Aineisto

Havainnointikäynnit Kulttuuripolkuun sisältyneissä kohteissa

17.2.2016 Hyvinkään pääkirjasto, 5.–6.luokka, erityisoppilaita, Puolimatkan koulu

4.3.2016 Hyvinkään pääkirjasto, 6. luokka, Härkävehmaan koulu

21.4.2016 Hyvinkään taidemuseo, 8. luokka, Puolimatkan koulu

12.5.2016 Lasten ja nuorten kuvataidekoulu (Villa Arttu), 1. luokka, Martin koulu

16.5.2016 Lasten ja nuorten taidekeskus (Villa Arttu), 9. luokka, Puolimatkan koulu

23.5.2016 Taito käsityökoulu Helmi, 4. luokka, Puolimatkan koulu

1.12.2016 Hakasirkus, esiopetus, Hakalanpolun koulu

Sähköinen kysely Hyvinkään peruskoulun 9.-luokkalaisille ja heidän vanhemmilleen 21.3.–5.4.2016.

Kirjallisuus

Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Anttila A. & Rensujeff K. 2009. Taiteen taskurahat – lastenkulttuurin käsite, linjaukset ja edistäminen. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Anttila E. 2013. Koko koulu tanssii! Kehollisen oppimisen mahdollisuuksia kouluyhteisössä. Helsinki: Edita.

Anttila E. 2006. Taiteen voimalla – Taidekasvatuksen mahdollisuudet suomalaisessa peruskoulussa. Artikkel. Kasvatus 1/2006, 44–52.

Anttila P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Tampere: Akatiimi Oy.

ArtsEqual. Professori Eeva Anttilan haastattelu Helsingin kirjamesseilla 28.10.2016. Viitattu 19.11.2016. <https://www.facebook.com/artsequal/?fref=ts>.

ArtsEqual 2016. Tutkijaesittelyssä Minja Koskela. Viitattu 28.10.2016. <http://www.artsequal.fi/-/artsequalin-tutkijaesittelyssa-minja-koskela>.

Asiantuntijat: Uusi opetussuunnitelma voi horjuttaa oppilaiden välistä tasa-arvoa. Yle. Kotimaa. Verkko uutiset. 8.8.2016. Viitattu 19.11.2016.

Dewey, J. 2010. Taide kokemuksena. Tampere: Niin & näin.

Ehdotus lasten kulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi 2014. Viitattu 28.10.2016 http://minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2014/02/Ehdotus_lastenkulttuuripoliittiseksi_ohjelmaksi_.html.

HE 238/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisistä kirjastoista ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.

Hyvinkään kaupungin perusopetuksen uusi opetussuunnitelma 2016. Viitattu 28.10.2016 <http://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-koulutus/opetuksen-tietopankki/opetussuunnitelmat/perus-opetuksenops/>.

Hyyppä, M. & Liikanen, H. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.

IL kokosi: Näin koulu uudistuu – 10 muutosta. Iltalehti. Verkkouutiset. Viitattu 9.8.2016.

Ilmiöpohjaisuus 2016. Viitattu 29.10.2016 <http://ilmiopohjaisuus.ning.com/>.

Joka kolmas lapsi ei juuri käytä tietokonetta koulussa – ”Tulevaisuuteen ponnistetaan ihan eri tasoilta” Viitattu 29.10.2016 <http://www.hs.fi/kotimaa/a1454034778289>, 29.1.2016.

Kangas M. 2016. Uusi OPS, osaaminen ja oppimisen ilo. Viitattu 9.8.2016. <http://www.marjaanakangas.net/>.

Karppinen S., Ruokonen I. & Uusikylä K. 2008. Nuoret ja taide – Ilolla ja innolla, uhmalla ja uhollla. Helsinki: FINN LECTURA.

Krokkfors L.; Kangas M.; Kopisto K.; Rikabi-Sukkari L.; Salo L. & Vesterinen O. 2015. Yhdessä. Luovasti. Oppien. Opetuksen ja oppimisen muutos 2016. Helsinki: Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto.

Kulttuurikasvatussuunnitelma 2016. Viitattu 28.10.2016 <http://kulttuurikasvatussuunnitelma.fi/>.

Kulttuuripolku. Toimintakertomus 2015. Hyvikää: Hyvinkään kaupunki.

Kulttuurivoltti 2016. Viitattu 28.10.2016 <http://www.kulttuuriperintokasvatus.fi/kulttuurivoltti/>.

Kuusento, J. 2009. Näin syntyi Turun Kulttuuripolku. Teoksessa Taide ja taito – kiinni elämässä. TaiTai taide- ja taitokasvatus. Helsinki: Opetushallitus, 103.

Kylmäkoski M. 2003. Arviointitutkimus osana nuorisotutkimuksen työkenttää. Helsinki: Nuoriso-tutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Nussbaum M. C. 2011. Talouskasvua tärkeämpää – miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä. Helsinki: Gaudeamus.

Opettaja Kalle Manninen rakastaa uutta opetussuunnitelmaa: ”Tämä on kokonaan uusi työ nyt”. Yle. Uutiset. Verkkouutiset 15.12.2016. Viitattu 30.12.2016.

Oppilaat eriarvoistuvat ja osaamistulokset tippuvat. Yle verkkouutiset 8.8.2016. Viitattu 9.8.2016

Piispa, M. 2015. Taiteen ja taidekasvatuksen potentiaalista ja velvollisuuksista. Kasvatus ja aika. Kasvatuksen historiallis-yhteiskunnallinen julkaisu 2/2015.

POPS 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Vahvistettu 22.12.2014. Helsinki: Opetushallitus.

Seilo M. 2012. Kulttuurikasvatus hyvinvoinnin synnyttäjänä: kuudesluokkalaisten kokemuksia Taidekaaren toiminnasta. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Opettajankoulutuslaitos.

Seirala V. 2012. Eläköön taidekasvatus! Kuntaliiton verkkojulkaisu. Helsinki: Kuntaliitto.

Selvitys: Oppilaat eriarvoistuvat ja osaamistulokset tippuvat – Professori perää peruskouluun mittavaa remonttia. Yle. Kotimaa. Verkkouutiset. 8.8.2016

Taidekasvatus on osa menestyvää Suomea. Mielipide. Helsingin Sanomat. Viitattu 2.10.2016. hs.fi 5.6.2015.

Uusi opetussuunnitelma muuttaa opettajan roolia – ”Auktoriteetti ja työn arvostus koetuksella”. Yle. Kotimaa. Verkkouutiset. 7.8.2016. Viitattu 28.10.2016.

Uusikylä K. 2012. Luovuus kuuluu kaikille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Liite 1.

Kysymykset

Kysymykset oppilaille (Hyvinkään peruskoulun kaikki 9.-luokkalaisten, 517 oppilasta)

1. Missä näistä kulttuuri/taidelaikokista tai -kohteista muistat käyneesi Kulttuuripolku-vierailuilla luokkasi kanssa peruskoulun aikana (1.–9.lk)?
2. Mikä käynti on erityisesti jäänyt mieleesi ja miksi?
3. Kertoiko opettajasi käyntikohteista?
4. Innostuitko/kiinnostuitko jostain kulttuuri/taideharrastuksesta luokkasi käynnin johdosta?
5. Oletko käynyt omatoimisesti kulttuuri/taidetapahtumissa luokkasi käynnin johdosta?
6. Oletko vienyt vanhempasi/kaverisi luokkasi käynnin johdosta kulttuurikohteeseen tai taidetapahtumaan?
7. Kerro omin sanoin, mikä Kulttuuripolku on.
8. Onko mielestäsi Hyvinkäällä sinun ikäisellesi sopivaa kulttuuritarjontaa?
9. Millaista kulttuuritarjontaa toivoisit ikäryhmällesi?

Kysymykset vanhemmille ja huoltajille (Hyvinkään peruskoulun kaikkien 9.-luokkalaisten vanhemmat ja huoltajat, noin 600 henkilöä)

1. Onko nuoresi kertonut kotona kulttuuripolkukäynneistä?
Jatkokysymys Kyllä-vastaukseen: Missä hän kävi? Oliko hän innostunut?
Halusiko hän viedä teidät vanhemmat tutustumaan kohteeseen?
2. Oletteko saaneet koulusta tietoa kulttuuripolkukäynneistä?
3. Oletteko tutustuneet Kulttuuripolun verkkosivuun?
Jatkokysymys Kyllä-vastaukseen: Mitä mieltä olet sivuista?
Jatkokysymys Ei-vastaukseen: Miksi et?
4. Onko nuorene kiinnostunut seuraavista: Musiikista, esittäivistä taiteista
(tanssi, teatteri, sirkus, jne.), elokuvista, kirjallisuudesta, kuvataiteista (graffitit, sarjakuvat, maalaus, piirustus, jne.), peleistä (pelaaminen, suunnittelu, arvostelu)

5. Onko nuorellanne jokin taidehar-
rastus?

Jatkokysymys On-vastaukseen:
Mikä? Miten valitsi kyseisen har-
rastuk-sen? Jatkokysymys Ei ole-
vastaukseen: Miksi ei?

6. Käytetäänkö perheessänne seu-
raavia paikallisia kulttuuripalve-
luja?

Hyvinkääsalin esitykset ja konser-
tit, Hyvinkään taidemuseon näyt-
telyt ja tapahtumat, Hyvinkään

elokuvateatterit Julia ja Kinoma,
Hyvinkään kirjaston palvelut,
Hyvinkään orkesterin konsertit ja
tapahtumat, Hyvinkään eri teat-
teriryhmien esitykset, Hyvinkään
Rautatiemuseo, Hyvinkään kau-
pun-ginmuseo (Villatehdas), Ha-
kasirkuksen esitykset, Villa Arttu
(Lasten ja nuorten kuvataidekou-
lu, Taito – käsityökoulu Helmi,
Lasten ja nuorten taidekeskus.

Taide työvälineeksi. Taideherkkyyttä lähihoitajaopintoihin kokemuksellisen oppimisen keinoin

Heli Vihersaari

Tiivistelmä

Kehittämishankkeeni kulttuurialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon soveltavan taiteen opinnoissa koostui Turun ammatti-instituutin lähihoitaja-opiskelijoille järjestettävästä taidekurssista, sen suunnittelusta, pedagogisesta toteutuksesta sekä palautteen keruusta ja arvioinnista. Selvitin, vaikuttaisiko omakohtainen tekeminen myönteisesti opiskelijoiden käsityksiin taiteesta ja sen käytöstä hoitotyössä. Käsitykseni pohjalla oli David A. Kolbin (1984) kokemuksellisen oppimisen teoria, jonka mukaan kokemus muuttaa ajattelua ja sitä kautta toimintaa. John Deweyn (2010) teoriassa viitataan taidekokemuksen muuttavaan voimaan ja taideherkkyyden herättämiseen.

Työn tutkimuksellisessa osuudessa tarkastelin kulttuurihyvinvointiin liittyvää tutkimusta Suomessa viime vuosikymmeninä. Alan tutkimustietoa ja hankkeita ovat koonneet esimerkiksi Hanna Liisa Liikanen ja Satu-Mari Jansson. Väitöskirjoja taiteen hyvinvointivaikutuksista ja kohtaamisista hoitomaailman kanssa on tehty useita.

Kehittämishankkeen pedagoginen osuus oli kuuden kerran taidekurssi, jolla kokeiltiin kuvataiteen, sanataiteen, tanssiterapian ja hoivamusiikin työmenetelmiä. Lisäksi opiskelijat kuuluivat sosiokulttuurisesta vanhustyöstä ja vierailivat taidemenetelmiä käyttävässä palvelutalossa.

Keräsin tietoa opiskelijoiden kokemuksista joka tunnilla oppimispäiväkirjan, haastattelujen ja havainnoinnin avulla. Vieraillevien taiteilijoiden ja luo-

kanvalvojan kanssa vertailimme havaintojamme tuntien kulusta. Arvioin opiskelijoiden vastauksia alan tutkimusten valossa ja pohdin, onko kokemuksellisilla taidetyöpajoilla vaikutusta opiskelijoiden taideherkkyyden herättämiseen.

Vastausten perusteella taidetyöpajat innostivat opiskelijoita käyttämään taidelähtöisiä menetelmiä. He uskoivat, että he käyttäisivät joitakin tunneilla kokeiltuja taidemenetelmiä omassa hoitotyössään. Kulttuurisen hoitotyön tutkimuksissa kerrotut taidemenetelmien käytön hyödyt ja haasteet toistuvat opiskelijoiden vastauksissa.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen tuloksena käsitykseni kokemuksellisten taidetyöpajojen myönteisestä vaikutuksesta taideherkkyyteen vahvistui. Pidän taidetyöpajakurssien lisäämistä hoitajien opintoihin hyvänä välineenä tulevaisuuden kulttuurisen hoitotyön koulutuksessa.

Johdanto

Omassa työssäni taiteilijana ja vanhusten toiminnanohjaajana olen huomannut taiteen tuovan hyviä vaikutuksia laitoksessa asuvien mielialaan. Vanhainkodin asukkaista monet sairastavat dementiaa tai muita toimintakykyä heikentäviä sairauksia, mutta asukkaan kunnosta riippumatta viikoittain pitämäni maalaus-paja on napannut osallistujat mukaansa ja vienyt heidät hetkeksi pois arjesta hoitoyksikössä. Tunnin maalaustyöskentelyn jälkeen aluksi vihainen tai hiljainen asukas on löytänyt rauhan työnsä touhussa, maalaamiseen keskittyen. Kun lopussa kysellään, miltä työskentely tuntui, asukkaat yleensä ovat pitäneet tuokiota mukavana.

Taiteen hyvinvointivaikutuksia on tutkittu ja todennettu. Lääketieteellistä näyttöä on siitä, että taide ja kulttuuri vaikuttavat esimerkiksi sairaudesta kuntoutumisessa. Erityisesti musiikin vaikutuksia on tutkittu paljon (ks. Lilja-Viherlampi 2007; Numminen 2010, 58; Liikanen 2011, 17–18; Jansson 2013; ArtsEqual 2015, 13). Kokeemukset taidetoiminnasta ovat hyviä.

Yksi valtion kärkihankkeista, kulttuurin saavutettavuus, pyrkii turvaamaan taidepalvelut niille, jotka eivät itse pysty käyttämään kulttuuripalveluita tai vaatimaan niitä (Valtioneuvosto 2016). Kulttuurioikeuksien toteutuminen koskee siis keskeisesti myös hoitomaailmaa: miten turvata kulttuurin saavutettavuus laitoksissa asuville?

Vuosina 2010–2014 tehtiin toimenpideohjelma ”Taide ja kulttuuri hoitotyössä”, johon VTT Hanna-Liisa Liikanen kokosi kulttuurihyvinvoinnin suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia ja hankkeita viime vuosikymmenten ajalta. Ohjelmasta käy ilmi, että paljon on tehty taiteen saamiseksi yhteiskunnan eri alueille työkaluksi ja hyvinvoinnin lisääjäksi. Eri taiteenalojen edustajat ovat kokeilleet taidetta uusissa ympäristöissä, ja kokemukset syntyneistä hankkeista ovat vahvistaneet tutkimusten tuloksia; taide tekee hyvää. (Liikanen 2010, 58–66; ks. Varho & Lehtovirta 2010; Malmivirta 2014; Leivo 2016.)

Parhaillaan pohditaan taiteen sisällyttämistä hyvinvointialan rakenteisiin (ks. Rosenlöf 2014 & 2016; Leivo 2016). Taiteen hyvät käytännöt eivät ole toistaiseksi luontevasti siirtyneet osaksi hoitomaailmaa. Tähän on todettu useita syitä, joista ehkä suurimpana on kulttuuri- ja hoitoalan erilainen tapa tarkastella maailmaa ja ihmistä (Liikanen 2010, 41; Leivo 2016, 23). Taide koetaan vieraana ja ylimääräisenä kiireisessä hoitomaailmassa. Ei olla vakuuttuneita siitä, että hoitotyö voisi helpottua tai saada uuden toimivan otteen taiteen käytön myötä. (Huhtinen-Hilden 2013, 13–14.)

Keskeinen asia muutoksessa on tiedon lisääminen. Hoito- ja taidealan

työntekijöitä on koulutettu vastaamaan uuden tilanteen kohtaamiseen. Hoitajille on taidetyöpajoja ja taiteilijoille luentoja hoitomaailman lainalaisuuksista. Hankkeita ja kokeiluja on tehty, mutta usein toiminta on loppunut joko rahoituksen loppumiseen tai siksi, että hoitajat eivät ole omaksuneet kulttuurista hoito-otetta työhönsä. Muutos on ollut työläs. (Numminen 2010, 58; Liikanen 2011, 24, 28; Lehtonen 2015, 29.)

Uusien hoitomenetelmien omaksuminen alkaa koulutuksessa. Omaa ammatti-identiteettiä rakennetaan erityisesti opintojen aikana, ja siinä vaiheessa saadut kokemukset voivat kantaa pitkälle työelämään. Yhtenä ratkaisuna tiedon lisäämiseen ja asenteiden muuttumiseen näkisin kulttuurihyvinvoinnin opetuksen hoitajien opinnoissa, jolloin kasvatus aiheeseen tulisi jo ennen varsinaista työn aloittamista. Taidekurssin saaminen pysyväksi osaksi hoitajien koulutusta olisi suunta, joka olisi linjassa muutoksen ja valtion kärkihankkeen kanssa (Liikanen 2010, 42; Lehtonen 2015, 28).

Omassa kehittämishankkeessani *Taide hoitotyössä* teemaa lähestytään kokemuksellisen oppimisen keinoin eli kokeilemalla itse eri taidemenetelmiä harjoituksissa. Hankkeen lähtökohdana on ajatus, että taideherkkyyden herättämiseksi juuri itse koetut taide-

kokemukset ovat merkittävä tekijä. Pohjana ja perusteluna työpajamene-
telmälle on toiminut David A. Kolbin
kokemuksellisen oppimisen teoria (ks.
Kolb 1984).

Taiteen kokemista tarkastellessa-
ni lähdin liikkeelle John Deweyn
1930-luvulla pitämien luentojen poh-
jalta tehdystä kirjasta *Taide koke-
muksena*, joka käsittelee taiteen il-
miötä kokemuksena objektin sijaan.
Taide on jotain (yhdessä) koettua, jo-
pa arkipäiväistä, ja sen pitäisi olla
kaikkien ulottuvilla. Taidelähtöisten
menetelmien tuominen hoitolaitok-
siin on yksi esimerkki tästä taidekäsi-
tyksestä. (Ks. Dewey 2010.)

Kehittämishankkeeni toiminnallisena
osiona suunnittelin monialaisen taide-
kurssin lähihoitajaopintoihin. Lyhyel-
lä, kuuden kerran kurssilla käsiteltiin
taiteen käytön eri mahdollisuuksista
hoitotyössä. Keskeisenä opetusmene-
telmänä käytin työpajoja. Eri alojen
taidemenetelmiä esitteli joukko tai-
teen ammattilaisia, jotka ovat suun-
tautuneet ohjaustoimintaan. Keräsin
tietoa taidetyöpajojen vaikutuksesta
opiskelijoiden käsityksiin havainnoi-
malla oppitunteja, kirjoittamalla
oppimispäiväkirjaa kysymysten oh-
jaamana sekä haastatteleamalla osaa
opiskelijoista.

Toteutin kehittämishankkeeni toimin-
nallisen osion Turun ammatti-insti-

tuutissa lähihoitajien opintojaksossa
Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi
ja ylläpitäminen. Opiskelijoita oli 22,
ja he olivat iältään 17–24-vuotiaita.
Tyttöjä oli 15 ja poikia 7. Oppitun-
tien aikana havainnoin opiskelijoiden
reaktioita ja kirjasin niitä itselleni.
Kurssin aikana teetin opiskelijoilla
työpajojen lisäksi tehtäviä, joissa ky-
syin ajatuksia työpajoista sekä mieli-
piteitä taiteen ja hoitotyön suhteesta.
Näistä kunkin tunnin lopussa teh-
dyistä oppimispäiväkirja-vastauksista
päätelin, millaisia vaikutuksia koke-
muksellisen oppimisen keinoin toteu-
tetulla taidekurssilla oli. Pohdin, oliko
kurssin kokemuksellisilla työpajoilla
vaikutusta tulevien hoitajien asentei-
siin ja sitä kautta kenties tulevaisuu-
den hoitotyöhön.

Oletukseni oli, että työpajaharjoituk-
set voisivat herätellä lähihoitajaopis-
kelijoita huomaamaan taiteen mah-
dollisuuksia hoitotyössä, jos he itse
havaitisivat yksinkertaiset harjoitteet
kiinnostaviksi ja mielekkäiksi. Oletin
taideherkkyyden voivan herätä omas-
ta positiivisesta taidekokemuksesta
ja vaikuttaa niin, että omissa työme-
netelmissä voisi tulevaisuudessa ol-
la luovaa otetta, tai olisi avoimuutta
ottaa taiteilijoita vierailemaan hoito-
yksikössä.

Tässä artikkelissa esittelen kulttuu-
rihyvinvoinnin tutkimuksia ja hank-

keita. Käytän niitä vertailukohtana kehittämishankkeen käytännön osuudesta keräämääni tietoon taide-toiminnan vaikutuksista. Lisäksi kuvaan kehittämishankkeeni pedagogisen toteutuksen kulkua. Tarkastelen keräämääni materiaalia ja vertaan sitä kulttuurisen hoitotyön tutkimuksiin. Lopuksi katson tulevaisuuteen ja pohdin, mitä tutkimusta tästä aiheesta vielä haluaisin tehdä.

Soveltava taide hoitotyössä

Luon katsauksen kulttuurihyvinvoinnin taustaan ja ihmiskäsitykseen. Pohdin myös terveystieteistä aikojen saatossa. Pyrin saamaan kokonaiskuvaa siitä, mihin *kulttuurihyvinvoinnin* käsite perustuu. Tarkastelen myös, millaisia tutkimuksia ja hankkeita alalla on tehty.

Kulttuurihyvinvointi: kohti kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä

Hyypä ja Liikanen (2005) kuvaavat, miten *terveys*-käsite on ymmärretty aikojen saatossa eri tavoin. Milloin se on ollut nesteiden tasapaino tai hyvien elämäntapojen noudattamista, milloin kliinisesti todetun elimellisen häiriön poistumista, sairauden puuttumista. Käsite terveydestä on antiikista lähtien nojannut kokonaisvaltaiseen ihmiskuvaan, jos-

sa kulttuuri (ihmisten elämäntavat ja -käsitys) on osa terveyttä siinä missä kehon toiminnotkin. Myös sosiaalinen kanssakäyminen on terveyden yksi osatekijä. Jälkmodernina aikana 2000-luvulla terveyttä on jälleen alettu määritellä kokonaisvaltaisena hyvinvoinnin olotilana, jossa yksilö itse määrittelee oman hyvinvointinsa riippumatta kliinisestä sairaudentilastaan. Tässä on nykyään korostettu ihmisen oman vaikuttamisen ja osallistumisen elementtejä. Kulttuuria ja taidetta pidetään yhtenä voimakkaasti yhteisöllisyyden ja yksilön oman hyvinvoinnin ja voimaantumisen (*empowerment*) välineenä (Liikanen 2010, 7, 39, 201). Taiteen vaikutuksia on tutkittu, ja sen hyvinvointia lisääviä vaikutuksia on löydetty paljon (Hyypä & Liikanen 2005, 20–35; ks. Jansson 2014; ArtsEqual 2015).

Kulttuurihyvinvoinnin historiaa

Luonnontieteellinen lääketieteen käsite oli vallalla vain noin 50 vuotta (1930–1980), mutta sen vaikutukset näkyvät yhä vahvasti terveydenhuollon toimintatavoissa (Hyypä & Liikanen 2005, 34, 135). Luonnontieteelliseen käsitykseen sisältyy ihmisen erottelu ruumiilliseen ja henkiseen. Näiden eri puolien terveyttä on hoidettu erillisinä eikä yhteyttä ole riittävästi tunnustettu. 1900-luvun lopulla herätettiin vähitellen arvostamaan ko-

konaisvaltaista ihmis- ja terveystieteistä ja alettiin puhua terveydestä ja kulttuurista yhdessä. Se ei kuitenkaan ole aivan uusi ilmiö. Sen juuret ovat kaukana: jo muinaiset intialaiset näkivät terveyden kulttuurin osana eikä keinotekoisena yhdistelmänä. Käsitys levisi vuosisatojen kuluessa länsimaiseen terveyden filosofiaan ja eli voimakkaana erityisesti keskiajalla. Vielä 1800-luvulla Suomessa terveyttä edistettiin kulttuuriin sisältyvien normien avulla. Terveys nähtiin voimavarana, jota vaalittiin elämällä oikein. Luonnontieteellinen lääketiede alkoi muuttaa tätä ajattelua 1900-luvun alkupuolella. Kulttuuri ja taide on kuitenkin viime vuosikymmeninä taas alettu nähdä hyvinvoinnin lisäisinä. Lukuisat projektit ja hankkeet ovat kertoneet innostuksesta yhdistää näiden alojen osaamista. Askelia kulttuurihyvinvointityössä on siis jo otettu, mutta vielä on tehtävää. (Hyyppä & Liikanen 2005, 145; ks. Varho & Lehtovirta 2010; Liikanen 2011; Malmivirta 2014.)

Kulttuurisen hoitotyön tutkimuksia ja hankkeita

Taiteesta hoitotyössä on olemassa lukuisia tutkimuksia ja hankeraportteja Suomesta ja ulkomailta. Ruotsissa alkoi vuonna 1994 *Kultur i vården visavi vården som kultur* -tutkimushanke, jossa tutkittiin kulttuurin ja

taiteen hyvinvointivaikutuksia kansanterveydelle viiden vuoden periodein (Rapp 1997, 12; Liikanen 2011, 17). Terveyttä kulttuurista -työryhmän julkaisu vuodelta 1997 toteaa jo silloin kulttuurin olevan nouseva trendi Suomenkin hoitomaailmassa (ks. Kokkosalo 1997).

Alan suomalaisia tutkijoita ovat esimerkiksi VTT Hanna-Liisa Liikanen ja Markku T. Hyyppä, jotka ovat tutkineet taiteen ja kulttuurin merkitystä erityisesti ikääntyneiden hyvinvointityössä. Liikanen on koonnut teokseensa *Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014* tutkimuksia ja hankkeita, joista useat sijoittuvat laitoiksiin Suomessa ja muualla Euroopassa. Hän mainitsee tutkimusalueiksi esimerkiksi kulttuuriharrastusten vaikutukset (Hyyppä 2005–2008; Bygren ym. 1996; Konlaan 2001), taiteen yhteydet sosiaaliseen pääomaan (mm. Jeannotte 2006; Nummela 2008) ja työhyvinvointiin (von Brandenburg 2009), kulttuurin osana hoitoa ja kuntoutusta (Wikström 2003; Staricoff 2003; Kilroy ym. 2007; Hohenhal-Antin 2007), hoitomiljöön vaikutukset (Rapp 1993) sekä taiteen ja kulttuurin merkitys ikääntyville (Cohen 2006; Pitkälä ym. 2004; Blomqvist ym. 2009; Jansson 2014). Taiteen tervehdyttävästä vaikutuksesta on myös lääketieteellistä tutkimus-

ta, esimerkiksi Englannissa *Arts and Health* -projektin tutkimuksessa (ks. Särkämö 2008; Staricoff 2003; Kilroy ym. 2007; Liikanen 2010, 58–66.) Satu-Mari Jansson (2014) on koonnut ansiokkaan tutkimuskatsauksen, ja ArtsEqual-ohjelmassa on niin ikään tehty katsaus alan tutkimuksiin (ks. ArtsEqual 2015).

Soveltavan taiteen alalla on tehty useita hankeraportteja ja väitöskirjoja. Kansallisteatterin näyttelijä Jussi Lehtonen on kuvannut väitöskirjassaan *Elämäntunto* (2015) näyttelijän kiertuetta hoitolaitosyhteisöön. Teoksessa pohditaan taiteilijan ja hoitolaitosyhteisön kohtaamisen lisäksi taiteen itseisarvoa ja toisaalta sen valjastamista tavoitteelliseen hyvinvointityöhön. Lehtonen pitää *soveltavan taiteen* käsitettä ongelmallisena. Taiteellisessa työskentelyssä ei voida taa-ta hyvinvointivaikutuksia. (Lehtonen 2015, 23.)

Musiikin vaikutuksia terveyteen on tutkittu paljon ja havaittu esimerkiksi musiikin kuuntelun vaikuttavan aivo-toimintaan ja nopeuttavan paranemista (Hyyppä & Liikanen 2005, 146). Musiikkia käytetään paljon hoito- ja kuntoutustarkoituksiin. Musiikkiterapiaan liittyneessä väitöskirjassaan Lilja-Viherlampi (2007) on käsitellyt musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdoli-

suuksia sekä opiskelijoiden käsityksiä niistä.

Myös kuvataiteeseen perustuvia toimintamuotoja on kehitetty. Helena Malmivirran (2014) aivoterveyttä ja muistin toimintaa edistävässä neljässä taide- ja kulttuurilähtöisessä palvelumallissa on tehty yhteistyötä esimerkiksi Salon taideseuran kanssa.

Satu-Mari Jansson on koonnut kirjaansa *Mittaamattoman arvokasta* (2013) tutkimuksia taiteen hyvinvointivaikutuksista. Teos tarkastelee eri tulokulmia taiteen hyvinvointivaikutusten tutkimuksiin, esimerkkinä taloudellinen tai sosiaalinen tulokulma. Jansson pohtii kirjassaan, miten löytää yhteisiä mittareita ja käsitteistöä monimuotoiseen taiteen vaikutusten tutkimukseen. (Ks. Jansson 2014.)

Helsingin kulttuurisen vanhustyön koordinaattori Jenni Räsänen (os. Varho) on toimittanut Mauri Lehtovirran ja Nina Granin kanssa selvityksen hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Raportissa on nähtävillä taiteen tuomia hyviä kokemuksia ja mahdollisuuksia mutta myös haasteita. Toiminnan järjestämistä ja hyviä käytäntöjä on kerätty lukuisista ikäihmisten parissa tehdyistä kokeiluista. Helsingissä tehdään monialaista työtä pyrittäessä yhdistämään kulttuuri- ja hyvinvointiala toisiinsa. (Ks. Varho

& Lehtovirta 2010; Troppi-verkkotiedote.) Turussa kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 vaikutuksena perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä on edesauttaa kulttuurin ja muiden alojen (vapaa-aika, hyvinvointi ja sosiaalisuus) yhteistyötä ja juurruttaa taiteen ja kulttuurin hyviä käytäntöjä yhteiskunnan eri osa-alueille. Anna-Mari Rosenlöf on tehnyt laajat selvitykset *Rakenteita ratkomassa – Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja* (2014) sekä *Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittäminen Turun kaupungissa* (2016), joissa hän esittää käytännön mahdollisuuksia taiteen jalkautumiseksi yhteiskunnan eri rakenteisiin.

Lukuisat tutkimukset taiteen vaikutuksista ovat yhtä mieltä siitä, että taide vaikuttaa positiivisesti terveyteen, erityisesti koettuun terveyteen, sekä elämänlaatuun. Hanna-Liisa Liikanen (2010) luettelee tutkimustiedon pohjalta taiteen ja kulttuurin vaikutukset ihmisen hyvinvoinnin kannalta näin: koettu hyvinvointi, kanssakäymisen aktivoituminen, sosiaalinen pääoma, kuuluminen yhteisöön, ympäristön ja elämänhallinnan tunne, itsetunnon vahvistuminen, elinajan odotteen pidentyminen, stressitason ja verenpaineen lasku, muistin ja aivotoiminnan aktivoituminen sekä työhyvinvoinnin lisääntyminen. Myös luonnon ja rakennetun ympäristön hyvinvointi-

vaikutukset on mainittu. Liikanen on tiivistänyt hyvinvointivaikutukset kaavioksi, jossa taiteen ja hyvinvoinnin yhteydet ovat nelitahoiset: taide elämyksenä, yhteisöllisyys, koettu hyvinvointi ja viihtyisän ympäristön vaikutus. (Liikanen 2010, 65–66.)

Tiedon lisääminen sekä hyvinvointisektorilla että kulttuurialalla on tärkeää. Taiteilijoita varustavia hankkeita ovat viime vuosilta esimerkiksi *Osaamispolku-* ja *Osaattori-*hankkeet vuosina 2012–2013 sekä *Taikusydän-* ja *Hyvinvoinnin välitystoimisto* -hankkeet, joissa pyritään antamaan tietoa ja edistämään taiteen soveltavaa käyttöä hoitotyössä ja muuten ei-perinteisillä taiteen alueilla yhteiskunnassa. (Ks. Leppisaari 2013; Hyvinvoinnin välitystoimisto; Taikusydän.)

Kulttuurisen hoitotyön haasteita

Taide- ja hyvinvointialan yhdistäminen ei ole ollut helppoa. Yksi tärkeä kysymys on rahoitus. Hankkeissa on ongelmana niiden rajallinen kesto. Rahoituksen loppuessa toiminta loppuu ja asiakas jää tyhjän päälle. Lyhytkestoisia hankkeita parempi tapa olisi juurruttaa taide- ja kulttuuritoiminta osaksi hoitotyötä, jolloin sen saavutettavuus paranisi ja rahoituspohjakin olisi turvatumpi (Liikanen 2010, 47–50; Liikanen 2011, 36–38; Rosenlöf 2016, 13). Tähän ollaan pyrki-

mässä, ja tahtoa ja ymmärrystä asialle alkaa jo olla. Taiteen juurruttaminen hoitotyöhön on kuitenkin osoittautunut hankalaksi useasta syystä.

Taiteen ja hyvinvointialan logiikat ovat hyvin erilaisia. Hoitoala pyrkii riskittömyyteen ja toistettavuuteen, kun taas taide astuu uudelle, tutkimattomalle maaperälle kerta toisensa jälkeen. Taide ei pyri mitattavuuteen, vaan taiteessa halutaan yleensä jättää toiminnan vaikutus avoimeksi. Taide- ja hoitoalan ammattilaisten on ollut vaikea ymmärtää toistensa kieltä. Sekä kulttuuriväki että hoitoalan henkilökunta tarvitsee riittävästi tietoa taiteen mahdollisuuksista hyvinvointityössä. (Ks. Liikanen 2010; Numminen 2010; Heimonen 2011; Lehtonen 2015; Leivo 2016.)

Taidemenetelmien tuomisessa hoitotyöhön on siis useita haasteita, joista suurimpina on kiire hoitotyössä, hoitohenkilökunnan asenteet, asukkaiden esteet, rahan puute ja sopimattomat tilat. Nämä ovat yleisimpiä syitä kieltäytyä taidemenetelmien käytöstä hoitotyössä, mutta muitakin on toimipisteestä, asiakkaista ja henkilökunnasta riippuen. (Hyypä & Liikanen 2005, 178–180; Varho 2010, 70–74; Leivo 2016, 15.)

Hoitotyössä usein todettu kiire korostuu henkilökunnan vähyyden vuoksi.

Vaikka riittävän henkilömitoituksen on todettu olevan myös turvallisuustekijä, ei määrärahoja hoitotyöhön ole saatu lisää, pikemminkin joudutaan tekemään leikkauksia hoitajamitoituksessa. Kulttuurin ja taidemenetelmien käyttäminen hoitotyössä koetaan helposti ylimääräisenä työnä, johon ei ole aikaa fyysisten hoitotoimenpiteiden lisäksi (Varho 2010, 71; Leivo 2016, 15).

Toiseksi taide ja kulttuuri koetaan hoitohenkilökunnan parissa vieraina, ylimääräisenä ja vaivalloisena. Kynnys taiteen käytölle hoitotyössä on monen hoitoalan työntekijän kohdalla suuri ensinnäkin siksi, että kulttuuri koetaan elitistisenä toimintana, eikä se ehkä ole omaa osaamisaluetta. (ArtsEqual 2015, 13.) Taiteen hyötyjä ei ole todettu omalla kohdalla, päinvastoin kokemukset voivat olla negatiivisiakin (Heimonen 2011, 42). Toisten hoitajien asennoituminen voi joskus olla esteenä taidemenetelmiin myönteisesti suhtautuvan hoitajan taidepainotteiselle työskentelylle. Pelätään toisten reaktioita, eikä valitettavasti ihan suotta. Johdon ja esimiesten kulttuurimyönteisyys on edellytys taidetoiminnan onnistumiselle. (Sepänen 2010, 54; Numminen 2010, 58; Itkonen 2013, 46.)

Kolmas este liittyy asukkaisiin. He voivat vierastaa taidetta ja kulttuu-

ria, jotka ovat kuuluneet vain harvojen elämään (Varho 2010, 72; ArtsEqual 2015, 2–3). Omat kyvyt koetaan riittämättömiksi, ja kynnyks kokeiluille voi olla suuri. Lisäksi asukkaiden huonontunut kunto hoitoyksiköissä estää monesti osallistumisen itse taiden tekemiseen. Esityksiä silti voidaan jaksaa kuunnella, mikäli henkilökunnalla on aikaa tuoda asukkaat tilanteeseen (Varho 2010, 71).

Rahan vähyyteen vedotaan silloin, kun taidetoiminta maksaa. Esitykset ja ammattilaisten vetämät työpajat voivat olla kuluiltaan hoitoyksikön ulottumattomissa (Varho 2010, 73; Leivo 2016, 15). Tosin asenne vaikuttaa tässäkin päätöksiin. Taidetuoki-oissa tarvittavia työvälineitä tilattaessa voidaan ajatella, että rahan voisi käyttää hyödyllisemminkin, esimerkiksi hoitovälineisiin.

Monesti kulttuuritoimintaan sopimattomat tilat ovat esteenä taide-elämyksien toteuttamiselle. Usein ainoa iso tila hoitoyksikössä on ruokasali, jonka yhteydessä olevasta keittiöstä kuuluu kovia ääniä. Osallistaviin taidetyöpajoihin ei niin ikään välttämättä löydy sopivaa, rauhallista tilaa. Taidetoiminta saatetaan kokea sotkevana. (Varho 2010, 73.)

Kiire ei aina estä taidelähtöisten menetelmien käyttöä hoitotyössä, sillä

aikaa ei välttämättä mene taidepainotteiseen hoito-otteeseen sen enem-pää kuin perinteiseenkään, päinvastoin esimerkiksi musiikin avulla hoitaja voi saada haastavan hoitotilanteen laukeamaan (Numminen 2010, 58; Huhtinen-Hilden 2013, 15). Kyse on rohkeudesta käyttää niitä keinoja, joita on – lauluäänen ei tarvitse olla ammattilaisen luokkaa toimiakseen hoitotyössä!

Taide jalkautuu lähihoitajien opintoihin

Seuraavaksi esittelen kehittämishankkeen pedagogista osuutta. Kerron David A. Kolbin kokemuksellisen oppimisen teoriasta, jonka pohjalta perustelen kurssin toimintaperiaatetta ja oletettuja vaikutuksia. Kerron myös, millä tavoin olen kerännyt materiaalia.

Kokemuksellinen oppiminen pohjana lähihoitajien taidekurssissa

Kun he itse altistuvat, raottavat tuntematonta itsessä, voi kunnioitus toiseen ja hänen valintojaan kohtaan herätä (Leivo 2016, 24).

Kolbin (1984) kehittämässä kokemuksellisen oppimisen mallissa kokemus tuo uutta tietoa ja muokkaa aikaisemmin omaksuttua yksilön ajat-

telussa. Tämä pedagoginen oletus on lähtökohtani kehittämishankkeessani. Oppiminen lähtee liikkeelle oma-kohtaisesta kokemuksesta ja etenee havaintojen ja ajattelun kautta käsitteellistämiseen ja kokemuksen yleistämiseen. Oppija soveltaa oppimaansa uusiin tilanteisiin, joissa uusien kokemusten avulla täydentää aikaisemmin oppimaansa. Näin kehä jatkuu. (Kolb 1984, 21.)

Pedagogisen osuuden tarkoitus

Tässä kehittämishankkeessa pyrin taidekurssin elämyksellisten työpajojen kautta mahdollistamaan kokemuksia, joiden rohkaisemina opiskelijat kokeilisivat uusia tapoja hoitotyössä. Tarkoitus oli tarkastella pedagogisen intervention (kurssin) vaikutuksia: onko kokemuksellisen oppimisen menetelmällä vaikutusta hoitajaopiskelijoiden kokemukseen ja ajatuksiin kulttuurisesta hoitotyöstä? Tätä prosessia tutkin havainnoinnin, kirjallisten kysymysten ja haastattelujen avulla.

Taidekurssin yksi tarkoitus oli tarjota konkreettisia välineitä, niin sanottuja taidelähtöisiä menetelmiä, joita opiskelijat voivat käyttää harjoitteluissaan ja työelämässä. Jakson lopussa he saivat taidemenetelmäkortin, johon he kirjasivat tunneilla käytettyjä eri taiteenalojen menetelmiä.

Kurssin suunnittelu

Sovin lähihoitajaopiskelijoiden luokanvalvojan kanssa viisi oppituntia syyslokakuuhun 2016. Tunnit sijoittuivat keskiviikkoiltapäiviin. Vierailukäynti oli kurssi päätteeksi. Olin alun perin ajatellut keskittyä kursilla kuvataiteeseen, koska se on omaa osaamisaluetani. Ajattelin jakaa tunnit luentoihin, työpajoihin ja oman taidemenetelmän rakentamiseen. Aloin kuitenkin kysellä kurssille useampia vierailijoita ja taidemenetelmien kirjo laajeni. Tarkoituksena oli pitää joka tunnilla pieni alustus ja keskittyä sen jälkeen harjoitteiden kokeilemiseen ja oman kokemuksen saamiseen. Näin kurssi jäisi pinnallisemmaksi, mutta toisaalta monipuolistuiksi ja tarjoaisi enemmän kokemuksellisuutta, mikä varsinaisesti oli tarkoitukseni. Kurssi muovautui lopulta neljän taiteenalan ja sosiokulttuurisen vanhustyön esittelyn sekä vierailukäynnin kokonaisuudeksi.

Materiaalin kerääminen

Pidin kuuden kerran taidekurssin Turun ammatti-instituutissa lähihoitajien koulutuksessa. Luokassa oli 22 opiskelijaa, iältään 17–24-vuotiaita. Kokemuksellisen oppimisen periaate toteutui työpajoina, joihin opiskelijat osallistuivat tuntien aikana. Opiskelijoilla teetettiin harjoituksia, joita he voivat soveltaa myös hoitotyöhön.

Opiskelijoiden ajatuksia opetettavasta aiheesta keräsin kolmella tavalla. Joka tunnin lopussa kysyin muutaman tunnin aiheeseen tai kulttuuriseen hoitotyöhön yleisesti liittyviä kysymyksiä, joiden vastaukset he kirjoittivat oppimispäiväkirjaksi nimettyyn vihkoon. Pysin esittämään kysymykset niin, että niistä saisi mahdollisimman monipuolisesti tietoa opetuksen vaikutuksesta ja oppilaan suhtautumisesta aiheeseen. Opiskelijat kirjoittivat melko lyhyesti, joten halusin vielä lisää tietoa. (Ks. liite 1.)

Valitsin oppimispäiväkirjojen perusteella eri tavoin kiinnostavia vastauksia antaneita opiskelijoita ja pidin näille seitsemälle kahdenkeskisen haastattelun. Kyselin heidän asenteistaan taidetta kohtaan yleensä sekä sen käytöstä hoitotyössä. Kysymykset olivat avoimia, mutta toisaalta ne oli rajattu niin, että niistä sai selkeän kuvan vastaajan mielipiteistä. Vastaukset kuvastivat heidän realistisia käsityksiään hoitotyön arjesta ja tulevaisuudesta mutta myös kulttuurin tärkeydestä ja vaivattomuudesta hoitotyön lomassa, jopa kokonaan erilaisena hoitotyön otteena. Kirjoitin vastaukset paperille haastattelun lomassa. (Ks. liite 2.)

Tunneilla havainnoin oppilaiden käyttäytymistä, innostusta ja kysytyjä kysymyksiä. Vierailevien luennoitsi-

joiden esiintyessä pystyin havainnoimaan, mikä innosti opiskelijoita ja mikä ei. Tuntien lopuksi kävimme vierailijan kanssa palautekeskustelun, jossa hän kertoi havaintojaan tunnin kulusta ja opiskelijoiden osallistumisesta. Lopuksi haastattelin luokanvalvojaa hänen huomioistaan.

Pedagogisen osuuden kulku

Kehittämishanke toteutettiin luokkatilanteessa lukuun ottamatta opintokäyntiä. Lähihoitajien opinnoissa oli menossa opintojakso Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja tukeminen. Siihen lehtori oli sovittanut taidekursini, joka sisälsi siis kuvataiteen, sanataiteen, tanssiterapian ja hoivamusii-kin jaksot. Lisäksi sosiokulttuuriseen työhön profiloitunut palvelutalo Kotikunnas tuli kertomaan työstään. Viimeiseksi teimme vierailukäynnin turkulaiseen palvelutaloon Iso-Heikkiin, jossa tutustuimme liikunnallisiin menetelmiin ja kuulumme taidemenetelmien toimivuudesta käytännössä.

Yhteistyö oppilaitoksen kanssa sujui alun yhteydenotosta asti mutkattomasti ja innostuneessa hengessä. Koulu tilasi tarvitsemani vesivärivälineet, joita käytettiin kurssin kuvataiteen osuudessa. Muiden taiteenalojen esitykset hoituivat luennoitsijoiden omilla materiaaleilla. Koska halusin kursista hyvän, monipuolisen ja ennen

kaikkea koskettavan, hankin kurssille eri taiteenalojen ammattilaisohjaajia.

Työskentelyn alussa varmistin, että kaikki halusivat osallistua tutkimukseen nimettömänä. Kurssin ensimmäinen tunti käsitteli taidetta hoitotyössä yleensä, ja kävimme läpi oppilaiden pohjatietoja ja alan käsitteitä. Luokka oli hyvin aktiivinen, jopa hieman levoton, joten järjestyksenpitoakin tarvittiin opetuksen lomassa. Ensimmäisellä tunnilla, jonka pidin itse, teimme kuvataiteen ohjaamisharjoituksen. Hedelmät ja vihannekset malleinamme piirsimme ja maalasimme niiden pyöreää muotoa. Harjoitus innosti oppilaita, vaikka he eivät olleet kuvataiteen harrastajia entuudestaan. Kirjoitimme oppimispäiväkirjaan ensimmäiset kysymykset (ks. liite 1).

Toisella luennolla oli sanataiteen esittely, jonka pitäjä tuli Sanataideyhdistyksestä. Hänellä oli selkeä luento ja innostava harjoitus, korvaruno, jota myös oppilaat pääsivät kokeilemaan. Yllätyin itsekin, miten paljon sanoista voi saada irti. Luennoitsija otti esimerkiksi muistisairaata, joiden sanojen tuottokyky ei välttämättä ole kovin hyvä. Silti harjoitteet toimivat.

Kolmannella kerralla oli hoitaja palvelutalo Kotikunnaasta kertomassa talonsa sosiokulttuurisesta työtoteutuksesta. Napakka ja koskettava luento ha-

vainnollisesti hyvin hoidettavan näkökulmaa hoitotilanteessa. Asukkaan kokonaisvaltaisessa hoidossa hänen sosiokulttuurinen taustansa on lähtökohtana hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä oli juuri sitä perusasiaa, jota oppilaille haluan viestittää: hoitaminen on muutakin kuin fyysisten tarpeiden tyydyttämistä, vaikka sekin on tärkeää. Oppimispäiväkirjassa kysyin hoitajan työhön liittyviä kysymyksiä (ks. liite 1).

Neljännellä tunnilla tanssiterapeutti liikutti opiskelijoita liikuntasalissa. Meditoivat harjoitteet eivät oikein puret liikunnallisesti aktiivisiin oppilaisiin. Arvelimme lehtorin kanssa sen johtuvan siitä, että heille tutumpi suorituspainotteinen urheilumaailma ja terapian toimintatapa ovat kaksi ihan eri asiaa. Se selittää osaltaan oppilaiden hämmennystä. Näissä harjoitteissa yritettiin asettua ohjattavan potilaan asemaan, ja se tuntui näin lyhyessä harjoituksessa olevan vaikeaa. Opiskelijoilla oli kiire lähteä tunnin lopussa johonkin vierailuun, joten oppimispäiväkirjan kirjoittamisaika oli minimaalinen. Esitin kuitenkin seuraavan kysymyksen: Mitä liikunnallista menetelmää voisit käyttää asiakkaan kanssa, joko omaa liikuntaasi tai tällä tunnilla oppimaasi? Kohdeyhtymän saat valita itse.

Viidennellä kerralla tuli vieraaksi hoivamuusikko, joka oli työskennellyt erilaisissa hoitolaitoksissa Turun seudulla. Tunti sisälsi kehollisia rytmiharjoituksia, joihin oppilaat osallistuivat innokkaasti. Harjoitteet olivat niin yksinkertaisia, että niistä sai suoraan vinkkejä hoitotyöhön, mikä oli kurssin tarkoituskin (ks. liite 3). Lopputunnista kertosin vielä koko kurssin sisältöä ja annoin oppilaille pienen taidemenetelmäkortin, johon he kirjoittivat kurssilla oppimiaan taidemenetelmiä konkreettisine ohjeineen.

Viimeinen tunti oli vierailukäynti turkulaisessa palvelutalossa, jonka innostava toiminnanohjaaja otti meidät ilomielin vastaan. Viikko-ohjelmaan oli merkitty opiskelijoiden vierailu aamuvartin ja -jumpan yhteyteen, ja näin saimme yhteisen tuokion asukkaiden kanssa. Toiminnanohjaaja esitteli talon toimintaa ja erityisesti itse kehittämiään taidemenetelmiä. Idean niihin hän sai palvelutalossa vierailleen taiteilijan esityksestä. Oli mukavaa, että oppilaat kuulivat näin innostavia kokemuksia taidemenetelmistä. Oppimispäiväkirjaan kirjoitettiin vielä vastaukset vierailun herättämistä ajatuksista. Kyselin myös lopuksi, mitä taidemenetelmiä, taidetyökaluja, he olivat kirjoittaneet antamaani korttiin.

Tulosten tarkastelu ja pohdinta

Tarkastelen seuraavaksi keräämäni aineistoa, jossa opiskelijat kertovat kokemuksia taidekurssilta. Kysyin sekä oppitunteihin liittyviä kysymyksiä että opiskelijoiden mielipiteitä kulttuurihyvinvoinnista ja taide menetelmistä. Vertasin opiskelijoiden vastauksia alan tutkimuksiin. Lopuksi pohdin tulosten luotettavuutta ja hankkeen eettisyyttä.

Opiskelijoiden vastaukset

Kävin läpi oppimispäiväkirjavastaukset joka tunnin jälkeen. Yllättävää oli, että henkisen hyvinvoinnin ja kulttuurisen hoitotyön merkitys nähtiin selvästi. Opiskelijat käyttivät usein termiä *viriketoiminta*, kun itse taas puhuin *taidelähtöisistä menetelmistä*. Yhteisenä piirteenä näille käsitteille oli kuitenkin heidän mielessään kokonaisvaltainen ihmiskäsitys. Kahden kesken juteltaessa ja kirjatessani vastauksia paperille moni kertoi jo aikaisemmin opintojensa aikana saaneensa opetusta kokonaisvaltaisen hoidon ja hyvinvoinnin merkityksestä ja keinoista. Oltiin valmiita kokeilemaan käytännössä tunnilla opittuja menetelmiä, ja niiden positiiviseen vaikutukseen uskottiin.

Ihan luennon alussa kyselin opiskelijoilta, mitä heille tulee mieleen sanasta *taide*. Useimmilla oli taiteesta hyvin monialainen käsitys: ”musiikki, näytelmät/teatteri, kuvat/taulut, piirtäminen, konsertit, teatteri, museo”. Monilla oli jo mielessä taiteen vaikutukset:

Positiivinen, mieltä parantava vaikutus.

Taide tuo mieleen hyvänolon tunteen.

rauhottaa

piristää

Taiteen toiminnallisuus tulee esille näissä vastauksissa:

Saa toteuttaa itseään/katsella muiden tuotoksia.

Itsensä ilmaisu muuten kuin sanoilla.

Myös taiteen statusarvo oli jonkun vastauksessa:

Taide tuo mieleen rikkautta, varakkuutta, sivistyneisyyttä, klassista.

Taiteen sovellettavuudesta hoitotyöhön oltiin ihailtavan yksimielisiä:

Taide tuo mielihyvää ja rentouttaa.

Toteutuksen sovellettavuus monelle eri ikäryhmälle.

Tuo mielenrauhaa ja mielekästä tekemistä.

Saa puhumattoman henkilön kommunikoimaan kuvin.

Oli myös erilaisia näkemyksiä:

En koe tarpeellisenä.

Jotkut olivat yhdistäneet taidetoiminnan muistojen käsittelyyn. Myös taiteen katselu ilman itse tekemistä määritettiin hyväksi toimintamuodoksi.

Eräällä opiskelijalla oli kokemus, jossa hän oli laulun avulla saanut vastustelevalle asiakkaalle hoitomyönteiseksi. Hän piti tätä kokemusta merkittävänä oppina harjoittelusta.

Tässä ollaan tärkeän asian äärellä, sillä yksi hoitajia motivoiva tekijä taide- ja taidelähtöisten menetelmien käytölle on heidän saamansa hyöty omaan työhön. Taiteen rauhoittava vaikutus asiakkaaseen puoltaa taiteen käyttöä työvälineenä (Seppänen 2010, 53–55; Huhtinen-Hilden 2013, 15). Kun kysyin haastattelussa taidemenetelmien käytön tarpeellisuudesta, joku vastasi: ”Helpottaa työtä kun saa asukkaan rauhoitettua hoitotoimenpiteissä.” Opiskelijoiden vastaukset vastasivat melko lailla lukemiani tutkimustuloksia taiteen käytöstä ja sen vaikutuksista (ks. Liikanen & Hyyppä 2005; Varho 2010).

Kun kysyin, mitä menetelmiä käyttäisit työssäsi, moni olisi halunnut kokeilla taidemenetelmistä maalausta, erilaisia värejä, piirtämistä, värimaailmojen käyttöä ja askartelua. Monissa vastauksissa oli mainittu myös musiikin kuuntelun rauhoittava vaikutus. Kun viimeisellä kerralla kokosimme taidemenetelmäkorttiin opiskelijoiden kurssilla oppimia taidetyövälineitä, musiikin oli maininnut 12 opiskelijaa 22:sta. Sanataiteen korvaruno-menetelmän oli valinnut kymmenen ja kuvataiteen menetelmän valitsi seitsemän opiskelijaa. Liikunnan mainitsi erikseen yksi, tanssin kaksi ja ”peililiikehdinnän” yksi opiskelija. Neljä opiskelijaa oli kirjannut itselleen kaikki neljä menetelmää: maalaus/kuvataide, korvaruno/sanataide, tanssi/peilausmenetelmä/liikunta sekä musiikki/rytmitys. Oli niitäkin, jotka eivät innostuneet mistään taidemenetelmästä. Kokonaisuutena vastauksista tuli kuitenkin se vaikutelma, että opiskelijat innostuivat tunneilla kokeilluista menetelmistä.

Kun kyselin opiskelijoiden näkemystä taidemenetelmien käytön haasteista, moni sanoi kiireen (5), rahoituksen (5), välineiden puutteen (1) ja sopimattomat tilat (2). Niin ikään henkilökunnan osaamattomuus tuli esille. Toisten hoitajien asenteet nousivat haasteeksi 15 vastauksessa 20 paikallaolijoista, mitä voi jo pitää mer-

kittävässä määrin. Myös asiakkaan haluttomuus nähtiin esteenä taide- menetelmien käytölle (9 vastausta). Opiskelijoiden vastaukset käyvät hyvin yksiin tutkimusten ja hankereporttien kanssa, joissa kartoitettiin kulttuurin esteitä hoitomaailmassa (ks. Hinttala 2010; Liikanen 2010; Varho 2010; Leivo 2016).

Omaan työnkuvaansa osa näki taide- menetelmien kuuluvan luontevasti:

Taiteen käyttö hoitotyössä edes jollain tapaa on itsestäänselvyys.

Olin positiivisesti yllättynyt näiden opiskelijoiden taidemyönteisistä asenteista. Heidän mukaansa:

Asiakkaat ovat iloisempia ja rauhallisempia.

Positiivinen vaikutus näkyy heissä loppupäivän.

Asiakkaat innostuvat.

Iloa ja rauhaa ja raajojen liikkuvuutta.

Taide saa ajatukset pois ikävistä asioista.

Dewey (2010) korostaa taidekokemuksen vaikutuksia kokonaisvaltaisesti ihmisen olemukseen. Hänen mukaansa taide on voima, jolla on vaikutuksia jokapäiväisen elämän keskellä. Opiskelijat vahvistivat jo lyhyen työkokemuksensa aikana ha-

vainneensa saman vaikutuksen kuin tarkastelemissani taiteen positiivisia vaikutuksia raportoineissa lähteissä (ks. Liikanen 2010; Hyyppä 2013; Jansson 2014).

Kun kysyin, miten taidemenetelmät voivat auttaa heitä hoitajan työssään, tuli vastaukseksi:

Taide tuo iloa niin asiakkaalle kuin hoitajan työlle.

Taide tuo vaihtelua päivään.

Ei vain perushoitotyötä.

Asiakkaat ovat ”helpompia” ja silloin myös minun työni helpottuu.

Helpottavat hoitajankin työtä.

Työ on sujuvampaa.

Hoitotyöstä tulee mukavampaa.

Näkee asiakkaista ilon.

Tuntee tehneensä työnsä hyvin.

Pidän musiikin kuuntelusta tauoilla.

Vastaukset kuvastavat mutkatonta ja ennakkoluulotonta, lyhyen kokemuksen mukanaan tuomaa positiivista käsitystä taidelähtöisten menetelmien käytöstä. Vastauksista ilmeni, että taidekurssi vain vahvisti heidän käsityksiään taiteen käytöstä hoitotyössä, mutta muutamille oli uutta taiteen monipuolisuus ja käytön helpous. Hoitajan saama hyöty on yksi

merkittävä syy käyttää taidemenetelmiä hoitotyössä (Liikanen 2010, 70; Seppänen 2010, 53–55; Huhtinen-Hilden 2013, 15).

Tanssiterapeutin luennolla tein merkittävän havainnon, että opiskelijat kokivat vaikeaksi asettua asiakkaan/potilaan asemaan. Tunnilla rauhoittuminen ja itsensä kuuntelu koettiin vaikeana. Mistä johtui opiskelijoiden lievä ärtymys harjoituksia kohtaan? Arvelimme, että oman itsensä hiljainen kuuntelu oli outoa heille, suorituskeskeiseen kilpaurheiluun totuneilla. Ehkä he epäröivät heittäytyä tanssiterapian harjoituksiin lyhyen tunnin aikana tai kokivat epävarmuutta uuden äärellä. Emme saaneet varmoja vastauksia.

Sosiokulttuurisen hoitotyön luento kiinnosti opiskelijoita selvästi. Asiakkaasta lähtevä hoidon suunnittelu ja asiakkaan käytöksen taakse näkeminen koettiin tärkeänä.

Vierailukäynti palvelutaloon hiljensi muuten melko vilkkaan luokan. Kohtaaminen vanhusten kanssa sai heidät vähän ujostelemaankin. Oppimispäiväkirjan kysymyksiä pohdittaessa moni oli kiinnittänyt huomiota paikan esteettisyyteen:

Jäi mieleen paikan isous ja hieno viidakko.

Kodikas ympäristö.

Asunnot olivat oikeasti kodinomaisia.

Virikeohjaaja korosti asiakkaista lähtevää toiminnan suunnittelua sekä kuvataiteen merkitystä työssään. Virike-toiminnan esittelyllä oli vaikutusta:

Hyvä viriketoiminta, mistä johtuen näkemämme ikäihmiset olivat iloisia.

Toimintaa oli tosi paljon.

Runsaat virikkeet.

Virikeohjaaja miettii aina asiakasläh-töisesti toimintaansa.

Moni opiskelija ilahtui paikan ilma-piiristä:

Mukavan oloinen paikka.

Mukavat/pirteät/ihanat asukkaat.

Erilainen hoitopaikka missä olen en-nen ollut.

Tuli mieleen Rappin (1997, 17–19,21) tutkimukset ympäristön viihtyvyyden tärkeydestä niin asukkaille kuin hen-kilökunnallekin. Myös hoitajan viih-tyminen työpaikallaan on tärkeää (esimerkiksi Seppänen 2010, 53).

Olisi ollut kiinnostavaa tehdä vielä seurantatutkimusta kurssin vaikutuk-sista muutaman kuukauden tai jopa vuoden päästä. Onko välineitä oi-keasti käytetty ja mitä kurssista muis-

tetaan? Vaikuttiko se jotenkin pysy-västi omaan ammatti-identiteettiin?

Luotettavuus

Luotettavuutta on tarkasteltu tut-kimuksissa perinteisesti *validiteetin* ja *reliabiliteetin* käsitteillä. Kvalita-tiivisessa tutkimuksessa validiteetti tarkoittaa uskottavuutta ja vakuut-tavuutta. Täydellistä ymmärrystä tut-kittavasta asiasta emme voi saada. Reliabiliteetti taas tarkoittaa meto-din luotettavuutta, ajallista pysyvyyt-tä ja johdonmukaisuutta, joka toteu-tuu parhaiten, kun käytössä on useita eri välineitä. Tutkittavaa ilmiötä tuli-si tarkastella usealla eri tavalla ja ver-tailla näistä saatuja tietoja keskenään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 25–27.)

Kehittämishankkeessani keräsin tietoa oppimispäiväkirjan, havainnoinnin ja yksilöhaastattelujen avulla. Kyselin samoja asioita moneen kertaan hiu-kan uusin kysymyksin. Vertasin vasta-usten johdonmukaisuutta. Mielestäni menetelmät toivat hyvin kaipaamaa-ni tietoa tutkittavasta aiheesta eli sii-tä, miten kokemuksellinen oppiminen vaikuttaa asenteisiin.

Oppimispäiväkirja tuotti nopeasti melko suoraa tietoa oppilaiden nä-kemyksistä asiasta. Luotettavuutta heikensi se, että vihkoon kirjoitettiin

melko lyhytsanaisesti, toisinaan vastaukset olivat vain yhden sanan mittaisia. ”Takarivin pojat” olivat myös joukkona hieman omassa maailmassaan, eikä heidän todellisista ajatuksistaan oikein saanut varmuutta tunnin lopussa nopeasti kirjoitettujen vastausten perusteella. Yritin saada heidät mukaan yksilöhaastatteluihin, mutta en ikävä kyllä onnistunut. Syynä olivat opettajan mukaan sairauspoissaolot sekä haluttomuus osallistua haastatteluun. Näiden opiskelijoiden osalta tulosten luotettavuus ei siis toteutunut toivotulla tavalla.

Opiskelijat osallistuivat reippaasti harjoituksiin, kommentoivat tilanteita välittömästi eivätkä yrittäneet olla mieliksi. Tilanne oli tutkimuksen kannalta oikein sopiva, koska vastauksia ei tarvinnut arvailla. Oppituntien loppuksi kysyin vierailevilta ohjaajilta ja luokanvalvojalta, miten he näkivät tilanteen ja tutkittavat asiat. Luokanvalvoja oli tuntenut oppilaat jo kahden ja puolen vuoden ajan, joten pidän hänen havaintojaan ja arvioitaan hyvin luotettavina.

Pidän kerättyä materiaalia riittävänä vahvistamaan oletustani, että kokemuksellisen oppimisen kautta voidaan vaikuttaa asenteisiin ja käsityksiin. Kurssi oli lyhyt ja tilanteet välillä levottomia, mutta uskoni kokemuksellisten taidetyöpajojen voimaan vah-

vistui havaintojeni ja opiskelijoiden vastausten perusteella.

Eettisyys tutkimuksessa

Eettisyyden varmistamiseksi kerroin opiskelijoille avoimesti, mitä ja miksi teen. Kerroin, että kyselyihin vastataan nimettömästi, ja varmistin vielä, halusivatko he olla mukana ja vastata kysymyksiin. Osallistuminen ja vastausten käsittely sopi opiskelijoille hyvin, eikä kukaan näyttänyt epäröivän. Luulen, että aiheen neutraalius ja nimettömyyden periaate olivat tekijöitä, miksi he lähtivät innokkaasti mukaan. Annoin myös mahdollisuuden kieltäytyä vastausten antamisesta, ja pari opiskelijaa kieltäytyikin haastattelusta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2009, 22–23.)

Tulevaisuuden näkymiä ja ehdotuksia

Koko hoitotyö on murroksessa. Muutos ei ole kivuton. Olisi löydettävä mielekkyys ja motivaatio siirtyä uuteen. Työn haasteet liittyvät usein ajan puutteeseen ja käytäntöjen kaavamaisuuteen. Työn haasteissa olisi oltava oikeasti toimivia menetelmiä, joita henkilökunta käyttäisi mielellään. Hoitajien koulutusta tulisi kehittää niin, että yhä paremmin voitaisiin tunnistaa hoitajien oma luovuus

ja ottaa se käyttöön. Menetelmiä tulisi kehittää niin, että hoitajat voisivat kokea uudet työmenetelmät omakseen, ei vain teoreettisina mahdollisuuksina. Tässä olisi hoitajien täydennyskoulutus kentällä työskenteleville tilausta suunnitella ja toteuttaa hoitotyöhön niveltävä taidekoulutus.

Opiskeluvaiheeseen kannattaisi panostaa, koska ideologinen muutos syntyy helpommin siellä. Niukkojen resurssien aikana keskitytään helposti vain alakohtaisen tietoaikeneksen lisäämiseen, mikä johtaa entistä kaavamaisemman hoitokulttuurin syntymiseen ja jatkumiseen. Kulttuurihyvinvoinnin opetusta hoitajakoulutuksessa tulisi ehdottomasti lisätä, ei karsia. Hyvinvointialan koulutussuunnittelussa ei ehkä nähdä kulttuurin merkitystä ja sen arvoa toimivamman ja inhimillisemmän hoitokulttuurin mahdollistajana. Kulttuurihyvinvoinnin koulutus tulisi ehkä aloittaa koulutuksen suunnittelijoista.

Olisi mielenkiintoista seurata hoitajien kokemuksia taidemenetelmien käytöstä pitemmällä aikavälillä ja useassa paikassa. Tästä saisi tarpeellista tietoa kulttuurihyvinvoinnin koulutukseen. Hoitajan oma kokemus ja näkökulma voisivat auttaa hoitohenkilökuntaa mieltämään kulttuurilähtöisen hoitotyön tärkeyden. Vaikka hoito-

työn käytäntöjen muuttaminen ja kehittäminen pitää voida perustella hoitotyöstä käsin, on myös huolehdittava siitä, että taiteen taso pysyy sovelletunakin korkeana. Taidemenetelmien pelkistyminen vain helpoksi viriketoiminnoiksi on mahdollista. Tulisi ymmärtää taiteen ominaislaatu uutta luovana ja ennakoimattomana elementtinä, jota ei voi vain paketoita ja syöttää asiakkaalle. Kysymys on ennen kaikkea kohtaamisesta ja avautumisesta uudelle. Taiteen merkitys on juuri sen uutta luovassa voimassa, totuttujen käsitysten muuttavassa taipumuksessa, silmien avaajana uudelle. Taidemaailma toimii pääasiallisesti toisella tavalla kuin moni muu ala, joten taiteen yhdistäminen muihin aloihin on lähtökohtaisesti haastavaa. (Liikanen 2010, 41; Heimonen 2010, 37–45; Huhtinen-Hilden 2013, 18; Lehtonen 2015; Leivo 2016, 23.)

Kulttuurihyvinvoinnin tullessa tunnetummaksi myös taiteilijan työnkuvaa olisi kiinnostava tutkia. Taiteen itseisarvosta halutaan pitää kiinni, ja toisaalta moni taiteilija löytää toimeentulomahdollisuuden soveltavan taiteen parista. Miten työnkuvan muutos vaikuttaa taiteilijan identiteettiin? Voidaanko jo puhua uudesta soveltavien taiteilijoiden ammattikunnasta? Mielestäni ammattilaisten olisi syytä tässä kohtaa miettiä järjestäytymistä kilpailuasetelman sijaan.

Olemme tilanteessa, jossa vanhojen käytäntöjen on pakko muuttua, koska niille ei ennen pitkää ole enää edellytyksiä. Taiteen ja luovuuden avulla on mahdollista löytää toimivampia toimintamalleja, koska taide avaa täysin uusia näkökulmia (ks. Heimonen 2010; Malmivirta 2014). Kyse on elämästä, ihmisen toiminnasta ja hyvinvoinnista. Ensin on selvitettävä, mikä on todellista hyvinvointia, ja sen jälkeen löydettävä käytännöt sen saavuttamiseksi. Tähän taiteella ja kulttuurilla on paljon annettavaa.

Kun opiskelin aikoinaan taiteilijan ammattiin, minulle oli itsestään selvää, että tulisin soveltamaan taidetta muissa työtehtävissä. Halusin työskennellä ihmisten parissa joko opettajana tai ohjaajana. Nyt koen löytäneeni itseleni sopivan asiakasryhmän ja tavan työskennellä vanhusten hoitoyksikössä. Tämän kehittämishankkeen aikana vakuutuin taideohjaustyön tärkeydestä. Huomasin kuitenkin haluavani olla mukana hoitajakoulutuksen mahdollisessa kehittämisessä kulttuurihyvinvoinnin osa-alueella. Ehkä siihen josain vaiheessa avautuu mahdollisuus.

Lähteet

ArtsEqual. Miten taide vaikuttaa? Vaikuttavuustutkimuskatsaus 2016. Viitattu 23.11.2016 [http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Katsaus+kansainv](http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Katsaus+kansainv%C3%9A4liseen+tutkimukseen/9c772fd2-edd5-46ee-9807-f8004590cf52?version=1.0)

[A4liseen+tutkimukseen/9c772fd2-edd5-46ee-9807-f8004590cf52?version=1.0](http://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Katsaus+kansainv).

von Brandenburg, C. 2012. Taiteen hyödyntämisestä hyvinvoinnin edistämiseksi. Teoksessa Honkasalo, M.-L. & Salmi, H. (toim.) Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. Turku: K&H Kustannus, 243.

Dewey, J. 2010. Taide kokemuksena. Tampere: Niin & näin.

Heikkilä, M. & Tikkaaja, O. 2015. Tatu ja soten työkirja. Vinkkejä osallistavan taiteen tuotantoon taiteilijalle, tilaajalle & tuottajalle. Hyvinvoinnin välitystoimisto. Saatavilla sähköisesti osoitteessa http://www.hvvt.fi/wp-content/uploads/sites/19/2015/10/HVVT_Tatu-Sote-Tyokirja_net.pdf

Heimonen, Kirsi 2011. Taidelähtöiset menetelmät sosiaali- ja terveystieteiden henkilökunnan arjessa. Teoksessa Rönkä, A.-L. ym. (toim.) Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu, 37–45.

Hinttala, M.-L. 2011. Johtajan tehtävänä on mahdollistaa henkilökunnan luovuus. Teoksessa Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus, 50–52.

Honkasalo, M.-L. & Salmi, H. (toim.) 2012. Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen. Turku: Turun yliopisto.

Huhtinen-Hilden, L. 2013. Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa – Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Osaattori Helsinki, 8–19. Saatavilla http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf.

Hyypä, M. T. 2013. Kulttuuri pidentää ikää. Helsinki: Duodecim.

Hyypä, M. T. & Liikanen, H.-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita.

Itkonen, S. 2013. Matkalla muutokseen? – hoivahenkilöstön taidekuvatyöpajoista. Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Osaattori Helsinki. Saatavilla http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf, 38–47.

Jansson, S.-M. 2014: Mittaamattoman arvokasta? Taiteen ja kulttuurin vaikutustutkimuksia ja –metodologioita. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/135814>.

Kolb, D. A. 1984. Experiential learning. Experience as the source of learning and development. New Jersey: P T R Prentice Hall.

Kokkosalo, P. (toim.) 1997. Terveyttä kulttuurista. Taide hoidon voimavarana –seminaarin raportti. Helsinki.

KvaliMOTV. Kvalitatiivisen tutkimuksen verkko-oppikirja. Viitattu 24.11.2016 http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf.

Lehtonen, J. 2015. Elämäntunto –Näyttelijä kohtaa hoitolaitosyleisön. ACTA SCENICA 42. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/156950/Acta_Acenica_42.pdf?sequence=1.

Leinonen-Vainio, M. 2013. Tanssikumi-toimintaa ja sanataidetta ikäihmisille. Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Osaattori Helsinki. Saatavilla http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf, 30–37.

Leivo, M. 2016. Miten tällä eläis? Kannattavat ansaintalogiikat kulttuurises-

sa vanhustyössä 2014–2015. Hankkeen loppuraportti. Helsingin seniorisäätiö. Saatavilla <https://www.innokyla.fi/documents/1195362/a5a9e71c-bcc6-4671-bf54-4fa1138da086>.

Leppisaari, K. 2013. Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa. Helsinki: Osaattori ja Lasipalatsin mediakeskus. Saatavilla http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf.

Liikanen, H.-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Helsinki: Opetusministeriö.

Liikanen, H.-L. 2011. Ikääntyminen ja kulttuuri. Kohti seniorikulttuuria. Oraita 1/2011. Ikäinstituutti.

Lilja-Viherlampi, L.-M. 2007. “Minunkin sisällä soi!” Musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia musiikkikasvatuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Malmivirta, H. & Kivelä, S. (toim.) 2014. Taiteesta ja kulttuurista avaimia aivoterveuteen. Palvelumallien kehittämistä kansanlähtöisesti. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 89. Saatavilla <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522164940.pdf>.

Numminen, A. 2010. Kulttuurityövälineet ikäihmisten hoidossa. Teoksessa Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus, 58–66.

Pro soveltavan taiteen tila ry 2016. Viitattu 24.11.2016 <http://www.prostt.fi/mita-on-soveltava-taide/>.

Rapp, B. 1997. Kultur i vården i Sverige 1997. Teoksessa Kokkosalo, P. (toim.) Terveyttä kulttuurista. Taide hoidon voi-

- mavarana -seminaarin raportti. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus, 10–27.
- Rosenlöf, A.-M. 2014. Rakenteita ratkomassa – Kulttuurisen seniori- ja vanhustyön käytäntöjä ja toimintamalleja. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. Saataviilla http://www.taike.fi/documents/11580/137239/Rakenteita+ratkomassa_kulttuurisen+seniori-+ja+vanhustyon...2014.pdf.
- Rosenlöf, A.-M. 2016. Kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyksien kehittäminen Turun kaupungissa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Räsänen, J. 2016. Troppi – uutiskirje kulttuurisen vanhustyön toimijoille Helsingissä. Viitattu 26.11.2016 tropi@hel.fi.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. KvaliMOTV. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 2009. Saatavana http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisu/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf.
- Seppänen, S. 2010. Taide hoitotyön arjessa. Teoksessa J. Varho & M. Lehtovirta (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsinki: Helsingin kulttuurikeskus, 53–55.
- Sovella taidetta. Sanasto. Viitattu 22.11.2016 <http://www.sovellataidetta.fi/tietopankki/julkaisut>.
- Taikusydan: Käsitteet. Viitattu 26.11.2016 <http://taikusydan.turkuamk.fi/>.
- Valtioneuvosto 2016. Valtion kärkihanke 4. Viitattu 23.11.2016 <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/osaaminen/karkihanke4> <http://www.minedu.fi/osaaminenjakoulutus/taidejakulttuuri/index.html>.
- Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskuksen julkaisu 2011. Saatavilla http://www.kansalaisareena.fi/Taidetta_ika_kaikki.pdf.

Liite 1.

Oppimispäiväkirjan kysymykset.

7.9. Kurssin yleisesittely ja kuvataide

1. Mitä mielikuvia sana ”taide” tuo sinulle mieleen?
2. Mitä hyötyä taiteesta on hoitotyössä?
3. Voisitko kuvitella käyttäväsi jotain taidemenetelmää hoitotyössä? Mitä?

14.9. Sanataideyhdistys

1. Mikä merkitys asiakkaan kohtaamisessa on taidemenetelmillä?
2. Jos olisit itse potilas, miten toivoisit että sinua aktivoitaisiin?
3. Mitä apua ja vaikutuksia potilaan vointiin on taidemenetelmillä?

21.9. Kotikunnaan luento

1. Muuttiko tämä esitys sinun käsitystäsi hoitajan työstä?
2. Mitä haasteita hoitajana voit kohdata taidemenetelmien käytössä?
3. Miten taidemenetelmät auttavat sinua jaksamaan hoitajan työssä?

29.10. Tanssiterapia

Mitä liikunnallista menetelmää voisit käyttää asiakkaan kanssa, joko omaa liikuntaasi tai tällä tunnilla oppimaasi? Kohderyhmän saat valita itse.

12.10. Hoivamusiikki

1. Vaikuttiko taidekurssi käsitykseen taiteesta?
2. Muuttiko kurssi käsitystäsi hoitajan työstä?
3. Innostuitko taiteesta ja sen käytöstä?
4. Saitko konkreettisia välineitä taiteen käytöstä hoitotyössä?

26.10. Vierailu palvelutalo Iso-Heikkiin

1. Mikä jäi päällimmäiseksi mieleen vierailusta palvelutalo Iso-Heikkiin?
2. Tuliko vierailulla jotain lisävinkkejä taidemenetelmiin?
3. Miten työssäsi hoitajana voit hyödyntää virikeohjaajan palveluja? Mitä yhteistyötä voitte tehdä?
4. Mitkä taidelähtöiset menetelmät valitsit omaan ”korttiisi”?
5. Millä todennäköisyydellä tulet kokeilemaan niitä?

Liite 2.

Oppilaiden yksilöhaastattelun kysymykset.

1. Mitä odotit opiskelulta?
2. Onko aikaisempaa taidepohjaa?
3. Mitä uutta taidekurssi toi opiskeluusi?
4. Miten taide(kurssi) vaikutti ihmiskuvaasi/työotteeseesi/työmotivaatioosi?
5. Miten näet mielen ja ruumiin yhteyden?
6. Millaisena näet tulevaisuuden hoitotyön?
7. Millainen rooli taiteella ja kulttuurilla siinä mielestäsi on?
8. Mitä mieltä olet muutoksesta?
9. Miten mielestäsi voitaisi lisätä kulttuurimyönteisyyttä hoitotyössä?

Liite 3.

Esimerkkejä taidelähtöisistä menetelmistä: ”Taidetyökalut”

1. Kuvataidetyökalu:

Vesiväreillä hahmotellaan hedelmiä

Hedelmiä mallina pöydällä, saa koskea ja haistella, tunnustella painoa, arvuutellaan nimiä. Ensin lyijykynällä hahmotellaan paperille muotoa. Sitten vesiväreistä haetaan sopivia sävyjä, joilla maalataan hahmoteltujen hedelmien muotoa. Lopuksi katsellaan töitä, miten erilaisia kaikille tuli! Työkalun kehittäjä Heli Vihersaari.

2. Sanataidetyökalu:

Korvaruno

Ohjaaja antaa aiheita, joista esimerkiksi muistellaan omaa elämää. Parilta kysellään aiheesta mieleen tulevia sanoja. Niistä tehdään runo, se voi olla riimillinen, tai sitten ei. Työkalun kehittäjä Turun sanataideyhdistys.

3. Tanssiterapiatyökalu:

Peilausmenetelmä

Asiakas voi olla hyvinkin huonosti liikkuva, tässä harjoituksessa tärkeämpää on ohjaajan liikkuminen. Ohjaaja tanssii musiikin tahdissa tai ilman. Asiakas katselee. Peilisolut saavat liikkumattoman asiakkaan tuntemaan kehossaan toisen liikkumisen. Tämä koetaan mielihyvää tuottavana.

4. Hoivamusiikkityökalu:

Rytmejä kehoon rummutellen

Yhdessä asiakkaan kanssa tai joukolla piirissä taputetaan eri kehonosia samassa tahdissa, tavoitellen tiettyä rytmiä. Rytmä voi nopeutua ja hidastua. Mukaan voi ottaa esineitä, esimerkiksi pahvimukin, jota napautella tai sanomalehdestä tehdyn pikku patukan, jota voi läpättyä pöytää vasten tai reiden päälle. Työkalun kehittäjä Laura Perälä.

IV

TAIDE TUOTTAMISESSA

Taiteilijaelämää. Myynti, markkinointi ja media

Paula Puikko-Laakso

Tiivistelmä

Suomessa kuvataiteen kotimarkkinoita on yritetty kehittää eri tavoin, mutta tutkimuksissa heikoiksi lenkeiksi ovat osoittautuneet viestintä, markkinointi, taiteen tuotteistaminen ja saavutettavuus. Toisaalta taas kulttuurialan – ja varsinkin taidesektorin – ongelmana on, että kaupalliset käsitteet koetaan ja määritellään negatiivisesti.

Olen tutkinut varsinaissuomalaisten kuvataiteilijoiden näkemyksiä ja kokemuksia taiteen markkinoinnista. Haastatteluissa ilmeni, että taiteilijat pohivat ristiriitaisuutta kaupallisuuden ja taiteen välillä, mutta pitävät markkinointia ja itsensä esille tuomista välttämättömänä osana kuvataiteilijan työtä. Artikkelissani pohdin tähän liittyen taiteilijoiden kokemuksia, markkinoistumista, kuluttajan ja taiteen kohtaamista sekä taiteen tuotteistamisen mahdollisuuksia.

Kehitin Luovan tuottajan vastaanotto -palvelukonseptin. Palvelu tukee varsinaissuomalaisia kuvataiteilijoita viestinnän, markkinoinnin ja saavutettavuuden käytännön toimenpiteillä ja ideoilla. Pidän seudullisen osaamisen esille nostamista tärkeänä lähtökohtana, sillä alueellisella toiminnalla rakennetaan tärkeitä paikallisia kotimarkkinoita, ja sitä kautta saadaan jalansijaa myös muualle.

Johdanto

Nuorena toiveammattini oli taiteilija, ja piirtäminen oli ainoa asia, johon halusin syventyä tuntikausiksi. Minusta ei tullut ammattitaiteilijaa, mutta olen seurannut vuosia tuttujen kuvataiteilijoiden urakehitystä. Olen kiinnostunut alan toimeentulon kehittämisestä, taiteilijoiden markkinointiosaamisen lisäämisestä sekä luovasta tuottajuudesta kuvataidekentällä. Olen toiminut taidegallerian tuottajana, ja huomasiin valitettavasti myös käytännössä, kuinka vaikeaa monelle taiteilijalle oli itsensä ja töidensä esilletuominen.

Tutkimus- ja kehitystyöni lähtökohdiana on kulttuuripoliittinen keskustelu taiteilijoiden toimeentulosta, taiteen käytännönläheisestä liiketoimintaosaamisesta sekä taiteen tuotteistamisesta. Musiikki, kirjallisuus ja elokuva toimivat jo hyvin pitkälti kaupallisuuden kanssa käsikädessä, mutta nykytaide ei vielä allekirjoita samoja markkinoistumisilmiön arvoja – toisaalta hyvä niin.

Oma kiinnostukseni markkinoinnin analysointiin ja kehittämiseen perustuu koulutukseeni ja kokemukseeni. Koulutukseltani olen copywriter (medianomi AMK), ja olen työskennellyt mainostoimistoissa sekä markkinoinnin parissa lähes kymmenen

vuoden ajan. Lisäksi vuodesta 2007 olen suunnitellut ja tehnyt nykytaidekäsityötä kierrätysmateriaalista. Tulevaisuudessa toivon työllistyväni taidealan markkinointi- ja viestintätehtävissä luovana tuottajana.

Siksi haluan

1. tutkia mahdollisuutta nykytaiteen ja markkinoinnin kohtauttamiseen: Kaipaako taiteilija apua markkinoinnissa ja oman osaamisensa myymisessä? Miten luova tuottaja voi parantaa taiteen saavutettavuutta?
2. kehittää tulosten perusteella palvelukonseptipohjan omalle mahdolliselle työlleni taiteilijamarkkinoinnin parissa
3. edistää palvelun kautta paikallisten taiteilijoiden näkyvyyttä ja työllistymistä.

Taiteilijoiden toimeentulokysymykseen on vastattu useilla hankkeilla, tutkimuksilla ja projekteilla kuten 2008–2011 valtakunnallisella *Art360*-hankkeella, jonka tavoitteena oli lisätä käytännönläheistä managerointi- ja liiketoimintaosaamista kuvataiteessa. Lisäksi kulttuurialojen osaamista tuuki ESR:n rahoittama luovien alojen agenttien ja vientiammattilaisten valtakunnallinen valmennusohjelma Silanrakentajat vuosina 2009–2011. Myös monet toimijat (Suomen Kuvataidejärjestöjen Liitto, Taike, Suo-

men Taiteilijaseura jne.) tarjoavat kuvataiteilijoille toimeentulon ja liiketoimintaosaamisen oppeja. Kuuden ammattikorkeakoulun yhteinen *TaideART*-hanke keskittyy taiteilijan ansaintamalleihin, rooleihin ja toimeentuloon. Hankkeen tavoite on kehittää tuotteistamisen keinoja ja tuotemalleja taiteilijoille (TaideART-hanke 2016, www.taidearthanke.fi). Cuporen tekemä osaamistarvekartoitus *Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä* (2013) paneutui sekä olemassa olevaan tilanteeseen että lähitulevaisuuden kuvataiteilijan työnkuvaan. Tarja Cronbergin selvitys *Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo* (2011) puolestaan sisälsi esityksiä hallituksen ohjelmatavoitteiksi.

Taiteilijoiden asenteesta markkinointiin ja managerointiin on tehty kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia tutkimuksia, jotka ovat keskeisiä tiedonlähteitä omien haastattelujeni lisäksi. Kalle Lampela (2012) kartoitti väitöstutkimuksessaan pääkysymystä, miten kuvataiteilijat asennoituvat taiteen hyödyntämiseen yhteiskunnassa. Viivi Poutiainen (2013) kysyi pro gradussaan, millä tavoin taiteilijat kokevat taiteen ja kaupallisuuden ristiriidan. Pia Feinikin (2011) pro gradu selvitti suomalaisten ammattitaiteilijoiden työnkuvan muotoutumisen tulevaisuudenodotuksia sekä asenteita managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen.

Luovan Suomen julkaisussa (2010) Kira Sjöberg käsitteli laajasti nykytaiteen markkinarakennetta, ansaintalogiikkaa ja uusia liiketoimintamalleja.

Tutkimukseni tuo paikallista näkemystä olemassa olevaan tietoon sekä palvelukonseptipohjan taiteen lähtökohdista toteutettavaan markkinointiin. Haastateltavat valittiin tarkoituksenmukaisuusotannalla yhteistyössä visuaalisten taiteiden läänintaiteilija Hannele Romppasen kanssa. Vastaajat olivat varsinaissuomalaisia nykytaiteilijoita. Haastattelin läänintaiteilija Romppasen lisäksi seitsemää 28–61-vuotiasta kuvataiteilijaa, joista jokaisella oli vähintään alempi korkeakoulututkinto alalta. Tutkimuksen tein laadullisena haastattelututkimuksena, jossa kysymyspohja eli vastausten mukaan. Kohtaamiset dokumentoitiin tallentamalla sanelukoneelle ja suurin osa keskusteluista käytiin kasvotusten; vain yksi käytiin puhelimitse ja yksi sähköpostitse.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys painottuu taiteilijälähtöisen markkinoinnin kehittämistarpeisiin ja sitä kautta taiteilijan tunnettuuden ja taiteen myynnin lisäämiseen. Keskeisiä käsitteitä ovat *brändi*, *tuotteistaminen* ja *markkinointi*. Valitsin kohderyhmäksi juuri tai vain paikalliset taiteilijat, koska pidän alueellisen osaamisen esille nostamista tärkeä-

nä lähtökohtana – kuluttajat löytävät taiteilijan ja sitä kautta saadaan jansijaa myös muualle. Näkökulmaani vahvasti Sjöbergin (2010, 61) käsitys siitä, että Suomessa viljelty huipputaiteilijuus ei ole kaikille se ainoa ja oikea suunta, vaan alueellisella toiminnalla rakennetaan tärkeitä paikallisia kotimarkkinoita jopa ilman suuria investointeja.

Haasteena brändäys ja tuotteistus

Vuosien varrella olen huomannut, että *brändi*-sanalla on yhtä monta selitystä kuin on asiantuntijoitakin. Tällä hetkellä pidän relevanttina Malmelinin ja Hakalan (2011, 18) tulkintaa radikaalista brändistä. Kirjassaan he puhuvat siirtymisestä radikaalin brändin aika-kauteen, joka korvaa vanhanaikaisen markkinointilähtöisen näkemyksen uudella kokonaisvaltaisella *brändi*-käsitteellä. Tulevaisuuden brändillä ei ole vain yhtä määritelmää. Pääasia on ymmärtää erilaisia ilmiöitä, joita käsitteellä kuvataan. Heidän mukansa radikaali brändi muodostuu kaikesta mitä yritys tekee, viestii, näyttää ja kuulostaa tai miten muut siitä puhuvat. Näin ollen brändi ei enää ole tuote tai logo vaan ajattelutapa: visio, joka ohjaa toimintaa ja viestintää. (Malmelin & Hakala 2011, 18.)

Yhdistän vahvaan brändiin yksilöllisen tarinallistamisen ja toimivan palvelumuotoilun. Kokonaisvaltaisuus ja omaleimaisuus tulevat esiin myös henkilöbrändäyksessä, joka toimii periaatteessa samalla mekanismilla kuin tuotteen tai palvelun erilaistaminen. Katleena Korteso (2011, 38) avaa henkilöbrändäyksen maailmaa kirjassaan *Tee itsestäsi brändi*. Hän kertoo, että prosessin tärkein osa on itsensä (brändättävän henkilön) tunteminen, koska henkilöbrändi, työelämässä *asiantuntijabrändi*, rakentuu aina persoonallisuuden varaan. Tämä on mielestäni itsestäänselvyys, sillä teennäinen ja epäaito pintakiilto esimerkiksi työelämää varten on lyhytkatseista. Kuvataiteilijalle puhuisin brändäyksen sijasta ensisijaisesti taiteilijaidentiteetin vahvistamisesta, taiteilijan aidosta tavasta työskennellä ja viestiä juuri itselleen sopivilla tavoilla ja välineillä. Markkinointi ja viestintä puolestaan tuovat taiteen ja sen tekijän yleisön tietoisuuteen. Iso osa pakettia on teeskentelemätön oma tarina ja harkittu palvelumuotoilu.

Kuten arvata saattaa, Suomen kokeneimpana pidetyn tuotteistajan Jari Parantaisen mukaan tuotteistamiskäsitteellekään ei ole yhtä oikeaa määritelmää. Kirjassaan *Tuotteistaminen* hän rajaa sen työksi, jonka tuloksena asiantuntemus tai osaaminen jalostuu myynti-, markkinointi- ja

toimituskelpoiseksi palvelutuotteeksi. (Parantainen 2011, 11.) Tuotteistaminen on siis osa palvelumuotoilua, joka helpottaa saavutettavuutta ja ostokokemusta. Taiteen tuotteistamisen määrittelyssä yhdyn Feinikin haastatteleman Art360-hankkeen taide-managerin Taija Sailion näkemykseen: tuotteistaminen on taiteen saavutettavuuden parantamista. Silloin taiteen hankkimisesta tehdään asiakkaalle mahdollisimman helppoa esimerkiksi internetsivujen, selkeän hinnoittelun ja molemminpuolisesti reilujen sopimusten avulla. (Feinik 2013, 125.) Käyttäisin taiteilijayhteistyössä tuotteistamisen sijasta mieluummin termiä taiteen saavutettavuus ja sen parantaminen.

Taidetta tuotteistetaan entistä enemmän myös palvelukokonaisuuksiksi esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhoitoalalla. Taiteen välineellistäminen hyvinvointiin on silti taiteilijoiden mielestä ristiriitainen asia. Cuporen julkaisussa Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä (Herranen, Houni & Karttunen 2013) pohdittiin muun muassa näitä visioita. Tutkimuksen vastaajat jakautuivat selkeästi puolesta ja vastaan. Toisten mielestä kuvataidetta voidaan hyödyntää sosiaali- ja terveyssektorilla sekä yritystoiminnassa lähes rajattomasti, kun taas toiset suhtautuivat ajatukseen nihkeästi nähden taustalla koulutus- ja kulttuuripolitiin-

kan kasvavan instrumentalisointipyrkimyksen. Vastauksista tuli ilmi huoli taiteilijan ammatin muuttumisesta erityisryhmien virikepalvelun tuottajaksi, ”joilla on jokin brändätty tuote tai heidät muuten vain syrjäytetään. Taiteilijalla tulisi olla mahdollisuus tehdä taidetta.” (Herranen ym. 2013, 159–161) Tietysti näiden kahden ääripään välistä löytyy – ja on jo löytynyt – varmasti useimmille kuvataiteilijoille sopiva kompromissi, jossa osa tuloista tulee vapaasta taiteesta, osa itselle mielekkäistä, myytävistä palvelukokonaisuuksista.

Jopa miljoona uutta asiakasta

Miten markkinointia ja viestintää voitaisiin tehdä niin, että se ei syö taiteen syvintä olemusta ja tasapäistä luovuutta? Kalle Lampela (2012) kysyi asiaa väitöstutkimuksessaan taiteilijoilta, mukaan lukien itsensä. Mielestäni taiteen markkinoinnin suurin ongelma ja avain kiteytyy Lampelan omassa vastauksessa. Hän kertoo vastustavansa taidemarkkinointia, markkinointia, tuotteistusta ja managerointia, mikäli se tehdään taiteen erityisehtoja kuuntelematta. Lampela ehdottaa markkinoinnin muokkaamista omaan ilmaisuun sopivaksi: ”Miksi markkinointia tulisi harjoittaa elinkeinoelämän ja tuotteistajien oppien mukaisesti? Ei-

kö kysymyksessä ollutkaan luova taalous?” (Lampela 2012, 204.) Kyllä. Markkinointia pitää tehdä omista lähtökohdista, omaan ilmaisuun sopivasti ja luovan hulluilla ideoilla – mitä se sitten kenellekin tarkoittaa.

Mikäli kannanotto on taiteilijalle tärkeä osa identiteettiä, yksi mielenkiintoisimmista näkyvyyttä lisäävistä taidemuodoista on kulttuurihäirintä. Jari Tamminen (2013, 26) *Häiriköt*-kirjassa termi kiteytetään taiteen ja aktivismin rajalla tapahtuvaksi kannanotoksi, joka muodollaan tai sisällöllään kritisoi yhteiskunnan valtarakenteita ja sen ilmiöitä. *Häiriköt*-kirjaan artikkelin kirjoittaneen tutkija Tuija Lattusen mukaan termistä on muodostunut sateenvarjokäsite, jonka alla on useita toimijoita, tekoja ja tekijöitä (Tamminen 2013, 26). Kulttuurihäirintä voi olla esimerkiksi performanssi, mainosmuokkaus, graffiti tai installaatio. Kirjassa on useita esimerkkejä kulttuurihäirinnän tavoista, muun muassa Guerrilla Girlsin feministinen taidediskurssi, Otso Kantokorven *My Tag, a Work in Progress*, Aino Louhen ja Kaija Papun *Urban Knitting* -installaatiot ja neulegraffiitit sekä Jani Leinosen teokset kuten *Eloveena*-tyttö ja *Ronald McDonaldin kaappaus* (Tamminen, 2013).

Kuvataiteen myymistä pidetään haasteena, vaikka itse asiassa suomalaiset

ovat kiinnostuneita taiteen hankkimisesta. Teollisuustaiteen liitto Ornamon teettämän Taiteen markkinatutkimuksen mukaan kaksi kolmesta suomalaisesta on ostanut taidetta, mutta yhdeksän kymmenestä olisi kiinnostunut ostamaan sitä. Laskennallisesti tämä tarkoittaa lähes miljoonaa uutta asiakasta. Taidekaupan haaste on kuitenkin lähestyttävyyys: gallerioissa kuluttajalla on kokemus osaamattomuudesta taiteen hankinnassa sekä arvioiduksi tulemisesta. Ostamisen tapoja ei tunneta, ja kynnyksesi asioida taiteen myyntipaikoissa on korkea, vaikka hankinta kiinnostaa. (Ornamo 2014, 15–18.) Ornamon selvityksen näkemystä tukee Sjöberginkin (2010, 9) tutkimus, jonka mukaan ammattikentän ulkopuoliselle kuvataide on kuin jalustalle nostettu pyhä esine, jota perehtymättömän on äärimmäisen vaikeaa halustaan huolimatta lähestyä.

Sjöbergin (2010, 61) mukaan taiteilijat ovat tottuneet sanomaan, etteivät he tee työtään rahan takia eivätkä siksi osaa neuvotella hinnoittelua oikeudenmukaiseksi. Hänen mielestään taiteen kotimarkkinoita on yritetty kehittää eri tavoin, mutta heikot lenkit ovat viestintä, markkinointi, taiteen tuotteistaminen ja saavutettavuus. Tämä johtuu yleensä pienistä määrärahoista, resurssien puutteesta sekä asenneongelmasta suhtautumisessa taiteen ja liiketoiminnan yhdistämi-

seen. Juuri myyttiseen taiteilijaideologiaan perustuva kaupallisuuden vastustus on myös Feinikin (2011, 151) mielestä suurin este taiteilijoiden ammatin monialaistumiselle ja sitä kautta riittävän toimeentulon saamiselle. Hänen tutkimuksensa perusteella nuoret sekä vähiten koulutetut taiteilijat suhtautuivat kaikista kielteisimmin omaan liiketoimintaosaamiseen ja managerointipalveluihin. Feinik osoittaa sormellaan kuvataiteilijoiden koulutusta, jossa ei riittävästi ymmärretä taidekenttää ja kuvataiteilijaa osana taidemarkkinoita vaan painotetaan.

Toimeentulon näkökulmasta kestäväntöntä karismaideologiaa. (Feinik 2011, 151.)

Kuinka siis taide ja yleisö löytävät toisensa? Kultakuume-radio-ohjelmassa (Yle 2016) käsiteltiin muun muassa kuvataiteen ja yleisön kohtaamista. Suomen taidemarkkinat ovat vaatimattomat, ja suurin osa ammattitaiteilijoista ei ole minkään gallerian listoilla, vaan he toimivat itsenäisesti ilman gallerioilta ja managereilta saatavaa tukea. Galleria Brondan toimitusjohtaja Sofia Rehbinderin mukaan kohtaaminen tapahtuu nimenomaan gallerioissa eli näyttelytiloissa, sillä ihmiset eivät lähde yleensä etsimään taiteilijoita työhuoneilta. Samalla linjalla on Gallerian Forsblomin Kiira Miesmaa, joka kuitenkin lisäsi kohtaamispisteiksi

myös internetin, pop upit ja muut tapahtumat. Miesmaan mielestä taiteen ostaminen vaatii fyysisen kohtaamisen – hänen mukaansa esimerkiksi internet taiteen myyntikanavana ei toimisi.

Päinvastoin kuin Miesmaa ja Rehbinder, olen sitä mieltä, että taiteen myyminen nettikaupassa on potentiaalinen kanava muiden joukossa. Galleristit eivät tietenkään pidä ajatuksesta, sillä se osittain kyseenalaistaa heidän olemassaolonsa. Ornamon (2014, 36) tutkimuksen mukaan 15–39-vuotiaista yli 60 % saattaisi ostaa taidetta netistä. Voidaan olettaa, että luku tänä päivänä, muutama vuosi myöhemmin, on vielä suurempi. Loppuvuodesta 2016 aukeaa ensimmäinen laaja suomalaisen taiteen nettikauppa Taiko osoitteessa taiko.fi, joten pian näemme, kuinka taiteen nettimyyn-ti täällä ja täältä onnistuu. Maailmalla näitä verkkokauppoja on ollut vuosia, esimerkiksi yksi suurimmista, Saatchi Galleryn saatchiart.com. Kyseisellä sivustolla myös useat suomalaistaiteilijat ovat myyneet teoksiaan ja saaneet kansainvälistä näkyvyyttä.

Markkinointi on välttämätön osa taiteilijuutta

Tutkimukseni keskittyi pitkälti taiteilijoiden kokemuksiin markkinoinnista ja siihen, kaipaavatko taiteilijat tukea

viestintään. Aluksi kartoitin, ovatko kuvataiteilijat saaneet alan oppilaitoksissa koulutusta markkinointiin, liiketoimintaosaamiseen tai viestintään. Muutaman vastaajan mukaan kursseilla oli käyty läpi omasta työstä kirjoittamista ja apurahahakemusten laatimista. Toisaalta ajateltiin, että opiskeluaikana oltiin taiteilijana vielä niin epäkypsiä, että oppi ei mennyt täysin perille – ei ollut kokemuspohjaa, mihin tieto voisi tarttua. Kaikki haastateltavat ovat oppineet tekemällä ja pakon edessä. Kukaan ei muistanut saaneensa kuvataideopintojen aikana eväitä markkinointiin tai varsinaiseen liiketoimintaosaamiseen. Tosin yksikään ei ollut valinnut aiheita vapaavalintaisiin opintoihinsa.

Ei [markkinointi ja liiketoimintaosaaminen] ollu mun aikana ainakaan Taidakatemia painotuspiste. Just se, tuntuu, että asenteet on kaksikytvuotta jäljessä. Jotenki sitä markkinointia kohtaan.

Kaksi vastaajaa oli muun alan koulutuksen yhteydessä käynyt kursseja sekä markkinoinnista että liiketaloudesta. Yksi oli osallistunut lyhyelle Luovan alan yrittäjyys -kurssille, mutta koki opit haastavaksi omassa ammatissaan.

Siellä oli eri alan ihmisiä, en mä sulautunut sinne, tässä on niin nolo kai-

kenlainen ajattelu, joka ei kuulu kuvataiteen tekemiseen, pelifirmoja ja käsityöfirmoja, joiden ajatteluun se sopiikin. Tuommoset kurssit on niin ettei niistä kauheesti saa. Ei mene konkreettiaan saakka.

Vastausten perusteella markkinointiaiheisista kursseista ollaan kiinnostuneita, mutta niiden sisällöllisen painotuksen tulisi muodostua taiteen ehdoilla. Haastattelujen tulos korreloi aiempien tutkimusten kanssa: periaatteessa viestintä, markkinointi ja näkyvyyden lisääminen ovat hyviä asioita, mutta kaupalliseksi määriteltävät sanat, kuten *brändäys* ja *tuotteistus*, tuntuvat taiteeseen sopimattomilta. Bisneskielen korvaaminen vähemmän provosoivilla termeillä auttaisi tuomaan markkinointia lähemmäs omaa työtä. Taidemanageri Taija Sailion haastattelussaan Feinikille (2011, 125) antama oivallinen vinkki vastaavaan ongelmaan on sisältöön keskittyminen, sillä ”markkinointikielen hallitseminen mahdollistaa sopivien osien soveltamisen taiteeseen, samoin kuin yrittäjämäinen asenne tarkoittaa itsenäisyyttä, vastuuta omasta työskentelystä ja realistista toiminnan suunnittelua”.

Vastaajat hoitavat pääasiassa itse viestintänsä ja markkinointinsa. Kavereilta pyydetään apua muun muassa kielenhuollossa ja tuotetun tekstin lukemisessa. Poikkeuksena ovat näyt-

telyt, jotka tehdään yhteistyössä taidegallerioiden kanssa. Silloin galleristi yleensä hoitaa tiedotuksen. Vain yhdellä taiteilijalla on galleria, joka edustaa häntä ja hoitaa tarvittaessa myös viestintää. Kaikki taiteilijat olivat sitä mieltä, että viestintä ja markkinointi kuormittavat ajoittain kohtuuttomasti, eikä näihin kaikesta huolimatta tärkeisiin osa-alueisiin ehditä panostaa tarpeeksi.

Hoidan itse viestinnän, kaiken. Koen raskaaksi, se oli aiemmin helpompaa. Nyt kun oma elämäntilanne on muuttunut, aikaa ei ole niin paljon lasten takia. Apuraha-ajat on lyhyitä, selviytykset pitää tehdä, se on kauheen lyhyt se sykli. Kun on monta päällekkäistä juttua, se on raskasta. Kohtuuttomalta tuntuu, luova työskentely vaatisi sen, että on ja saa tylsistyä ja kiukustua työhuoneella. Pitäisi välillä olla liikaa energiaa ja siitä se luovuus lähtee.

Hoidan itse. Facebook on, nyt pitää tehdä Konstrundanin ja pikkunäyttelyn tiedotus itse, oon kitunut viikon sitä jo.

Toisaalta kuvataiteilijoilla ei ole tarpeeksi kompetenssia tehdä markkinointia ja miettiä, missä pitäisi tai voisi näkyä ja miten. Vastaajista viisi on tehnyt omat nettisivunsa ja yhdellä heistä myös nettikauppa. Yksi luottaa taiteilijamatrikkeliin, ja yhdellä on tekeillä omat kotisivut matrikke-

lin lisäksi. Kaikki löytyvät sosiaalisesta mediasta, pääasiassa Facebookista. Kahdella on Facebookissa omat taiteilijasivut, muut käyttivät satunnaiseen viestintään omaa henkilökohtaista sivuaan. Instagramia ei kukaan päivitä aktiivisesti. Suunnitelmallinen somen hyödyntäminen markkinointitarkoitukseen puuttuu jokaiselta. Piristävää poikkeus on taiteilija, joka pitää säännöllisesti työhuoneellaan avoimia ovia ja mainostaa sitä Facebook-sivuillaan ja taiteilijamatrikkelissa.

Vastaajista työskentelyapurahaa saa tällä hetkellä kolme taiteilijaa. Kaksi toimii yrittäjämäisesti taiteilijana, mutta he ovat saaneet aiemmin kausittaisia työskentelyapurahoja. Yksi haastateltavista toimii sivutoimise-
na yrittäjänä, ja yksi on tällä hetkellä työtön, eikä ole saanut työskentelyapurahaa milloinkaan.

Tää on kastijakoa, suorastaan julmaa tää homma. Että sä oot se, sä et ole ollut siellä, sä et ole mitään, semmosta niinku en tiiä. Onko se kilpailu, yritetään vetää pohjat pois toiselta. Karmee kilpailu. Arvottajana kaikki taiteilijat, galleriat, toimijat. Apurahat, kuka saa. Tänä vuonnakaan en saanut, tulee välillä mieleen, että miten tuo kehtaa taas kerran ottaa tuon rahan vastaan. Kun monet ei saa ikinä mitään ja taas tuo sama juttu saa.

Ristiriitaisuus kaupallisuuden ja taiteen välillä mietityttää välillä jokaista. Silti kaikki pitävät jonkinasteista markkinointia ja itsensä esille tuomista välttämättömänä osana työtä. Keskusteluissa tuli ilmi, että ristiriidat tulevat alan sisältä, taiteilijat pitävät toisiaan ruodussa: ”Toiminta täällä [Suomessa] on aika rehtiä, se ryhmäkuri on sellaista.” Lähes kaikki muistelijat, että koulussa suhtauduttiin negatiivisesti kaupallisuuteen ja teosten myymiseen. Eräs oli jopa saanut kommentteja liian tuotesuunnittelu- maisesta lähestymistavasta.

Kaikista haastateltavista ”itsensä tyrkyttäminen” tuntuu kiusalliselta. Osalle se on vielä vaikeampaa kuin toisille. Omien nettisivujen tai matrikkelin ylläpito on luontevin osa markkinointia, jolloin tieto taiteilijasta on löydettävissä, jos sitä erityisesti etsitään. Vastajaat tekevät markkinointia ns. nollabudjetilla (itse ja kavereiden avustamana), näyttelyihin panostetaan mahdollisuuksien mukaan enemmän. Oma varsinaista markkinointia pidetään ”alkeellisena”. Yleisesti nähdään kuitenkin kokonaisuus: jokainen apurahahakemus, työhön liittyvät haut ja itsestään kertominen on markkinointia.

Vähä millä tasolla sitä sitte tekee [markkinointia], varmaan jokaisella eri se oma, riippuu mikä on luonnollista ja mikä ei. Tuntuu niin vieraalta

se, että mentäis tapahtumiin ja nähdään tärkeitä ihmisiä ja änkeydytään seuraan. Puhumaan omista töistä ja näyttään portfolioa. Ehkä, jos se menee luonnollisesti.

Vaatimattomuus ja epävarmuus heijastuvat teosten hinnoitteluun. Vaikka hinta olisi päätetty, sen ääneen sanominen voi tuntua pahalta. Silti tiedetään, että palkkion määrittelyssä ei ole mitään häpeämistä. Työssään visuaalisten taiteiden läänintaiteilija Hannele Romppanenkin on huomannut taiteilijoiden kaipaavan apua muun ohessa hinnoitteluun. Hänen mielestään asiakkaille pitäisi avata, mistä taiteen arvo muodostuu. Taiteilijan työprosessia ei tunneta, ja uskotaan teoksen syntymisen helpouteen: ”Ajatellaan, että sinne vaan suditaan muutama kerta tai painetaan nappulaa kamerassa ja se on siinä” (Romppasen haastattelu 11.4.2016).

Kaksi vastaajaa nimesi tärkeimmäksi työnsä esilletuomiskanavaksi oman nettisivunsa. Vastajaat kokivat teosten myymisen ja asiakkaiden saavutettavuuden vaikeaksi. Myyntiapua ja -kanavia kaipaavat varsinkin ne taiteilijat, joilla ei ole omaa galleristia – eli lähes kaikki haastateltavat. Heille taidelainaamot ja näyttelyt ovat pääasiallisia myyntitulonlähteitä. Omat teokset ovat usein liian lähellä. Näin ollen myyminen ja kategorisoiminen

tuntuvat vaikealta, ja töihin sekoittuu tunnelatauksia.

...Hirveet alihinnat, en mää kehtaa, itse-tunto on ihan, että ei minkään näköistä. Silloin harvoinkin, kun joku jotain kysyy, niin menee siihen. Kun ei osaa sanoa hintaa. Ei oo kyl kiva tilanne. Toisaalta mä haluan halvalla myydäkin, joku realistinen pieni korvaus. Sitä varten ihmiset niissä kaupallisissa gallerioissa sitten on, että siellä joku muu myy.

Olis ihanaa jos työt myis ja vois vaan myydä itse itsensä, mut ei se vaan mee niin. [– –] Mitä vanhemmaksi tulee, sitä vahvemmin tajuaa sen, että jos tällä alalla haluaa jatkaa, elanto pitää myös löytyä tältä alalta. Omista opiskeluajoista kirkasotsaisesta idealistista on ehkä tullut mukaan realistisempia sävyjä mukaan.

Itsensä brändääminen ja arvottamisen problematiikka

Itsensä brändääminen on ristiriitainen kysymys. Vastajat kokevat, että heillä on oma tyykinsä ja teemasensa, vaikka väline tai työskentelytapa muuttuu. Taiteilijan brändiksi koettiin mielikuva siitä, minkälainen on taiteilijana, mikä on se oma juttu ja tapa ajatella, muotokieli ja lähtökohdat.

Moni oli miettinyt määritelmää, mikä ja kuka on taiteilijana. Pohdittiin, että brändi voi olla jopa rajaava elementti, mikäli se on mielikuviltaan liian kapea-alainen. Esimerkkinä mainittiin ryhmänäyttelyt, joiden raameihin oma ilmaisutapa ei sovi. Omaa brändiä rakennettiin tietoisesti ja tiedostamattomasti omilla työskentelytavoilla, nettisivuilla, artist's statementeilla ja näyttelyvalinnoilla.

En ole tietoisesti rakentanut itsestäni tiettyä kuvaa tai tee tietyn näköisiä juttuja, niistä vain tulee sellaisia. Vaikka tekis mistä materiaalista ne on pentele vieköön aina sitä samaa eri muotissa. Se on kyl vahinko.

Must se on väistämätöntä ja se [brändäys] tapahtuu, mutta se muoto, miten se tapahtuu se on tärkeä juttu siinä. Mistä lähtökohdista, miten se brändäys toteutetaan. Mut kyllä nyky päivänä jokainen taiteilija joutuu väkisin jollain tavalla brändäämään itseään. Sanavalinta välillä kalskahtaa pahalta korviin, mutta ei se oo sitä.

Parhaana tapana tuoda itseään esille pidettiin yleisesti aitoutta, omista lähtökohdista ja töistä lähtevää mielikuvarakentamista, joka tapahtuu lähes huomaamatta. Nimen saaminen ja tunnettuus tuntuivat tärkeiltä, mutta ”äärimmäinen hypetys” ja ”supertaitelijuus” nähtiin arveluttavana. Vai-

kuttavin tapa kasvattaa mainetta on, että joku kolmas taho, kuten kuraattori tai galleristi, tuo taiteilijaa esille. Tämän koettiin nostavan arvostusta varsinkin toisten taiteilijoiden silmissä.

Positiivisina esimerkkeinä mainittiin Heikki Marila, jonka persoonassa rehellinen, vanhakantainen taiteilijuus yhdistyy nykytaiteilijan tapaan tehdä ja esittää teoksia, sekä yhteisötaiteeseen erikoistunut Oona Tikkaoja monipuolisesta, innostavasta urastaan taiteilijana ja opettajana. Itsensä esiin tuominen liian vahvasti koettiin ärsyttävänä. Silti toisaalta sekä ihailtiin että kyseenalaistettiin esimerkiksi Jani Leinosen ja kiinalaistaiteilija Ai Weiwein tapaa hyödyntää julkisuuden kanavia. Selkeästi negatiivisena pidettiin Johanna Oras-tyylistä naistenlehtitaiteilijuutta.

Menestyksestä kysyttäessä vastaajat kokivat parhaimmaksi saavutukseen muut kuin suoranaisesti rahalliset meriitit. Toisaalta tietysti palkinto tai näyttely arvostetussa galleriassa vaikuttaa välillisesti myös teosten arvoon. Suurimpina saavutuksina pidetään yksityisnäyttelyitä itselle tärkeissä gallerioissa, Venetsian Biennaalia, palkintoja, Mäntän kuvataideviikkoja, kansainvälisiä festivaaleja ja kuvataidetapahtumia. Useille myös oman jutun ja uusien työvälineiden haltuun ottaminen on arvokasta.

Tärkein saavutus on tulla toimeen omalla taiteellisella työllä, toinen on, että on saanut huomiota omassa kaupungissa ja päässyt osaksi taidekokoelmia erityisesti julkisten teosten osalta.

Teen mitä itte tykkään, oon tyytyväinen siihen, mitä teen. Seuraan omaa kuvakertomusta.

Ehkä silleen konkreettista must tuntuu että mä teen nyt työhuoneella työtä ja mulla on semmonen olo, että muutkin luottaa ja koetaan, että sillä on jotain merkitystä mitä mä teen. Se on iso juttu mulle. Ihan viime vuosina se on loksahantanut paikoilleen, on huomannut sen, että sille on yleisöä, että on joku taho, joka kannustaa ja arvostaa.

Tarvitaanko luovan tuottajan palveluja?

Pohjimmainen syy tutkimukselleni oli tahto tietää, minkälaista tukea tai palvelua varsinaissuomalaiset kuvataiteilijat tarvitsevat viestinnän, myynnin ja markkinoinnin ammattilaiselta – luovalta tuottajalta. Romppasen (haastattelu 11.4.2016) mielestä taiteilijoiden henkilökohtaiselle palvelulle olisi huutava tarve. Hän luettelee aiemmin mainitun hinnoittelun lisäksi kiperiksi osa-alueiksi myös kuratoinnin, kirjoittamisen, teosten valokuvaamisen, digitaalisuuden hahmottamisen ja markkinointikanavat.

Kaikki vastaajat maksaisivat – ja tilanteen tullen ovat maksaneet – mielellään provisiota taholle, joka edistäisi heidän myyntiään ja markkinointiaan aktiivisesti. Erityisesti kaivattiin tuottajaa, joka pystyy hyppäämään mukaan luovaan prosessiin. Sellaista on vastaajien mielestä ”lähes mahdotonta löytää”. Taiteilijatyöryhmissä joku joutuu aina toimimaan tuottajana, vaikka ”projektissa olevan taiteilijan ei pitäis hoitaa sitä, roolit sekaantuu ja tulee konflikteja”. Koettiin, että asiantuntijalla työhön menisi vähemmän aikaa ja hän osaisi ottaa huomioon asioita, joita ei läheltä näe. Taiteilijaseurat ja etujärjestöt ovat kaikkien paitsi yhden vastaajan mielestä selkein paikka etsiä palvelua.

Vähä niinko terapeutti! Luulen, että olis kysyntää. Tavallaan just sellanen, että kun tulee olo, että junnaa paikallaan, niin mihin voi varata sit aikaa. Vaikka olis maksullinenkin siinä vois tavallaan nähdä ne hyödyt. Kyllähän kaikki maksaa.

Kunhan ihminen on oikea, sama juttu kun kustannustoimittaja kirjailijalla. Täytyy olla henkilökohtainen side, henkilökemian pitää toimia. Aattellisin niin. Kunhan kokisin, että ihminen auttaa mua ja on mua varten nyt läsnä ja tekee näitä hommia. Ettei se työ huku johonki. On vaikka niin valtava toimija, että on sata taiteilijaa ja sit se tekee silleen vähän. Kokisin, että sit teen mieluummin ite.

Olisin valmis maksamaan avusta, yhden henkilön kanssa puhuin just viime viikolla, että seurat vois tehdä jostain tän tyyppistä, ja tarjota sitä, mitä yksittäinen henkilö ei saa. Kritiikkiä, se olis mielettömän hyvä ja sopis, että seurat tarjoaisi tällaista en tiedä miten se käytännössä toimisi. Kun oon työkentelyapurahalla, eikä tarvis venyttää viimeistä penniä, olen heti valmis maksamaan. Yleensäkin, jos toinen tekee työtä, hänen pitää saada maksu. Mä en sitä kyseenalaista. Seurat vois ainakin tehdä sen, että apu olis edullisempaa, saisi alennusta.

Palvelua toivottaan käyttöön laajalle taiteilijajoukolle, ei vain kärkitekijöille, kuten maksulliset manageripalvelut nyt koetaan. Kaiken kaikkiaan jokainen kaipasi apua markkinoinnissa, myymisessä tai näyttelyiden ja muiden tapahtumien tuottamisessa. Kukaan vastaajista ei ollut käyttänyt manageria, mutta ”joku tiesi jonkun”, joka oli osallistunut Suomen tunnetuimman kuvataidealan manageritoimisto Finnish Art Agencyn mentorointiohjelma SHIFTiin Helsingissä. Kuraattori Laura Köönikän luotsaama FAA tarjoaa muiden palveluiden ohessa haun kautta toimivaa ohjelmaa, jossa kartoitetaan taiteilijan työtilanne sekä perehdytään tuotantoon ja tulevaisuuden tavoitteisiin. Mielenkiintoiseen mentorointiin kuuluu nettisivujen mukaan muun muassa henkilökohtaista ohjausta, ryhmätapaami-

sia, työpajoja sekä portfoliotapaamisia suomalaisten ja kansainvälisten asiantuntijoiden kanssa. Työpajat käsittelevät esimerkiksi kansainvälisiä suhteita, kirjallista ilmaisua ja esiintymistä sekä yhteydenpitoa mediaan. (Finnish Art Agency 2016, www.finnishartagency.com/shift.)

Kuten aiemmin totesin, mielestäni tuotteistaminen on osa palvelumuotoiluprosessia. Parantainen (2011, 38) sanoo, että hyvin tuotteistettu palvelu on helppompi ostaa, ominaisuuksiltaan vahvempi, tehokkaammin markkinoitavissa ja myytävissä sekä monistettavissa. Romppanen pohdiskeli haastattelussaan taiteilijan luovuuden käyttämisen tuotteistamisen tapoja: osta inspiraatio tai elävää maalausta tiloihin, taiteilija kaupunkisuunnittelun osana tai firman kehityspäivillä ideoimassa eri näkökulmasta. Romppainen pitää tekijätietokantoja asiakkaan kannalta herkullisena vaihtoehtona. Esimerkiksi hän nostaa Muu Ry:n kanssa ylläpitämänsä Performanssipankin (performanssi.com), joka tavallaan on tuotteistettu taidepalvelu. Tällä hetkellä sivustoa uudistetaan, sillä tietokannasta tehdään helpommin lähestyttävä myös kuluttajille. Jatkossa asiakas pystyy tilaamaan sivustolta performanssitaiteilijan ja esityksen omine tarpeidensa mukaisesti. (Romppasen haastattelu 11.4.2016.)

Ylipäänsä haastattelemani taiteilijat mielsivät tuotteistamisen positiiviseksi työkaluksi ja mahdollisuudeksi, mikäli se toteutetaan taiteen lähtökohdista. Esimerkkinä eräs taiteilija kertoi vaikeasti myytäväksi luokitellusta videoteksestaan: ”Hoidin kaiken, näytön ja soittimen niin, että se teos on valmis paketti installoitavaksi, siinä on sitä tuotteistamista.” Tuotteistamista pidettiin mahdollisina edullisina oheistuotteina, muistona, videona tai valokuvana esityksestä, kaiken kaikkiaan myynnin edistämisen työkaluna. Vastauksissa pohdittiin, että tuotteistaminen on jollekin kannattavaa ja sopii, kun taas toisilla se voi rajoittaa taiteellisia pyrkimyksiä. Kaksi vastaajaa suhtautui tuotteistukseen epäillen.

En ole varma mitä sillä tarkoitetaan. Kuulostaa vähä pahlalta, että miks taide pitäis tuotteistaa, eiks taide oo jo itessään. Ihan niinko olis ensin se teos ja sitten pitäis sitä lähteä modifioimaan sitä teosta vai mitä sillä tarkoitetaan. Jos se jotain tarkoittaa, en oo miettiny sitä asiaa.

Esimerkiksi tuotteistaminen on niin karmee sana, jos ollaan taiteilijoita. Se minäkö siinä tuotteistetaan ja se oma tekeminen? Tuotteistus? Sitä yritetään enemmän ja enemmän tehdä semmoisia yrittäjiä, en oikein tiedä miten se soveltuu taiteeseen. Pitäis tehdä vain myyvää työtä, että ihmiset ostais, että se menee sitten sellaiseksi...

Palvelukonsepti: luovan tuottajan vastaanotto

Luovana tuottajana haluan tarjota markkinointi-, ideointi- ja toteutusosaamistani paikallisten taiteilijoiden käyttöön. Konkreettisenä tuloksena luon kysynnän mukaan elävän palvelukonseptin, jonka avulla haluan edistää kuvataiteilijoiden työllistymistä ja näkyvyyttä. Palvelukonsepti ei tässä tapauksessa sisällä varsinaista liiketoimintasuunnitelmaa analyyseineen, vaikka näitäkin seikkoja on huomioitu ja mietitty.

Konsepti-sanalla on monta funktiota. Mielestäni Jonna Iljin (2005) kiteyttää hyvin konseptista tässä kontekstissa käyttämäni merkityksen. Hänen opinnäytteensä mukaan konsepti on kokonaisuus, jossa tiivistyy tuotteen tai palvelun idea markkinointiviestinnän näkökulmasta. Se on tuotteelle tai palvelulle suunniteltava kohderyhmälähtöinen toimenpidemalli, joka huomioi eri viestintäkanavat ja viestin välittyminen niissä halutulla tavalla. (Iljin 2005, 58.)

Konseptiin liittyy siis lähes aina myös palvelukokemus, joka edellyttää tiettyä kaavaa asiakkaiden kohtaamisessa ja palvelun mutkattomuudessa. Vaikka palvelukanavien määrä on lisääntynyt, asiakkaan perustarve saada selkeä ratkaisu on pääasia. *Palve-*

lumuotoilu-kirjan (2011) kirjoittaja Juha Tuulaniemen mukaan konseptissa kuvataan palvelun keskeinen idea, ja palvelukonseptissa esitetään kokonainen tarina suurista linjoista yksittäisten ideoiden sijasta. Palvelukonsepti sekä rakentaa suurempaa kuvaa että antaa mahdollisuuden kehittämislle. (Tuulaniemi 2011, 78, 189)

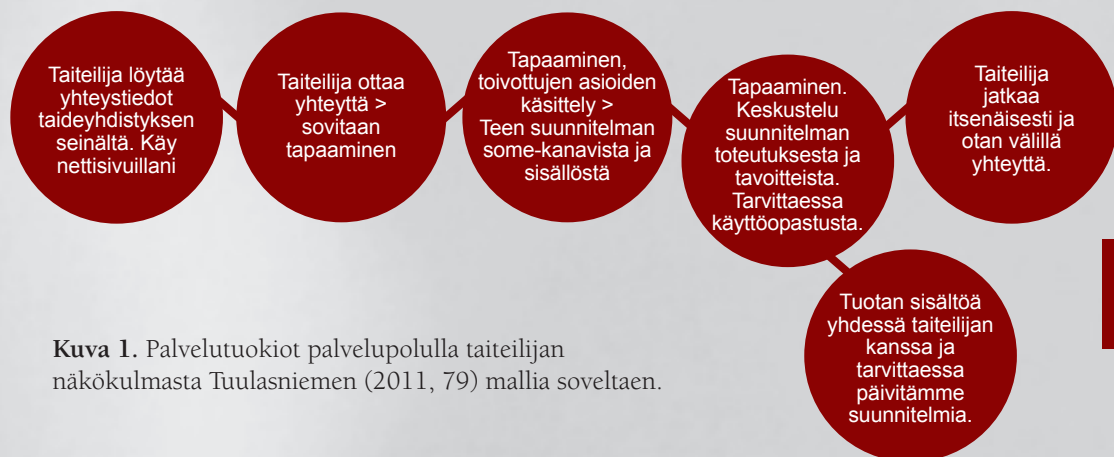
Palvelukonseptissa keskeistä on asiakkaan kokemus; konseptin arvo syntyy juuri palveluosaamisesta. Kuviossa 2 Tuulaniemi (2011,74–75) jakaa asiakaskokemuksen kolmeen tasoon: toimintaan, tunteisiin ja merkityksiin. Kun mietin kaaviota ja omaa palvelukonseptiani, missioni on vastata niin taiteilijoiden kuin heidän asiakkaidensakin toiminnalliseen tarpeeseen: mahdollistaa, auttaa ja tehdä polusta vaikean. Tunnetason kokemus täyttyy toimintani arvojen kautta, sillä lähtökohtana on aina henkilökohtainen, asiakkaasta omalta tuntuva palveluvaihtoehto. Merkitysten tasolla toivon taiteilija-asiakkaani oivaltavan, kuinka helppoa on ottaa esimerkiksi viestintärutiinit osaksi arkea. Selkeät tavoitteet edesauttavat itselle luontevien kommunikointitapojen tunnistamista. Oman viestintäpolun myötä taitelijan itsetuntemus ja asiantuntijuus kasvaa – taidetta hankkiva asiakas puolestaan löytää uniikkia taidetta tai saa ainutlaatuisen kokemuksen.

Palvelukonsepti koostuu palvelupolusta, joka on palvelukokonaisuuden kuvaus. Siihen kuvataan palvelutuokiot ja kontaktipisteet niin, että ymmärretään, mistä palvelussa on kyse, kuinka se tuotetaan ja miten se vastaa asiakkaiden tarpeisiin. (Tuulaniemi 2011, 78.) Kuinka palvelupolut tuodaan kuvataiteen maailmaan? Vaikka meillä on galleriat, se ei riitä. Kuten aiemmin on todettu, kaikilla taiteilijoilla ei ole galleristia, eivätkä kaikki potentiaaliset asiakkaat vieraile gallerioissa. Konseptissani on useita erilaisia palvelupolkumahdollisuuksia, joista jokaisen päämäärä on tavoittaa taiteilijoita ja taiteesta kiinnostuneita arjen keskellä, yllättäen tai odotetusti. Mukailin Tuulaniemen (2011, 79) palvelupolkuja omaan konseptiini. Kuvissa 1, 2, 3 ja 4 esitän mahdollisia palvelu-

tuokioita palvelupolulla sekä taiteilijan että hänen asiakkaansa näkökulmasta.

Luovana tuottajana en koe itseäni varsinaisesti manageriksi tai agenttiksi, mutta visioni kiinnostavasta työstä taidealalla on jo vuosia ollut jokseenkin lähellä aiemmin mainitsemaani Finnish Art Agencyn SHIFT-mentori-ohjelmaa. Toimintatapani olisi lisäksi avoin ja vastaanottomainen. Hankin verkostojen kautta aina kuhunkin projektiin sopivia kuvataiteilijoita, jotka ovat kiinnostuneita osallistumaan esimerkiksi erilaisiin näyttelyihin, yritys yhteistyöhön tai tapahtumiin. Tiivistän palvelukonseptini kehityksen yksinkertaiseen porraskaaviomuotoon soveltaen Tuulaniemen (2011, 191) esittämää Kids Factoryn arvon jalostumisen portaikkoa (kuva 5).

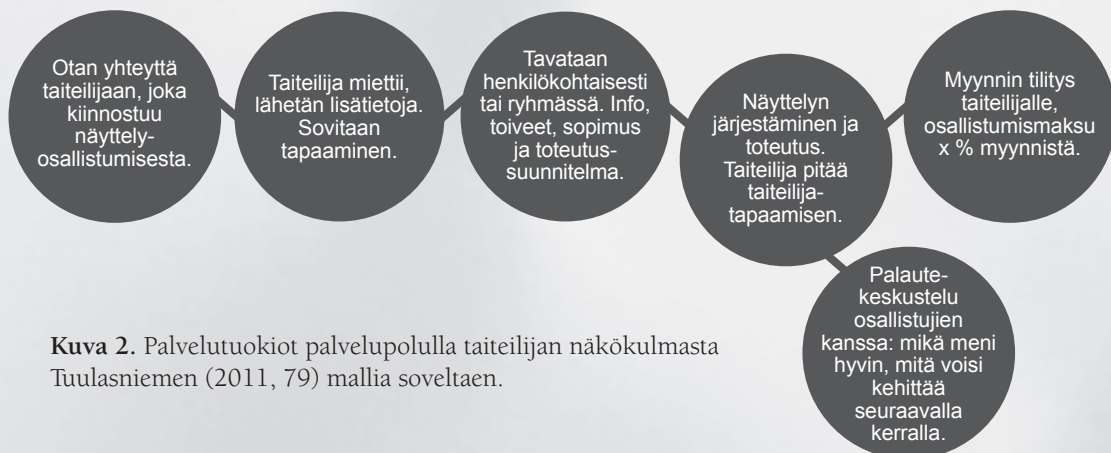
PALVELUPOLKUESIMERKKI 1 Markkinointipalvelu, taiteilija

Kuva 1. Palvelutuokiot palvelupolulla taiteilijan näkökulmasta Tuulaniemen (2011, 79) mallia soveltaen.

PALVELUPOLKUESIMERKKI 2

Järjestän pop up -yhteismyynninäyttelyn kauppakeskuksen tyhjässä liiketilassa

Kuva 2. Palvelutuokiot palvelupolulla taiteilijan näkökulmasta Tuulasniemen (2011, 79) mallia soveltaen.

PALVELUPOLKUESIMERKKI 3

Taiteesta kiinnostunut asiakas

Kuva 3. Palvelutuokiot palvelupolulla taiteilijan asiakkaan näkökulmasta Tuulasniemen (2011, 79) mallia soveltaen.

PALVELUPOLKUESIMERKKI 4

Taiteesta kiinnostunut yritys

Kuva 4. Palvelutuokiot palvelupolulla taiteilijan asiakkaan näkökulmasta Tuulasniemen mallia (2011, 79) soveltaen.

LUOVAN TUOTTAJAN VASTAANOTTO -PALVELUKONSEPTIN KEHITYKSEN PORTAAT

<h2>5. YRITYS, JOKA OPEROI YHDESSÄ TAITEENALAN TOIMIJOIDEN KANSSA</h2>	<h2>LUOVAN TUOTTAJAN VASTAANOTTO</h2>
<h3>4. PALVELUOSAAMINEN</h3>	<p>Oma koulutautuminen, palveluiden kehittäminen ja uusien löytäminen yhdessä taiteilijoiden kanssa. Yhteistyökumppanien osaaminen, kehittyminen ja verkostojen laajentaminen. Yhteistyö jo olemassa olevien tahojen kuten Taidelainaamosten ja yhdistysten gallerioiden kanssa. Lunastetaan lupaukset – tyytyväinen taiteilija ja taiteilijan asiakas.</p>
<h3>3. KONSEPTIN JALKKAUTUS KUVATAITEILIJOIDEN KESKUUTEEN</h3>	<p>Palvelun ja sen kokemuksen syventäminen: Tekemistä ja konseptia tukevat tapahtumat kuten taiteilijatapaukset, yhteiset ideointipajat ja avoin vastaanotto ilman ajanvarausta sekä taiteilijoille että heidän asiakkailleen. Taiteilijoiden näkyvyyttä lisäävää positiivista kulttuurihäirintää, podcasteja ja nettijulkaisuja. Luovan tuottajan vastaanottoa tarjolla myös taiteilijan asiakkaille: etsitään sopiva taiteilija. Yhteistyö yritysten ja taiteen kentän asiantuntijatahojen, kuten TAIKEN kanssa.</p>
<h3>2. KONSEPTIN ILMENTYMINEN</h3>	<p>Markkinointiviestinnälliset keinot: Suorat yhteydenotot, sosiaalinen media, nettisivut, podcastit, kohdennetut julisteet ja flyerit, alan tapahtumat, yhdistykset ja koulut.</p> <p>Palvelusisällöt: Aina henkilökohtaisesti räätälöity palvelu: markkinointisuunnitelma, tarvittaessa apu sen toteuttamiseen ja päivittämiseen, tuoteistutukea, asiantuntijaidentiteetin vahvistamista, tulevaisuuden visiointia, taiteilijatapauksia, työpajoja, pop up -myyntinäyttelyitä, asiantuntijayhteistyötä.</p> <p>Palveluprosessi: Erilaiset palvelupolut ja kohtaamispisteet mietitty tarkkaan. Vastataan aina asiakkaan odotuksiin.</p>
<h3>1. KONSEPTIN SUUNNITTELU</h3>	<p>MIKSI? Missiona on lisätä varsinaissuomalaisen kuvataiteilijoiden näkyvyyttä, myyntiä ja helpottaa näin taiteilijan varsinaista työskentelyä yhteistyössä varsinaissuomalaisen taidetoimijoiden kanssa.</p> <p>MITÄ? Visiona on tarjota henkilökohtaista, räätälöityä tukea asiakkaan taiteilijauran kannalta keskeisiin haasteisiin.</p> <p>MITEN? Ihmisiäheisesti – henkilökohtaisesti tunteella ja taidolla. Rohkeasti – kokeillaan antaumuksella uutta, katsotaan tulevaisuuteen pilke silmäkulmassa, mutta tosissaan. Yhteistyöllä – yhdistetään voimat ja saadaan aikaan enemmän.</p> <p>MISSÄ? Saavutettavuudessa joustava: asiakkaan luona, kahvilassa, julkisissa tiloissa, minun luonani. Myös netissä, puhelimella tai kirjeenvaihdolla. Pop upit kaupungissa, maaseudulla ja merellä.</p> <p>KENELLE? Kohderyhmänä varsinaissuomalaiset kuvataiteilijat, jotka kaipaavat apua viestintään, markkinointiin, näyttelyihin ja myymiseen. Välillinen kohderyhmä ovat taiteilijoiden asiakkaat – taiteen ostajat ja kokijat.</p>

Kuva 5. Luovan tuottajan vastaanotto -konsepti ja sen kehittäminen Tuulasniemen (2011, 79) mallia soveltaen.

Kehitän konseptia ja sen liiketoimintamallia tulevaisuudessa lisää, joten en ota kantaa esimerkiksi rahoituskysymyksiin tai toiminnallisiin yksityiskohtiin. Aloitin palvelukonseptin rakentamisen konseptisuunnittelusta ja kysymyksistä: Miksi tehdään? Mitä tehdään? Millä arvoilla ja tavoilla? Missä tehdään ja kenelle? Mietin vastauksia haastattelujen, tausta-aineiston sekä tämän hetkisten julkisten ja yksityisesti käytyjen keskustelujen perusteella. Taustalle on tehty myös kilpailijakartoitus ja SWOT-analyysi.

Konseptin – ja samalla minun – vahvuuksia ovat joustava toimintatapa, kulttuurin/taiteen merkityksen kasvaminen yhteiskunnallisesti ja yksilötasolla, kokeilukulttuuri, verkostot, innostuneisuus, ammattitaito markkinoinnissa ja viestinnässä, laaja-alainen yleissivistys ja kokemus, ennakkoluulottomuus, kyky ja tarve löytää uusia ratkaisuvaihtoehtoja. Heikkouksia puolestaan ovat rahoitus, asiakkaiden maksukyky, alan hajanainen rakenne ja palvelutarjonnan rajaamisen haasteet. Mahdollisuuksia ovat esimerkiksi suuri potentiaalinen asiakaskunta sekä taiteilijoissa että heidän asiakkaisaan, kansainvälistyminen, digitaalisuus, yhteistyötahot ja kumppanuuksien rakentaminen. Uhkana näen rahoituksen haasteet, uudet kilpailijat, asiakkaiden taloudelliset vaikeudet, omat taloudelliset

vaikeudet, resurssipulan sekä kulttuuripoliittiset suuret muutokset.

Palvelukonseptini valttina pidän aidon tarpeen lisäksi omaa rentoa mutta ammattimaisen tinkimätöntä työskentelytapaa sekä intuitiivista ajattelua. Olemassa olevista verkostoistani on hyötyä yhteistyön sekä asiakashankinnan kannalta. Seudulla ei ole täysin samanlaisia kilpailijoita, sillä mainostoimistot, galleriat ja manageritoimistot hoitavat asioita jokainen omalla tavallaan, eikä useimmilla kuvataiteilijoilla ole varaa kyseisiin palveluihin. Taiteilijoita lähellä olevien yhdistysten resurssit taas eivät riitä tarjoamaan vastaavia palveluita, lukuun ottamatta rajoitetun ajan kesäisiä hankkeita ja kursseja.

Mutta mitä minun palveluni tarkoittaa käytännössä? Konkreettisesti konseptini tarjoaa taiteilijoille palvelupaketteja heidän omista lähtökohdastaan. Se voi tarkoittaa minimissään tekstin muokkaamista ja oikolukua, tiedotteen kirjoittamista tai muuta sisällöntuotantoa. Se voi olla taiteilijaidentiteettiä vahvistavan viestintäsuunnitelman tekemistä sosiaaliseen mediaan tai käytännön neuvoja Instagramin käytöstä. Se voi olla lehtijutun kirjoittamista tai podcasthaastattelu nettisivuille. Se voi olla yritys yhteistyön solmimista, kumppanuuksien rakentamista tai ammatil-

listen tavoitteiden asettamista. Se voi olla yhteismyyntinäyttely teemalla tai ilman. Se voi olla lähes mitä tahansa, mikä liittyy ideointiin, taiteen saavutettavuuteen, osaamisen profilointiin ja uusien työllistymismahdollisuuksien luomiseen, ammatti-identiteetin selkeyttämiseen, sisällöntuotantoon, markkinointiin, viestintään tai kantaaottavaan kommentointiin.

Loppusanat

Olen aina ollut sitä mieltä, että kuvataiteen pitäisi laskeutua sinne, missä ihmiset liikkuvat: kaduille, kaupakeskuksiin, työpaikoille, toreille ja tapahtumiin. Taiteesta tulisi helpommin lähestyttävää, ja ostaminen tai esityksen kohtaaminen tapahtuisi vaivattomammin. Myös Taidelainaa-moista tuttu osamaksujärjestelmä olisi loistava vaihtoehto taiteen hankkimiselle – tai ehkä juuri tämä valmis konsepti, Taidelainaat, pitäisi saada toimimaan suuremmilla resursseilla ja aktiivisemmin?

Ajatustani tukee jo useasti lainaamani Ornamon (2014, 32–34) tutkimus, jonka tulokset eivät olleet yllätys: ”Taiteeseen halutaan törmätä, jotta siihen voidaan ihastua”. Vastaajat kaipaavat taidemarkkinointia arkeensa, sinne missä he kulkevat ja viettävät aikaansa. Taiteen myynti-

kanavilta toivotaan entistä enemmän helppoutta ja mutkattomuutta. Saavutettavuus on mielestäni myös sosiaalinen ja taloudellinen kysymys: taiteen pitäisi olla kaikkien ulottuvilla. Taiteen kokemisen ja hankkimisen kynnystä voisi madaltaa miettimällä taiteilijoiden kanssa lisää tapoja tehdä joitakin edullisempia versioita taiteesta, esimerkiksi limeted edition -printtejä. Näin myös heikommassa taloudellisessa asemassa olevat ihmiset voisivat hankkia helpommin taiteeksi luokiteltavia teoksia. Uskon tässä näinvinakin pidettävään porttiteoriaan: kun on joskus hankkinut taidetta, on aina helpompi ostaa seuraava.

Palataan pääkysymykseen, kaipaako taiteilija apua markkinoinnissa oman osaamisensa myymisessä. Vastaus on selkeä kyllä. Sain haastattelusta, asian tiimoilta käymistäni keskusteluista sekä lähdemateriaalista vahvistusta palvelukonseptini pidemmälle viemiseen. Olisin tietysti voinut haastatella suurempaakin joukkoa taiteilijoita, mutta toisaalta pidin sitä tarpeettomana, sillä vastaukset alkoivat muistuttaa toisiaan. Lisäksi useat lähdemateriaalien tutkimukset olivat kvantitatiivisia, ja ne antoivat tukea omille tuloksilleni. Olin positiivisen yllättynyt, kuinka myönteisesti varsinaissuomalaiset taiteilijat suhtautuvat markkinointiin taiteen lähtökohdista. Jatkossa haluaisin seurata – ja luul-

tavasti seuraankin – markkinointitoimenpiteiden mahdollisia vaikutuksia kuvataiteilijan näkyvyyteen ja urakehitykseen.

Olen todella kiitollinen siitä, kuinka kiinnostuneita kulttuurialan ihmiset ovat olleet ajatuksistani ja kuinka paljon olen saanut keskustella monipuolisten asiantuntijoiden kanssa. Tutkimus- ja kehittämisprojektini alkuun verrattuna minulla on nyt käsissäni hyvä pohjakonsepti sekä roppakaupalla uusia ideoita kehitettäväksi. Olen siinä vaiheessa suunnittelua, että haen palvelukonseptille apurahaa eri tahoilta sekä kartoitan realistiset yhteistyömahdollisuudet taidealan olemassa oleviin rakenteisiin kuuluvien toimijoiden kanssa. Tavoitteena on tarjota palvelua mahdollisimman edullisesti, jotta se olisi kaikkien kuvataiteilijoiden saavutettavissa. Mitä? Henkilökohtaisesti, tunteella ja taidolla – yhdessä.

Lähteet

Feinik, P. 2011. Taiteen moniottelijat. Jyväskylän yliopisto. Taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 29.7.2016 https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37140/URN_NBN_fi_jyu-201122311847.pdf?sequence=6.

Finnish Art Agency. SHIFT-ohjelma. Viitattu 25.7.2016 <http://www.finnishartagency.com/shift>.

Herranen, K.; Houni, P. & Karttunen, S. 2013. Pitäisi laajentaa työalaansa. Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore. (Cupore julkaisuja 21.) Viitattu 20.7.2016 http://www.cupore.fi/documents/Cuporejulkaisuja21_2013.pdf.

Iljin, J. 2005. Konseptisuunnittelu, mitä se on? Digitaalisen viestinnän suunnittelijan näkökulma. Taideteollinen korkeakoulu. Media Lab. Opinnäytetyö. Viitattu 5.8.2016 https://aaltoodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/12492/optika_id_1002_iljin_jonna_maarika_2005.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Kortesuo, K. 2011. Tee itsestäsi brändi. Docendo-tuotteet. Jyväskylä: WSOYpro Oy.

Kultakuume. Kuvataiteen suuret mysteerit: laatu ja hinta. 15.3.2016. Yle Radio 1. Viitattu 4.6.2016 <http://areena.yle.fi/1-3261187>.

Lampela, K. 2012. Taiteilijoita tarvitaan ihan toisenlaisiin hommiin. Lapin yliopisto. Taiteiden tiedekunta. Väitöskirja. Viitattu 5.6.2016 https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61716/Lampela_Doria_ActaE_99_web.pdf?sequence=1.

Malmelin, N. & Hakala, J. 2011. Radikaali brändi. 2. p. Helsinki: Talentum.

Parantainen, J. 2011. Tuotteistaminen. Helsinki: Talentum.

Poutiainen, V. 2013. Arvoristiriidat taide-markkinoilla. Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 5.6.2016

- <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/42878/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201401271147.pdf?sequence=1>
- Rensujeff, K. 2015. Taiteilijan asema 2010. Taiteen edistämiskeskus. 2. p. Viitattu 3.6.2016 <http://www.taike.fi/julkaisut>.
- Sjöberg, K. 2010. Nykyaiteen markkinarakente, ansaintalogiikka ja uudet liiketoimintamallit. Luova Suomi/Cupore. (Luovan Suomen julkaisuja 2.) Viitattu 4.8.2016 http://www.cupore.fi/documents/Taidemarkkinat_Sjoberg_220110.pdf.
- TaideART-hanke. Viitattu 20.7.2016 www.taidearthanke.fi.
- Tamminen, J. 2013. Häiriköt: Kulttuurihäirinnän aakkoset. Helsinki: Voima Kustannus Oy.
- Teollisuustaiteen liitto Ornamo. 2014. Toim. Rikkinen, A. & Malmström, T. Taiteen markkinatutkimus. Viitattu 10.8.2016 https://www.ornamo.fi/app/uploads/2015/10/ornamo_taideen_markkinatutkimus_pitka.pdf.
- Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Helsinki: Talentum Media Oy.

Rajatapaus. Taiteilija-tuottaja sektorirajat ylittävää kulttuurista yhteistyötä rakentamassa

Kati Sirén

Tiivistelmä

Kulttuurikentän nykyisiä ja tulevia haasteita voidaan ratkoa uudennlaisilla yhteistyön tavoilla ja muuntuvilla eri sektoreiden välisillä toimintamalleilla. Ammattituottajien merkitys julkisen sektorin kulttuuriosaamisen kehittäjänä ja vahvistajana on tunnistettu jo pitkään. Dokumentoituja käytännön esimerkkejä julkisen sektorin ja yksityisten toimijoiden välisestä yhteistyöstä on kuitenkin vähän.

Opinnäytetyössäni tutkin DraamaRäätälit-teatteriosuuskunnan toteuttamaa kaksivuotista kehittämishanketta Valkeakosken Sääksmäellä sijaitsevassa Voipaalan taidekeskuksessa vuosina 2014–2015. Hankkeessa toteutettiin sektorirajat ylittävää verkostomaista yhteistyötä taiteen ammattilaisten, kunnan, kolmannen sektorin ja paikallisten asukkaiden kanssa.

Hankkeen tuloksia arvioin verkosto-osapuolille toteuttamieni haastattelujen kautta. Yhteistyön rakentaminen vaati aikaa ja luottamusta herättäviä kokemuksia. Haastattelujen pohjalta voidaan katsoa yhteistyön tuottaneen positiivisia vaikutuksia toimijaosapuoliin ja palvelutarjontaan taidekeskustyöympäristössä. Haasteista keskeisimmäksi osoittautui viestintä ja tiedon perille saattaminen. Artikkelissa esittelen hankkeen tuloksena syntyneitä havaintoja, kehittämiskohteita ja toimivia käytäntöjä.

AMK-identiteetillä verkostoja luomassa

Se tässä [teatteri] toiminnassa on ollut arvokasta, että se herättää myös tekijyyden eetoksen ja identiteetin ihmisissä, mikä on tänä aikana hyvin arvokasta, siihen ollaan valmiimpia ja siihen ollaan menossa. Jos vaikka ajatellaan kolmatta sektoria, se aktivoituu siinä missä julkinen sektori passivoituu, siinä saumassa ketterän ammattimaisilla toimijoilla on edellytyksiä moneen, ne hakee uusia toiminnan muotoja kaikkialla. (Kelhinmaa- ja kotitalousseuran puheenjohtaja.)

Taiteen, kulttuurin ja muun yhteiskunnan rajapinnoilla työskentely edellyttää monialaista toiminnan otetta ja ajattelua. Taiteilija-tuottaja on ammatillinen hybridi-identiteetti, joka haastaa ja mahdollistaa. Yhdistelmä on samanaikaisesti rajoittava ja vapauttava. Rajoituksista puhutaan useammin: miten kahta tai useampaa asiaa yhtäaikaista tekemällä kumpikin osatekijä kärsii. Vapaus ilmenee mahdollisuutena yllättäville avauksille ja kohtaamisille.

Olen suomalaisen ammattikorkeakoulukoulutuksen esimerkkitapaus. Alkuperäiseltä koulutukseltani ja ammatilliselta profiililtani olen teatteri-ilmaisun ohjaaja. Minua ovat aina

houkuttaneet välitilat, paikat ja olosuhteet, joissa on tilaa uudelle toiminnalle. Taide soluttautuu työssäni rakenteisiin ja pyrkii luomaan vuoropuhelua erilaisten osallistujien välille.

Tuottajaidentiteetti on yhtä lailla luonteva osa ammatillista tekijyyttäni, ja toisin kuin tavallisesti ajatellaan, taiteilijuus ja tuottajuus ovat tarkoittaneet minulle kiinnostavaa kokoelmaa erilaisia haasteita ja oppimisen paikkoja. Kaksoisidentiteetti on johdattanut minut moninaisiin ympäristöihin tuottamaan ja toteuttamaan taiteen interventioita, tuotannollisia prosesseja ja esityksellisiä ulostuloja. Ammatillinen profiilini on rakentunut halusta ja pakosta: halusta asettua osapuolten väliin ja rakentaa vuoropuhelua heidän välilleen sekä pakosta täyttää omalla toiminnalla avoin tila, joka milloin missäkin on hiljaa odottanut täyttymistään.

Tämä artikkeli on tutkimuksellinen tapauskuvaus kunnallisen kulttuurilaitoksen, kolmannen sektorin sekä yritysmuotoisen teatterin ja ravintolatoiminnan välisestä yhteistyöstä Valkeakoskella vuosina 2014–2015. Toiminta rakentui Valkeakosken Sääksmäellä sijaitsevaan Voipaalan taidekeskuksen ympäristöön, ja tuottajana toimi helsinkiläinen DramaRäätälit-teatteriosuuskunta. Toimin itse hankkeen taiteellis-tuotannollisena suunnittelija-

na ja toteuttajana. Artikkelin tavoitteena on avata kokemuksia hankkeesta ja löytää malleja julkisen ja kolmannen sektorin sekä yritys yhteistyön kehittämiseksi myös muualla.

Artikkelin taustalla oleva tutkimus on toteutettu arviointitutkimuksen strategialla ja otteella. Arviointi toteutettiin haastatteleamalla verkosto- ja yhteistyöosapuolia. Teemahaastattelu perustui strukturointiin, jossa keskityin neljään toiminnan eri näkökulmia kuvaavaan peruskysymykseen. Kysymysten kautta pyrin selvittämään yhteistyötahojen edustajien kokemuksia toiminnan sisällöistä, merkityksistä ja vaikutuksista. Lisäksi kartoitin yhteistyön toimivuutta sekä osapuolten näkemyksiä toiminnan jatkuvuudesta ja tulevaisuudesta kyseisessä ympäristössä. Haastattelutilanteissa syntyi myös joukko erilaisia spontaaneja lisäkysymyksiä, joiden avulla vastaukset tarkentuivat ja syventyivät. Haastattelukysymykset esitetään artikkelin liitteessä.

Artikkelini on kolmiosainen. Ensimmäisessä osassa avaan kehittämissprojektin taustoja ja tavoitteita sekä verkostomaisen toiminnan käynnistämisvaiheen prosessia. Artikkelin toinen osa koostuu lähdekirjallisuuteen nojaten katsauksesta julkisen sektorin ja muiden toimijoiden väliseen yhteistyöhön kulttuurin alalla, yhteistyön mahdollisuuksiin ja haastei-

siin tulevaisuudessa. Artikkelin ytimen muodostavat teemahaastattelujen pohjalta rakentuva arviointi ja koonti sekä niitä seuraavat päätelmät.

Ruohonjuuresta rakenteisiin: verkostomallin puitteita ja ulottuvuuksia

Kehittämishanke aktivoitui syksyllä 2013. Sen taustalla oli jo pidempään kypsyttämäni idea teatterillisen kehittämistoiminnan rakentamisesta Sääksmäen seudulle. Voipaalan taidekeskus sijaitsee Valkeakoskea ympäröivällä maaseudulla Sääksmäellä. Alue on historiallisesti ja kulttuurisesti merkittävä erityisesti siksi, että Rapolan muinaislinna on lähellä ja alueen kartanoissa on Suomen taiteen kultakauden kulttuuriperintöä. Taide- ja kulttuurihistorian innoittamana olin jo parinkymmenen vuoden ajan ollut toteuttamassa erilaisia taideprojekteja seudulla. Näiden kokemusten pohjalta kehittämishankkeen tukena oli jo valmiita kontakteja ja verkostoja. DramaRäätäleiden ja Mallas-Pidot Oy:n kehittämissidea oli ollut vireillä jo pitkään, ja toimijat etsivät sopivaa ympäristöä sen toteuttamiselle.

Tavoitteenamme oli rakentaa Voipaalan taidekeskuksen alueelle julkisen sektorin palvelutuotantoa laajentavaa taide- ja kulttuuritoimintaa, joka kut-

suu mukaan kolmannen sektorin toimijoita sekä kansalaisia. Idea perustui näkyyn teatteritoiminnasta kulttuurisena sillanrakentajana, joka kommunikoi osallistamalla eri tahoja ja ryhmiä sekä tuottaa samalla kulttuurista pääomaa ja lisäarvoa kaikille osapuolille. DraamaRäätälit-teatteriosuus-kunta toimi hankkeen koordinoijana ja moottorina. Ryhmällä on vahva kokemus osallistavista ja yhteisölähtöisistä teatteriprojekteista ympäri Suomea.

Rakensimme kehittämishankkeen perustan ”kaikki voittavat” -periaatteelle. Yrittäjät vuokrasivat käyttöönsä persoonallisen ja kiinnostavan työskentely-ympäristön. Tilanhaltija sai uutta sisältöä, toimintaa sekä asiakasvirtoja vailla tuotantopaineita ja -kuluja. Tuotannollinen sapluuna oli siis valmiina, eikä yhteistyötahoja lähestytty hattua kourassa.

Hankkeen käynnistyminen edellytti intressien kohtaamista ja vaati kärsivällistä taustatyötä. Voipaalan taidekeskus on Valkeakosken kaupungin hallinnoima kuvataiteen näyttelytoimintaan keskittyvä taidekeskus, joka sijaitsee Sääksmäen maaseudulla vanhassa ja idyllisessä kartanomiljöössä. Komeista puitteistaan huolimatta se on resurssiltaan pieni, ja toiminnan jatkuvuus on ollut merkittävästi suhdanteille alttiina ja haavoittuva. Kävijämäärät pikkukaupungin provins-

sisä sijaitsevassa taidekeskuksessa ovat kuntapäätäjien näkökulmasta liian pieniä. Voipaalan tilanne kärjistyi kunnallispoliittiseksi kiistakysymykseksi syksyllä 2013 ja sai aikaan pienen kansanliikkeen, johon itsekin osallistuin ja joka pyrki näkyvästi puolustamaan kulttuurihistoriallisen miljööän merkitystä kaupungille ja sen asukkaille. Näiden yhtäaikaisten osatekijöiden seurauksena kiteytyi ajatus teatterillisen kehittämistoiminnan tarjoamisesta juuri Voipaalaan.

Neuvottelu- ja verkosto-osapuolia teatteriosuuskunnalla oli Valkeakosken kaupungin suunnassa yhteensä viisi kappaletta. Voipaalan taidekeskus kuuluu hallinnollisesti Valkeakosken kaupungin kulttuuripalveluihin. Kerroksellista hallintomallia johtaa sivistystoimen keskus, jonka päätöksenteossa on mukana sivistystoimen lautakunta. Taidekeskuksen pihapiirin rakennuksessa toimi hankkeen toteutusaikana lisäksi kaupunginkirjaston lähikirjasto, jonka tiloissa teatteritoiminta tapahtui. Kirjasto oli näin myös yhtenä verkosto-osapuolena. Lisäksi taiteellisten sisältöjen kautta yhteistyötahoiksi tulivat Valkeakosken seudun koulutuskuntayhtymän ja nuorisopalveluiden vastuulla olevat nuorten työpajat sekä kolmannen sektorin edustajana Kelhin maa- ja kotitalousseura vanavedessään suuri joukko paikallisia asukkaita.

VERKOSTOYHTEISTYÖN MUOTOJA JA LAATUA VOIPAALAN TAIDEKESKUKSESSA 2014–2015

Kuva 1. Verkostoyhteistyön muotoja ja laatua Voipaalan taidekeskuksessa 2014–2015.

Yhteistyösapuolena kunta on erilainen toimija kuin yritys- ja projektipohjalta toimiva teatteriosuuskunta. Hierarkkinen hallintorakenne imaisi etenkin toiminnan käynnistämisvaiheessa runsaasti aikaa ja johti päällekkäisiin päätöksentekoprosesseihin, kun eri osapuolten kanssa yhdessä ja erikseen käytiin neuvotteluja toiminnan mahdollistamiseksi ja raamittamiseksi. Erilaisten toimintakulttuurien, keskustelutapojen ja tarpeiden yhteensovittamisen haasteita kuvaa,

että reilun puolen vuoden aikana käytiin yhteensä 17 virallista neuvottelua, ennen kuin toiminta pääsi käynnistymään elokuussa 2014. Tilanteeseen toivat oman hidasteensa kaupunginkirjastossa, Voipaalan taidekeskuksessa sekä sivistystoimen keskuksessa kesken neuvotteluprosessin tapahtuneet johtajanvaihdokset.

Kehittämisidea, jossa ulkopuolinen palveluntuottaja tarjoaa sisältöjä kunnalliselle kulttuuriyksikölle, oli myös

kuntaosapuolelle uusi tilanne. Julkinen sektori on perinteisesti tottunut toimimaan maksumiehenä tai vähintäänkin osatuottajana ulkopuolisten palveluntarjoajien sisällöille. Tämä perinne saattoi osaltaan vaikuttaa neuvottelujen venymiseen, kun yhteistä ymmärrystä toiminnan tavoitteista pyrittiin kirkastamaan. Neuvottelujen pohjalta syntyi kaksi vuokrasopimusta, toinen teatteritoiminnalle ja toinen ravintolapalvelulle. Varsinaiset yhteistyömallit jäivät odottamaan tulevaisuuteen.

Teatteritoiminta sijoittui pihapiirissä olevaan vanhaan navettarakennukseen, jossa toimi Sääksmäen lähikirjasto. Ravintolapalvelu rakentui tapahtumaluonteisesti taidekeskuksen päärakennukseen.

Palvelujen tuotantovastuu kuului kokonaisuudessaan DraamaRäätäleille ja Mallas-Pidoille. Taidekeskukselle ja kirjastolle ei mallista koitunut suoria kuluja lukuun ottamatta päärakennuksen siivousresurssia tapahtumien yhteydessä. DraamaRäätälit vastasi Navettanäyttämön siivouksesta ja huollosta. Valtaosa toiminnasta toteutettiin taidekeskuksen ja kirjaston aukioloaikojen ulkopuolella niin, ettei talojen perustoimintaa kuitenkaan häirittäisi. Samalla tilanne mahdollisti esimerkiksi taidekeskuksen aukioloaikojen ajoittaisen laajenemisen, kun

Mallas-Pidot vastasi taidekeskuksen pitämisestä avoimna tapahtumailtoina. Tavoitteena oli luoda käytäntö, joka ei vaadi Voipaalan henkilökunnalta ylimääräistä työpanosta. Mainittakoon, että normaalisti ulosvuokrauksen yhteydessä taidekeskuksen oma henkilökunta on työvuorossa. DraamaRäätälit ja Mallas-Pidot vastasivat itsenäisesti toiminnan markkinoinnista, josta Voipaalan taidekeskus toimintaympäristönä hyötyi monenlaisella näkyvyydellä.

Kahden hankevuoden aikana yhteistyötä tehtiin eri verkosto-osapuolten kanssa erilaisin käytännöin. Kaupunkikirjaston lähikirjasto oli teatteritoiminnan tukikohtana, ja yhteistyötä tehtiin aktiivisesti tilankäytön ja viestinnän alueilla. Kirjasto otti teatteritoiminnan avosylin vastaan. Teatteri tarjosi kaivattua lisäsisältöä ja uudenlaista toimintaa osa-aikaisesti avoimena olevan kirjaston tiloille. Produktiot oli helppo sovittaa kirjaston aukioloaikoihin, ja kirjasto lähti heti alusta alkaen luomaan tilallisia puitteita teatteritoiminnan toteuttamiselle mahdollisimman vaivattomasti. Taiteellinen toiminta ja esitykset rakentuivat kuntaorganisaation ulkopuolisten tahojen kanssa.

Kuva 2. Sääksmäen lähikirjasto muuntui notkeasti teatteritilaksi.

Erottuvaa toimintaa rakentamassa

Ajatuksena oli brändätä teatteritoiminta uniikkiin navetta-ympäristöön. Tila nimettiin juurevasti Navettanäyttämöksi, joka osoittautui kansansuussa osuvaksi nimeksi. Ohjelmiston rinnalle luotiin yhteistyöidea Mallaspitojen ravintolatoiminnan kanssa. Esitysten yhteydessä toteutettiin erilaisia taiteen sisällöistä virittyviä illalliskokonaisuuksia. Illalliskokonaisuudet toteutettiin taidekeskuksen päärakennuksen kartanosaleissa. Rakennuksessa ei ole ammattikeittiötä

eikä tiloja ruoanvalmistukseen, joten ravintolatoiminta toteutui pop-up-henkisesti nostokeittiö- ja ennakkotilausperiaatteella.

Teatteritoiminnan painopistealueena oli yhteisölähtöinen esittävä taide ja yhteistyö paikallisten asukkaiden kanssa. Sisällöllisenä tavoitteena oli integroitua alueen historia- ja luontoarvoihin sekä ympäröiviin yhteisöihin. Esitykselliset teemat kietoutuivat paikallisuuteen ja alueellisiin kysymyksiin. Kulttuuri-identiteetti, arvot ja arvostukset sekä ajankohtainen yhteiskunnallinen keskustelu oli-

Kuva 3. Teatterin illuusioita lähikirjaston salissa.

vat niin ikään sisällöllisinä profileina. Yhteiskunnallisuus näkyi myös konkreettisesti alueen ja seudun asukkaiden ja teatterinharrastajien pääsynä osaksi toimintaa. Puolentoista vuoden aikana toteutettiin yhteensä viisi ensi-iltaa, joista kaksi oli ammattilais-tuotantoja ja kaksi puoliammattilaisvoimin toteutettuja. Yhdessä tuotannossa lavalla nähtiin iso ryhmä paikallisia työpajanuoria pitkän yhteisötaiteellisen prosessin päätteeksi. Produktiotoiminnan rinnalla Draama-Räätälit käynnisti maaseudulla oman teatteriryhmän, jonka kolmevuotinen toiminta johti kehittämishankkeen jatkoksi suureen paikalliseen yhteisöteatteriesitykseen Kelhin seurantalolla syksyllä 2016.

Puolentoista vuoden aikana toiminta toi alueelle yli 2000 asiakasta, joista valtaosa vieraili ensimmäistä kertaa taidekeskuksessa. Lukua voidaan pitää hyvänä saavutuksena, olihan

Navettanäyttämö esitystilana hyvin pieni. Tilaan mahtui 60 katsojaa. Esitykset olivat enimmäkseen loppuunmyytyjä, samoin yhteistyössä toteutetut illalliset. Navettanäyttämö loi nopeasti oman imagonsa ja profiilinsa, mikä houkutti uudenlaisia kävijöitä alueelle. Syksyllä 2015 toteutettiin ohjelmistossa olleen tuotannon yhteydessä kulttuurialan ylempään ammattikorkeakoulututkintoon (luova tuottaja) sisältyviin opintoihin liittyvän kehittämishankkeen asiakassegmenttiä ja viestintää koskevan asiakastutkimuksen, joka puolsi edellisiä havaintoja. Eräs miespuolinen katsoja kommentoi tuolloin toimintaa seuraavasti:

Ei tänne olis tullut pelkän kuvataiteen takia lähdettyä, mutta kun täällä on tämmöinen kokonaisuus, niin sitten kyllä. (Asiakashaastattelu Laitakaupungin laulut -projektityössä 2015.)

Kohti luovia verkostoja

Näkemykseni mukaan yhteiskunnan samoin kuin teatterikentän nykyiset ja tulevat haasteet ovat ratkaistavissa uudenaikaisilla yhteistyön tavoilla sekä rohkeasti rakentuvilla ja muuntuvilla eri sektoreiden välisillä toimintamalleilla. Julkinen sektori etsii myös kulttuurikentällä uudenlaista roolia. Sisältötuotanto, luova talous ja sosiaalisen median mullistukset edellyttävät uutta osaamista. Osallisuus ja vuorovaikutteisuus ovat kulttuuriryöpylle tyypillisiä osaamisalueita, joista kunnat voisivat hyötyä yritys yhteistyönä (Halonen 2010, 15). Myös opetus- ja kulttuuriministeriön *Kuulto*-hankkeen loppuraportissa kehoitetaan kuntia hyödyntämään tulevaisuudessa paikallisten ammattitaiteilijoiden osaamista osana alueellisen tasa-arvoisuuden ja korkeatasoisen taiteen saavutettavuutta (Kangas, Jakonen & Havimäki 2014, 14). Artikkelissa esittelemäni hanke pyrkii konkretisoimaan kulttuurisen yhteistyön mahdollisuuksia ja reunaehtoja esimerkkikokemuksen puitteissa.

Pekka Uotila (2011, 18) avaa *ekosysteemiä* muotimetaforana. Hänen mukaansa käsitteellä viitataan useiden toimijoiden väliseen vuorovaikutukseen ja keskinäiseen riippuvuuteen. DraamaRäätäleiden esimerkkihankkeessa ekosysteemin muodostivat emo-organisaationa teatteriosuuskun-

ta, Mallas-Pidot-ravintolapalvelu, Voipaalan taidekeskus sekä Valkeakosken kaupungin kulttuuripalvelut ja kaupunginkirjasto. Lisäksi mukana oli produktiokohtaisesti joukko eri alojen taiteilijoita sekä kolmannen sektorin toimijoita ja kuntalaisia.

Uotilan (2011, 51) kuvaama kulttuuriekosysteemi on monialainen ja muuntautuva eri toimijoiden muodostama toiminnallinen yksikkö. Tämä edellyttää hänen mukaansa kykyä ymmärtää erilaisten toimijoiden puhetta, tekoja ja vaikuttimia. Tämän lisäksi on tunnettava projektityön ja elämys-toiminnan luonnetta sekä omattava kykyä sukkuloida sekä paikallisen että muiden kulttuuriekosysteemien välillä. Kun kulttuuriekosysteemin osapuolet pyrkivät kohti jaettua ymmärrystä, etenkin tiedonkulun ja viestinnän määrälliset sekä laadulliset osaamistarpeet korostuvat. Uotilan kuvaamat toimivan yhteistyön edellytykset tulivat näkyviksi myös kehittämishankkeemme vaiheissa.

Jutta Virolainen (2015, 32–33, 91) käsittelee osallisuuden tematiikkaa kulttuuripolitiikassa ja arjen käytänteissä. Kulttuuripolitiikan keskeisenä tavoitteena on sosiaalisen vaikuttavuuden (*social impact*) ja lisäarvon (*added value*) luominen. Virolaisen mukaan kiinnostus kulttuuriosallistumiseen liittyy kysymykseen kan-

salaisten yleisestä yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Virolainen kuvaa kulttuuripolitiikan strategiaa 2020, jonka mukaan kulttuuripalveluiden saavutettavuus ja saatavuus ovat keskeisiä tavoitteita, jotka koskevat kaikkia ikäryhmiä, elämäkatsomuksia ja muita kulttuurisia viiteryhmiä. DraamaRäätäleiden hankkeen yhtenä toiminnallisena ulottuvuutena oli juuri vuorovaikuttaminen ympäröivien yhteisöjen kanssa. Yhteisölliset työtavat toivat kansalaiset näin myös julkisen palvelun ulottuville.

Kuntien järjestämistä kulttuuripalveluista valtaosa on harkinnanvaraista palvelua. Kuntalaisilla ei ole siis subjektiivista oikeutta tiettyihin palveluihin lukuun ottamatta kirjastopalveluita ja niin sanottua yleistä kulttuuritoimintaa, jotka ovat lakisääteisiä (Saukkonen & Ruusuvirta 2009, 145). Siitonen ja Valkama (2003, 14) esittelevät kuntien erilaisia vaihtoehtoisia palveluntuotantomalleja, jotka koskevat toimitilojen omistamista ja hallintaa, rahoitusmalleja, palvelujen tuottamista sekä tuotantovastuuta. Kunta hyödyntää toteutustapana usein tilaaja-tuottajamallia, ostopalveluita tai suoraa avustustoimintaa. Yksityisen yrityksen osallistuminen julkisten palveluiden tuottamiseen on perinteisesti perustunut yksittäisiin alihankinnanomaisiin järjestelyihin (Saukkonen & Ruusuvirta 2009, 146). Tunnetusti tä-

mä on tarkoittanut yhtiötettyjä taide-laitoksia. Vaikka kuntien palvelutuotantorakenteen on oletettu muuttuvan ja yksityisten toimijoiden lisääntyvän toimialalla, tosiasialliset muutokset ovat olleet vähäisiä. Heiskanen, Kangas ja Michell (2015, 64) kuvaavat kuntien toimintaympäristössä tapahtunutta muutosta kulttuurin alalla. Myös heidän mukaansa dokumentoidut käytännön esimerkit ovat kuitenkin edelleen harvinaisia. Valmiista malleista ja esimerkkikokemuksista olisi varmasti ollut hyötyä rakennettaessa kuntayhteistyötä DraamaRäätäleiden kehittämishankkeessa.

Tavoitteena yhdessä tekemisen yhteiskunta

Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö on kuitenkin lisääntymässä. Etenkin palvelusektorilla asia on jo rohkeasti ilmaistuna jopa arkipäiväistynyt. Sosiaali- ja terveyspalveluissa tämä näkyy ulkoistamisina, mikä usein nimetään yhteistyöksi, mutta ei kuitenkaan ole sitä. Myllynpään (2015, 12–13) mukaan yhteistyö rakentuu yhteisistä tavoitteista ja yhteistyön tuottamasta lisäarvosta molemmille osapuolille. Ennakointi ja tulevaisuuden suunnittelu tehdään mahdollisimman pitkälle yhdessä. Varsinaisille PPP (*public private partnership*) -yhteistyöhankkeille olennaista on saavuttaa ta-

sapuolinen riskien jako ja eräänlainen ”rahoille vastinetta” -asetelma. Myllynpää kuvaa ideaaliksi pitkän yhteistyösuhteen ja saumattoman yhteistyön kautta rakentuvaa prosessinomaista yhdessä tekemisen tapaa.

Artikkelin tapausesimerkkinä toimivassa DraamaRäätäleiden kehittämishankkeessa toiminta sisälsi erilaisia ja eritasoisia yhteistyön muotoja yhteisestä sisällöntuotannosta tekniseen ja muodolliseen toimintaan. Kaikilta osin yhteistyötavoitteisiin ei vielä ylletty. On ymmärrettävää, että toimintatapojen yhteensovittaminen pitkät perinteet omaavassa kulttuurirakenteessa vaatii aikaa, kokeiluja, kokemuksia ja yhteistä tahtoa. Kahden vuoden kokemusten jälkeen luottamus varsinaisen yhteistyön rakentamiseen on jo hyvällä oraalla.

Kunnalliset toimijat tarvitsevat tulevaisuudessa toimintansa tueksi yritys- ja kolmannen sektorin toimijoita. Tilanteeseen vaikuttavat näkyvästi taloudelliset tekijät mutta myös aikamme kehitystrendit ja näkemys yhteistyön ja verkostoitumisen tuomista kumulatiivisista sisällöllisistä eduista. Suomen Kuntaliiton sivistyspoliittisessa ohjelmassa (2015, 42–44) kerrotaan muun muassa monipuolisen yhteistyön muiden sektoreiden ja toimialojen kanssa lisäävän kulttuurilaitosten asiakaslähtöisyyttä

ja vaikuttavuutta. Ohjelmassa nähdään kuntalaisilla olevan mahdollisuus osallistua taiteen ja kulttuurin tekemiseen osallistavan taiteen menetelmien avulla. Lisäksi Kuntaliiton mukaan tavoitteena on, että julkisesti rahoitetut kulttuuritilat palvelevat laajasti kulttuurin eri tuottaja- ja käyttäjäryhmiä.

Häyrysen (2015, 216–219) mukaan kulttuuriin kohdistettavien intressien moninaistuessa kulttuuritoimien virkamiehiltä ei voi enää odottaa paneutumista kulttuurikysymyksiin niiden edellyttämällä monipuolisuudella. Esimerkiksi saavutettavuuden päämäärä kaipaa uudentyyppistä ajattelua. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön strategiassa 2020 (2009, 24–30) kannustetaan palvelujen saatavuuden ja laadun takaamiseksi taide-, kulttuuri- ja kirjastolaitoksia uudistamaan palveluiden järjestämistapoja esimerkiksi lisäämällä seudullista yhteistyötä ja verkostoitumista muiden kulttuuritoimijoiden kanssa. Tutkija Tiina Lamminen (2015, 127–128) arvioi *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirjassa* ammattitaiteilijoiden asemaa kunnissa. Hänen mukaansa kulttuuritalouden vahvistamiseksi tarvitaan kulttuuritoiminnan järjestämiseen kunnissa ammattimaisuutta: ”Tavoitteena on että, taiteilija tekee kunnissa työtä yhteisöille ja yhteisöjen kanssa.”

Airaksinen, Nyholm ja Haveri (2004, 21) kuvaavat, kuinka perinteisestä kuntamallista ollaan siirtymässä verkostokuntaan. Tämä tarkoittaa palvelujen järjestämisen osalta sitä, että kunta vastaa edelleen palvelujen järjestämisestä, mutta se järjestää ne yhä enemmän erilaisten sopimus- ja yhteistyöjärjestelyjen kautta. Nykyään miltei kaikki kehitysprosessit toteutetaan laajapohjaisessa verkostomaisessa yhteistyössä. Tulokset edellyttävät monenlaisen asiantuntemuksen sekä erilaisten intressien, ihmisten ja organisaatioiden yhteensovittamista (Stähle ym. 2004, 5). Edellisiin esimerkkeihin nojaten voidaan sanoa, että DraamaRäätäleiden kehittämishanke Voipaalan taidekeskuksessa on osa laajempaa yhteiskunnallista kehityskulkua ja ilmiötä, jossa toiminnan raja-aidat kaatuvat yhteiskunnallisten rakenteiden, yritysten sekä kansalaistoiminnan välillä ja syntyy uusia toimintamalleja sekä samalla mahdollisuuksia kulttuurin, taiteen ja yhteiskunnan kehittämiseksi.

Kokemuksellista arviointia

Kehittämiprojektin tavoitteena oli synnyttää Voipaalan taidekeskuksen alueelle teatteritoimintaa, joka pienimuotoisuudestaan huolimatta rakentaa näkyviä sisältöjä ja vahvaa linkkiä ympäristöönsä verkostoitumalla

ja tarjoamalla taidesisältöjä paitsi katsojille niin myös osallistamalla eri yhteisöjä toimintaan. Näiden tavoitteiden toteutumista kartoitin verkosto-osapuolille tekemillani teemahaastattelulla keväällä 2016. Haastattelut olivat noin tunnin mittaisia ja tapahtuivat kasvokkain. Haastateltavina oli yhteensä kahdeksan projektin verkosto-osapuolta edustavaa henkilöä: Valkeakosken kaupungin kulttuuri-toimenjohtaja, kirjastotoimenjohtaja, lähikirjaston osastonhoitaja, Voipaalan taidekeskuksen toiminnanjohtaja, Mallas-Pidot Oy:n toimitusjohtaja, Kelhin maa- ja kotitalousseuran puheenjohtaja sekä Valkeakosken seudun koulutuskuntayhtymän ammatti- ja aikuisopiston Vaateri-nuorten työpajan päällikkö ja yksi pajaohjaaja.

Arviointitutkimuksessani luokittelin haastattelujen vastaukset karkeasti viiteen eri kategoriaan. Haastatteluisa esiin nousseiden huomioiden mukaan nimesin kategoriat seuraavasti: toiminnan arvo ja merkitys, yhteistyö verkosto-osapuolten kanssa, toimittilojen hyödyntäminen sekä asiakas- ja resurssinäkökulma. Kutakin kategori-aa avaamiseksi onnistumisen ja kehittämistarpeiden näkökulmasta.

Taulukko 1. Haastattelututkimuksen tuloksia onnistumisten ja kehittämis-kohteiden näkökulmista.

	Toiminnan arvo ja merkitys	Yhteistyö verkosto-osapuolten kanssa	Toimitilojen hyödyntäminen	Asiakas-näkökulma	Resurssi-näkökulma
Onnistumiset	<ul style="list-style-type: none"> • Huomioarvon ja imagon nousu • Kulttuuri-tarjonnan laajentuminen alueella • Teatteri-toiminta lisää kävijöiden osallistumista 	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminta markkinoi myös julkista palvelua • Kehittämis-ideoita ja kokemus-pohjaa kaikkien toimijoiden väliselle yhteistyölle jatkossa 	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjaston tilojen kehittäminen monialaiseksi • Voipaalan tilojen ja toiminta-mahdollisuuksien laaja-alaisempi hyödyntäminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminta tuo uutta väkeä taide-keskukseen ja kirjastoon • Paikallinen merkitys ihmisten osallistajana, aktivoijana ja kulttuuri-kokemusta vahvistavana 	<ul style="list-style-type: none"> • Lisää toimintaa taide-keskukselle • Uudenlaisia taidesisältöjä • Hyvä ja luotettava ruoka-palvelun-toimittaja alueelle
Kehittämis-kohteet	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikuttavuuden mittaaminen etenkin julkisen sektorin verkosto-osapuolten näkökulmasta 	<ul style="list-style-type: none"> • Viestintä ja tiedonkulku • Asenteet • Yhteis-markkinointi 	<ul style="list-style-type: none"> • Toistuvat roudaukset, joustavuutta toiminnan yhteen-sovittamiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Verkosto-osapuolten keinot hyödyntää teatterin tuottamia asiakasvirtoja 	<ul style="list-style-type: none"> • Tasapuolinen yhteistyö vahvistaa molempien osapuolten asemaa

DraamaRäätäleiden kehittämishankkeessa tuottamat ja toteuttamat teatterituotannot edustivat omintakeista taiteellista ja yhteisöllistä linjaa. Taidekeskus tapahtumamiljöönä tarjosi osaltaan mahdollisuuden rohkealle esitysprofiilille. Teatteritoiminnan toteutusympäristö, Navettanäyttämö, oli esitystilana pieni, ja toivoimme tavoittavamme puitteeseen riittävän määrän ennakkoluulotonta teatterilyeisöä. Näin myös kävi. Taiteellinen ja toiminnallinen linja otettiin jopa ennakoitua paremmin vastaan sekä yleisön että verkosto-osapuolten näkökulmista. DraamaRäätäleiden kehittämistoiminta nähtiin sisällöllisesti ja imagollisesti tärkeänä. Kulttuuritoi-

menjohtaja kuvaa haastattelussa toiminnan tuottamaa huomioarvoa ja merkitystä seuraavasti:

No, jos ajatellaan paikallista kulttuurielämää, mää olen kokenut teidän esitykset hyvin vaihtoehtoisina, semmoisina mitä meillä ei muuten pystytä tarjoamaan ja ihan selvästi niille on ollut tilaus, koska esitykset on menneet niin hyvin. Tämän tyyppisillä produktioilla te haastatte yleisön ja siitä on tykätty. (Kulttuuritoimenjohtaja.)

Pekka Uotilan (2011, 55) mukaan on tunnistettava ja uskallettava ottaa riskejä, sillä vain tämä on matkailullisen

vetovoiman kehittämistä. Kulttuuriset sisällöt voivat Uotilan mukaan tarjota kokemuksellisuutta, esteettisiä elämyksiä, kyseenalaistamista, paikallisen ja yleisen tai menneen ja tulevan yhdistelmiä, vaihtoehtoisia kokemuksia, merkityksiä, eettistä pohdintaa ja yksilöllisiä kokemuksia. Tällaisten sisältöjen kautta kulttuuriekosysteemi voi tuottaa muista erottuvaa toimintaa.

Osa vastaajista kuvaili teatteritoiminnan merkitystä paikallisesti erottuvana ja markkinoinnillisena tekijänä.

Tämä on ollut jonkinnäköinen lipunkantaja. Se on tullut tähän ja on herättänyt ihmisiä, niitäkin jotka ei ole olleet tekijäjoukossa mukana. Toimintaa ei kummeksuta, mikä myös voisi olla mahdollista täällä. (Kelhin maaja kotitalousseuran puheenjohtaja.)

...tää on kaikista parasta Voipaalan markkinointia mitä voi olla. Että se tuo ihmisiä, liikuttaa. Mä uskon, että ne on kumminkin lähtökohtaisesti jo tämmöisiä taiteesta kiinnostuneita ihmisiä. Saadaanhan me sinne muillakin tapahtumilla ja kaikella houkuteltua ihmisiä, mutta tässä on lähempi kontaktipinta kuvataiteeseen, teatterilla kuin monella muulla asialla. Nää on niin kuin samaa kuormaa. (Kulttuuri-toimenjohtaja.)

Teatteritoiminnan nähtiin tuoneen lisäarvoa alueen muulle toiminnalle.

Voipaala sinällään on hieno ympäristö kaiken kaikkiaan ja vajaalla käytöllä, että kaikki pöhinä mikä sinne saadaan, on hyväksi. Monilta asiakailta on tullut kommentteja, että hyvä kun täällä tapahtuu. (Mallas-Pitojen toimitusjohtaja.)

Kehittämishankkeesta seurasi myös ennakoimattomia välillisiä vaikutuksia etenkin kirjastolle.

Kirjaston imago kulttuurisena toimijana on kirkastunut. Jo se, että mainitaan, että kirjasto tilana on tässä mukana, on positiivinen signaali, taustatekijä. On ollut myös kiinnostavaa henkilökunnan mielestä, että on voitu kertoa, että olemme tämmöisessä toiminnassa mukana. Ehkä tämä on myös päättäjien suuntaan tärkeä asia. Tämä on avaus muuhunkin suuntaan kuin olla vain kirjallisuuden asiantuntijana. (Kirjastotoimenjohtaja.)

Yhteistyön toimivuutta haastateltavat arvioivat erilaisista näkökulmista. Osa korosti yhteistyön helppoutta.

On toiminut tosi hyvin, teiltä tuli avaimet käteen kaikkine lipunmyynnin tukitoimineen ja niin edelleen. Me ei juuri edes keritty tehdä omaa markkinointia muutaman hassun Facebook-seinällisen lisäksi molempina vuosina, ei ennätetty huutelemaan omaa roolia siihen. (Mallas-Pidot Oy:n toimitusjohtaja.)

Yhteistyö on sujunut hyvin, teillä on ollut idea ja ajatus mitä tehdään ja olette halunneet kuunnella meitä ja me on saatu vaikuttaa siihen. Mutkattomasti on mennyt, ei oo tarvinnut kyräillä vaan on voitu reagoida, mitä pitäis tehdä, on voitu puhua avoimesti ja jatkuvuus on olemassa, heti käydään koko vuoden vaiheet läpi, päämäärä on siellä jossain. (Vaaterinuorten työpajaohjaaja.)

Alkuun mietittiin, kuinka paljon ihmiset kuormittaa meidän lipunmyyntiä. Mutta sitten oli positiivinen yllätys, että kaikkiaan meille on tullut ehkä vain 1–2 kyselyä kassalle, siis tosi vähän, koska teatteri markkinoi itse omat toimintansa ja se ohjasi ihmisiä. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Haastatteluissa nousi esiin myös yhteistyön tuottamia välillisiä positiivisia vaikutuksia. Toimitilojen hyödyntäminen monialaisesti koettiin kiinnostavaksi. Teatteri ulkopuolisenä toimijana aktivoi etenkin kirjastoa toteuttamaan tilallisia ratkaisuja, joita voisi hyödyntää myös tulevaisuuden kirjaston kehittämisessä.

Ensinnäkin olen tykännyt hirveästi toiminnan aktiivisesta otteesta, se on vaikuttanut piristävästi Sääksmäen kirjaston toimintaan. Tämä oli jonkinlainen mahdollisuus päästä eteenpäin. Nyt kun tuli ulkopuolinen buusti, saa-

tiin muun muassa hyllyjä pyörille, ilman tätä ulkopuolista syytä se ei olisi varmaan onnistunut. (Sääksmäen lähikirjaston osastonhoitaja.)

Kun ensimmäisen kerran astui tilaan kun se oli muuttunut teatteriksi oli häkellyttävää, miten paljon tila oli muuttunut. Antoi uskoa siihen, miten kirjastosta voi olla aika moneksi ja toiminta on vetänyt paljon ihmisiä, jotka ei ole koskaan käyneetkään siellä. (Sääksmäen lähikirjaston osastonhoitaja.)

Elina Ala-Nikkola (2015, 16) on tutkinut opinnäytetyössään pääkaupunkiseudun kunnallisten kulttuurilaitosten yhteistyötoimintaa eri sektoreiden kanssa sekä kykyä rakentaa osallisuutta toimintaympäristössään. Ala-Nikkolan mukaan kuntien rakennuksilta ja palveluilta odotetaan nykyisin laajempaa kaiken kattavuutta, eivätkä ne voi toimia vain yhtä tarkoitusta varten. Tässä tarkoituksessa on kyse muustakin kuin tilojen vuokraamisesta. Ala-Nikkola esittelee Helsinkimallin toimenpide-ehdotuksia (2015), joissa taidelaitoksia kannustetaan toimintaan omien seinien ulkopuolella ja lisäämään yhteistyötä alueen toimijoiden ja muiden taideyhteisöjen kanssa.

Tähän suuntaan kirjastoissa ollaan menossa, että niistä pystytään tekemään monipuolisia tiloja, että kalusto taipuu. Ehkä tämä huomioidaan

myös uudessa talossa. [Viittaus pääkirjaston tulevaan remonttiin.] (Kirjastotoimenjohtaja.)

Monien eri toimijoiden ja toimintakulttuurien yhteensovittaminen vaatii sopeutumista ja toimintalogiikoiden hahmottamista. Aiemmin esittelemäni Uotilan (2010, 51) kuvaama kulttuuriekosysteemi ilmenee kiinnostavalla tavalla haastateltavien vastauksissa. Osapuolet kuvasivat yhteistyön haasteita toisistaan poiketen.

Jossain toisessa ympäristössä voisi olla mahdollista vähentää hidastavia ja jäykistäviä elementtejä esimerkiksi pöytien roudausta [viittaus Voipaalan taidekeskuksen näyttelysaleissa toteutettuihin illallisiin, joita varten tehtiin aina erillinen roudaus] (Mallas-Pidot Oy:n toimitusjohtaja).

Teatteritoiminnan sovittaminen kirjasto-ympäristöön herätti myös pohdintaa, vaikka kirjasto pyrki aktiivisesti kehittämään tilaratkaisuja helposti muunneltaviksi.

Olis varmaan teidän kannalta varmaan löytynyt helpompiakin paikkoja, missä ei olis aina tarvinnut tehdä roudaamista (Sääksmäen lähikirjaston osastonhoitaja).

Myllynpää (2015, 24–30) erittelee menestyksekkään yhteistyösuhteen

piirteitä, joita ovat muun muassa osapuolten ymmärrys toistensa tavoitteista, kyky nähdä toinen toisensa liikekumppaneina sekä yhteinen toiminnan fokus ja yhteinen riskienhallinta. Näihin tekijöihin vaikuttavat vahvasti tiedonkulku ja ongelmanratkaisutahto ja -taidot. Yhteistyön haasteet liittyivät seuraavassa Voipaalan toiminnanjohtajan huomiossa tiedonkulkuun ja toimintojen yhteensovittamiseen:

Meistä kaikki oli kiireisiä, yhteydenpito jäi huonoksi. Liian tiivis suunnittelu-aikataulu, vois olla ennakointia. Olisin toivonut, että näyttöspäivät olisi voitu lyödä lukkoon yhteisessä pöydässä. Olisi ollut helpompaa, jos markkinat ja näyttelyiden avajaiset olisivat olleet eri aikaan kuin esitykset. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Erilaiset työkalut vaikuttivat osaltaan yhteistyöhön.

Yhteistyön kannalta meillä on oikeasti semmoisia ongelmia, että ihmiset haluaa tehdä vain kahdeksasta neljään töitä. Tää on ollut aika yllättävää tässä nyt, siinä on semmoisiakin taustoja, että kun on pitkään ollut ihmiset semmoisissa töissä missä on tehty niitä iltoja, niin ne väsähtää siihen, ne tekee melkein mitä tahansa, että ne pääsee niistä. (Kulttuuri-toimenjohtaja.)

Taidekeskusympäristössä ravintola-toiminnan sovittaminen näyttelyjen lomaan tuotti myös ajoittaista kitkaa.

Jouduimme joidenkin taiteilijoiden kanssa tappelemaan, ruoka ja taide ei ollut kiva kaikille taiteilijoille. Osa ymmärsi sen lisäarvona, kaikki taiteilijat ovat toki ymmärtäneet mutta osalle ollut myös vaikeaa tajuta kuviota. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Asiakasnäkökulma oli yksi haasteltavien keskeinen huomion kohde. DraamaRäätäleiden luotsaama toiminta tuotti Voipaalan alueelle yli 2000 teatteriasiakasta puolentoista vuoden kuluessa. Lukemaa voidaan pitää merkittävänä, kun otetaan huomioon alueen tavanomainen kävijämäärä, joka on alle 8000 asiakasta kalenterivuoden aikana. Voipaalan toiminnanjohtaja kokee uudenlaisen asiakaskunnan löytäneen esitystoiminnan kautta taidekeskuksen:

Teillä ne aiheet sopii hienosti meidän asiakassegmentin kanssa. Taidekeskuksen yleisö on naisvoittoista ja eläkeläisiä. Teatterin kautta tulee myös miehiä ja työyhteisöjä, jotka muuten ei tulisi meille. Jos ei muuta niin näkevät paikan.

Mallas-Pitojen toimitusjohtaja kommentoi asiakashankinnan näkökulmaa:

Me ei olla tehty tässä omaa asiakashankintaa, se on tullut teatteritoiminnan kautta. Molempina vuosina on yritetty soveltaa ruokatuotetta ottamalla vaikutteita teatterista, ja asiakkaat löytäneet ideat. Siinä ollaan onnistuttu. Normaalisti catering-asiakkaasta kun puhutaan, osaltaan on ollut samojakin asiakkaita, mutta lisäksi tullut selvästi variaatiota teatteriproduktioiden myötä.

Myös toiminnan osallistuva luonne nähtiin tärkeänä. Uotila (2011, 52) penää kulttuurituotannon asiantuntemusta, joka perustuu asiakaskokemuksen tunnistamiseen ja siihen eläytymiseen. Olosuhteet ja palvelut on osattava rakentaa elämyksen mukaisesti. Lisäksi kulttuuriekosysteemissä on kyettävä luomaan uusia innovaatioita ja improvisoimaan uusia merkityksellisiä kokemuksia.

Olisi hienoa viedä kirjaston toimintaa enemmän kansalaiskeskustelun suuntaan, missä tällainen teatteritoiminta voisi olla tukena (Sääksmäen lähikirjaston osastonhoitaja).

Yhtenä asiakasosapuolena voidaan pitää paikallista kolmatta sektoria ja kuntalaisia, joita teatteri otti mukaan toimintaansa. Kolmannen sektorin toimijan näkökulmasta ympäristössä operoiva teatteritoiminta mahdollis-

taa kansalaisten aktivoimisen ja lisää osallisuutta.

Se, että tehdään itse ja ollaan mukana, on yleistymässä ja se on väistämätöntä, jos halutaan, että jotain tapahtuu (Kelhin maa- ja kotitalousseuran puheenjohtaja).

Sama haastateltava lisää keskusteluun vielä monialaisen taidekeskuksen vetovoimanäkökulman:

Esittävä taide on asia, mikä tuo ihmisiä eri lailla yhteen ja yhteisen kokemuksen äärelle ja sitoo tekijöinä ja tilankäyttöillisesti. Jos on taidekeskus, mitä enemmän ja mitä useammanlaisia sisältöjä, sitä täyteläisemmästä taidekeskuksesta voidaan puhua.

Kehittämiskohteeksi etenkin kunta- puolen haastateltavat kokivat asiakasvirtojen hyödyntämisen.

Vaikuttavuuden mittaaminen vaikeaa, emme pysty tietämään. En tiedä millä, mutta vois mieltä, miten vois jatkaa asiakkaan kohdalla tätä kokemusta. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Kyllä mun mielestä olis pitänyt hyödyntää enemmän, se oli alun perin idea (Kulttuuritoimenjohtaja).

Verkostomainen toiminta lisäsi myös julkisen palvelun resursseja. Voipaalan taidekeskus hyötyi tästä muun muassa siten, että tarjoutui mahdollisuus tuottaa rakennukseen kävijöitä omien aukioloaikojen ulkopuolella.

Se, että toiminta tapahtuu meidän toiminnan aukioloaikojen ulkopuolella, on tärkeää. Lisäksi hieno asia, että esityksiin tultiin muualta myös talviaikana. Talvi on meille haastava, todella hiljainen. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Toiminnanjohtaja näki toiminnan myös vahvistavan pieniä henkilöresursseja.

Meillä on niin pieni henkilöstö, kaikki verkostot tuovat meille lisää toimintaa. Myös tapahtumien jatkuvuus on ollut tärkeää, ei vain yksittäinen tapahtuma. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Luotettavan yhteistyökumppanin saaminen on tärkeää myös laajemmassa mittakaavassa.

Mallas-Pidot on suosittuja aina. Voipaalalle se tarkoitti, että saimme hyvän suositeltavan kumppanin, sillä meiltä kysytään tosi paljon pikkujouluja, häitä jne. Se että meillä on tiedossa pitopalvelu, jota voidaan suosittella. Meillä on kokemuksia kun tulee

pitopalvelu joka ei tunne taloa, siitä tulee ongelmia. Se, että voimme suositella Mallasta ei johdu vain siitä, että tekevät hyvää ruokaa, vaan me myös tiedämme, että häiskät tietävät talon, kuinka täällä toimitaan ja siihen voimme luottaa. On meille etu, että voimme suositella. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Verkostomaisen toiminnan koettiin mahdollistaneen yhteistyön tiivistymistä myös muiden kuin teatteriosapuolen kanssa.

Yhteistyö Starttipajan kanssa on vaikuttanut siihen, että nykyään meillä ei ole mitään ongelmaa vaikkapa yhteisissä urheiluiissa. Ennen oli kaikenlaista. Nykyään teemme muussakin yhteistyötä. [Viittaa Vaateri- ja Startti-työpajojen nuorten ja vetäjien tutustumiseen toisiinsa yhteisessä teatteriprojektissa.] (Vaateri-nuorten työpajaohjaaja.)

Yhteistyön kokemukset synnyttivät erilaisia tulevaisuuskuvia ja ajatuksia toiminnan mahdollisuuksista ja tarpeista jatkossa. Myllynpään (2015, 18) mukaan yhteistyöhankkeille on olennaista saavuttaa tasapuolinen riskien jako ja eräänlainen ”rahoille vastinetta” -asetelma. Ideaalina voisi ajatella olevan pitkän yhteistyösuhteen ja sen, että syntyy saumattoman yhteistyön kautta prosessinomainen yh-

dessä tekemisen tapa. Hankkeessa oli lähtenyt kehittymään haastateltavien ajatuksissa tulevaisuutta enteileviä ja siihen liittyviä toiveita ja ideoita.

Kulttuuritoimen ja Voipaalan taidekeskuksen näkökulmasta ajatus toiminnan jatkumisesta vaikuttaa tärkeältä, ja toiveita yhdessä tekemisestä on ilmassa.

Toivon, että toimintaa jatketaan. Vanhojen rakennusten parasta on, että niitä käytetään. Tulevaisuudessa mua edelleen kiinnostais, että kehitettäisiin yhdessä sisältöjä, että saataisiin joku yhteinen kuvio. (Voipaalan toiminnanjohtaja.)

Näen tällaisen toiminnan pysyvänä osana Voipaalaa ja sen imagoa, riippumatta volyyymistä, siis kuinka isoja tuotantoja tai kuinka usein (Kulttuuritoimenjohtaja).

Markkinointia voisi miettiä, että miten sitä voisi tehdä yhdessä (Voipaalan toiminnanjohtaja).

Sisällöllisen yhteistyön mahdollisuudet nousevat esiin myös kirjaston henkilökunnan vastauksissa:

On avannut kirjastossa silmiä, mitä tarpeet on myös aineiston hankinnassa. Sitä voisi miettiä, olisiko meillä yhteisiä sisältöjä, joihin vaikka asiakkaat

*vois palata. (Kirjastotoimenjohtaja.)
Se jäi kokeilematta, että olis nostettu kirjallisesta maailmasta jotain yhteistä, vaatisi pitempiaikaista yhteistyötä. Kirjasto mielletään enemmän palvelulaitokseksi kuin taidelaitokseksi. Olen oppinut ajattelemaan kirjallisuutta tietyllä tavalla, tässä voisin oppia ajattelemaan kirjallisuutta myös sisältönä. (Sääksmäen lähikirjaston osastonhoitaja.)*

Ravintolapalveluiden näkökulmasta yhteistyön intensiteettiä voisi kehittää entisestään.

Jos haluaa, että ruoka ja esitys lähestyy enemmän toisiaan, voitais olla heti projektin alkuvaiheessa enemmän tekemisissä ja ideoida vielä enemmän. Tosin asiakkaat ovat nytkin löytäneet koukkuja, eli ollaan oltu aika lähellä onnistumista. (Mallas-Pidot Oy:n toimitusjohtaja.)

Luulisin että se on laajemmassa mittassa tukenut ja pönkittänyt itseymmärrystä, mitä meillä täällä on. Täällä on ollut tupa täysi aina ja onhan se hienoa, että kylällä on myös tämmöistä kulttuuritoimintaa, kun meillä on sivukirjasto, miksei sitten sivuteatteri. (Kelhin maa- ja kotitalousseuran puheenjohtaja.)

Kolmannen sektorin sekä ammattikoulutuksen ja työpaikojen edustajien

mielestä toiminta aktivoi osallistujia ja tarjoaa merkityksiä, minkä takia se eroaa muusta toiminnasta.

Sehän on yksi taiteen tehtävistä, sanoittaa tai jollain muulla lajille ominaisella tavalla tuoda esiin asioita, joita muuten on vaikea sanoa. Taide on väline. Ja taas toiminnan tasolla, jos emme voi osallistua päätöksentekoprosessiin on arvokasta, että meillä on tämä taide- ja teatteriyhteisö, johon voidaan osallistua. (Kelhin maa- ja kotitalousseuran puheenjohtaja.)

Kun kerran on päästy kokeilemaan jotain tällaista, millä on hyviä vaikutuksia ryhmään ja nuoriin, totta kai haluttais tehdä lisää (Vaateri-nuorten työpajan päällikkö).

Jalostuksen tuloksia

DraamaRäätäleiden kehittämishanke lähti liikkeelle tekijöiden intohimosta, halusta tutkia ja kehittää sekä omaa että kohdeympäristön toimintaa ja halusta luoda jotain itselle tärkeää ympäristössä, jossa oli toimintaan kutsuva potentiaali. Myös yhteistyön kehittäminen julkisen sektorin, yritystoiminnan sekä kolmannen sektorin kanssa motivoi meitä tekijöinä. Kunta keskeisenä verkostotahona toimi erinomaisena yhteistyön edellytysten kehittämisalustana. Hanke havainnol-

listi taitelija-tuottajan tehtävänkuvia ja ammatillisia haasteita verkostomaisessa työskentelyssä eri alojen ja etenkin kuntasektorin rajapinnoilla. Monialainen yhteistyö vaatii pelisilmää yhteisen ymmärryksen sekä tavoitteiden hahmottamiseksi ja asettamiseksi verkosto-osapuolten kesken. Lisäksi mielenkiintoisia ja asiakkaita tavoittavia kulttuurisisältöjä on tehtävä rohkealla otteella samaan aikaan kohderyhmiä kuunnellen ja ymmärtäen. Nämä vaatimukset konkretisoituivat hankkeen myötä.

Leena Björkvistin (2011, 6–9, 14) mukaan luovien alojen kasvun myötä on viimeisen kymmenen vuoden aikana havahduttu myös tuottajaosaamisen tärkeyteen. Julkisen sektorin strategioissa pidetään tuottaja- ja manageriosaamista luovien alojen kehittämisen kannalta välttämättömänä. Björkvist pohtii, mitä on tämän hetken ja tulevaisuuden kulttuurituottajan osaaminen. Hän kyseenalaistaa *verkostoitumisen* käsitteen itsestäänselvyytenä ja kysyy, miten usein verkostoituminen jää vain ideaaliksi, jonka toteutumisedellytyksiä ei osata rakentaa. Näihin haasteisiin törmättiin myös esimerkkihankkeessa. Hankkeen käynnistymistä hidastivat johtajien vaihdoksista joutuneet sattumatekijät. Mukana oli varmasti myös ripaus molempien osapuolten kokemattomuutta yhteistyön rakentamisesta. Tästä johtuen toimin-

ta kuntaosapuolen kanssa käynnistyi enemmän perinteisenä vuokraussuhteena kuin yhteistyönä. Eväät yhteistyölle alkoivat kehittyä vähitellen hankkeen myötä.

Leena Björkvistin ja Katri Halosen (2012, 36) näkemyksen mukaan tulevaisuuden tuottaja on mahdollistaja, fasilitaattori, organisaattori, verkostoituja, kyvykäs tiimityöntekijä, yleisön roolin mahdollistaja ja yhteisöllisyyden tukija. Myös kyky managerata sisältöjä eri kielillä (taidekieli, bisneskieli, politiikkakieli, hallintokieli, hankekieli ja muden toimialojen kieli) ovat Björkvistin ja Halosen mukaan tulevaisuuden tuottajan tärkeitä ominaisuuksia. Esimerkkihankke todentaa konkreettisesti näiden osaamiskriteerien läsnäolon. Yksi keskeisimpiä yhteistyön edellytyksiä on juuri kyky sanoittaa toimintaa ja siihen liittyviä tarpeita tavalla, jonka erilaiset vastaanottajat kokevat omakseen. On erilaista käydä yhteistyö- tai sisältöneuvotteluja ravintolayrittäjän, kulttuuritoimenjohtajan tai maamiesseuran puheenjohtajan kanssa. Kyky ymmärtää erilaisia tarpeita yhteisen projektin sisällä on olennaista, jotta toiminta voi onnistuneesti käynnistyä ja ”rullata maaliin”. Viestinnän haasteisiin viittasivat myös haastattelututkimuksen osapuolet, jotka kiinnostavalla tavalla nostivat esiin toisistaan poikkeavia matkan varrella kaiher-

taneita kipupisteitä. Käytännön tarpeet erosivat toisistaan, eikä kaikkiin kyetty projektin aikana vastaamaan. Kokemuksen läpikäyneenä osapuolet pystyivät tarvittaessa jatkossa konkreettisempaan tiedonkulkuun ja viestintään.

Kuntien kyky reagoida yhteiskunnallisiin muutoksiin arveluttaa Ala-Nikkolaa (2015, 59). Hän pohtiikin, pystyvätkö kunnat todellisuudessa vastaamaan strategioissaan esitettyyn laajan kulttuurikäsityksen mukaiseen ajatteluun. Ala-Nikkola listaa kuntien kulttuuritoimijoiden keskeisiksi osaamistavoitteiksi verkosto-osaamisen kasvun, toiminnan jalkautumisen talojen ulkopuolelle sekä sosiaalisen median käytön lisäämisen. Draama-Räätäleiden toimintamallina Voipaalan taidekeskuksessa on ollut toimia yhteistyön rakentajana eri sektoreiden sekä kansalaisten ja taidelaitoksen välillä. Vajaan kahden vuoden mittainen projekti osoitti, että yhteistyön tuomien mahdollisuuksien hyödyntäminen ei synny automaattisesti. Se vaatii luottamuksen rakentamista, itsereflektiota ja toiminnan jatkuvaa uudelleen arviointia sekä osapuolten tahtoa kohti yhteistä päämäärää.

Vaikka yhteistyö oli osittain varovais- ta, hanke toimi hyvänä avauksena ja antoi runsaasti kokemusta, jonka pohjalta arvioida ja kehittää yhteis-

työn muotoja tulevaisuudessa. Hanke loi etenkin pohjaa luottamukselle ja dialogille. On luonnollista, että eri osapuolilla on erilaisia odotuksia ja tarpeita. Sopimus- ja suunnittelu- vaiheessa oli ennakkoluuloja kokeilu- toimintaa kohtaan, mutta kuten haastattelututkimuksista voidaan tulkita, kahden vuoden ja useiden käytännön esimerkkien jälkeen verkosto-osapuolet kuvasivat kokemuksia positiivisina.

Tulevaisuustutkija Markku Wilenius (2015, 173) puhuu kulttuurista arvokkaana pääomana, joka vetovoimallaan houkuttaa myös aineellista pääomaa. Wileniuksen mukaan tulevaisuudessa ihmisen huomio kiinnittyy yhä enemmän aineettoman pääoman muotoihin: oppimiseen, elämyksiin, hyvinvointiin ja luontosuhteeseen sekä tasapainoiseen elämään. Ketterästi toimivat yritykset voivat tuoda merkittävästi lisää huomioarvoa julkisen sektorin toimijalle. Wilenius pitää paikkaan sitoutuneen taiteilijan, kuntataiteilijan, työnkuvan rakentamista toimivana tapana tuottaa ammattimaista taidetta, kulttuuri-osaamista sekä asiantuntijuutta kunta-sektorin muutoksessa (Wilenius 2015, 130).

Voipaalan taidekeskus on kuluvana vuonna käynnistänyt oman kehittämisprosessin, jonka pyrkimyksenä on vuokrata alueen rakennuksia laajem-

minkin kulttuuri- ja hyvinvointipalveluyritysten käyttöön. Taidekeskuksen alueen rakennuksissa on aloittanut toimintansa useampi hyvinvointi- ja palvelualan yrittäjä. Yritystoimintaa voidaan pitää positiivisena signaalina taidekeskuksen jatkuvuuden ja tulevaisuuden kannalta. DraamaRäätäleiden luoma malli on mahdollisesti toiminut tässä tienraivaajana. Teatteritoiminnan jatko on muutostilanteessa avoin. Lähikirjastotoiminta lakautettiin kesäkuussa 2016. Samalla myös teatteritoiminta alueella päättyi. Lähikirjaston entinen tila eli Navettanäyttämö jäi odottamaan remonttia, joka muuttaa rakennuksen juhla- ja kokoustilaksi.

Teatteritoiminta on nykyisissä olosuhteissa siirtynyt pois Voipaalan taidekeskuksesta, ja yhteistyötä tehdään nyt aktiivisemmin Sääksmäen seudun muiden toimijoiden kanssa. Tähän ovat kehittämishankkeen verkostoprojektit luoneet hyvän pohjan. Teatteriyhteistyö Voipaalan alueella palvelisi varmasti kaikkia osapuolia myös tulevaisuudessa. Tilojen muutostyöt ja uuden sisällöllisen idean yhteensovittaminen teatteritoiminnan kanssa edellyttävät kuitenkin tilanteen uudelleenarviointia. Lähitulevaisuus näyttää, löytyykö edellytyksiä yhteistyölle samoissa puitteissa. Intoa ja kehittämisideoita tekijöillä riittää.

Lähteet

Aineisto

Kelhin maa- ja kotitalousseuran puheenjohtaja, haastattelu 10.4.2016.

Mallas-Pidot Oy:n toimitusjohtaja, haastattelu 9.3.2016.

Vaateri-nuorten työpajapäällikkö ja ohjaaja, haastattelu 4.3.2016.

Valkeakosken kaupunginkirjaston Sääksmäen lähikirjaston osastonhoitaja, haastattelu 17.3.2016.

Valkeakosken kaupunginkirjaston kirjastotoimenjohtaja, haastattelu 21.3.2016.

Valkeakosken kaupungin kulttuuritoimenjohtaja, haastattelu 26.2.2016.

Voipaalan taidekeskuksen toiminnanjohtaja, haastattelu 4.3.2016

Kirjallisuus

Ala-Nikkola, E. 2015. Konserttisaleista kaupunkiaktivismiin. Osallisuuden suuntia kunnallisten kulttuurituottajien työssä. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Anttila, N. 2010. Kumppanuus kunnallisissa kulttuuripalveluissa. Monipuolisten kulttuuripalvelujen kehittämisen mahdollisuus? Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.

Björkvist, L. (toim.) 2011. Kulttuuri kutoo. Yhteistyö ja verkostot vapaan kulttuurikentän tukena ja innostajana. Tuottaja 2020-osaraportti 4. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu.

Habermas, J. 2006. Julkinen toiminta ja sen ongelmat. Suom. M. Renwall. Tampere: Vastapaino.

- Halonen, K. (toim.) 2010. Kulttuuri ko-koaa. Kulttuuritapahtumien muuttuvat verkostot. Kulttuuri ja luova ala. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Halonen, K. 2011. Kulttuurituottajat taiteen ja talouden risteyskohdassa. Väitöskirja. Department of social Sciences and Philosophy. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Heiskanen, I.; Kangas, A. & Mitchell R. 2015. Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Häyrynen, S. 2015. Kulttuuripolitiikan liikkuvat rajat. Kulttuuri suomalaisessa yhteiskuntapolitiikassa. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Jäppinen, T. 2015. Kunta- ja käyttäjälähtöinen innovaatiotoiminta. Helsinki: Kuntaliitto.
- Kangas, A.; Jakonen, O. & Havimäki, S. 2014. Osallistumista ja aktivointia. KUULTO-toimintakokeilun matkassa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja.
- Myllynpää, A. 2015. Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöhankkeet. Pro gradu -tutkielma. Finanssihallinto ja julkisyhteisöjen laskentatoimi. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pyykkönen, M. (toim.) 2015. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2015. Helsinki: Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura r.y.
- Rahunen, M. 2008. Yksityisrahoitusmalli kunnan vaihtoehtoisena palvelutuotannon investointien toteutus- ja rahoitusmuotona. Pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saukkonen, P. & Ruusuvirta M. 2009. Toiveet tavoitteet ja todellisuus. Tutkimus kulttuuripolitiikasta 23 kaupungissa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tarjanne, P. & Kaunisharju, K. 2007. Luovien alojen yrittäjyyden kehittämisstrategia 2015. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Uotila, P. 2011. Kulttuuri kyydittää. Kulttuuri ekosysteemi ja matkailu. Tuottaja 2020-osaraportti 7. Kulttuuri ja luova ala. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Virolainen, J. 2015. Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Helsinki: Cupore. Viitattu 1.4.2016 [http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuri osallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf](http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuri%20osallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf).
- Wilenius, M. 2015. Tulevaisuuskirja. Metodi seuraavan aikakauden ymmärtämiseen. Helsinki: Otava.

Liite 1.

Haastattelukysymykset.

1. Toiminnan arviointia

- Miten arvioit teatteritoimintaa ja sen sisältöjä?
- Millaisena olet kokenut teatteritoiminnan omassa ympäristössänne?

2. Toiminnan vaikutuksia

- Millaisia vaikutuksia arvioit teatteritoiminnalla olleen omalle toiminnallenne?
- Onko teatteritoiminta vaikuttanut teidän asiakaskuntaanne?

3. Yhteistyön arviointia

- Millaisena näet yhteistyön toteutuneen?

- Miten olette pystyneet hyödyntämään kävijämäärään oman toimintanne hyväksi?

- Mitä muita havaintoja oman toimintanne kannalta olette tehneet ulkopuolisen sisällöntuottajan kanssa työskentelystä?

4. Tulevaisuuden näkymiä

- Millaisia tarpeita tämä kehittämis- ja kokeilutoiminta on herättänyt?
- Millaisia mahdollisuuksia näet jatkossa yhteistyölle teatteritoiminnan ja ravintolapalvelun kanssa?

ABSTRACTS

Abstracts

Timo Tanskanen

Master's Degrees in the field of arts and culture developing working life

The professional field of arts and culture extends outside the the traditionally defined sectors and industries. This expansion is seen to be important due to both the diversity of artistic expression as well as the employment opportunities of artists. Master's Degrees offer one path to develop competences in a way that supports working life cooperation.

In this article, I discuss the defining the goals and planning of the new Master's Degree programmes in the field of arts and culture at Arts Academy of Turku University of Applied Sciences. The new degree programmes Creative Producer and Applied Arts were part of the joint application process for the first time in spring 2015, and the first students started their studies in the following autumn. In future, Creative Producer Master's Degree will be changed into Degree Programme in Media and Culture Entrepreneurship.

This publication highlights the views of Arts Academy of Turku University of Applied Sciences experts of Mas-

ter's Degree in the field of arts and culture – graduated students and staff members –on the multiprofessional contexts of arts. The articles consider and emphasise artistic activity crossing the traditional field and working group boundaries and the new opportunities offered by such activity.

Minna Haapasalo & Leena Kela

Variables of arts.

Art in different contexts

Applied arts is an umbrella term for several ways and methods of making art. In the field of applied arts, one can come across for instance the following terms: *community art, socially engaged art, inclusive art, public work, group and process based methods, dialogical methods, arts-based methods, arts-based working and arts-based interventions.*

The principles and values of the activity, which combine the actors and workshops of applied arts, are, for example, dialogicality, enabling of the change, making art on community topic/to community/with community, including others than professional artists, inviting to social inclusion and ownership, implementation locations outside art institutions, and the multifaceted role of the artist not only as

the arts expert but also as the facilitator, producer and dialogical partner.

This article considers in brief the ongoing arts discussion on the relationship between arts and applied arts as well as the currently changing makership of art. In addition, the article contains questions to artists working within different contexts and the statements from four actors operating in the field of arts.

Petra Kallio

Drawn to be seen. SuMu artists' books as an art-based method for encounter

In this article, I describe my project which creates moments of connection through visual art with a group of severely handicapped young people in Turku. The project belongs to a larger developmental whole in my studies in the Arts Academy of Turku University of Applied Sciences, in my master's studies in Applying Arts. I describe the birth of connections between people previously unknown to each other, as well as opening of common space and the experience of being seen. This is made possible even in short moments when intensive works of art are shared in the group.

The aim of the project was to explore and develop a method of connection

through visual art as well as to create SuMu concept of pictures, which includes a method of guidance and connection between the artist and client. I describe how narratives, moments, interpretations, seeing and visual works of art help to experience pictures. I describe my own experiences as well as the experiences of my clients when working together with drawn and painted lines, studying their expressive power and supporting each other.

I reflect the experiences through hermeneutic interpretation of human nature, dialogical philosophy of connections, ethics, and through my personal ideas about art pedagogy. My main inspiration in writing comes from philosopher Emmanuel Levinas' ideas about the Other, as well as the connection of the Self and the Other, and movement towards Other. I also utilize philosopher Hans-Georg Gadamer's thoughts on dialogue and the theories of the existentialist Maurice Merleau-Ponty about seeing. These I support with philosopher Mika Hannula's ideas on the same subjects.

The project gave birth to SuMu books, from Finnish words 'sun ja mun' ('yours and mine'), which serve as joint artists' books and unique works by art of the artist and client. The works were displayed in the exhibition *Piirrä minut – Näe minut*

(*Draw me – See Me*), wellbeing from art project in Myllysaari museum in Valkeakoski, 14.10.–18.12.2016.

Minna Hemgård

Making one's strengths visible.

Digital storytelling as part of youth activation

Unemployed young people are a common topic of discussion these days. They are a source of concern and the object of various activation efforts. Youth unemployment is often associated with youth marginalisation. Turku University of Applied Sciences is a participant in the *Näkymättömät – digital stories by youth* project targeting at-risk youth. This article examines a digital storytelling workshop as part of an activational youth group organized by KOTA ry.

In the spring of 2016, my task was to gather a group of participants for the pilot phase of *Näkymättömät* project, observe the workshop and interview the young people in the group. In May-June 2016, during the pilot phase, Turku University of Applied Sciences students carried out a digital storytelling workshop for the KOTA ry. group. The article is based on the participating young people's thoughts about the workshop and attempts to bring forth those opinions.

The group that participated in the workshop made digital stories about their inner strengths, things they feel good about. In the digital stories they told of their dream job, hobbies and positive experiences. The possibility to influence through digital storytelling came up in the interviews. Young people are concerned about the problems they see in society and their community.

Even though young people have grown up in the digital era, they do not all share the same interest in digital matters. The group also said they felt a digital story workshop should be flexible and based on young people's wishes. In addition, the article also reflects in general on the use of art based interventions as tools for youth activation.

Helena Tuura

Meeting place. A self-portrait art workshop with a female prisoner

The main objective was to implement portraying art workshop with a female prisoner and to look at the expression of a self-portrait during the workshop. Methods used were conversations, creative writing, cartoon making and also combining drawing and painting into a collage. Recording, discussions, daybook and photographing were used as observing means.

The operational environment was the functional unit Monikko of Viktor association in Hämeenlinna prison. At Monikko I instructed self-portrait art workshop for one female prisoner. Workshop comprehended seven times of work during spring 2016.

As conclusion can be said that self-portrait work should be sustained and regular. Preferably the participant should always work with the same director and the workshop should be as a part of the promotion of wellbeing which prison offers for inmates, so that the closed and undemonstrative mind could be opened. To gain trust between inmate and director needs things mentioned above.

My thesis was a two-parted totality, which comprehends the written part and two self-portrait collages made by the female prisoner and me.

Marjukka Irni

From activist artist to activist.

Making visible 50+ aged people identifying with sexual or gender minorities

In this article I introduce my socially engaged art project *All the colours of the rainbow*. In this project I worked with 50+ aged people who identified themselves as belonging to sexual or

gender minorities. I am interested in art work where I use "activist" methods, and in this project the aim was to influence the societal discussion about sexual and gender minorities by interrogating the representation of sexual and gender minorities in the contemporary visual culture.

I base my work on a discussion about community-engaged art and dialogical art, and also discuss the work of artists who have influenced my project because they share similar ways of thinking about community art and have previously combined art and activism in their works. As conceptual tools in order to theoretically grasp the subject, I use the notions of *counter-image*, *performativity* and *queer-image*, and with these tools I ponder what images do and why this artwork in particular with sexual and gender minorities could be called activism.

I argue that community based art work is important also because of its potentially empowering effects on the participants. In this project, the participants experienced the activist dimension of the project as very empowering, but in addition, our working method included the use of writing about experiences and choosing and discussing pictures relevant for the persons' experiences. In this way, the project consisted of much more than pro-

ducing a visible end product, namely the exhibitions; the project also provided a safe space for the participants where they could share their thoughts and experiences to each other. This journey of the project proceeded with these dialogues towards planning and shooting the pictures, self-performances of the participants, which were then shown at the exhibition.

I conclude by proposing that in the case of activist art, we could talk about *artivism*, where an artist works with artistic mediums in order to fight injustice and oppression and in order to vision and build alternative futures. In this case, the activist work in particular aimed to interrogate and destabilise the current norms of visibility.

Niina Huovinen & Viliina Koivisto

Make sense. Experiencing art

This article refers to the project *Make Sense* that was run by two artists, Niina Huovinen and Viliina Koivisto. Both artists have a background in visual art, with Niina specialising in painting and Viliina in video art. *Make Sense* was the first project in which they used working within a community as a research method.

The purpose of the project was to gather information about experiencing

visual art and the factors that restrict the possibilities to access it. The subject was approached by researching how visually impaired people experience art and how the visual experience is created without visual perception. The other factor that was considered was how to access art in small towns where cultural services are significantly reduced. By researching these two issues the aim of the project was to discuss both the physical and mental accessibility of visual art.

The project was an artistic research in which the artists produced several individual works of art. The data was collected by interviewing visually impaired people as well as people who work to improve cultural services, both in small towns and for visually impaired people. The research included empirical experiments such as visiting an art exhibition with a blind person and comparing the experiences between the blind and the accompanying artists.

The results of the project suggest that the way visually impaired people experience visual art can also provide a new way of experiencing art for sighted people. Visually impaired people use a type of audio description to experience art that not only explains the ideas behind the piece, but also its physical characteristics. The audio

descriptions encourage the listener to perceive the work of art slowly and intently. Verbalising the visual information helps to intensify the art experience.

As a part of the project the artists exhibited the audio description of an iconic Finnish painting *Taistelevat metsot* by Ferdinand Von Wright in a library of a small town in Central Finland. The original painting was one of the art works the artists viewed in the exhibition with the blind person. Taking the audio description to the small town allows the residents to interact with the classic painting that cannot normally be exhibited there. The art work *Taistelevat metsot goes countryside* answers the question of accessing art in small towns by utilising the way of experiencing visual art without the visual perception.

Heli Mäki-Arvela

Linnankatumme. Community art project

In the autumn of 2015, I designed a community art project in which the personal photos taken on Linnankatu street by the participants would form a three-dimensional timeline of street. I gathered a Facebook group and booked an exhibition period in Turku Arts Academy Gallery. Howev-

er, the Facebook group was not sufficiently active in the execution of the work, and I had to choose either to execute a new project with the current group or stick to the timeline project plan. I chose the implementation of the timeline but changed the picture content from personal towards more public, and by so doing also developed the content of the entire project and began to create a new, more functional community. During the implementation of this revised project, I acquainted with new operators who were willing to bring their own contribution to the theme of the exhibition. Instead of creating a community, I now collaborated with operators who wished to participate but also to create and implement their own perspectives within the theme. The implementation of the timeline was possible to carry out with the help of a variety of sources to obtain images, which were then cut in different workshops. The exhibition *Linnankatumme* in its final form included the timeline and as additional material, views on Linnankatu by the other operators. These views deepened the general information provided by the timeline.

The original aim of the project was to create a piece of community art which allows participants to review their own personal histories in relation to the histories of the other participants. The new goal was to create, partly

through a community arts project and partly through networking, an exhibition which enables viewers to encounter the history of the street in a visual narrative form. *Linnankatumme* exhibition presented a certain street in Turku, its eventful past and present, and partly also the future, and thus aimed at providing an experience which would widen the view of the street and its activities as well as the opportunities to utilise the street for its operators and residents.

Linnankatumme exhibition opened on 5th March 2016 in Köysirata Galleria. There were seven operators with different backgrounds participating in the exhibition, most of whom were local. In addition, the completion of the entire project and, above all, the completion of the timeline involved a number of individuals, associations and organisations from the city of Turku. Networking proved to be an effective way to build a piece of community art and an exhibition.

Maria Leivonen

Fly, fly, Pikkuli! Creating a new educational concept from the Pikkuli TV series

306

The article discusses the development process of a new educational concept based on Pikkuli TV series for

children from 3 to 8 years of age. The series is created by Sun in Eye Productions, Turku, Finland. Nowadays, new digital learning tools also affect preschool and primary school education. However, there are pedagogical challenges involved in the educational use of digital learning environments, and research on this field is still new.

The development project focused on the research on customer needs in the preschool and primary school education in Turku. The main questions of the article are what kind of new digital learning tools teachers need in the pedagogical work among the target group and how Pikkuli's learning concept could answer these needs. The subject was explored in a group interview of preschool and primary school educators in Turku. There were six group interviews and forty participants. The article especially discusses the importance of social and emotional learning skills in preschool and primary education and also in the new curriculums for these levels of education in Finland. The discussions indicated that the importance of social and emotional learning is growing and that the educators need new tools for pedagogical work. The interviews also looked into the social and emotional learning tools used in the focus group.

One part of the development process was the testing of the first demo product of Pikkuli learning concept with the educators. The feedback from the target group was positive. Aittokoski Experience further develops the ED-Uapp pilot in the XEdu (Accelerating Education) programme. This business programme is targeted at new start-up companies in the fields of education and technology. For Pikkuli's further development in future it is important to find the right business partners, funding and the right business model.

Satu Sälpäkivi

Force-feeding or health treat? An evaluation study of the Hyvinkää Culture Path

The article deals with the Hyvinkää Culture Path. The aim of the evaluation study is to find out what kind of an effect the Culture Path has on inspiring children to take part in art and culture events. In addition, the aim of the study is to gather information about how big a role the parents of the student have in supporting their child's cultural hobbies.

The results of the evaluation study indicate that the Culture Path destinations could be more widely marketed, and that parents should be made more aware of the Path. To the field

art and culture, the Culture Path is also a communications channel and an opportunity to acquire new clients.

The study was carried out as a survey to the Hyvinkää comprehensive school 9th graders and their parents in the spring of 2016. In addition to the survey, six visits were made to different destinations on the Culture Path between February and May 2016 and one visit in December 2016.

The Culture Path makes it possible for children to create a life-long cultural relationship; they will be active users of culture in the future. Therefore the culture and art education provided by school is important, and more resources should be allocated to it throughout pupils' school years. Using professional artists as teaching partners on a project basis or as guides in helping to use creative work methods would bring new perspectives into teaching.

Heli Vihersaari

Art as a tool. Promoting sensitivity to art in practical nurse studies by means of experiential learning

The development project in my Master's Degree studies in Applying Arts consisted of an art course organised for practical nurse students of

Turku Vocational Institute, and of planning the course, carrying out the pedagogical part, and collection and evaluation of feedback. I examined whether acting personally has a positive impact on the students' conception of art and utilising art in nursing work. My study is based on David A. Kolb's experiential learning theory (1984) as well as John Dewey's theory (2010) which refers to the dynamic power of an artistic experience and awakening of sensitivity to art.

In the research part, I studied the national research work on arts, culture and well-being. There are many doctoral theses on the influence of art on well-being and on encounters with the world of nursing as well as reviews of research results available.

The pedagogical execution of the development project was an art course consisting of six sessions during which working methods from many fields of arts were experimented. In addition, the students learned about socio-cultural work with the elderly people and visited an assisted living facility where art methods are used.

On every session, I collected the students' experiences by means of a learning diary, interviews and observation. I compared my observations with the observations of visit-

ing artists and the form master and considered whether experiential art workshops have an influence on the awakening of the students' sensitivity to art.

According to the responses, the workshops encouraged the students to use art-based methods. Many believed they will use some methods tested on the sessions in their own future nursing practice. The benefits and challenges of art-based nursing appeared repeatedly in the students' responses.

As a result of this project, my conception on the positive influence of experiential art workshops on the awakening of sensitivity to art and my positive attitude towards cultural nursing were strengthened. Adding art workshop courses in the nursing studies is a good tool for teaching cultural nursing.

Paula Puikko-Laakso

Life of an artist. Marketing, media and availability

There have been several attempts in Finland to develop the domestic markets of fine art in different ways. However, studies have shown communication, marketing, branding and availability of art to be the weak links. On the other hand a problem

within the cultural sector – especially the art sector – is that commercial concepts are perceived and defined negatively.

I have examined how visual artists in Southwest Finland perceive commercial thinking in their work and in which areas of marketing they need assistance. The interviews showed that the artists experience a contradiction between commercialism and fine art. However, they consider marketing and promotion as a necessary part of the artist's work. From this context, this article studies the experience of artists, marketisation, encounters between the consumer and art, and opportunities for commercialisation of art.

As a result of this research, I developed a creative producer's service concept. The service supports visual artists in communication, marketing and accessibility through practical work and ideas. An important starting point is improving the level of competence regionally. Operating locally creates important domestic markets and by so doing help to achieve status elsewhere, as well.

Kati Sirén

Border-line case. Artist-producer building co-operation between public and private sector

The current and oncoming challenges in the cultural field of a municipality may be resolved by new ways of co-operation between public and private sector. Although the importance of professional producers in the field of culture has been recognised, there is a lack of documented case studies.

This study examined the development project conducted by Theatre DraamaRäätälit cooperative in Voipaala Arts Center in Valkeakoski. In this project, DraamaRäätälit produced various theatre performances and events in co-operation with professional artists, municipal and third sector actors as well as local people during 2014–2015.

I evaluated the results of the project by interviewing the participants of co-operation. A workable co-operation requires time and trust-building. The main challenges turned out to be the communication and the flow of information between the participants. This article introduces the observations, areas of development and best practices suggested on the basis of this case study.